

MEMORIALUL REVOLUȚIEI 16-22 DECEMBRIE 1989

CENTRUL NAȚIONAL DE DOCUMENTARE,
CERCETARE ȘI INFORMARE PUBLICĂ DESPRE
REVOLUȚIA DIN DECEMBRIE 1989

MEMORIAL 1989

Buletin științific și de informare

2 (14) / 2014

Timișoara

Colegiul de redacție:

Redactor șef: Gino Rado (Revoluție)

Secretar general de redacție: Lucian-Vasile Szabo

Redactori: Adina Hornea Abruda (Viața științifică)

Liza Kratochwill (Istorie orală)

Simona Mocioalcă (Evenimente)

Cristina Tudor (Comunism)

Tehnoredactare: Gino Rado

Corectură: Adina Hornea Abruda

Coperta: Traian Abruda

Consiliul consultativ: Ioana Boca – Fundația Academia Civică – București, Viorel Marineasa – Universitatea de Vest din Timișoara, Stelian Mândruț – Academia Română, filiala Cluj-Napoca, Silviu B. Moldovan – CNSAS – București, Bogdan Murgescu – Universitatea din București, Victor Neumann – Universitatea de Vest din Timișoara, Daniel Vighi – Universitatea de Vest din Timișoara, Smaranda Vultur – Universitatea de Vest din Timișoara

ISSN: 1843-309X

CUPRINS

Cuvânt către cititor	9
Foreword	10

STUDII

Richard Andrew Hall, Gloanțe, minciuni și casetă video. Uluitoarea contrarevoluție română din Decembrie 1989 pe cale de dispariție (Partea a II-a)	11
Lucian-Vasile Szabo, Anchetarea răniților în spitalele timișorene în Revoluția din Decembrie 1989	22
Dumitru Tomoni, Elevi timișoreni în Decembrie 1989 (Partea a III-a)	39
Annette C. Cremer, Hilke Wagner, „Steagul cu gaură”. Un obiect ca actant și martor al Revoluției din 1989	53
Simona Mocioalcă, Comunismul în Slovacia	61

COLAJE DE CELULOID

Actori în Revoluție (Liza Kratochwill)	73
--	----

TEROAREA COMUNISTĂ

Asociațiile studențești din Centrul Universitar Timișoara în anii 1950-1960 (Cristina Tudor)	84
Anul 1948 și învățământul românesc (Loredana Tănăsie).....	108

BIBLIOTECA REVOLUȚIEI

Ion Murariu, <i>Martor în Revoluție</i> , Editura Marineasa, Timișoara, 2014, 61 p. (Simona Mocioalcă)	120
Lucian Boia, <i>Dosarele secrete ale agentului Anton. Petru Comarnescu în arhivele Securității</i> , selecție, introducere și comentariu de Lucian Boia, Editura Humanitas, București, 2014, 292 p. (Loredana Tănăsie).....	129

ARTĂ ȘI CULTURĂ

„Vine Ceaușescu!” Scene din viața comunistă (Adina Hornea Abruda)	135
Vernisajul expoziției CU(I)B de Pictură - Instalație și Sculptură la Memorialul Revoluției (Simona Mocioalcă).....	141
„’89 din Ușă”. Chei pentru descuiat simboluri (Adina Hornea Abruda)	143
Coloana Eroilor Revoluției: „O unitate umană ascendentă către cer și eternitate” (Adina Hornea Abruda).....	160

INSTANTANEE – MEMORIAL

Memorialul Revoluției prin ochii copiilor de la Colegiul Național	
„Ana Aslan”	165
Cerc de prietenie și arc peste timp: Timișoara-Karlsruhe-Timișoara	172
Cupa „Eroilor Neamului” la minifotbal – Ediția a IV-a	176
Invitații onorante și onorate: conferințe, dezbateri și vernisaj	188
Diplomați, politicieni și personalități la Memorialul Revoluției.	190
Campania socio-educativă internațională „Freedom Express”. Un sfert de veac de la Căderea Comunismului în Europa	194
2014 – între speranțe și certitudini.....	204
COLABORATORI	208

TABLE OF CONTENTS

Foreword	9
Foreword	10
STUDIES	
Richard Andrew Hall, <i>Bullets, Lies and Videotape. The Amazing, Disappearing Romanian Counter-Revolution of 1989 (2nd Part)</i>	11
Lucian-Vasile Szabo, <i>Investigation of the Wounded from the Hospitals of Timișoara during the Revolution of December 1989</i>	22
Dumitru Tomoni, <i>The Students of Timișoara in December 1989 (3rd Part)</i> ..	39
Annette C. Cremer, Hilke Wagner, „ <i>The Flag with the Hole</i> ”. <i>An object standing as a truthful Witness and an active participant in the Revolution of 1989</i> .	53
Simona Mocioalcă, <i>Communism in Slovakia</i>	61
CELLULOID COLLAGES	
<i>Actors in the Revolution</i> (Liza Kratochwill)	73
COMMUNIST TERROR	
Students’ Societies from the University City of Timișoara in the 50’s and the 60’s (Cristina Tudor)	84
1948 and the Romanian education system (Loredana Tănasie)	108
REVOLUTION LIBRARY	
Ion Murariu, <i>Witness in Revolution</i> , Marineasa Publishing House, Timișoara, 2014, 61 p. (Simona Mocioalcă)	120

Lucian Boia, *The secret files of the agent Anton. Petru Comarnescu in the Securitate archives*, selection, introduction and comments by Lucian Boia, Humanitas Publishing House, Bucharest, 2014, 292 p. (Loredana Tănăsie) 129

ART AND CULTURE

„Here Comes Ceaușescu!” Snapshots of the life in communism (Adina Hornea Abruda) 135

Opening of the exhibition CU(I)B of Painting -Installation and Sculpture at the Memorial of Revolution (Simona Mocioalcă 141

„’89, standing in the doorway”. Keys to unlock the symbols (Adina Hornea Abruda). 143

Column of the Revolution Heroes: „Human Solidarity Ascending into the Sky and Eternity” (Adina Hornea Abruda 160

SNAPSHOTS – MEMORIAL

Memorial of Revolution through the eyes of the students from “Ana Aslan” National High School..... 165

A circle of friendship and a bridge over time: Timișoara-Karlsruhe-Timișoara ... 172

“National Heroes” Mini-Football Cup – 4th Edition 176

Honourable invitations honourably satisfied: conferences, debates and vernisage. 188

High-ranking dignitaries, politicians and officials at the Memorial of Revolution. 190

“Freedom Express” Campaign – an international socio-educational project. 25 years from the Fall of Communism in Europe 194

2014 – between hopes and certainties 204

COLLABORATORS 208

INHALTSVERZEICHNIS

Vorwort	9
Vorwort	10

STUDIEN

Richard Andrew Hall, Kugeln, Lügen und Videokassette. Die erstaunliche, vom Aussterben bedrohte rumänische Gegenrevolution vom Dezember 1989 (2. Teil)	11
Lucian-Vasile Szabo, Untersuchung der Verwundeten in den Temeswarern Krankenhäusern während der Revolution vom Dezember 1989	22
Dumitru Tomoni, Temeswarer Schüler im Dezember 1989 (3. Teil)	39
Annette C. Cremer, Hilke Wagner, Die „Flagge mit Loch“. Ein Objekt als Aktant und Zeitzeuge der Revolution von 1989.....	53
Simona Mocioalcă, Der Kommunismus in der Slowakei	61

ZELLULOIDCOLLAGEN

Schauspieler während der Revolution (Liza Kratochwill)	73
--	----

DIE KOMMUNISTISCHE TERROR

Die Studentenverbände im Temeswarer Universitätszentrum in den Jahren 1950-1960 (Cristina Tudor).....	84
Das Jahr 1948 und der rumänische Unterricht (Loredana Tănasie)	108

BIBLIOTHEK DER REVOLUTION

Ion Murariu, <i>Zeitzeuge der Revolution</i> , Marineasa Verlag, Temeswar, 2014, 61 S. (Simona Mocioalcă)	120
---	-----

Lucian Boia, *Die Geheimakten des Agenten Anton. Petru Comarnescu in den Archiven der Securitate*, Auswahl, Einführung und Kommentar von Lucian Boia, Humanitas Verlag, Bukarest, 2014, 292 S. (Loredana Tănasie)... 129

KUNST UND KULTUR

„Ceaușescu kommt!“ Szenen aus dem kommunistischen Leben 135
Die Vernissage der Malerei-, Installation- und Bildhauerausstellung CU(I)B bei der Temeswarer Revolutionsgedenkstätte 141
„’89 auf der Tür. Ein Projekt für Kunst und Erinnerung“. Schlüssel zum Aufschließen der Symbole (Adina Hornea Abruda)..... 143
Die Säule der Heldenrevolution: „Eine aufsteigende Menscheneinheit zum Himmel und zur Ewigkeit“ (Adina Hornea Abruda)..... 160

MOMENTAUFNAHMEN BEI DER GEDENKSTÄTTE DER REVOLUTION

Die Revolutionsgedenkstätte durch die Augen der Kinder des Nationalkollegs „Ana Aslan“ 165
Freundeskreis und Brücke über die Zeit: Temeswar-Karlsruhe-Temeswar 172
Mini-Fußballcup der „Volkshelden“ – 4. Auflage 176
Wissenschaftliches Leben 188
Diplomaten, Politiker und Persönlichkeiten bei der Revolutionsgedenkstätte... 190
Internationale sozial-erzieherische Kampagne „Freedom Express“. Ein Vierteljahrhundert nach dem Fall des Kommunismus in Europa 194
2014 – zwischen Hoffnungen und Gewißheiten 204

MITARBEITER 208

Cuvânt către cititor

Numărul 14 al revistei noastre este unul special, pentru că, iată, se împlinesc 25 de ani de la căderea dictaturii comuniste. Este un an important, bogat în evenimente și proiecte, un an care, pentru noi, înseamnă mult, chiar dacă autoritățile consideră altfel. (Nu pot să trec peste faptul că în acest an am primit un buget redus cu 20% față de anul anterior!)

În ciuda acestei vitregii financiare, venim în fața cititorilor noștri cu un număr consistent atât în conținut, cât și ca volum. Dacă, inițial, am stabilit ca revista să nu depășească 150-160 de pagini, acest număr ajunge la 208 pagini. Pentru a păstra totuși revista la acest maxim de pagini, am fost nevoiți să renunțăm, în acest număr, la câteva secțiuni. Așadar ne vom adapta necesităților și, pentru ca revista să fie cât mai densă, vom alterna secțiunile prezente pentru a-i mulțumi pe cititorii noștri. În acest scop, cu acest număr 14 inaugurăm o nouă secțiune, intitulată ARTĂ ȘI CULTURĂ, unde vom prezenta evenimentele pe care le vom realiza ori la care vom participa.

Nu lipsește, desigur, din revistă secțiunea STUDII (mai bogată de la un număr la altul), căreia i se alătură alte două, la fel de consacrate: TEROAREA COMUNISTĂ și INSTANTANEE – MEMORIAL.

Nu pot să închei fără să vă readuc aminte că puteți citi revista noastră și online, pe adresa www.memorialulrevoluției.ro, la secțiunea revista online.

Gino **RADO**

Foreword

The 14th issue of our bulletin is very special particularly because we are at the point of celebrating 25 years from the fall of the communist dictatorship. Besides its notable significance and its abundance of events and projects, 2014 has been a year which meant a lot for us although the authorities proved to be of a different opinion. (I just cannot overlook the fact that the funds budgeted this year have been reduced by 20% compared to the previous year!)

In spite of these financial difficulties, we come before our readers with a rich issue in terms of contents and volume. Although we have initially decided that the number of pages assigned to this bulletin should not exceed 150 or 160 pages, we have eventually come up with a 210-page issue. However, in order to go on with this maximum number of pages in this issue, we had to cut off some sections. Therefore, keeping these requirements in mind and wishing to have a complex and generous contents, we will alternate the sections presented below to satisfy our readers. To this effect, the 14th issue of our bulletin comes with a new section, ART AND CULTURE, which comprises an ample description of the events we will either organize or attend. Obviously, our bulletin is complemented not only by its usual section STUDIES (which became richer and richer from one issue to another), but also by two other sections, having as much value as the former: COMMUNIST TERROR and SNAPSHOTS – MEMORIAL.

In the end, I would like to remind you that you can read our bulletin online, at the following webpage: www.memorialulrevolutiei.ro, *online bulletin section*.

Gino **RADO**

Gloanțe, minciuni și casete video: Uluitoarea contrarevoluție română pierdută în decembrie 1989¹ (I)

Imaginile video l-au ucis pe dictator... și detonează minciunile subordonaților săi:

Patru clip-uri video în lupta împotriva amneziei și negării

Timp de patru ani, fostele cadre ale Securității și Miliției, dar și nomenclaturii fostului partid comunist – cu alte cuvinte, toți acoliții

---

¹ Pentru a consulta lucrările publicate pe această temă, vă recomand să vizitați site-ul web: <http://romanianrevolutionofdecember1989.com>: *Revoluția română pentru gloanțele dum-dum (ca mine și probabil ca tine)* [The Romanian Revolution for Dum-Dums (like me and perhaps even you)], 2008, <http://romanianrevolutionofdecember1989.com/2008/12/16/the-romanian-revolution-for-dum-dums-like-me%E2%80%A6and-perhaps-even-you-by-richard-andrew-hall-phd/>;

Stil orwellian... clar orwellian: Campania procurorului Voinea de cenzurare a Revoluției Române din decembrie 1989, 2006 [Orwellian...Positively Orwellian: Prosecutor Voinea's Campaign to Sanitize the Romanian Revolution of December 1989], <http://romanianrevolutionofdecember1989.com/2013/05/21/orwellian-positively-orwellian-prosecutor-voineas-uncritical-reception-by-romanianists/>;

Revoluția Română din 1989 ca joc geopolitic de cafea: documentarul „ȘAH-MAT” al lui Brandstatter și Ultimul val dintr-o mare de revisionism, 2005 [The 1989 Romanian Revolution as geopolitical parlor game: Brandstatter's "CHECKMATE" documentary and the latest wave in a sea of revisionism], <http://romanianrevolutionofdecember1989.com/2009/07/25/the-1989-romanian-revolution-as-geopolitical-parlor-game-brandstatter%E2%80%99s-%E2%80%9Ccheckmate%E2%80%9D-documentary-and-the-latest-wave-in-a-sea-of-revisionism/>;

Dublu limbaj: Istorisirile mult prea familiare ale dublurii lui Nicolae Ceaușescu [Doublespeak: The All-too-Familiar Tales of Nicolae Ceausescu's Double], numărul 3 din ziarul *Habsburg Occasional Papers*, martie 2004, <http://romanianrevolutionofdecember1989.com/2009/09/29/romania-december-1989-doublespeak-the-all-too-familiar-theses-of-nicolae-ceausescu-double-by-richard-andrew-hall/>;

Rădăcinile securistice ale basmului românesc modern: Presa, fosta Securitate și istoriografia lunii decembrie 1989 [„The Securitate Roots of a Modern Romanian Fairy Tale: The Press, the Former Securitate, and the Historiography of December 1989”], RFE, *Perspectiva Est-Europeană*, 2002,

<http://romanianrevolutionofdecember1989.com/2009/07/17/the-securitate-roots-of-a-modern-romanian-fairy-tale-the-press-the-former-securitate-and-the-historiography-of-december-1989/>;

Richard Andrew Hall, *Teoriile acțiunii colective și Revoluției: Dovezi izvorâte din tranziția României din decembrie 1989* [“Theories of Collective Action and Revolution: Evidence from the Romanian Transition of December 1989”], *Studii Europa-Asia*, nr. 6 (septembrie 2000),

<http://romanianrevolutionofdecember1989.com/theories-of-collective-action-and-revolution-2000/>;

Richard Andrew Hall, *Recurgerea la absurd: Teoria „Războiului pus în scenă” și Revoluția Română din decembrie 1989* [„The Uses of Absurdity: The ‘Staged-War’ Theory and the Romanian Revolution of December 1989”], *Politici și Societăți Est-Europene*, vol. 13, nr. 3 (toamna anului 1999) (University of California Berkeley Press), <http://romanianrevolutionofdecember1989.com/the-uses-of-absurdity-romania-1989-1999/>.

fostului regim ceaușist și, respectiv, legatarii moștenirii comuniste – s-au bazat pe absența probelor materiale care le-ar fi putut contrazice afirmațiile și deci pe faptul că aceste probe nu numai că nu existau, dar nici nu au existat vreodată. Ca urmare a acestor extravagante și turnuri neașteptate ale politicilor post-ceaușiste – combinând retorica partizană politică extrem de rigidă cu permeabilitatea remarcabilă a argumentelor și informațiilor oferite de „dușmanul dușmanului meu” – se întâmplă, în mod ironic, ca mulți din tabăra liberală, anti-comunistă, a spectrului politic să cadă, efectiv, pradă acestei ipoteze.²

Înainte de apariția site-urilor cu conținut video create de utilizatori, în cea de a doua jumătate a anului 2000, mare parte din ceea ce se văzuse până atunci despre Revoluție provenea din studiourile și de la cameramanii Televiziunii Române sau de la alte rețele TV străine. Site-urile web

cu conținut video, ca de exemplu Youtube, Daily Motion și altele, au răpus controlul centralizat al altor imagini, care, în marea majoritate, au fost înregistrate de simple persoane, contestând, în cele din urmă, acel tip de control al informației exercitat de organele de stat care, în acest caz, erau reprezentate de procuratura militară.

Video Nr. 1: București, Arhivele Securității din clădirea Comitetului Central, gloanțe „dum-dum” și „Vidia”

În primul clip video (postat de Alexandru2006 pe site-ul web

² A se consulta, în special, articolele publicate de Hall în 1999 și respectiv 2002, pentru o discuție aprofundată.

http://www.dailymotion.com/video/x7rojm_revolutia-romana-22-dec-1989-cd5_shortfilms

cd5 shortfilms), succesiunea de imagini cuprinsă aproximativ între minutele 1:20 și 2:50 prezintă civili aflați în interiorul clădirii C.C. din București (clădire care a fost, de fapt, punctul nevralgic al evenimentelor din decembrie, locul de unde Nicolae Ceaușescu a ținut ultimul său discurs celebru în data de 21 decembrie 1989 și, de asemenea, locul de unde liderii Frontului s-au adresat mulțimii începând cu 22 decembrie), care arată camerelor muniția găsită în incinta Arhivelor Comitetului Central al P.C.R. Gloanțele „dum-dum” aparținând „trăgătorilor /comandourilor de elită” – acesta menționează că provin din R.F.G. – sunt identificate în fața camerei, ca fiind niște gloanțe mai mici, speciale – care par, pe baza altor imagini video, fotografii și

relatări, a fi gloanțe „vidia”. [În continuarea celor două capturi de ecran de mai jos este redat un articol scris în data de 31 decembrie 1989, *Cu ce trag teroriștii?*, în care jurnalistul afirma că ține în palma sa un glonț „dum-dum” de fabricație R.F.G. (firma RWS), dar și „gloanțe mici, de calibru 5,62 mm, devenite, în mod regretabil, atât de faimoase în aceste momente” (gloanțe „vidia”).]

Muniția „dum-dum” a lunetiștilor de elită din Securitate (mai sus); gloanțe „vidia” (mai jos)

Video nr. 2: București, Piața Aviatorilor, lângă sediul TVR (Televiziunea Română), gloanțe „vidia” În cel de al doilea clip video (postat de Alexandru2006 pe site-ul

http://www.dailymotion.com/video/x7rob0_revolutia-romana-22-dec1989-cd4_shortfilms), un civil arată cum gloanțele trase de „dușmani” – adică de „teroriști” – diferă de muniția standard (calibru 7,62 mm), pe care atât acesta, cât și ceilalți civili o folosesc. Potrivit altor clipuri video, fotografii și

relatări, aceste cartușe par a fi gloanțe „vidia” (sunt multe mărturii ale celor care au luptat în zona de lângă sediul TVR cu privire la aceste gloanțe). [Mai jos este redată o captură de ecran: o fotografie postată pe internet de Alexandru Stepanian, care susține că este o imagine a unuia din gloanțele „vidia”.]

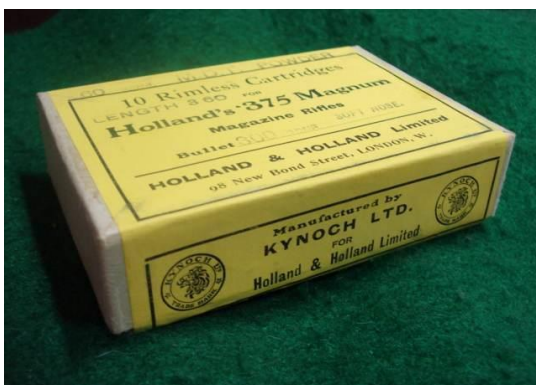
Imaginea glonțului „vidia” de 5,6 mm, tras la poarta din Pangrati a sediului TVR, în 22-23 decembrie 1989, de tineri vlăjgani, în blugi, prinși, dar

eliberați de tov. general Tudor, activat de tov. Ion Iliescu.

Material primit de la domnul Alexandru Stepanian.
www.portalulrevolutiei.ro, glont vidia, zona TVR, Alexandru Stepanian

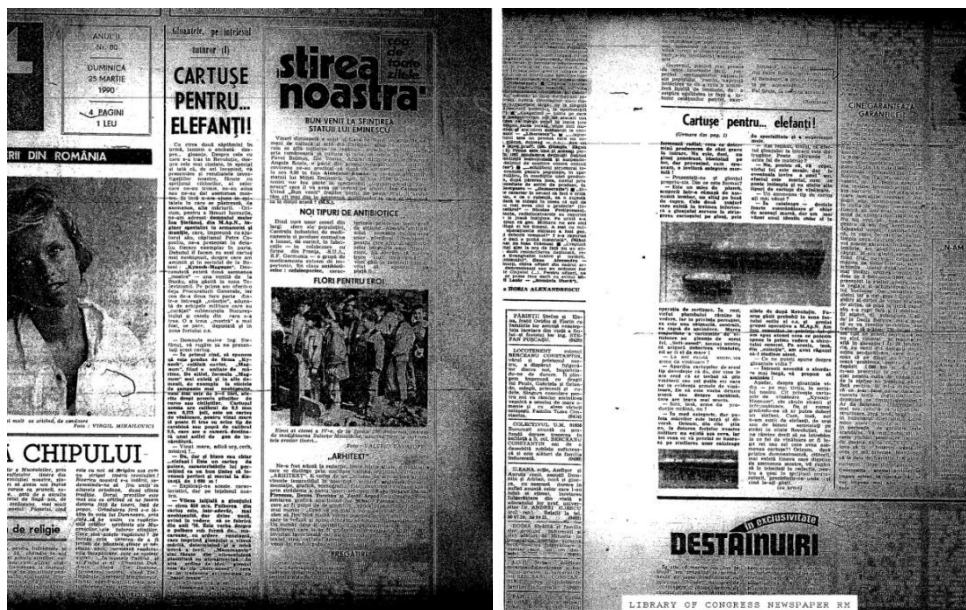
Video Nr. 3: București, gloanțe explozive cu cap deformabil („dum-Dum”) găsite în sediul Direcției 5 Securitate.

Cel de al treilea clip video a fost postat de un blogger cunoscut sub pseudonimul „Claude 2.0” (Claude 2.0 După 19 ani – Gloanțe dum-dum? postare din 14 aprilie 2009). Imaginile arată civili care

scoțeau prin materialele, inclusiv prin gloanțele găsite în incinta clădirii Direcției 5 Securitate (Direcție însărcinată cu asigurarea pazei și protecției personale a lui Ceaușescu). Un articol publicat în martie 1990, care este atașat mai jos, aduce în prim-plan un expert în arme care, în prima parte a articolului, relatează că a fost chemat să se

prezintă în acele zile în zona din jurul clădirii C.C. (unde se afla, de fapt, sediul Direcției V Securitate), unde a confirmat că s-au găsit gloanțe explozive cu cap deformabil (cunoscute, informal, sub denumirea de gloanțe „dum-dum”); în cea de a doua parte a articolului, expertul detaliază caracteristicile acestor gloanțe. Discuția înregistrată pe casetă video cu

privire la cutia în care s-au descoperit gloanțele, dar și comentariile expertului sugerează că aceste gloanțe erau, de fapt, cartușe Kynoch-Magnum cu cap deformabil „soft-nosed” – descrise în articol ca gloanțe pentru [vânătoarea de] elefanți”.

Video Nr. 4: Brașov, morgă, gloanțe atipice („vidia”)

Clipul video nr. 4 provine din partea a 7-a a documentarului „Brașovul revoluționar” (Brașovul revoluționar

PARTEA 7 <http://www.youtube.com/watch?v=P9z4wLuma0Q>), realizat de Maria Petrașcu în 2005. Filmul prezintă atât gloanțele mici, atipice [„vidia”], cu care au fost uciși civilii și militarii în termen, cât și relatarea unui medic neidentificat,

care, intervievat în data de 23 ianuarie 1990, afirma că patru din șase militari pe care acesta i-a examinat fuseseră împușcați cu precizie maximă în frunte cu astfel de gloanțe (imaginile prezintă, de asemenea, rănilor atroce ale acestor militari). În alte relatări, Maria Petrașcu a descris ceea ce ea și soțul său au găsit la morga Spitalului Județean în 29 și 30 decembrie 1989:

„Umpluseră până și holurile cu morți, erau peste 100. Nu mai aveau locuri unde să-i pună, mergeam prin bălți de sânge, vedeam cadavre de copii, tineri și adulți, împușcați în frunte, în inimă, în picioare și în abdomen, cu creierii și intestinele explodate,

scene de coșmar, ce nu pot fi uitate niciodată... Atunci ne-am decis că nu vom avea liniște până când nu vom descoperi cine a tras, pentru că începuserăm să înțelegem că mulți dintre acei morți fuseseră împușcați cu arme cu lunetă, de către profesioniști.”³

Cei care ne-au spus adevărul⁴

Spre deosebire de Vladimir Beliş, Pavel Coruț și Dan Voinea, care nu au încetat să nege cu înverșunare și în mod repetat existența și utilizarea muniției atipice, a gloanțelor „dum-dum” și „vidia” în decembrie 1989, sunt cei care ne-au relatat despre existența și folosirea acestor cartușe în decembrie 1989.⁵ În fond, din cauza lipsei unui termen mai explicit, vorbim

³ Mărturie reprodusă pe site-ul web:

<http://www.portalulrevolutiei.ro/forum/index.php?topic=1.msg214>.

⁴ Această secțiune preia, în mare parte, articolele semnate de Hall în 2008 și în 2006.

⁵ În plus față de aceste filmulețe video am mai strâns încă 45 de mențiuni/declarații privind folosirea gloanțelor „dum-dum” și/sau „vidia” în decembrie 1989. Acestea includ mărturii ale doctorilor care au tratat răniții, dar și relatări ale ofițerilor militari – nu doar ale soldaților în termen – familiarizați cu analizele balistice. Separat, am strâns, de asemenea, 36 de mențiuni/declarații date de persoane care fie au fost rănite prin împușcare, fie au avut prieteni sau rude împușcate letal cu aceste gloanțe atipice în timpul evenimentelor din decembrie 1989. Mai mult decât atât, declarațiile fac referire la persoane rănite sau ucise atât înainte, cât și după 22 decembrie 1989, și provin din diverse orașe și locații, sugerând nu o simplă coincidență, ci un plan bine pus la punct și executat de forțele represive ale

despre informatorii Securității, informatori care au recunoscut rolul acestui organ represiv în punerea la dispoziție a „teroriștilor” responsabili nu doar de haosul creat, dar și de masacrul și pierderea atâtor vieți omenești în acele zile.

Timp de mulți ani la rând am fost, în mod indiscutabil, singurul investigator din interiorul și din afara țării care cunoștea și care a promovat atât declarațiile 1) fostului ofițer de Securitate din cadrul Direcției I Timișoara, Roland Vasilevici, care și-a publicat relatările despre decembrie 1989 sub numele de Puspoki F. în revista săptămânală cultural-politică „Orizont”, în martie 1990, dar și sub pseudonimul „Romeo Vasiliu”, cât și 2) pe cele ale unui tânăr anonim, care și-a efectuat stagiul militar în trupele USLA și care i-a povestit versiunea sa corespondentului AM Press Dolj (versiune publicată, cu prilejul celei de a cincea aniversări a evenimentelor, în ziarul „România liberă” din 28 decembrie 1994... în mod ironic (?) lângă un articol care descria cum un înalt oficial al fostei Securități încercase să întrerupă transmisia unei emisiuni a unui post de televiziune privat, în care Roland Vasilevici era intervievat în Timișoara despre implicarea trupelor libiene în decembrie 1989).

În articolele publicate în martie 1990, dar și într-o carte de 140 de pagini tipărită în perioada imediat următoare (atât articolele, cât și cartea au fost editate sub titlul „Piramida umbrelor”), Vasilevici afirma că „teroriștii” evenimentelor din decembrie 1989 nu erau alții decât trupele de comando arabe și USLA. Ceea ce este de remarcat în lumina discuției menționate mai sus cu privire la „gloanțele explozive [dum-dum]” este faptul că acesta afirma că trupele USLA și studenții străini care le suplimentau „au folosit *cartușe speciale* care, în momentul lovirii țintelor, *provocau noi explozii*” [s-a subliniat acest ultim aspect]; cu alte cuvinte, s-au folosit gloanțe explozive sau dum-dum.⁶

Tânărul anonim care și-a făcut stagiul militar în trupele USLA a făcut declarații similare într-o altă relatare:

„Am fost la Timișoara și la București în decembrie '89. Odată cu noi [militarii în termen în trupele USLA], au fost dislocați și profesioniștii reangajați, care purtau costume negre de camuflaj. Dispozitivele antiteroriste de militari în termen și profesioniști au primit muniție de război. La Timișoara s-a tras în manifestații de la distanță mică. *Am văzut cum săreau creierii celor ciuruiți de gloanțe.* Cred că mascații, folosind armamentul lor special, au tras cu *gloanțe explozive*. În ianuarie 1990, toți militarii în termen din trupele

---

regimului lui Ceaușescu, respectiv de trupele de Securitate și trupele de mercenari trimise de aliații străini. Pentru mai multe detalii, consultați articolul semnat de Hall în 2008.

⁶ F. Puspoki, *Piramida umbrelor (III)*, „Orizont” (Timișoara), nr. 11 (16 martie 1990) p. 4 și Roland Vasilevici, *Piramida umbrelor*, Editura de Vest, Timișoara, 1991, p. 61.

USLA au fost internați pentru dezintoxicare. Fuseserăm drogați. Am fost lăsați la vatră cu cinci luni înainte de termen, pentru a ni se pierde urma. Nu-mi publicați numele! Mă tem pentru mine și pentru părinții mei. La antrenamente și aplicații eram împărțiți în «amici» și «inamici». Mascășii erau «inamicii» pe care trebuia să-i descoperim și să-i neutralizăm. Cred că mascășii au fost «teroriștii».⁷ [s-a subliniat această ultimă frază].

Așa cum am mai arătat, în pofida expunerii sumare prezentată prin cele două dezvăluiri de mass-media românească și de românologi, unui grup i s-a acordat o atenție deosebită: fosta Securitate. Iar acest lucru nu este doar o simplă coincidență.⁸

Cei menționați alternativ ca „profesioniști” sau „trupe de comando” par a fi fost membri ai așa-zisei unități USLAC – Unitatea Specială de Luptă Antiteroristă și Comando. În 1991, Dan Badea sintetiza descrierea acestei unități USLAC, făcută de fostul căpitan USLA, Marian Romanescu, după cum urmează:

Comandourile USLA:

„Cei care au avut și au cunoștință despre existența și activitatea forțelor de șoc subordonate direct lui Ceaușescu au tăcut și tac în continuare de frică sau din calcul. S-au spus multe despre indivizii îmbrăcați în **combinezoane negre**, tatuați pe mâna stângă și pe piept, fanaticii mercenari care acționau noaptea, ucigând cu precizie și retrăgându-se, când erau încolțiți, în canalele subterane ale Bucureștiului. S-au spus multe, iar apoi au tăcut, ca și când nimic nu s-ar fi întâmplat.

Suprapuse Direcției a V-a și USLA, comandourile USLA erau constituite din indivizi care «lucrau» acoperiți în diferite posturi. Mulți erau studenți străini, doctoranzi și băștinași devotați trup și suflet dictatorului. Mulți erau arabi și cunoșteau cu precizie cotloanele Bucureștiului, Brașovului și ale altor orașe din România. Pentru antrenamente, aveau la dispoziție câteva centre de instruire subterane: unul era în zona Brașovului, iar altul – se pare – chiar sub sediul fostului C.C. al P.C.R., un poligon peste care au dat, din întâmplare, câțiva revoluționari în timpul evenimentelor din decembrie.”⁹

---

⁷ *Dezvăluiri despre implicarea USLA în evenimentele din decembrie '89*, „România liberă”, 28 decembrie 1994, p. 3.

⁸ Pentru discuții pe tema răspunsului dat de fosta Securitate celor care au încălcat codul tăcerii, consultați articolul semnat de Hall, *Orwellian... foarte Orwellian*, <http://homepage.mac.com/khallbobo/RichardHall/pubs/Voineaswar091706.html>.

⁹ Căpitan Marian Romanescu cu Dan Badea, *USLA, Bula Moise, teroriștii și «frații musulmani*, „Expres”, 2-8 iulie 1991, pp. 8-9.

Știm, de asemenea, de la Romanescu și de la o a doua sursă că Gheorghe Ardeleanu (Bula Moise), comandantul trupelor USLA, li s-a adresat acestora astfel: „În data de 25 decembrie 1989, în jurul orelor 20, după executarea dictatorilor, colonelul Ardeleanu a adunat cadrele unității într-o sală improvizată și le-a spus: «Dictatura a căzut! Cadrele unității se află în slujba poporului. Partidul Comunist Român [P.C.R.] nu se desființează! Trebuie să ne regroupăm în rândurile forțelor democratice din P.C.R. – continuatorul idealurilor nobile ale poporului ai cărui fii suntem!... Au fost găsite cadavre, indivizi având asupra lor legitimații de acoperire USLAC (Unitatea Specială de Luptă Antiteroristă și Comando) și legitimații cu antetul 0620 – USLA, legitimații pe care ei nu aveau dreptul să le aibe asupra lor când au fost găsiți...” A ordonat apoi să fie predate în termen de 24 de ore toate legitimațiile de serviciu [aparținând cadrelor unității], urmând ca apoi să le fie eliberate tuturor altele cu antetul Ministerului Apărării Naționale.”^{10 11}

---

¹⁰ Căpitan Marian Romanescu cu Dan Badea, *USLA, Bula Moise, teroriștii și «frații musulmani*, „Expres”, 2-8 iulie 1991, pp. 8-9.

¹¹ Ce dovezi deținem conform cărora „USLAC” [referință atribuită lui Ardeleanu, abordată de Romanescu și despre care a făcut aluzii Vasilevici („trupe de comando,” referindu-se la implicarea trupelor arabe în cartea sa) și soldatul în termen anonim („profesioniștii în costume negre de camuflaj”)] a existat cu adevărat? În opinia mea, cea mai convingătoare probă reiese din comentariile doctorului Sergiu Tănăsescu, medicul echipei de fotbal Rapid București, care a fost direct implicat în luptele date în fața clădirii Comitetului Central. A se nota faptul că, până la data comentariilor sale publicate în martie 1990, acronimul „USLAC” și derivatele sale nu apăruseră încă în mass-media românească, iar după aceea au fost prea puțin abordate de presă. Iată ce a declarat acesta:

Ion K. Ion (reporter, ziarul săptămânal „Cuvântul”): S-a vehiculat prin presă ideea unor teroriști străini.

Sergiu Tănăsescu (medic, staff-ul tehnic al echipei de fotbal Rapid București): Vă rog să aveți amabilitatea să nu mă întrebați despre această chestiune, deoarece ea ține de competența istoriei. De acord?

Ion K. Io.: În regulă.

Tănăsescu: Pe un terorist l-am prins chiar eu, cu mâna mea. Avea 26 de ani și deținea două legitimații, una de student în anul IV la Drept și o alta dată de Direcția 5 U.S.L.A.C. – Unități Speciale de Luptă Antiteroristă și Comando [*accentuează*]. Era drogat. Am găsit asupra lui un fel de ciocolată, marca „Pasuma” și „Gripha”. Era un drog extraordinar de puternic, ce dădea o stare de euforie, axată însă pe agresivitate și distrugere, și o independență față de somn de cel puțin 10 zile. Avea un armament sofisticat, cu infraroșii, [adică pentru lunetiști], cu sistem de interceptare audio la distanță...

Ion K. Ion: Ce s-a întâmplat cu teroriștii prinși?

S.T.: Noi i-am predat organelor de procuratură militară. Pe foarte mulți i-am prins în primele zile, identitatea lor fiind stabilită de mai mulți, de colonelul Octavian Nae [Direcția a V-a], de Constantin Dinescu (unchiul lui Mircea), de [Șeful Marelui Stat Major Român] gen. Gușe, dar mai ales de [Directorul Securității] Vlad, care striga la cei prinși, întrebându-i de ce nu i-au ascultat ordinul să se predea, ei făceau pe inocenții, dar țevile armelor erau

Cu alte cuvinte, începuse o mușamalizare a încercării acum eșuate de contrarevoluție, întreruptă fiind prin execuția soților Ceaușescu, obiectul luptei lor. În zilele și săptămânile care aveau să treacă, cadrele de Securitate, incluzând indivizi ca aparent omniprezentul col. Ghircoiaș, abordat în partea introductivă a acestui articol, făceau toate eforturile să-i recupereze pe acei „teroriști” care avuseseră ghinionul să fie capturați, răniți sau uciși. Altfel spus, până în data de 24 ianuarie 1990, nu mai exista nicio urmă a „teroriștilor” contrarevoluției române din decembrie 1989; mai mult, se poate spune că s-au pierdut și șansele ca justiția și adevărul despre ceea ce s-a întâmplat, de fapt, în decembrie 1989 să triumfe.¹²

Revoluția a fost televizată. Contrarevoluția a fost înregistrată pe bandă video

Poetul, eseistul și reporterul NPR Andrei Codrescu a inversat remarcabil faimosul dicton cu iz social al lui Gil Scott Heron – „Revoluția nu va fi televizată” –, afirmând exact contrariul față de ceea ce cântecul lui Heron lăsa să se întrevadă... în România, *Revoluția a fost televizată!* Dar, dacă l-am citi sau asculta pe Codrescu cu mai mare atenție, ar fi mult mai corect să spunem că acesta, asemenea multor români și românologi, este de părere că tot ceea ce s-a întâmplat în decembrie 1989 a fost, de fapt, o lovitură de stat (Codrescu vorbește despre „regizarea Revoluției” și despre cum complotiștii loviturii de stat „au confiscat mijloacele de proiecție”) și că, în fond, tot ceea ce pare că dorește acesta să spună este că „lovitura de stat a fost televizată”.¹³

încă destul de calde de la isprăvile lor. După ce suportau interogatoriul acesta sumar, celor mai mulți li se dădea drumul.

Ion K. Ion: De ce?

S.T.: Pentru că așa ordona Vlad. Pe 22 decembrie am prins un maior de Securitate, care a fost dezarmat și pus în libertate; a doua zi, l-am prins din nou, i-am luat armamentul și muniția și, din nou, Vlad a garantat pentru el, numai că a treia zi l-am prins din nou. Ne-am enervat și atunci i-am arestat pe toți, inclusiv pe Vlad și pe colonelul Nae, cu atât mai mult cu cât pe ultimul îl surprinsese o fată de-a noastră la subsolul I, unde era Termoficarea, transmițând nu știu ce la un aparat de emisie-recepție.

Ion K. Ion: Când și cum au fost descoperite buncărele?

S.T.: Destul de târziu, în orice caz, după 24 decembrie. Unele au fost găsite întâmplător, însă cele mai multe se datorează eforturilor depuse de două persoane [cu un câine].

Sergiu Tănăsescu, intervievat de Ion K. Ion, *Dincă și Postelnicu au fost prinși de pantera roz!*, „Cuvântul”, nr. 8-9, 28 martie 1990, 15. Extras din Hall, 2006.

¹² Pentru discuții privind maniera în care problema era „eliminată”, se recomandă consultarea Hall 2006, respectiv a secțiunii *Implicare străină*.

¹³ Andrei Codrescu, *The Hole in the Flag [Gaura din steag]*, Morrow and Company, 1991. Pentru mai multe detalii privind sursele și argumentele lui Codrescu, incluzând afirmațiile acestuia cu privire la Conspirația Yalta-Malta, consultați Hall 2005.

Pe de altă parte, se citează o afirmație memorabilă făcută, la un moment dat, de Vladimir Tismăneanu: „VCR-ul [video-recorder, n.n.] l-a omorât pe Ceaușescu chiar înainte de execuția acestuia... A fost unul dintre cei mai importanți factori în ceea ce privește crearea unei conștiințe a maselor.”¹⁴ Este o observație importantă și fină, totodată, cu privire la puterea tehnologiei și la provocările pe care aceasta le aduce controlului centralizat, în special celui din statele totalitare.

Imaginea și controlul lui Ceaușescu au fost distruse, efectiv, de video-player, fără să mai amintim nimic de transmisia televizată, în timp real, cu scandalosul moment al „spargerii oglinzii” din 21 decembrie 1989. Oricum, așa cum a demonstrat acest studiu, totul se datorează video-recorder-ului, care și-a desfăcut ultimul și, din nefericire, durabilul „cadou de Crăciun” pentru subiecții lui români și care a reușit să descâlcească minciunile celor care, incluzând anumiți procurori militari cu adânci rădăcini în era comunistă, erau hotărâți să mușamalizeze acest adevăr.

Dr. Richard Andrew **HALL**
(Traducere Loredana Popescu)

---

¹⁴ Citat în Alexander Stille, *Cameras Shoot Where Uzis Can't* [*Camerele au tras acolo unde mitralierele Uzi nu au putut*], „New York Times”, 20 septembrie 2003, material disponibil la <http://www.nytimes.com/2003/09/20/arts/cameras-shoot-where-uzis-can-t.html>.

Anchetarea răniților în spitalele timișorene în Revoluția din Decembrie 1989

Interviewing the wounded from different hospitals of Timișoara, from December 18th to December 22nd 1989 is a chapter that teems with so many secrets. What is clearly known is the fact that the investigators have firstly arrived at Timiș County Hospital and "Clinicile Noi" University Hospital of Timișoara, although their presence has been also documented at „Victor Babeș” Infectious Diseases Hospital and C.F.R. Hospital. Nevertheless, Timiș County Hospital was by far the hospital where most of the wounded had been admitted because it had (and still has) the largest emergency admission unit in the western part of the country. As for the investigators, it is common knowledge that most of them were in fact Securitate officers although there are fewer cases when they introduced themselves as public prosecutors. The data and information available today show that, during those days, the Securitate officers have chiefly acted in the field, infiltrated in the crowd and hospitals, while the public prosecutors (as well as some of Miliția and Securitate agents) have mainly acted in the penitentiary and the miliția detention unit where they illegally interviewed the persons detained there, based on no legal forms. While the names of the prosecutors, who acted repressively, unlawfully interviewing the persons detained in the detention units, are fully revealed, the identity of the Miliția and Securitate officers is only partially known. Little is known about these officers and therefore, this fact is one of the main problems that remained unsolved in spite of the 25 years that passed since those events.

Key-words: Revolution, Timișoara, the wounded, hospitals.

Cuvinte-cheie: Revoluție, Timișoara, răniți, spitale.

Interogarea răniților din spitalele timișorene, în perioada 18-22 decembrie 1989, este un capitol cu multe necunoscute. Ceea ce se știe cu claritate este faptul că anchetatorii au descins, în primul rând, la Spitalul Județean Timiș și la Spitalul Municipal „Clinicile Noi” Timișoara, prezența lor fiind semnalată, de asemenea, la Spitalul de Boli Infecțioase „Victor Babeș” și la Spitalul C.F.R. La Spitalul Județean se aflau internați cei mai mulți răniți, deoarece dispunea (și dispune) de cea mai mare unitate de primire a urgențelor din zona de vest a țării. În ceea ce îi privește pe anchetatori, se știe că aceștia au fost, în primul rând, ofițeri de Securitate, deși există cazuri și mărturii când ei s-au recomandat ca procurori. Din datele adunate, rezultă că, în acele zile, securiștii au acționat pe teren, infiltrați în mulțime, și în spitale, pe când procurorii (dar și unii reprezentanți ai Securității și Miliției) au acționat prioritar în penitenciar și arestul Miliției, unde au anchetat persoane reținute acolo fără niciun fel de forme legale. Dacă numele procurorilor care au acționat represiv, anchetând persoanele reținute, este cunoscut, în ceea ce îi privește pe milițieni și

securiști identitatea lor nu a putut fi aflată decât parțial. Există puține informații despre acești ofițeri, fiind una din problemele nerezolvate în cei 25 de ani care au trecut de la evenimente.

Securiști sau procurori?

Anchetarea tuturor persoanelor implicate în activități considerate dăunătoare pentru regimul comunist și liderii de atunci ai României, precum și a celor care puteau deține informații cu privire la acțiuni era o practică obișnuită înainte de Revoluția din 1989. Metodele și tehnicile de interogare erau, de cele mai multe ori, brutale, pornind de la amenințări și ajungând la teroare fizică și psihică ori chiar la uciderea unor suspecți. Toate aceste proceduri erau însă, în mică parte, acoperite legal, în discuție fiind, desigur, sistemul penal al regimului dictatorial comunist. Neacceptată legal, tortura în anchete abuzive era practică însă pe scară largă, suspecții fiind, adesea, considerați vinovați înainte de a fi luați la întrebări. Odioasă ne pare astăzi, la 25 de ani de la Revoluția din Decembrie 1989, practica interogării răniților pe patul de spital, mulți dintre ei fiind în stare gravă. Aceștia aveau atunci statutul de reținuți, de prizonieri politici.

Dacă în regimurile democratice dialogul cu persoanele rănite implicate în diverse evenimente este normal pentru a înțelege ce s-a întâmplat și pentru a determina cauzele și efectele, într-un dialog eficient chiar și cu persoanele suspecte, nu doar cu victimele, în decembrie 1989 ofițerii anchetatori de la Securitate nu erau interesați să afle ce s-a întâmplat, deoarece faptele puteau fi observate cu ochiul liber: cetățenii Timișoarei au ieșit în stradă, reclamând drepturi și libertăți și înlăturarea regimului comunist, a lui Ceaușescu, în primul rând. Anchetatorii au făcut presiuni asupra răniților pentru a afla: 1) dacă ei au fost efectiv implicați în proteste, pentru a putea fi trași la răspundere pentru acțiuni ostile României socialiste; 2) pentru a-i identifica pe lideri, în vederea neutralizării acestora. În cadrul general abuziv în care funcționa nu doar Securitatea, principalul instrument represiv al regimului, ci întregul sistem dictatorial al vremii, anchetarea răniților în spitalele timișorene a fost dispusă de Comandamentul represiunii, instalat în 17 decembrie 1989 la Consiliul Județean Timiș al P.C.R. și condus de Ion Coman, secretar al Comitetului Central al P.C.R., venit de la București special pentru această activitate. Interogarea răniților a căzut în sarcina Securității, strategia fiind pusă la punct de generalul Emil Macri, deplasat, și el, de la București cu o echipă, și de forțele locale, coordonate de colonelul Traian Sima. Căpitanul Vasile Grui, care răspundea, pe linie de Securitate, de unitățile sanitare din județul Timiș, va fi cel ce va organiza efectiv activitatea în spitale, sub coordonarea lt.-col.

Gheorghe Sălăjan, asigurând și interfața cu administrația și personalul unităților. Se pare însă că nici Grui, nici alt securist local nu se vor implica direct în chestionarea răniților, rolul acesta revenindu-le unor ofițeri veniți de la București și din alte județe, în special din sudul țării.

Cine subminează regimul comunist?

Scopul anchetatorilor nu era aflarea adevărului pentru protejarea răniților și descoperirea vinovaților, a celor care au tras. Specific statelor totalitare, modul de lucru al indivizilor țintea către obținerea de informații care să-i incrimineze atât pe cei aflați pe patul de spital, pe cei aflați deja în morga unității sanitare, pe arestații din arestul Miliției și din penitenciar, precum și alte persoane participante la mișcările de protest. Incriminarea urma să se facă în raport cu legislația statului comunist dictatorial, în viziunea căruia „ordinea” însemna reducerea la tăcere prin orice mijloace. Acestea sunt motivele pentru care, firească, cei mai mulți dintre cei anchetați au declarat că au ajuns întâmplător în centrul protestelor și în bătaia armelor. În mare parte, aceste susțineri sunt și adevărate! Puțini și-au asumat, pe patul de spital ori în camerele de arest, un rol activ în evenimente. A devenit însă evident că această participare activă, această prezență hotărâtă în stradă a solidarizat mii și apoi sute de mii de oameni la Timișoara, altfel nu ar mai fi fost, încă din 20 decembrie 1989, primul oraș eliberat de comunism!

Anchetatorii, securiști, procurori sau milițieni, urmau deci să adune probe nu pentru pedepsirea celor care au tras, ci a celor care s-au răsculat! În aceste ipostaze, sistemul sanitar a ajuns într-o culpă morală prin ceea ce s-a petrecut mai ales în Clinica I Chirurgie a Spitalului Județean Timiș. Nu interogatoriile în sine deranjează în aceste circumstanțe, ci modul cum au fost făcute. Există declarații care arată clar condițiile de anchetare. Asistenta A. Mehringer, din clinica amintită, va preciza că pe secție au fost aduse doar persoanele rănite ușor, cele cu care se putea vorbi. Ea va susține că răniții vor fi luați la interogatoriu cu aprobarea șefului clinicii, conf. univ. dr. Petru Ignat: „Toți răniții au fost comasați în aripa mare. Răniții începuseră să fie interogați: nu era niciun cadru medical cu ei. Dr. Ignat a întrebat-o pe Kruk (acum este plecată în Germania) dacă bolnavii (răniții) pot fi transportați. Erau luați pe rând, indiferent de plagă. Cristun a fost tot timpul pe secție”¹. Cristun este numele unei asistente șefe, susținătoare a doctorului Petru Ignat.

Există unele mărturii cum că unele anchete au fost realizate de

---

¹ A. Mehringer, Declarație dată în fața Comisiei de analiză a evenimentelor petrecute în spitalele timișorene în perioada 16-23 decembrie 1989, arhiva Asociației Memorialul Revoluției 16-22 Decembrie 1989 Timișoara.

procurori, fapt destul de posibil. Nu există o certitudine în acest sens, date convergente arătând, mai degrabă, că procurorii (atât cei din structurile locale, cât și cei veniți din alte localități) au acționat, sub comanda procurorului general adjunct Gheorghe Diaconescu, în primul rând, în Penitenciarul Timișoara ori în arestul Inspectoratului Județean de Miliție, unde au interogat persoanele reținute ilegal de pe străzile Timișoarei.² Rolul procurorilor era, și în regimul comunist, cel de a apăra legea și statul. Or, niciunul dintre procurorii prezenți în acele zile și nopți în locurile de detenție nu a îndrăznit să apere legea (așa comunistă cum era!) și să constate că multe, cele mai multe dintre persoanele de acolo erau reținute ilegal. Cu greu au fost eliberați minorii, dar acest lucru s-a întâmplat pentru că spațiile de reținere erau supraaglomerate, iar situația nu mai putea fi gestionată. Mai era și presiunea străzii, căci protestatarii de afară au început să solicite insistent eliberarea arestaților și cedarea cadavrelor celor uciși.

Manipulând pentru a scăpa basma curată

În acțiunea de anchetare a răniților, medicii din spitale, cei cu funcții de conducere, în primul rând, se vor supune reprezentanților forțelor de represiune și vor colabora cu aceștia în mai multe situații. Sunt contexte administrative, nu de acordare de îngrijiri medicale, care e sarcina principală a oricărui medic. Chiar din 18 decembrie 1989, începe acțiunea de interogare a persoanelor rănite. Psihoza creată în oraș era de mari dimensiuni. Răniții erau, de-a dreptul, înspăimântați. Unii au fugit din unitățile sanitare și au ajuns acasă ori s-au refugiat pe la rude sau cunoștințe. „Securitatea anchetează răniții din spital!” era știrea caldă ce trecea de la om la om, șoptită pe la colțuri în acea zi. Miezul de adevăr avea să fie amplificat de convingerea că Securitatea arestează răniții, ba chiar că îi ucide în unitățile sanitare. La ferocitatea represiunii din acele zile era ușor de crezut că aceste grozăvii chiar se întâmplau. Anchetarea a avut loc, fiind derulată, în primul rând, de securiști, care nu au ezitat să se declare procurori.

Ulterior, încercând să se apere, persoanele participante la aceste activități vor denatura adevărul, intrând, uneori, în situații ridicole, prin preluarea unor idei din retorica lui Nicolae Ceaușescu de motivare a acțiunilor împotriva protestatarilor de la Timișoara. Un ofițer relativ

---

² Sergiu Nicolaescu va susține că în discuție sunt 20 de procurori militari (*Cartea revoluției române. Decembrie '89*, Editura Ion Cristoiu, București, 2000, p. 71). Informația este trunchiată, deci adevărată doar pe jumătate. De fapt, anchetele au fost conduse și de procurori civili sau mai ales de aceștia. Unii dintre ei au fost recompensați după 1990 cu funcții importante. Astfel, Viorel Pașca a ajuns procuror șef al județului Timiș, dar și profesor de drept penal la Universitatea de Vest din Timișoara.

inteligent cum era Gabriel Anastasiu, fost locțiitor al șefului Direcției de Informații Interne din cadrul Securității Statului, se va feri să recunoască faptul că îi căutau pe revoluționari, iar la umărirea penală (a fost judecat în Procesul de la Timișoara) va declara: „În aceeași zi de 18 decembrie 1989, în urma (probabil) a ordinului primit de la București, ni s-a cerut să verificăm dacă în rândul persoanelor care au fost reținute de organele de Miliție pentru distrugerile produse în oraș, precum și al celor care erau rănite și duse la spital, sunt cetățeni străini sau cetățeni români care, anterior, trecuseră ilegal frontiera și fuseseră predați de autoritățile statelor vecine ori reveniseră fraudulos în România”³. Deci căutau lideri („instigatori”, cum îi numește Anastasiu), iar aceștia erau din toate categoriile, nu doar din cea restrânsă a transfugilor repatriați ori reveniți în țară ilegal. Că erau căutate persoanele cu rol decisiv în antrenarea maselor în protestele anticomuniste va mărturisi Traian Sima, fostul șef al Securității Timiș: „Ni se cereau cu insistență date și informații despre cei ce au fost reținuți, cum se desfășoară cercetarea acestora și de ce nu identificăm persoanele ce au avut rol conducător în această acțiune”⁴.

Pericole inventate și legalitate aparentă

De fapt, la adresa transfugilor repatriați exista suspiciunea că ar fi fost în legătură cu serviciile de informații ale altor țări sau chiar că ar fi fost „instruiți” în tabere speciale din Ungaria, Austria sau Iugoslavia. Este posibil ca unii dintre revoluționari să fi fost în această situație. Nu a fost niciunul dovedit. În ceea ce privește „taberele de instrucție” se pornește de la un element real, care, prin manipulare (schimbarea scopului real și propagarea unuia fals), este făcut să servească unui interes diferit. Taberele respective erau, de fapt, centrele de refugiați. Cetățenii români care reușeau să evadeze din țară (adesea trecând ilegal frontiera) erau duși în astfel de locuri, unde li se stabilea identitatea și primeau cele necesare supraviețuirii. Unii erau returnați în țară, mai ales din Iugoslavia. Alții ajungeau să se stabilească în Occident, mai ales etnicii germani sau cei cu rude în aceste state. Este firesc ca în aceste centre de solicitanți de azil să își desfășoare activitatea agenții serviciilor de informații. Însă centrele nu erau „tabere de instruire”, ci locuri de concentrare a transfugilor.

---

³ Declarație din 12 ianuarie 1990 aflată în arhiva Asociației Memorialul Revoluției 16-22 Decembrie 1989 din Timișoara, reluată în Gino Rado (ed.), *Procesul de la Timișoara. Audierea în cadrul urmăririi penale a celor 21+4 inculpați*, Editura Memorialul Revoluției din 1989, Timișoara, 2013, p. 116.

⁴ *Idem*, p. 147.

După cum a declarat generalul Emil Macri în Procesul de la Timișoara, „toată problema legată de reținuți și de depunerea lor în penitenciar a fost dirijată și s-a ocupat de ea șeful Direcției de Cercetări Penale⁵, Tudor Stănică”⁶, deci din cadrul Miliției. Exista și un compartiment de cercetare penală în Securitate, la Timișoara fiind prezent maiorul (sau locotenent-colonelul, probabil a fost promovat pentru merite deosebite în Revoluție!) Carașcă. În declarațiile făcute în Procesul de la Timișoara, Filip Teodorescu, fost locțiitor al șefului Direcției Contraspionaj din Departamentul Securității Statului, va susține că persoanele reținute în penitenciar și arestul Miliției erau interogate de milițieni, nu de securiști. Securitatea trebuia să fie sesizată doar când apăreau probleme deosebite, iar echipa lui Carașcă nu a ajuns la nicio astfel de persoană.⁷ De fapt, acest ofițer incapabil și farsor numit Filip Teodorescu încerca să evite propria implicare în aceste activități. După cum declara, în faza de urmărire penală, Traian Sima, fostul șef al Securității Timiș, activitatea de interogare a celor reținuți în penitenciar a fost organizată chiar de el și de Teodorescu: „Neavând, până la acea dată, nicio persoană cercetată și neavând ce raporta, am organizat în birouri lângă poartă această activitate, pe care a coordonat-o lt.-col. Sălăjan Gh”⁸.

Organizarea acțiunii de anchetare

Despre anchetatorii de răniți avem declarații limpezi, mai ales cu privire la faptele și nu la identitatea lor, deși inculpații din Procesul de la Timișoara vor încerca mereu să complice lucrurile și să inducă ideea că nu ei au fost acolo ori că lucrurile compromițătoare au fost făcute de alții sau că nu au făcut lucruri deosebite. Unii dintre cei care au organizat interogatoriile au fost recunoscuți în mod indubitabil. Iată ce a declarat în Procesul de la Timișoara dr. Ovidiu Golea, fost director al Spitalului Județean: „În aceeași dimineață de 18 decembrie, în jurul orei 10-11, ofițerul de Securitate care răspundea de obiectiv, respectiv căpitanul Grui Vasile, s-a prezentat la mine și mi-a comunicat că în spital își vor face apariția mai multe grupe de

---

⁵ Din cadrul Ministerului de Interne.

⁶ Miodrag Milin (ed.), *Procesul de la Timișoara. Audierea celor 21 de securiști și milițieni inculpați (2-15 martie 1990)*, vol. I, Asociația Memorialul Revoluției 16-22 Decembrie 1989 Timișoara și Fundația Academia Civică, Timișoara-București, 2004, p. 68.

⁷ *Idem*, p. 315.

⁸ Declarație din 3 ianuarie 1990 aflată în arhiva Asociației Memorialul Revoluției 16-22 Decembrie 1989 Timișoara, reluată în Gino Rado (ed.), *Procesul de la Timișoara. Audierea în cadrul urmăririi penale a celor 21+4 inculpați*, Editura Memorialul Revoluției 1989, Timișoara, 2013, p. 147.

procurori, care vor trece la audierea răniților prin împușcare”⁹. Însă această acțiune de anchetare a răniților a fost făcută la Spitalul Județean de către opt securiști.¹⁰ Cum s-a organizat acțiunea aflăm și de la Rodica Novac, fost director al Direcției Sanitare la acea vreme: „Mi-a comunicat doctorul Golea că în spital a început anchetarea răniților; mi-a spus că anchetarea a fost consimțită de dânsul, cu accețiunea șefilor de secții și în prezența cadrelor medii sanitare”¹¹. Ofițerul de Securitate Grui susținuse că vor veni procurori, însă este foarte clar că în spital anchetatorii au fost de la Securitate. De fapt, dr. Golea pusese și o altă condiție, cea de a se începe anchetarea doar a doua zi, în 19 decembrie. Condiția nu a fost respectată, deoarece și luni după-amiază, deci în 18 decembrie, au fost cazuri de răniți luați la întrebări de securiști.¹²

După cum declară Filip Teodorescu, acțiunea de anchetare a răniților din spitale a fost inițiată de generalul de Securitate Emil Macri. Autorul susține că era un paleativ, pentru a avea ce raporta generalului Iulian Vlad, șeful Securității, deoarece lucrătorii acestui serviciu nu ar fi avut acces la sutele de reținuți din penitenciar, deci nu ar fi avut informații despre liderii protestatarilor.¹³ Aici, Teodorescu încearcă o manevră de deturnare a atenției, mutând accentul și răspunderea pe procurori și milițieni în anchetarea revoluționarilor reținuți (fără mandat!) în închisoarea de pe Strada Popa Șapcă. Putem fi de acord că ideea anchetării răniților din spitale i-a aparținut generalului Macri, însă pare, mai degrabă, o altă încercare de manipulare, prin aruncarea răspunderii pe spatele unei persoane decedate. Se mai pune și următoarea întrebare: era nevoie să vină cineva cu această propunere sau era o practică curentă a Securității?

Reguli prea puțin respectate

Rechizitoriul de trimitere în judecată a inculpaților din Dosarul 4/P/1990, întocmit de Procuratura Militară, nu reține inițiativa de anchetare a răniților în spitale în sarcina lui Emil Macri, ci în cea a lui „Traian Sima, fostul șef al Securității Timiș. Despre Sima se afirmă în rechizitoriu: recunoaște, de asemenea, că s-a ocupat și de cercetarea manifestațiilor

---

⁹ Traian Orban și Gino Rado (ed.), *Procesul de la Timișoara*, volumul IX, Asociația Memorialul Revoluției 16-22 Decembrie 1989 Timișoara, Timișoara, 2010, p. 53.

¹⁰ Adrian Kali, *Gust de cenușă*, „Memorial 1989. Buletin științific și de informare”, nr. 2, 2007, pp. 60-75.

¹¹ Traian Orban și Gino Rado (ed.), *op. cit.*, p. 53.

¹² Miodrag Milin și Traian Orban (ed.), *Procesul de la Timișoara (14 martie-12 mai 1990)*, vol. III, Editura Mirton, Timișoara, 2005, p. 1002.

¹³ Filip Teodorescu, *Un risc asumat*, Editura Viitorul românesc, București, 1992, p. 87.

reținuți și a celor răniți aflați în spitale și că, în dimineața de 18 decembrie 1989, a fost informat că la Spitalul Județean se află 58 de morți și 92 de răniți”. Rezultă de aici că Filip Teodorescu fie face confuzii, fie recurge intenționat la o metodă de intoxicare, cu scopul de a atenua răspunderea cadrelor Securității în reprimarea demonstrațiilor anticomuniste. Același rechizitoriu îl implică însă și pe generalul Constantin Nuță, care era șef al Inspectoratului General al Miliției, dar și adjunct al ministrului de Interne, deci era omul cu funcția cea mai mare de la fața locului.¹⁴

În ciuda invocării cunoscutei rivalități dintre securiști și milițieni, care le-ar fi blocat primilor accesul la elementele informative specifice muncii lor, informații care puteau fi obținute de la arestați, pare mai degrabă o împărțire a sarcinilor: unii la spital, alții la penitenciar! Teodorescu susține că l-a însoțit pe colonelul Traian Sima, șeful Securității Timiș, la Spitalul Județean din întâmplare, deoarece dorea ceva medicamente pentru energizare. Sima s-a întâlnit cu vărul său, Ovidiu Golea, director al unității sanitare. În timpul discuției s-a stabilit o procedură de lucru: „Doctorul Golea a fost de acord ca ofițerii de Securitate să meargă în unitățile sanitare din subordine pentru a discuta cu persoanele rănite ușor. A condiționat însă de acceptul expres al șefilor de secții pentru fiecare caz în parte și de prezența unei asistente medicale”, susține Teodorescu¹⁵. Pare că suntem într-o democrație consolidată! De fapt, niciun șef de secție nu se putea împotrivi fățiș Securității, deși unii au făcut-o, indirect. Unii medici chiar au colaborat cu elemente ale forțelor de represiune, cum a fost cazul conf. dr. Petru Ignat. De asemenea, precizarea cu privire la interogarea celor răniți ușor nu a fost respectată, fiind luați la întrebări și cei aflați în stare gravă, unii abia coborâți de pe masa de operație.

De altfel, într-o declarație dată în ianuarie 1990, în faza de urmărire penală, Filip Teodorescu a fost mult mai cooperant și dornic să ofere amănunte despre anchetarea răniților din spitalele timișorene în perioada Revoluției din 1989. Aici el arătase explicit că, din ordinul generalului Emil Macri, s-a deplasat împreună cu Traian Sima la Spitalul Județean, unde cei doi au luat legătura cu doctorul Ovidiu Golea, directorul unității sanitare, dar și director adjunct al Direcției Sanitare. Era în 18 decembrie, în jurul orei 13.00, iar scopul era de „a afla situația cât mai exactă și a stabili dacă există posibilitatea audierii la spital a celor ușor răniți, sperând că, în acest fel, vor putea fi obținute informații mai lămuritoare cu privire la cele

---

¹⁴ Miodrag Milin (ed.), *Procesul de la Timișoara. Audierea celor 21 de securiști și milițieni inculpați (2-15 martie 1990)*, vol. I, Asociația Memorialul Revoluției 16-22 Decembrie 1989 Timișoara și Fundația Academia Civică, Timișoara-București, 2004, p. 11.

¹⁵ Filip Teodorescu, *op. cit.*, p. 89.

întâmpate”¹⁶. De fapt, scopul real al interogatoriilor era acela de a afla date pentru identificarea liderilor revoluționarilor, după cum va recunoaște Filip Teodorescu în aceeași declarație. Au fost amenajate două încăperi pentru interogatorii, acestea fiind efectuate în după-amiaza aceleiași zile de doi ofițeri de Securitate. După cum va declara Traian Sima, acțiunea de strângere de informații de la răniții din spitale s-ar fi organizat în trei unități: „Spitalul Județean, Ortopedic și Pădurea Verde”¹⁷, pe care el le numește „spitale”. Ortopedia este, de fapt, secție a Spitalului Județean, iar la Pădurea Verde se află Spitalul de Boli Infecțioase „Victor Babeș”. Din enumerarea lui Sima lipsește însă Spitalul Municipal, cunoscut sub numele „Clinicile Noi”, unde, în mod cert, au venit cadre pentru anchetarea răniților.

Ofițeri de Securitate aduși din țară

Invocarea legalității în cazul interogării răniților din spitalele timișorene în perioada Revoluției reprezintă un element complicat în discernerea cu atenție a faptelor petrecute. Nu trebuie scăpat din vedere faptul că reprezentanții regimului comunist represiv erau pricepuți în crearea unei legalități aparente. Dacă vreun cadru medical s-ar fi opus acțiunii demarate de agenții Securității (care acționa, evident, ca poliție politică, în slujba regimului dictatorial, și nu pentru apărarea drepturilor și libertăților fundamentale ale cetățenilor), acesta ar fi fost anchetat, la rândul lui, pentru favorizarea unor presupuși infractori și pentru obstrucționarea actului de justiție. În aceste condiții, sub imensa presiune exercitată de Securitate ca forță de represiune, cadrele medicale s-au supus ordinelor și i-au condus pe răniți la interogatoriu. Sigur că medicii și personalul sanitar mediu au fost de acord, un acord care nici măcar nu a fost cerut decât formal. Pe această aparență legală își va fonda apărarea generalul Emil Macri atunci când va fi interogat în Procesul de la Timișoara. Procurorul de ședință, prin președintele instanței, colonelul Cornel Bădoiu, l-a întrebat dacă are cunoștință de faptul că ofițerii de Securitate din subordine au interogat inclusiv răniții de la Terapie Intensivă. Răspunsul a fost: „Am cunoștință că s-au organizat investigații la spital, cu avizul medicului, am cunoștință, mai ales în sensul de a se vedea dacă nu existau străini sau nu se pot obține informații cu privire la străini. Dar numai cu avizul medicului! Dacă

---

¹⁶ Declarație din 12 ianuarie 1990 aflată în arhiva Asociației Memorialul Revoluției 1989 din Timișoara, reluată în Gino Rado (ed.), *Procesul de la Timișoara. Audierea în cadrul urmăririi penale a celor 21+4 inculpați (2-15 martie 1990)*, Editura Memorialul Revoluției 1989, Timișoara, 2013, p. 106.

¹⁷ *Idem*, p. 147.

au încălcat această regulă să răspundă!”¹⁸. Prin aceste afirmații, Emil Macri inducea în eroare instanța, deoarece, așa cum rezultă din declarațiile celor interogați, ofițerii anchetatori încercau să obțină informații nu despre posibili străini care ar fi acționat la Timișoara (nefiind prins niciunul), ci despre liderii revoluționarilor și despre manifestările împotriva regimului comunist ale celor aflați pe patul de spital.

Cornel Bădoiu, președintele completului de judecată în Procesul de la Timișoara, a avut posibilitatea de a afla numele exact al anchetatorilor de la Securitate care i-au abuzat pe răniții din spitalele timișorene în timpul Revoluției din 1989, însă nu a făcut acest lucru. În aceste condiții, rămânem cu identități dezvăluite, mai degrabă, accidental. Interogat de instanță, lt.-col. Gheorghe Sălăjan, fost șef al Serviciului de Cercetări Penale al Securității Județului Timiș, va declara că în sprijinul celor de la Timișoara au venit ofițeri de Securitate din toată țara: București, Alba, Călărași, Constanța, Dâmbovița, Mehedinți, Tulcea, Olt, Giurgiu, Ialomița, Suceava. El va da și nume: lt.-col. Mihai (de la Călărași), lt.-col. Iliescu (de la Giurgiu), lt.-col. Stoica (de la Ialomița), Poenaru (Mehedinți), Oancea (Dâmbovița). Este descris cazul unei fete rănite la picior, aflată într-o situație specială: „A fost adusă la noi (la Securitate, n.n.), s-a stat de vorbă cu ea, a stat de vorbă căpitanul Mauna de la Tulcea și s-a stabilit că a fost cu sora ei în zona Catedralei, unde a fost rănită și a fost internată la spital. Dar cineva i-a speriat că vine Securitatea și-i omoară și a fugit din spital”¹⁹. Martorul va susține că fata a fost eliberată.

Traian Sima, fostul șef al Securității Timiș, va susține că au fost anchetate în spital opt persoane rănite²⁰ „în legătură cu locurile în care au fost rănite, în legătură cu motivația prezenței lor acolo, mai ales că erau semnalate că au participat la distrugerii”²¹. Presat de președintele instanței, Sima va recunoaște că, de fapt, el și subordonații s-au preocupat de identificarea celor care au condus demonstrațiile²². Filip Teodorescu va insista că luni, 18 decembrie, s-a stat de vorbă doar cu patru persoane, din cele rănite ușor, dar că

---

¹⁸ Miodrag Milin (ed.), *Procesul de la Timișoara. Audierea celor 21 de securiști și milițieni inculpați (2-15 martie 1990)*, vol. I, Asociația Memorialul Revoluției 16-22 Decembrie 1989 Timișoara și Fundația Academia Civică, Timișoara-București, 2004, p. 66.

¹⁹ Miodrag Milin și Traian Orban (ed.), *Procesul de la Timișoara (5-20 iunie 1990)*, vol. IV, Editura Mirton, Timișoara, 2006, pp. 1716-1717.

²⁰ Filip Teodorescu a recunoscut doar patru persoane interogate, dar că lui Iulian Vlad, șeful Departamentului Securității Statului, i-a raportat că au fost interogate 65 de persoane, cifră care pare mult mai aproape de realitate!

²¹ Miodrag Milin (ed.), *Procesul de la Timișoara. Audierea celor 21 de securiști și milițieni inculpați (2-15 martie 1990)*, vol. I, Asociația Memorialul Revoluției 16-22 Decembrie 1989 Timișoara și Fundația Academia Civică, Timișoara-București, 2004, p. 238.

²² *Idem*, p. 239.

anchetele au continuat marți, 19 decembrie. Misterul cu privire la identitatea anchetatorilor va rămâne, Teodorescu declarând că au fost „cinci-șase”, mai în vârstă, în subordinea lui Carașcă, dar că aceștia nu erau specializați în cercetări penale. De asemenea, au mai fost prezente cadre de Securitate din țară, dar pe alte „linii de muncă”²³.

Singuri în fața securiștilor anchetatori

Că nu-i știa pe anchetatori este și ceea ce a declarat în instanță Erik Hauer, care a precizat că în spital a auzit că ar fi de la București. Aceștia nu s-au prezentat, însă au insistat ca rănitul să ofere informații despre cum a fost împușcat. Când va fi întrebat de președintele instanței dacă de față a fost vreun cadru medical, Erik Hauer va preciza foarte clar că a fost singur cu anchetatorii²⁴. Stelian Luchescu a fost și el anchetat, în seara de 18 decembrie 1989. Fusese rănit duminică seara la Podul Decebal. La fel, securiștii nu s-au prezentat, iar când li s-a cerut acest lucru, au declarat că sunt de la Procuratură. Căutau vinovați pentru ce s-a întâmplat. Rănitul va susține ferm că nu a fost prezent niciun cadru medical când a fost interogat. Mai mult, a fost chiar păcălit când a fost dus la anchetă: „M-au luat pe mine și m-au dus. Am crezut că la operație. Să-mi scoată schije, pe care și acum le mai posed. Și am văzut că s-a deschis o ușă. Nu părea sală de operație. Era un fel de cameră de gardă”²⁵. Cornel Ionescu a fost și el interogat, iar din câte reține ofițerii erau interesați dacă ascultă Europa liberă, ceea ce arată focalizarea atenției anchetatorilor pe motive politice. A fost luat la întrebări de două ori, a doua oară fiind în cabinet doar cu un securist, secondat însă de o persoană care spunea că e doctor, chiar director²⁶. E posibil să facă referire la dr. Ovidiu Golea.

Securiștii vor ajunge față în față cu răniții, chiar cu cei aflați în stare gravă. Revelatoare este declarația făcută de Dan Gavra, unul dintre revoluționarii luați la întrebări. Acestuia abia i se amputase un picior, când a fost prezentat în fața securiștilor: „Numai că buldogii dictatorului au sărit pe mine imediat ce mi-am recăpătat cunoștința. M-au anchetat doi procurori, care s-au năpustit pe mine cu fel de fel de întrebări. De ce eram acolo, la Podul Decebal, când am fost împușcat, din moment ce locuiam în cealaltă parte a orașului?... Unde voise să ajungă mulțimea în care mă găsisem dacă nu am fi

---

²³ *Idem*, p. 291.

²⁴ Miodrag Milin și Traian Orban (ed.), *Procesul de la Timișoara (5-20 iunie 1990)*, vol. IV, Editura Mirton, Timișoara, 2006, pp. 2364-2365.

²⁵ *Idem*, pp. 2394-2395.

²⁶ Declarație în Miodrag Milin (ed.), *Procesul de la Timișoara (24 septembrie-29 octombrie 1990)*, vol. V, Editura Mirton, Timișoara, 2007, p. 2623.

fost opriți la pod?... Cine era conducătorul nostru?...”²⁷. Dan Gavra va avea norocul de a fi transferat la Clinica de Ortopedie. Cu toate că era o unitate sanitară amplasată într-o clădire veche, insalubră, unde suferințele erau enorme și prin specificul activității de aici, răniții se vor simți mai bine. Lipseau medicamentele și materialele sanitare, rănilile se infectaseră, în loc să se vindece, însă personalul le acorda cea mai mare atenție. Și nu mai erau anchetele: „Dar și înainte de victorie la Ortopedie am fost tratați altfel decât la Spitalul Județean. Aici nu ne-a anchetat nimeni. Nu a intrat în salon niciun procuror sau securist, n-a fost anchetat prin cine știe ce salon niciun rănit”²⁸. Declarația lui Dan Gavra infirmă susținerea lui Filip Teodorescu²⁹, cum că ar fi fost anchetați doar cei răniți „ușor”.

Dan Gavra a fost prezent în fața Comisiei de analiză a evenimentelor petrecute în spitalele timișorene în perioada 16-23 decembrie 1989, în 1991, unde a adus unele precizări importante cu referire la cele întâmplate. Trecuse doar un an și jumătate de la mișcările de protest, iar suferințele erau încă proaspete în memorie. Rănitul va descrie manevrele făcute de personalul sanitar, permutări din care reiese mai degrabă un sprijin acordat anchetatorilor:

„Dr. Nicolcioiu: În 19 XII 1989 erați pe secție. Cum ați fost anunțat că vă caută procurorii?

Gavra: M-au dus în altă cameră și cei doi m-au întrebat despre câțiva manifestați, despre unul cu barbă. La discuție a participat o doamnă (asistentă) care zâmbea rău. M-au amenințat că mă bagă în pușcărie că am vândut țara”³⁰.

Dr. Marius Nicolcioiu este medicul care a funcționat ca președinte al Comisiei de analiză a evenimentelor petrecute în spitalele timișorene în perioada 16-23 decembrie 1989.

Încercări de a-i proteja pe bolnavi

Au fost medici care au avut o atitudine deschisă și în fața Comisiei de analiză, dar și în afara ei, când au constatat că mijloacele acestora de dezvăluire a faptelor pentru opinia publică sunt limitate. Unul dintre acești medici este Octavian Onisei. Altul este medicul Ciprian Duță. Acesta a spus

---

²⁷ Titus Suciș și Vasile Bogdan, *Candelă împotriva timpului*, Editura Memorialul Revoluției 1989, Timișoara, 2011, pp. 358-359.

²⁸ *Ibidem*.

²⁹ Filip Teodorescu, *op. cit.*, p. 89.

³⁰ Declarație dată în 1991 în fața Comisiei de analiză a evenimentelor petrecute în spitalele timișorene în perioada 16-23 decembrie 1989, arhiva Asociației Memorialul Revoluției 16-22 Decembrie 1989 Timișoara.

ce avea de spus într-o declarație dată pentru Asociația „17 Decembrie”. De aici informațiile au ajuns în presă, deranjând multe persoane din lumea medicală timișoreană. A fost chemat în fața Comisiei pentru a fi lămurite aceste fapte. Aici, doctorul Duță va reveni asupra unor aspecte de anchetare a răniților în Spitalul Județean. Se arată cum s-a făcut trierea și care e numărul de răniți interogați: „Ne-au cerut să spunem care au fost în stare gravă. Am trecut cam jumătate, mai mulți chiar, în stare gravă, căci nu puteau fi anchetați. Au fost anchetați doar vreo 6-7, cred”. Ulterior, se va dovedi că au fost anchetate persoanele cu răni mai ușoare și că a fost alocat un spațiu pentru această operațiune, după cum precizează același medic: „Am dat câțiva în stare mai bună. Pe un tânăr l-am întrebat ce întrebări i-au pus. Tânărul mi-a spus că le-a spus că a fost la film și, când a ieșit, au tras în el. Cei doi (anchetatorii, n. n.) s-au prezentat ca fiind de la București și au cerut o cameră pentru anchetă. Au cerut o listă cu toți răniții și starea lor”³¹.

Doctorul Ciprian Duță avea să mai menționeze și faptul că s-a făcut și o adresă oficială cu privire la interogatoriile derulate în spital. Trebuie precizat faptul că această acțiune se derula la Clinica II Chirurgie, deci nu în cea condusă de conf. dr. Petru Ignat. Declarația este prezentă în documentul citat mai devreme: „Acel tânăr nu mi-a spus că ar fi fost amenințat. A doua zi – 20 XII – s-a făcut un material către Procuratură, un protest pentru ceea ce s-a întâmplat în spital – anchetele”. Tot aici se va consemna și faptul că „securiștii” (așa sunt numite persoanele care au efectuat interogarea răniților, n. n.) au revenit în 19-20 XII, când au cerut lista personalului prezent la lucru în 17-18 XII.

Răniți sedați puternic

Și alți răniți vor fi interogați în perioada următoare. În unele cazuri, medicii, pur și simplu, nu i-au prezentat pe bolnavi în fața anchetatorilor. Unii au fost declarați într-o stare prea gravă pentru a fi luați la întrebări, iar altora li s-au dat sedative. Cum au decurs aceste operațiuni de ocolire a zelului procurorilor aflăm de la doctorul Francisc Bárányi, anestezist la Spitalul Municipal, cunoscut sub numele de „Clinicile Noi”: „Eu fug ca nebunul și sun la surori (foarte interesant, surorile și asistenții mei toți au făcut ce am vrut eu, am devenit, oarecum, comandantul spitalului), să-i anunț că a venit Securitatea”. Acesta știa deci foarte clar că tinerii la costum ce s-au prezentat la el sunt securiști, nu procurori, deși o confuzie e posibilă, căci multe instituții își puseseră oamenii în mișcare la Timișoara în acea

---

³¹ Declarație dată în 1991 în fața Comisiei de analiză a evenimentelor petrecute în spitalele timișorene în perioada 16-23 decembrie 1989, arhiva Asociației Memorialul Revoluției 16-22 Decembrie 1989 Timișoara.

perioadă. Consemnul dat de dr. Bárányi era ca răniții să declare că au nimerit întâmplător în locurile unde s-a tras. Sunt și „recalcitranți”, persoane care doreau să spună adevărul, că au mers la demonstrație! Noroc că medicul a putut să stea de vorbă cu ei. Pe un sârb, Dușan, nu a reușit să-l convingă și atunci a recurs la o soluție și mai eficientă. O explică în același dialog cu dr. Traian Orban, președintele Memorialului Revoluției: „Îi fac semn doctoriței Monika să-i administreze Diazepam. Vin securiștii, foarte civilizați, foarte speriați, tineri, foarte impresionați de numeroșii răniți. Se duc la patul lui unu. «Dumneata?» «Nu știu ce s-a întâmplat, cred că...» Avea o rană mai ușoară, undeva împușcat în picior. Ajung la Dușan... Dușan sforăia. «Ce-i cu asta?» «Asta e în comă!» Merg mai departe”³².

Episodul va fi relatat și în instanță, în timpul Procesului de la Timișoara. Amănuntele diferă, într-o oarecare măsură, însă fondul rămâne nealterat. E consemnată depoziția martorului Ioan Rusu: „La spital au venit securiști să-i interogheze pe răniți; doctorul Bárányi le-a cerut să depună armele la intrare. Pe Rusu Cristian, fiul cel mai mic, l-a ferit de anchete, anesteziindu-l în sala de operații”³³. Adolescentul va declara și el în instanță că a fost anesteziat de vreo trei ore ca să nu poată fi luat la interogatoriu.³⁴ Este subliniată astfel prezența de spirit a unor cadre medicale, care au acționat eficient nu pentru a le crea anchetatorilor toate condițiile pentru interogarea suspectilor răniți, ci pentru a proteja victimele represiunii inițiate de regimul abuziv!

Gheorghe Popa era muncitor la „Electromotor” în perioada Revoluției. În 18 decembrie, în jurul orei 17.00, a fost rănit în Piața Operei. Glonțul l-a lovit în mână. A fost dus la „Clinicile Noi”, unde a și fost operat. Pentru că nu era foarte grav i s-a dat drumul acasă. A doua zi dimineată, conștiincios, omul s-a dus la serviciu. Inițial, a fost trimis acasă pentru a sta în concediu medical. Nici nu a apucat să pună capul pe pernă, că a venit administratorul întreprinderii pentru a-l duce înapoi. Primarul Petru Moț dorea să stea de vorbă cu el. De frică, omul s-a dus. Însă la fabrică nu era Moț, ci securistul unității, lt. maj. Ștef, plus o persoană necunoscută. L-au frecat cu întrebări. Au ajuns și la Moț, care era dornic să știe cu cine urma să se întâlnească rănitul în Piața Operei. El și-a susținut povestea, cum că a mers la alimentara de acolo pentru a-și ridica rația de alimente pe luna decembrie.³⁵

---

³² Francisc Bárányi, *Toată noaptea am salvat oameni*, „Memorial 1989. Buletin științific și de informare”, nr. 2, pp. 51-57, 2007.

³³ Traian Orban și Gino Rado (ed.), *Procesul de la Timișoara*, volumul IX, Asociația Memorialul Revoluției 16-22 Decembrie 1989 Timișoara, Timișoara, 2010, pp. 111-112.

³⁴ Miodrag Milin (ed.), *Procesul de la Timișoara (24 septembrie-29 octombrie 1990)*, vol. V, Editura Mirton, Timișoara, 2007, p. 2553.

³⁵ *Idem*, pp. 2739-2742.

Locuri amenajate pentru interogatorii

O anumită discuție a existat și în ceea ce privește locul în care s-au desfășurat aceste interogatorii în spitale. La „Clinicile Noi” operațiunea a avut loc chiar în saloane, anchetatorii trecând de la un pat la altul. Mărturiile sunt concordante, atât cea a doctorului Francisc Bárányi ³⁶ (2007), cât și cea a martorului Ioan Rusu.³⁷ E un mod diferit de acțiune față de Spitalul Județean. E drept că și persoanele sosite pentru interogatorii au avut o atitudine mai reținută la Clinicile Noi.³⁸ Sedarea bolnavilor și punerea anchetatorilor securiști în imposibilitatea de a afla mai multe date despre ei și despre alți participanți la evenimentele revoluționare este confirmată de dr. Vladimir Fluture, chiar în fața Comisiei de analiză..., comisie din care făcea parte: „În timpul evenimentelor din decembrie 1989 unele clinici și spitale au luat atitudine. La noi, trei sferturi dintre răniți au fost sub morfină”³⁹. La Spitalul Județean, în Clinica I Chirurgie, va fi amenajat un salon special pentru astfel de operațiuni. Se va vorbi de saloanele 16 sau 17, dar, până la urmă, datele adunate vor concluziona că activitatea anchetatorilor s-a derulat în salonul 19. Doctorul Octavian Onisei lucra în acea secție medicală, iar ulterior a furnizat multe informații prețioase cu privire la ceea ce s-a întâmplat aici în acele zile de foc și groază. Multe dezvăluiri au fost făcute într-un serial din ziarul „Timișoara”⁴⁰. Era la începutul lunii februarie 1990, atunci când informațiile despre efectele represiei se lăsau dezvăluite cu mare greutate. În chiar primul episod al serialului său de dezvăluiri, dr. Onisei va preciza că „apar și primele informații despre anchetarea răniților în spital, cabinetul de lucru al anchetatorilor fiind stabilit în salonul 19”⁴¹.

Fuga din spital de teama Securității

Un fenomen care se va manifesta în primele zile ale Revoluției este cel privitor la fuga din spital a persoanelor rănite. Fenomenul a fost generat de

---

³⁶ Francisc Bárányi, *Toată noaptea am salvat oameni*, „Memorial 1989. Buletin științific și de informare”, nr. 2(3), 2007, pp. 51-57.

³⁷ Declarație în instanță reluată în Traian Orban și Gino Rado (ed.), *Procesul de la Timișoara*, volumul IX, Asociația Memorialul Revoluției 16-22 Decembrie 1989 Timișoara, Timișoara, 2010, pp. 111-112.

³⁸ Lucian-Vasile Szabo, *Eroism și abjecție în halat alb*, „Memorial 1989. Buletin științific și de informare”, nr. 1(8), 2011.

³⁹ Declarație dată în 1991 în fața Comisiei de analiză a evenimentelor petrecute în spitalele timișorene în perioada 16-23 decembrie 1989, arhiva Asociației Memorialul Revoluției 16-22 Decembrie 1989 Timișoara.

⁴⁰ Lucian-Vasile Szabo, *Sindromul Timișoara 1989: Adevăr și imaginar*, Editura Memorialul Revoluției 1989, Timișoara, p. 99.

⁴¹ Lucian-Vasile Szabo, *Jurnaliști, eroi, teroriști*, Editura Partoș, Timișoara, 2009, pp. 122-123.

răspândirea zvonului că revoluționarii răniți vor încăpea pe mâna ofițerilor de Securitate. Temerile erau legate de faptul că vor fi anchetați, iar una dintre metodele utilizate era schingiuirea. Anchetele brutale ale Securității erau faimoase, incluzând teroarea fizică și psihică, ba chiar uciderea. În aceste condiții, nu este de mirare că unii răniți care s-au putut mișca au ales să fugă din unitățile sanitare și să se refugieze pe la cunoștințe. Cei mai mulți nu au îndrăznit să meargă acasă, deoarece credeau că aici pot fi descoperiți, existând și riscul de a-i pune pe cei apropiați în situații dificile. Atmosfera din Spitalul „Victor Babeș”, unde au avut loc câteva intervenții de chirurgie toracică, o va descrie Adrian Kali, protestatar energic, care a fost lovit de gloanțe în zona Podului Decebal din Timișoara: „A doua zi – Securitatea! Medicii au fost extraordinari, au făcut tot ce le-a stat în putință să nu ajungem pe mâinile nenorociților ăloră. De altfel, unul din ei, din păcate nu-mi amintesc numele, nu știu cine e, ne-a arătat un loc în gard prin care puteam ajunge la Gara de Est”⁴². Având mulți răniți de interogat la Spitalul Județean, securiștii au programat Spitalul „Victor Babeș” pentru zilele următoare, însă, între timp, regimul a căzut.

În ceea ce privește numărul persoanelor care au avut de suferit ca urmare a rănilor primite în timpul acțiunilor revoluționare se cuvine menționat faptul că situația nu a fost pe deplin clarificată. Intrarea în sistemul sanitar presupunea înregistrarea în evidențe, aspect care a fost considerat periculos. Efectul va fi consemnat de procurorul Dan Voinea, atunci când va da cifrele la nivel național: „Numărul răniților a fost, în total, de 3352, cei înregistrați, pentru că numărul lor, se pare, este mult mai mare, foarte multe persoane rănite nu au mai mers la spitale din teamă că vor fi ucise și mulți nu au mai fost înregistrați oficial la spital”⁴³. Cei mai mulți răniți, 2245, au fost după fuga lui Ceaușescu, ceea ce dovedește gradul de confuzie care domnea atunci. Cum teroriștii nu au fost de găsit, este de presupus că trupele de ordine (Armată, Miliție și Securitate) au tras una asupra celeilalte, intenționat sau din greșeală.

De anchete alte persoane nu au scăpat însă așa de ușor. Deși în urma Procesului de la Timișoara și a urmăririi acestuia de la București cei mai mulți inculpați au scăpat nepedepsiți, ca, până la urmă, în recurs, să scape cu toții, depozițiile în fața completului de judecată au relevat, adesea, aspecte de un mare tragism, puritatea sufletească a luptătorilor pentru libertate, precum și fanatismul slugilor regimului în acțiunile lor de a-l apăra. Iată o altă mărturie

---

⁴² Titus Suci și Vasile Bogdan, *op. cit.*, p. 43.

⁴³ Dan Voinea, *Sinteza anchetelor militare despre revoluție și dosarele în lucru, în Întrebări cu și fără răspuns: Decembrie 1989*, Memorialul Revoluției 16-22 Decembrie 1989 Timișoara, Timișoara, 2011, pp. 118-126.

din timpul audierilor de martori. E consemnată declarația Angelicai Toda: „Rănită în picior în zona Modex, în după-amiaza de 17 decembrie, orele 18,30-19,00, de focul tras din cordonul de militari, care venea dinspre Strada Alba Iulia în Piața Operei. A ajuns la Spitalul C.F.R. Speriată de zvonurile despre represiunea securiștilor (făcută de securiști, n.n.), a fugit din spital. A fost căutată la serviciu de căpitanul Balint, în 19; acesta a ridicat-o la Securitate, cu insulte grave și amenințări: a fost anchetată ore-n șir, în prezența lui Teodorescu Filip...”⁴⁴. Teodorescu a dispus însă să fie pusă în libertate. Angelica Toda era o educatoare de doar 20 de ani, care a vrut să scape de complicații. Faptul că a fost luată de la serviciu e important. Oamenii aveau de ce să se teamă că va veni Securitatea să-i ancheteze, căci acest lucru chiar s-a întâmplat. La Spitalul C.F.R. susținătorii regimului totalitar au fost mult mai zeloși, au căutat în documente, deci cineva le-a pus la dispoziția lor și așa au ajuns să-i identifice pe luptătorii pentru democrație...

Lucian-Vasile **SZABO**

---

⁴⁴ Traian Orban și Gino Rado (ed.), *Procesul de la Timișoara*, volumul IX, Asociația Memorialul Revoluției 16-22 decembrie 1989, Timișoara, 2010, p. 117.

Elevi timișoreni în Decembrie 1989 (Partea a III-a)

For seven students of Timișoara the joy given by the winter holiday and the first Christmas celebrated in freedom was brutally cut off by the killing bullets fired on the devastating order of the officials who supported the regime that fell on December 22nd 1989 and who immediately adhered to the new regime that was settled on that very day. Innocent children and young people aged 9 to 18, who had barely enjoyed the first days of their long-expected winter holidays and who had been raised and educated in the cult of the Soviet Ded Moroz (Father Frost), stood no chance of celebrating Santa Clause, for the first times in their lives, and enjoying his first priceless gift for the Romanians: the FREEDOM. Their life was brutally cut off in December 1989, although they did not attack military units or public institutions, they were no threats to the national security or to the "revolutionary conquests". Their only fault was that they dared to speak up their mind or that they actually lived in a regime that put the power and privileges above the lives of its citizens.

Key-words: Revolution, Timișoara, students, martyr-heroes, Claudiu Vărcuș, Constantin Iosub, Luminița Florina Boțoc, Eugen-Francisc Nagy, Monica Gabriela Tako, Silviu Sebastian Iordan, Laura Andreea Negruțiu.

Cuvinte-cheie: revoluție, Timișoara, elevi, eroi-martiri, Claudiu Vărcuș, Constantin Iosub, Luminița Florina Boțoc, Eugen-Francisc Nagy, Monica Gabriela Tako, Silviu Sebastian Iordan, Laura Andreea Negruțiu.

I. Elevi eroi-martiri în ultima vacanță de Moș Gerilă

Pentru șapte elevi timișoreni bucuria vacanței și a primului Crăciun sărbătorit în libertate a fost oprită de gloanțe ucigașe trase din ordinul criminal al susținătorilor regimului prăbușit în 22 decembrie 1989 și al celui instaurat în aceeași zi. Ființe inocente, cu vârste între 9 și 18 ani, abia plecate de pe băncile școlilor într-o mult așteptată vacanță, educați în cultul lui Moș Gerilă, nu au mai avut șansa de a-l sărbători, pentru prima dată, pe Moș Crăciun și de a se bucura de darurile lui, între care cel mai de preț a fost LIBERTATEA.

Viața le-a fost curmată în Decembrie 1989, deși nu au atacat unități militare sau instituții publice, nu reprezentau niciun pericol pentru securitatea națională sau pentru „cuceririle revoluționare”, singura lor vină fiind aceea că au îndrăznit să spună ceea ce gândeau sau că trăiau într-un regim ce punea mai presus menținerea puterii și a privilegiilor decât viața cetățenilor săi.

CLAUDIU VĂRCUȘ (1974-1989)

S-a născut la 8 octombrie 1974 în comuna Periam, într-o familie cu doi frați și o soră mai mică. Mama sa, Aurica Vărcuș, îl descrie ca pe un copil „din cale-afară de vesel. Își iubea frații, era tandru. Nu exista să uite să-și sărute mama de câte ori intra sau ieșea din casă. Sărbătorile de iarnă le umplea cu glumele și giumbușlucurile sale. În acel decembrie, curios cum era, și-a luat bicicleta și a plecat în oraș cu prietenii. Să vadă ce se întâmplă pe străzi. Era îmbrăcat într-un trening și avea otteri în picioare”¹. În decembrie 1989 era elev la Liceul Industrial Nr. 9 din Timișoara.

În după-amiaza zilei de 17 decembrie 1989, Claudiu a plecat de acasă, din zona Girocului, spunând că merge la niște prieteni, deoarece vremea era frumoasă. În acel moment, familia nu avea nicio informație referitoare la evenimentele din Timișoara. El a plecat, cu acei prieteni, spre centrul orașului, alăturându-se demonstranților din fața catedralei. Aici, pe trecerea de pietoni aflată între catedrală și Cinematograful „Capitol”, a fost rănit, în jurul orelor 19,00.

Când s-a tras asupra sa, Claudiu a strigat: „M-a împușcat” și s-a prăbușit pe asfalt. Victor Mitran, angajat civil la o unitate militară, l-a auzit și s-a târât pe burtă până lângă el și, când a încetat focul, l-a tras pe iarbă lângă catedrală. De acolo, cu o mașină particulară a fost dus la Spitalul de Ortopedie, iar mai târziu, cu o salvare, la Spitalul Județean.² Drama lui Claudiu familia o va cunoaște peste câteva zile, așa cum va mărturisi mama sa la proces: „Vecinul Mitran nu mi-a spus că fiul meu, Claudiu, a murit pe loc. Zice că a căzut jos. Era și el trântit pe burtă. S-a tras până lângă copil și l-a apucat de mână. Mi-a spus că, în momentul ăla, a simțit cum viața din copil a trecut în el... așa de tare îl strângea de mână”³.

Familia lui Claudiu l-a așteptat cu îngrijorare toată noaptea, îngrijorare sporită de faptul că pe Calea Girocului se trăgea ca la război. A doua zi dimineața, pe la ora 6,30, Adrian, fratele mai mare, a mers să ia lapte și în stradă a auzit că Claudiu a fost împușcat și dus la Spitalul Județean. Din acel moment începe calvarul mamei, care timp de patru zile își caută, cu disperare și îndârjire, fiul de 15 ani.

Înainte de a se lumina de ziuă ajunge la Spitalul Județean, unde află, la fel ca alți timișoreni care își căutau rudele, că la ora 10,00 se va afișa o listă cu răniții și morții. În locul listelor cu morți și răniți, cei aflați în curtea

¹ *Copiii și revoluția* în „Memorial 1989. Buletin științific și de informare”, nr. 1(3)/2008, p. 88.

² *Procesul de la Timișoara*, vol. V, Ediție îngrijită de Miodrag Milin, Timișoara, Editura Mirton, 2007, p. 2852.

³ *Ibidem*, p. 2860.

spitalului, care era înconjurat de militari și milițieni, au fost amenințați cu împușcarea, așa cum consemnează și ziarul „Timișoara” din 4 octombrie 1990: „Dna Vărcuș, mama lui Claudiu, relatează ce i s-a întâmplat în 18 dimineața la Spitalul Județean. Cei ce așteptau relații despre morți și răniți au fost amenințați cu arma. Nu durează mult și, la consemnarea declarației, președintele instanței îi cere dnei Vărcuș să-l recunoască pe individ. Dumneaei declară că i-a văzut poza în ziar și că milițianul în cauză este Veverca Iosif! După ce ezită puțin în fața boxei, femeia pune mâna pe Veverca: «Acesta e, spune ea, sigur el este!». La afirmația președintelui, cum că «nu este prima persoană care pune mâna pe dumneata» (a pune mâna în sensul de a-l recunoaște), Veverca a declarat: «Mie îmi convine!»⁴.

După aceste amenințări, Aurica Vărcuș pleacă de la Spitalul Județean și se duce la celelalte spitale din Timișoara, apoi la Penitenciar și la Miliția Municipiului Timișoara. Marți face același traseu, dar fără niciun rezultat. Miercuri dimineața revine la Spitalul Județean, chiar dacă începe să fie privită cu suspiciune și de către personalul angajat, așa cum îi va mărturisi și fiica sa: „Să știi că toată lumea deja ne cunoaște pe-aici și deja spune: «Uite, iarăși vine femeia aceea nebună!»⁵. În fața spitalului are neplăcuta surpriză de a-l reîntâlni pe maiorul Veverca, care i-a cerut pe un ton răstit să se îndepărteze de spital, sugerându-i, în același timp, că ar fi posibil ca fiul ei să fi fugit peste graniță. Replica femeii îndurerate și revoltate de comportamentul grobian al militarului nu s-a lăsat așteptată: „Puteai să treci dumneata peste graniță, copilul meu, la 15 ani, și era plecat numai în training, bineînțeles că n-a avut ideea de a pleca peste graniță”⁶. De la spital, mama și fiica s-au dus la Miliția Municipiului și, de acolo, la Penitenciarul Timișoara, unde li s-a spus că li s-a dat drumul celor care au fost reținuți în zilele anterioare.

Joi dimineața, când Aurica Vărcuș revine la Spitalul Județean, constată cu surpriză că nu mai erau cordoanele de milițieni și militari. Timișoara era un oraș liber, iar în balconul Operei se constituise prima formațiune politică democratică, Frontul Democratic Român. Atitudinea angajaților spitalului se schimbase radical, astfel că Aurica Vărcuș poate consulta la registratură lista cu morți și răniți. Mai mult, fiului cel mare i se permite să meargă din salon în salon să-și caute fratele.

---

⁴ „Timișoara”, anul I, nr. 110 din 4 octombrie 1990; vezi și Lucian-Vasile Szabo, *Jurnaliști, eroi, teroriști... Revoluția de la Timișoara în presa locală*, Timișoara, 2009, p. 134.

⁵ *Procesul de la Timișoara*, vol. V..., p. 2854.

⁶ *Ibidem*, p. 2855.

Din păcate, Claudiu nu a fost găsit în saloanele spitalului, ci la morgă, împușcat în piciorul stâng și în umărul stâng, gloanțele ieșite prin spate producându-i o ruptură în formă de „L”.

La 20 de ani de la această tragedie a familiei Vărcuș, sora lui Claudiu povestește drama petrecută într-un moment în care zeci de mii de timișoreni erau convinși că revoluția lor va triumfa: „Abia joi, pe 20⁷, când s-a declarat victoria, bunica mea a reușit să intre în morga spitalului și să îl găsească. Lumea pe străzi era bucuroasă, oamenii se îmbrățișau, strigau «Victorie!», dar eu cu mama ne întorceam acasă plângând. Pentru noi revoluția avea o altă față. A durerii. Ne-am declarat totuși norocoși că fratele meu nu a fost furat și dus la București, ca și mulți alți eroi. Cred că mama mea înnebunea dacă nu îl putea măcar vedea, dacă nu avea măcar unde să îi pună o floare”⁸.

Familia Vărcuș nu a avut parte de liniște nici măcar la înmormântare, așa cum își amintește sora lui Claudiu: „Sâmbătă, când s-au dus ai mei să îl îngroape pe Claudiu, au mers ca în vreme de război, din tufiș în tufiș, se opreau des, să se asigure că pot trece. Slujba a fost mai rapidă ca de obicei. Se auzeau împușcăturile așa aproape! Eu rămăsesem acasă și, deși când e un mort, nu e voie să aprinzi televizorul, eu totuși am avut voie să îl deschid, ca să îmi treacă frica. Și să văd ce e la București”⁹.

Nici după 20 de ani mezina familiei nu poate uita Crăciunul trist din Decembrie 1989 și dispariția tragică și fără sens a fratelui său: „Îmi amintesc că în acel an am primit de la autorități un brad cum nu am mai văzut niciodată. Noi cumpăram molizi și era o.k. Dar atunci a fost prima dată când am avut un brad adevărat. Mare până în tavan. Și am primit multe dulciuri și portocale, de era ca în visele noastre de copii. Și, totuși, aș fi preferat să am un molid și câteva dulciuri, dar să mai pot merge cu Claudiu cu colinda. Mă opresc aici. Căci îmi curg lacrimi pe obraz. Timpul nu șterge durerea pierderii celor dragi. Mai ales când ne sunt răpiți brusc și, într-un fel, fără sens”¹⁰.

CONSTANTIN IOSUB (1971-1989)

S-a născut la 6 februarie 1971 în localitatea Liteni, județul Suceava, dar s-a stabilit împreună cu mama sa, Anica Obreja, în Chișoda, unde

---

⁷ Corect este joi, 21 decembrie 1989.

⁸ <http://italiaromania.com/forum/topic.asp>, 12.03.2012.

⁹ *Ibidem.*

¹⁰ *Ibidem.*

termină 7 clase în anul 1986. În decembrie 1989 era elev la Liceul Industrial Nr. 8 Timișoara, azi Colegiul Tehnic de Vest¹¹.

În ziua de 17 decembrie, la ora 16,30, pleacă de acasă la catedrală pentru a audia un concert de colinde. Seara va fi împușcat mortal în zona catedralei, iar cadavrul va fi transportat la morgă. Potrivit raportului medico-legal nr. 994/22 din 18.12.1989 moartea a fost violentă și s-a datorat plăgilor împușcate de la nivelul gâtului și toracelui, cu hemoragie internă și externă consecutivă. Același document precizează că moartea data de o zi, iar împușcarea s-a executat de la distanță, cu armă cu glonț, din partea postero-laterală dreaptă.¹² Victima a avut buletinul de identitate asupra sa, lucru confirmat și prin declarația dată de mama sa: „Am auzit că a fost împușcat mortal în seara de 17 decembrie 1989. Când, în cele din urmă, ni s-a permis accesul în morga Spitalului Județean, acolo i-am găsit numai buletinul de identitate. Cadavrul nu i l-am mai aflat, în ciuda tuturor căutărilor”¹³.

Din păcate, deși cadavrul a fost identificat, el nu a fost încredințat familiei pentru a fi îngropat creștinește, fiind sustras și incinerat la Crematoriul „Cenușa” din București, alături de alte 42 de cadavre, iar cenușa aruncată într-o gură de canal de la Popești-Leordeni.

LUMINIȚA FLORINA BOȚOC (1976-1989)

Pentru Luminița Boțoc, elevă în clasa a VIII-a la Școala Generală Nr. 7 din Timișoara, ziua de 17 decembrie 1989 avea să fie „prima zi de vacanță”, dar și „ultima zi de viață”¹⁴. Fiind duminică, dimineața hotărâse să meargă la slujba de la catedrală, împreună cu sora sa geamănă, Cristina. Cele două surori au plecat spre catedrală, dar după câțiva metri de mers împreună, Luminița s-a răzgândit și s-a îndreptat spre Calea Lipovei. A revenit acasă în jurul orei 15,00 și i-a povestit mamei sale că în oraș se întâmplă lucruri neobișnuite, deoarece a văzut foarte multă lume adunată.

În jurul orei 19,30, un grup de manifestați trece prin cartierul în care locuia familia Boțoc, scandând lozinci împotriva regimului dictatorial. La rugămintele și insistențele fetelor, tatăl le dă consimțământul să iasă în stradă. Luminița a coborât imediat și s-a alăturat grupului de manifestați care se deplasa pe Calea Lipovei. Din păcate, „în mai puțin de o oră, fetița de 13 ani, plecată să vadă Revoluția pe Calea Lipovei, intra în primele

¹¹ Arhiva Colegiului Tehnic de Vest.

¹² Arhiva Memorialului Revoluției din Timișoara (A.M.R.T.), dosar 364/P/1991.

¹³ Romeo Bălan, *Victimele libertății*, Timișoara, Editura Artpress, 2009, p. 33 (în continuare: Romeo Bălan, *Victimele Libertății...*).

¹⁴ *Memorial 1989...*, nr. 1(4)/2009, p. 119.

statistici macabre ale aceluia 17 decembrie. Un glonț rătăcit în haos s-a oprit în inima Luminiței...”¹⁵. Momentul tragediei este povestit de sora geamănă, Cristina: „Sora mea a vrut să fugă, a vrut să intre într-un bloc și a fost împușcată la câțiva metri de intrarea în bloc. Toată lumea s-a retras și, după ce au mai încetat focurile, au mers și au pus-o pe o bancă. A fost transportată cu o salvare la Clinici (Spitalul Clinicile Noi – n.n.). Au fost persoane care au fost cu ea în salvare, eu cunosc o doamnă care a fost rănită în picior. Cred că a fost dusă la Clinici și ascunsă în unul din frigiderele lor, pentru că toți morții din ziua de 17 au fost duși la București, altfel nu-mi explic de ce nu a fost dusă la București”¹⁶.

Luminița Boțoc a fost împușcată alături de alte șase persoane în zona Complexului Comercial de pe Calea Lipovei. Trupul i-a fost luat de pe jos, pus pe o bancă și, la final, ridicat de o salvare. Moartea a fost violentă și s-a datorat hemoragiei interne consecutive unei plăgi împușcate toracice¹⁷.

Familia a așteptat toată noaptea întoarcerea fiicei, amăgindu-se cu speranța că poate a rămas la vreo prietenă. Dimineața, Virgil Boțoc s-a dus în Calea Lipovei și s-a întâlnit cu un coleg, care i-a povestit că s-a tras în mulțime și că au fost morți. Colegul Ștefan Avădanei i-a mărturisit că printre morți se afla și o fată cu fâș roșu, așa cum era îmbrăcată Luminița, și că toți răniții și morții au fost duși la Clinicile Noi. În timp ce surorile ei o căutau pe la colegii de școală, tatăl află că Luminița a fost trimisă la morga Spitalului Județean.¹⁸

În 19 decembrie, mama și sora geamănă au mers la morga Spitalului Județean pentru a o căuta pe Luminița. Acolo a fost preluată de un militar, care a cerut detalii despre împrejurările dispariției fetei. Răspunsurile militarului au bulversat-o și mai mult pe Maria Boțoc: „Doamnă, mergeți acasă, că, dacă se află ceva, o să vă anunțăm sau o să vină fetița acasă! Și mi-a spus atunci: poate fetița dumneavoastră a trecut granița. Zic: nu se poate un copil de 13 ani să treacă granița, că la noi în casă nici nu s-a vorbit de așa ceva niciodată”¹⁹.

Trecută la categoria morților neidentificați, din cauza constituției fizice neobișnuite pentru vârsta sa, deoarece făcea sport de performanță,

---

¹⁵ Lavinia Rotaru, Vlad Soicescu, *Copii care s-au jucat de-a sfârșitul lumii*, în „Evenimentul zilei”, nr. 5743 din 16 decembrie 2009.

¹⁶ <http://www.memorialulrevolutiei.ro>, interviu realizat de Adrian Onica în 9 aprilie 1997 cu Cristina Boțoc.

¹⁷ Romeo Bălan, *Victimele libertății...*, p. 92.

¹⁸ Marius Mioc, *Revoluția din Timișoara. Așa cum a fost*, Editura Brumar, Timișoara, 1997, p. 95.

¹⁹ *Memorial 1989...*, nr. 1(4)/2009, p. 120.

karate și handbal, Luminița Boțoc a fost îngropată pe 28 decembrie 1989 într-o groapă comună în Cimitirul Eroilor. În 15 ianuarie 1990, Virgil Boțoc află de la un coleg de serviciu că fiica sa a fost identificată într-o groapă comună din Cimitirul Eroilor. Ajuns în cimitir, Virgil Boțoc va suferi primul șoc la vederea trupului fiicei sale, aflată într-un sicriu scos din groapa comună. Bolnav de hepatită, îndurerat de pierderea fiicei și încolțit de remușcări pentru consimțământul dat fetelor de a ieși în stradă în seara zilei de 17 decembrie, Virgil Boțoc a încărunit pe loc. „El a iubit-o foarte mult. Și mereu mă întreba dacă oare o să se mai întâlnească cu ea”, mărturisește mama Luminiței, Maria Boțoc.²⁰ Măcinat de boală și suferință, Virgil Boțoc a murit în 1998, fiind îngropat în același cimitir unde Luminița s-a refugiat, mult prea repede și împotriva voinței sale.

Familia Boțoc, constituită ca parte civilă, s-a judecat cu locotenent-colonelul Ion Păun și căpitanul Constantin Gheorghe, puși sub acuzare pentru morții din Calea Lipovei. Condamnați la închisoare, cei doi au fost grațiați de președintele Ion Iliescu.

EUGEN-FRANCISC NAGY (1972-1989)

S-a născut la 15 mai 1972 în localitatea Aiton, județul Cluj. În decembrie 1989 era elev la Liceul Industrial Nr. 9 din Timișoara.

În după-amiaza zilei de 17 decembrie 1989, mii de timișoreni au protestat pe Calea Girocului împotriva dictaturii ceaușiste. La intersecția Căii Girocului cu Strada Lidia au fost oprite 5 tancuri ale U.M. 01115 Timișoara, fiind blocate de un troleibuz pus de-a curmezișul străzii. Cu un alt troleibuz demonstrații au blocat retragerea tancurilor, iar mecanicii și comandanții blindatelor au fost molestați, fiind obligați să părăsească zona.²¹

Pentru recuperarea tancurilor în care se aflau 275 de obuze de război, generalul Ștefan Gușă i-a ordonat comandantului U.M. 01140 Lugoj, maior Paul Vasile, recuperarea blindatelor cu orice preț. În sprijinul detașamentului din Lugoj au fost trimiși și militari de la alte unități: U.M. 01125 Timișoara, U.M. 01008 Timișoara, U.M. 011233 Buziaș și U.M. 01380 Arad. Ca urmare a deschiderii focului, pe Calea Girocului din Timișoara au fost ucise, prin împușcare 11 persoane, printre care și elevul de 17 ani, Eugen-Francisc Nagy.²²

²⁰ „Evenimentul zilei”, nr. 5743 din 16 decembrie 2009.

²¹ A.M.R.T., dosar 11/P/1997, vol. 3, f. 57.

²² Romeo Bălan, *Victimele libertății...*, p. 33.

Eugen-Francisc Nagy a fost împușcat din spate, sub omoplatul stâng, și a fost dus la Spitalul Județean, unde a decedat, iar cadavrul a fost incinerat la Crematoriul „Cenușa” din București.

MONICA GABRIELA TAKO (1979-1989)

Născută la 13 iunie 1979, Gabriela Tako a fost o elevă premiantă, terminând ciclul primar cu media generală 9,90.²³ Fetița în vârstă de 10 ani se bucura de prețuirea colegilor și a profesorilor de la Școala Generală Nr. 7 din Timișoara.

În dimineața zilei de 17 decembrie 1989, în jurul orei 7,00, Iosif Tako pleca împreună cu soția Titina și fiicele Gabriela și Donka la părinții săi din Sânmihaiul Român. Cum auzise câte ceva din cele întâmplate în noaptea de sâmbătă spre duminică, hotărâse ca, înainte de a ieși din oraș, să treacă prin locurile unde se protestase împotriva regimului dictatorial. Dacă în zona Penitenciarului Timișoara, în fața Poștei Mari și a Comitetului Județean al P.C.R., spre surprinderea sa, nu vede „nicio urmă a evenimentelor din seara precedentă, curat peste tot, niciun geam spart, nicio vitrină lipsă”, când ajunge în zona Pieței Maria întâlnește o altă realitate.²⁴ În această zonă vede milițieni cu scuturi și căști pe ambele părți ale Bulevardului 6 Martie, „vitrine sparte, urme ale focurilor, ale luptelor”.

Familia Tako se întoarce din Sânmihaiul Român în Timișoara în jurul orei 18,30. De la gară pornesc cu mașina pe Bulevardul Republicii, cu intenția de a merge acasă pe Calea Lipovei. Ajungând în dreptul magazinului de mobilă, au fost semnalizați să se oprească și să intre în parcare din fața Consiliului Sindicatelor. După ce s-au dat jos din mașină, s-au îndreptat pe Bulevardul Republicii spre Operă, pe trotuarul din stânga.²⁵ Când au ajuns la capătul magazinului de mobilă, vizavi de Hotelul „Banatul”, s-au oprit, pentru că în fața lor era un cordon de militari. După câteva minute de derută se va consuma drama familiei Tako, mărturisită de Iosif Tako în declarația dată în 10 ianuarie 1990: „Am stat pe loc vreo 10 minute, după care, fără nicio somație, s-a deschis foc în lumea care era adunată dincolo de intersecție. Unii trăgeau în sus, iar alții în mulțime. Din familia mea au fost răniți: fetița Gabriela în coapsă, fetița Donka, de 16 ani,

²³ Arhiva Școlii cu Clasele I-VIII Nr. 7 „Sfânta Maria” din Timișoara.

²⁴ Titus Suci, *Reportaj cu sufletul la gură*, Ediția a III-a, Editura SAOL, Timișoara, 2009, p. 81.

²⁵ Lucian-Vasile Szabo, *Jurnaliști, eroi, teroriști... Revoluția de la Timișoara în presa locală*, Timișoara, 2009, p. 147.

în umărul drept deasupra claviculei și soția Titina în șold. Am luat în brațe fetița de 10 ani, Gabriela, și am fugit cu ea înspre Spitalul de Copii. Am intrat în spital la Secția de chirurgie, unde i s-a dat primul ajutor și a fost băgată direct la sala de operație”²⁶. În timp ce Gabriela a fost dusă la reanimare după operația care a durat două ore, mama și sora cea mare au fost pansate și apoi transportate cu o salvare la Spitalul Județean.

Iosif Tako s-a întors acasă, deși în acea noapte nimeni din bloc nu a dormit. Auzind „ce nenorocire” i se întâmplase, vecinii au stat toată noaptea cu el și i-au dat calmante și cafea. La primele ore ale dimineții, Iosif Tako s-a întors la spital, unde constată cu plăcere că fiica sa și-a revenit. Din păcate, în dimineața zilei de 19 decembrie, la orele 6,30, Gabriela moare în brațele surorii sale, Donka.

Drama familiei Tako continuă, pentru că trupul fetiței decedate a fost trimis la Spitalul Județean pentru autopsie. În ciuda insistențelor familiei, Gabriela a fost luată de la morgă abia în 21 decembrie. Până sâmbătă, 23 decembrie, tatăl „a alergat în dreapta și în stânga pentru formalitățile obligatorii în astfel de situații, demersurile mergând atât de rău nu numai din pricina funcționarilor, ci și a situației de nesiguranță create de teroriștii din seara zilei de 22 decembrie, de când aceștia au declanșat un nou genocid”²⁷. Înfirmarea trebuia să aibă loc duminică, dar din cauza evenimentelor calvarul familiei se prelungește, atmosfera de coșmar fiind relatată de Iosif Tako scriitorului Titus Suci: „Focuri răzlețe, răpăituri de automate, autoblindate în goană dintr-un loc în altul, după cum erau reparați teroriștii... a fost un adevărat coșmar. În casă, doar eu și Donka – după soție, căreia îi spusese ce se întâmplase doar atunci când am adus-o pe fetița acasă, nu puteam merge din cauza gloanțelor, Gabi pe masă, eu cu auzul mereu încordat – nu cumva încetaseră și puteam să mă duc după nevastă? Când și când mă repezeam la fereastră, Donka mă implora să nu mă expun...”²⁸.

De aceea, înfirmarea s-a făcut abia luni, la orele prânzului, în condiții neobișnuite, mărturisite de tatăl elevei: „N-am putut merge la cimitir în coloană, am luat-o fiecare pe cont propriu, pe unde credea că nu e periculos, slujba, după ce s-au auzit două împușcături prin apropiere, încheindu-se grăbit, precipitat”²⁹.

Gabriela Monica Tako rămâne nemuritoare pentru prietena sa, Alexandra Lăcrimioara

---

²⁶ A. M. R. T., dosar nr. 767/P/1989.

²⁷ Titus Suci, *op. cit.*, p. 304.

²⁸ *Ibidem.*

²⁹ *Ibidem.*

Hriscu care, potrivit mesajului transmis la doi ani de la tragicul eveniment, nu o va putea uita niciodată: „Tu pentru mine trăiești, lacrimi și flori îți dăruiesc pe mormântul tău. Dumnezeu să te slăvească și ți-am jurat că voi fi alături de tine... Azi, după doi ani de lacrimi, după sufletul tău le-am vărsat, acei ce-au tras în noi mi-au distrus moralul, sunt persecutată, nimeni nu mă aude. Dragă Gabi, ce păcat că nu mai poți vorbi și să fii alături de mine! Pentru mine și mama trăiești, dragă Gabi”³⁰.

SILVIU-SEBASTIAN IORDAN (1971-1989)

Din păcate, bucuria și entuziasmul victoriei împotriva dictaturii comuniste, evidente după fuga soților Ceaușescu, nu a durat prea mult. Cei puțini ajunși în anticamera puterii prin lupta și jertfa celor mulți trebuiau să pozeze în salvatorii revoluției! Ca să pară convingători, au declanșat un sângeros și inutil război împotriva unui dușman necunoscut. Psihoza teroriștilor, războiul psihologic și diversiunea terestră și aeriană puse în scenă de noua putere pune stăpânire și pe Timișoara în seara zilei de 22 decembrie. Timp de trei zile și în orașul de pe Bega, ca și în București sau în alte orașe, se trage din nou, înregistrându-se 20 de morți și 79 de răniți³¹. Victime ale acestei diversiuni vor fi și tineri în uniformă școlară.

În seara zilei de 22 decembrie 1989, Silviu Sebastian Iordan, elev în clasa a XII-a la Liceul „C. D. Loga” din Timișoara, a plecat la prietenul și colegul său, Octavian Todor, pentru a urmări programul de la Televiziunea Română, declarată conjunctural liberă. La plecare, îi spune tatălui său să nu se îngrijoreze dacă va întârzia, deoarece vrea să stea mai mult în compania prietenului său, fiind sfârșitul unei săptămâni cu o semnificație aparte pentru el. Fiind tânăr, entuziast, sportiv – făcea karate și avea centura maro –, Silviu Iordan a participat, din primul moment, la evenimentele din Timișoara. A fost prezent sâmbătă seara în Piața Maria și în fața Județenei de Partid, duminică în Piața Libertății și la Podul Decebal, iar în zilele de 20 și 21 decembrie, în Piața Operei³².

În jurul orei 22,00, Silviu decide, cu un alt prieten, Paul, să plece acasă. În Piața Libertății un militar i-a rugat să-l ajute să facă un filtru și cei doi tineri au acceptat imediat. Mai mult, Paul s-a întors acasă la Octavian, solicitându-i să li se alătore, dar acesta a refuzat. După treizeci de minute începe să se tragă în piață și cei doi prieteni se refugiază în Cofetăria „Macul

³⁰ A. M. R. T., dosar nr. 767/P/1989.

³¹ Romeo Bălan, *Victimele Revoluției. Timișoara – 1989*, Editura Memorialul Revoluției 1989, Timișoara, 2011, p. 88 (în continuare: Romeo Bălan, *Victimele revoluției...*).

³² Marius Mioc, *Revoluția din Timișoara așa cum a fost...*, pp. 119-120.

Roșu”³³. Îngrijorat de ceea ce se întâmplă în stradă, Octavian Todor pleacă spre centrul orașului, în căutarea celor doi prieteni și colegi, pe care îi găsește în cofetărie.

Din cauza situației create în piață cei trei elevi au decis, potrivit declarației lui Octavian Todor, să se întoarcă acasă la el, deoarece locuia în apropiere: „Când am ajuns la Cofetăria «Macul Roșu» de lângă Spitalul Militar, am văzut cum săreau din asfalt gloanțele, care se trăgeau de undeva de sus, de pe acoperiș. Nu știu cine trăgea. Am ajuns până la Piața Unirii și, în final, toți trei ne-am întors spre locuința mea. Eu eram înainte, iar cei doi erau la câțiva pași în urma mea. Când am ajuns la începutul Străzii Popa Șapcă, locuitorii din blocul aflat pe colț ne-au atenționat că e pericol, pentru că se trage din unitatea militară aflată în partea de vis-à-vis a străzii. Aflând acest lucru, eu m-am îndreptat precipitat spre strada pe care locuiesc și care se află la vreo 30 de metri de la colțul unde se afla blocul menționat. A început să se tragă și am văzut și simțit cum gloanțele îmi treceau printre picioare. Se trăgea de undeva din spatele meu, mai mult ca sigur dinspre unitatea militară menționată. Au mai apărut și doi copii. Și asupra acestora s-a executat foc, dar au reușit să se ascundă în clădirile din jur”³⁴.

Momentul dramatic al deschiderii focului asupra celor trei elevi este descris și de Paul Popovici: „Am ajuns pe Str. Popa Șapcă, lângă unitatea militară. Todor a trecut primul peste Str. Popa Șapcă, luând-o către Str. Olimpiadei. La colț s-a oprit și ne-a făcut semn să trecem. Am trecut amândoi cu bine strada. Pe Str. Olimpiadei primul a fugit Todor, eu după el, la 10-15 metri, iar după mine Iordan, la vreo 3 metri. Am auzit niște împușcături și, văzând că gloanțele veneau spre mine, m-am trântit la pământ. După ce focul a încetat, m-am uitat înapoi și l-am văzut pe Iordan întins jos, dar cu picioarele spre mine. Am încercat să mai înaintez pe burtă și, pentru că s-a tras din nou asupra mea, m-am oprit. Am stat pe burtă circa 3 ore fără să mă mișc”³⁵.

În urma deschiderii focului, Silviu Sebastian Iordan a fost împușcat mortal în torace, în jurul orei 0,00, la intersecția Străzii Olimpiadei cu Popa Șapcă. După încetarea focului, în jurul orei 4,30, Paul Popovici s-a ridicat și a mers la Octavian Todor, informându-l că prietenul lor este mort în stradă. Când s-a luminat de ziuă și a dispărut pericolul, părinții lui Todor l-au găsit pe Iordan mort în stradă și l-au transportat cu o salvare la Spitalul Județean din Timișoara.

---

³³ A. M. R.T., *Fond documentar*, Dosar nr. 308/P/2000, vol. IV, f. 26.

³⁴ *Ibidem*, Dosar nr. 6/1990 al Curții Supreme de Justiție, f. 57.

³⁵ *Ibidem*, Dosar nr. 308/P/2000, vol IV, f. 27.

Din raportul medico-legal nr. 1066/A din 25 decembrie 1989 rezultă că victima a prezentat, ca semne de violență, un „orificiu de intrare situat în regiunea axilară dreaptă, calibru între 6-7 mm, pergamentat roșiatic”, iar „orificiul de ieșire nu se depistează”³⁶. Raportul concluzionează că moartea a fost violentă, ca urmare a unei plăgi împușcate toracice cu hemoragie și că s-a tras din dreapta victimei, de la distanță. Gloanțele au rămas în victimă, dar familia s-a opus unei exhumări în vederea recuperării și a eventualei identificări a armei cu care s-a tras.

Peste un deceniu s-a realizat totuși o exhumare în condițiile mutării rămășițelor victimei într-un alt mormânt, în Cimitirul din Calea Buziașului. Din raportul de constatare tehnico-științifică nr. 285445 din 12 decembrie 2000 rezultă că resturile metalice „reprezintă oxizi metalici (fier, cupru și plumb). Restul metalic oxidat reprezintă miezul din oțel al unui glonț ce provine de la un cartuș calibru 7,62 mm. Probele supuse examinării nu au valoare operativă în vederea identificării armei cu care s-a tras”³⁷.

În timp ce tatăl victimei a susținut că asupra fiului său s-a tras „dintr-un autoturism Dacia 1300 de culoare albă cu nr. de înmatriculare 1-TM-514”³⁸, afirmație negată de Paul Popovici în declarația dată în 18 iulie 1990³⁹, majoritatea martorilor au declarat că s-a tras asupra celor trei elevi din Cazarma Oituz. În această cazarmă își aveau sediul mai multe unități militare subordonate Diviziei 18 Mecanizate Timișoara, iar din 21 decembrie 1989 în cazarmă a fost încartiruit un detașament de luptă de la U.M. 01068 Vânju Mare, format din 33 de cadre și 360 de militari în termen⁴⁰.

În jurul orei 0,00, militarii din cazarmă au deschis focul, susținând că s-a tras spre ei din blocurile din jur, de la etajele superioare, și din mai multe autovehicule. Declarațiile martorilor au fost confirmate de cercetările efectuate la fața locului. Astfel, din examinarea urmelor de gloanțe descoperite pe copacii și pe gardul din plasă de sârmă al imobilului situat pe Strada Olimpiadei nr. 2, s-a determinat direcția de tragere, respectiv blocul alimentar al Cazarmii Oituz, situat pe colțul Străzii Oituz cu Popa Șapcă. De aceea, concluzia lui Romeo Bălan este pe deplin justificată: „Pe fondul provocărilor din jurul unității, militarii i-au considerat pe cei 3 tineri suspecti și, fără să verifice, au tras spre ei. Deși militarii au relatat că unitatea a fost atacată, nu s-a probat acest lucru și nicio persoană nu a

---

³⁶ *Ibidem*, f. 25.

³⁷ *Ibidem*, f. 41.

³⁸ *Ibidem*, f. 29.

³⁹ *Ibidem*, f. 51.

⁴⁰ Romeo Bălan, *Victimele revoluției...*, p. 110.

încercat să pătrundă în cazarmă. Dacă atacul ar fi fost real, în rândul militarilor s-ar fi înregistrat foarte multe victime, deoarece de pe clădirile din jur există posibilitatea de vizibilitate și de tragere spre curtea cazărmi”⁴¹.

Nici în cazul uciderii elevului Silviu Sebastian Iordan nu s-au putut identifica vinovații, familia fiind obligată să accepte palida consolare că astăzi Strada Olimpiadei se numește Martir Iordan Silviu Sebastian.

LAURA ANDREEA NEGRUȚIU (1980-1989)

Laura, singurul copil al familiei Negruțiu, era în decembrie 1989 elevă la Școala cu Clasele I-IV „Nikolaus Lenau” din Timișoara. Părinții, ambii cu studii superioare, au înscris-o la o școală cu predare în limba germană. „Voiau să îi ofere condițiile cele mai bune. Era un copil reușit, inteligent, sănătos, de viață”, mărturisea mătușa sa, Eva Paul⁴².

Pentru că, după fuga lui Ceaușescu, psihoza teroriștilor a pus stăpânire și pe Timișoara, părinții au lăsat-o pe Laura în grija bunicilor. Din păcate, bucuria copilăriei și a vacanței de iarnă a fost brutal oprită în dimineața zilei de 23 decembrie. În această zi fatidică, în jurul orei 9,30, în apartamentul nr. 24 al imobilului cu nr. 1 din Strada Piatra Craiului, eleva de 9 ani a fost împușcată mortal. Glonteleele tras din exterior a pătruns prin rulo și geam și a ucis-o pe eleva care era așezată pe pat și privea la televizor.

Potrivit raportului medico-legal eleva avea două semne de violență, respectiv orificiul de intrare și ieșire a glontelii: cervical anterior, plagă cu marginile negricioase cu diametrul de 1 cm și cervical posterior stânga, plagă cu marginile răsfrânte cu diametrul de 3 cm. S-a precizat că moartea s-a datorat unei plăgi împușcate cervicale și că tragerea s-a efectuat de la distanță, dinainte înapoi.⁴³

Bunicul minorei, Nicolae Negruțiu, a predat cămașa unui glonț deteriorat găsită în rana situată sub maxilarul victimei, iar ulterior, tatăl victimei a predat un miez de oțel al unui glonț găsit în tăblia de lemn a patului, unde se afla eleva în momentul împușcării. În urma expertizei balistice s-a tras concluzia că au făcut parte dintr-un cartuș calibru 7,62 mm, model 43, cu glonțul, miezul, tubul din oțel. În urma cercetărilor efectuate la fața locului și ca urmare a analizării traiectoriei ușor descendente a

---

⁴¹ *Ibidem*, p. 115.

⁴² adevarul.ro/locale/timișoara/decembrie-89-copil-zece-ani-impuscat-timp-uita-televizor-1-50a94cd7c42d5a6638631ff/index.html.

⁴³ Romeo Bălan, *Victimele revoluției...*, p. 102.

glontelui, s-a concluzionat că s-a deschis focul de pe terasa unui imobil situat vizavi de blocul în care a fost ucisă victima, de către un grup de militari⁴⁴.

Înmormântarea Laurei s-a făcut în aceeași atmosferă de panică și tensiune, descrisă de mătușa Eva Paul: „A trebuit să umblăm să facem rost de loc de veci. Nici nu am făcut înmormântarea așa cum trebuie. Era nebunie în oraș... La fiecare etaj stătea un soldat cu pușca. Au păzit familia să nu cumva să pățească ceva. Nici măcar o coroană nu am putut să-i facem, iar la înmormântare au fost doar buncii și părinții și încă o familie care ne-a ajutat cu transportul”⁴⁵. În drum spre cimitir, furgoneta cu care au transportat cadavrul a fost oprită la fiecare colț de stradă și controlată de revoluționarii cu banderole tricolore pe braț, iar în timpul slujbei de înmormântare s-a tras din toate părțile.

Drama familiei care și-a pierdut unica fiică într-un mod stupid și dramatic va continua și după liniștirea lucrurilor și revenirea la democrație. În 1999, mama Laurei a fost găsită moartă în baie, iar peste doi ani tatăl, paralizat din cauza unei scleroze multiple, a plecat alături de fiică și de soție, fără să afle identitatea ucigașului care a distrus o familie.

*
*   *

Pentru ei – Claudiu Vărcuș, Constantin Iosub, Luminița Florina Boțoc, Eugen-Francisc Nagy, Monica Gabriela Tako, Silviu-Sebastian Jordan și Laura Andreea Negruțiu – totul s-a sfârșit în decembrie '89, timpul transformând idealurile și visele lor în adrese de străzi și plăci comemorative.

Dumitru **TOMONI**

---

⁴⁴ *Ibidem*, p. 103

⁴⁵ adevarul.ro/locale/timisoara/decembrie-89-copil-zece-ani-impuscat-timp-uita-televizor-1-50a94cd7c42d5a663-8631ff/index.html

„Steagul cu gaură”. Un obiect ca actant și martor al Revoluției din 1989*

As the title reveals, this five-page paper analyzes the biography of cut-out flag of the Romanian Revolution as well as the fundamental role it played on the stage of our Decembrist history, considering the perspective of the material culture research. The signatories of this paper are Dr. Anette C. Cremer, historian and Professor at the Institute of History at Justus Liebig University of Gießen as well as Hilke Wagner, a soon-to-be Historian, presently, student at the same institute.

Key-words: Anette C. Cremer, Hilke Wagner, material culture, Revolution, the “flag with the hole”, appropriation.

Cuvinte-cheie: Anette C. Cremer, Hilke Wagner, cultura materială, Revoluție, „steagul cu gaură”, apropiere.

Studiul de față poartă semnătura a două autoare, ambele din Germania, cărora steagul decupat al Revoluției din Decembrie 1989 le-a stârnit interesul, devenind, din obiect muzeal, un veritabil obiect de studiu.

Prima autoare a studiului se numește Anette C. Cremer, a studiat istoria artelor și anglistica în Germania și Irlanda. A obținut titlul de doctor cu tema *Diletantismul ca practică a dominației în epoca modernă timpurie*. Actualmente, Anette C. Cremer predă istoria artelor și cercetarea materială a culturii la Institutul de Istorie al Universității Justus Liebig” din Gießen.

Hilke Wagner, cea de-a doua semnatară a articolului, studiază istoria est-europeană și științele politice la aceeași universitate. Hilke Wagner a ajuns la Timișoara și apoi la Memorialul Revoluției cu ocazia unui semestru de studii petrecut la Universitatea de Vest, în cadrul unui program de schimb internațional de studenți.

Steagurile aparțin celor mai importanți purtători ai iconografiei politice. Renumitul steag românesc „gol” din Decembrie 1989 este, probabil, cel mai marcant și răspândit simbol media al Revoluției. Din 1989 el este folosit mereu ca imagine-simbol a voinței poporului, ca, de exemplu, la demonstrația antiguvernamentală din București din anul 2006. Versiunea

---

* Doresc să îi mulțumesc, pe această cale, domnului Georg Herbstritt, istoric și cercetător în cadrul Departamentului de Educație și Cercetare al Oficiului pentru Administrarea Arhivelor Stasi din Berlin, un vechi colaborator al Memorialului Revoluției, precum și domnului Mihai A. Panu, asistent dr. la Departamentul de Științe Politice al Universității de Vest din Timișoara, pentru sprijinul acordat întru depășirea dificultăților întâmpinate la traducerea unor termeni de specialitate.

germană a lexiconului digital „Wikipedia” definește steagul prezentat *in situ* sau la muzeu ca pe o întrupare centrală, clarificatoare a unei mișcări politice.

Istoria este, în general, înțeleasă ca istorie a acțiunilor umane și politice. Muzeele au datoria să le lege pe ambele de o narațiune și să le illustreze cu ajutorul obiectelor. Prin forma de prezentare, decontextualizată, pătrunde în conștiință întrebarea ce rol a jucat steagul Revoluției în decursul unui anumit eveniment al Revoluției. Steagul nu este doar rezultatul autoîmputernicirii politice a poporului român și, în același timp, exprimarea simbolică a acestei voințe, ci și un actor, martor al acestui eveniment. Un obiect care *a făcut* istorie.

Cercetarea culturii materiale, dezvoltată deja din anii 1990 din principiul de cercetare transdisciplinar, provenit de la anglo-americieni, privind cercetarea de obiecte în contexte culturale, oferă modele teoretice și metode adecvate pentru a cerceta influența și impactul obiectelor pe parcursul istoriei. *Material Culture* tratează obiectele ca surse și rezervoare de informații în lumina contextului lor specific, istoric, politic, social sau confesional. Ea descrie și analizează capacitatea obiectelor de a se încărca cu semnificație culturală pentru indivizi sau colectivități și de a fi înzestrate cu o nouă semnificație. Acest proces al interpretării și al transferului de obiecte în contexte noi de folosință este denumit *biografie a obiectelor*. Deci cum se scrie biografia obiectuală a „steagului cu gaură”? Cum se ajunge la încărcarea sa auratică? De ce este el prezentat vizitatorului ca exponat de muzeu complet fără mediere? Cum comunică obiectul și astăzi singur, prin materialitatea sa?

Steagul românesc în fața Revoluției

Steagurile reprezintă o formulă de exprimare vizuală națională recunoscută a demnității. Ele sunt instrumentalizate ca parte a limbajului politic al imaginilor, în sensul forțelor politice dominante ale unei țări. Scopul unui steag este exclusiv vizibilitatea și reprezentarea. Steagul este, prin definiție, purtătorul unui simbol, fără a poseda o altă funcție primară echivalentă, care să corespundă scopului său de purtător de simboluri. Structura sa permite să fie instalat în diferite locuri și în diferite situații, ca semn: poate fi înălțat pe un stâlp sau agitat pe o hampă¹, atârnat la fereastră sau amplasat ca decorație într-o încăpere. Desigur că este foarte posibil să strângi steagul sau să-l rulezi ca pe o bucată de stofă, să-l păstrezi, dacă nu se dorește folosirea funcției sale de reprezentare. El servește ca reprezentant vizual al stăpânirii, ca

---

¹ Suport pe care se fixează pânza unui steag (din fr. hampe).

reprezentare simbolică a puterii politice. Din 30 decembrie 1947 România a fost un stat comunist. Steagul consta din trei culori naționale desfășurate vertical, albastru, galben și roșu, cu o emblemă a dictaturii comuniste a României la mijloc. Steagurile simbolizează o legătură geografică, națională și politică și sunt o parte a identității colective a unei națiuni. Cine îl poartă își marchează astfel apartenența, cine acționează sub el se subordonează valorilor centrale ale culturii dominante.

Emblema în mijlocul steagului României comuniste a fost o ilustrare a ideologiei dominante: o sondă de petrol pentru industrie, spice pentru agricultură, munți și păduri atât pentru patrie, cât și pentru resursele naturale – totul luminat de steaua roșie a comunismului și de soarele răsărind al viitorului. În propria prezentare a dictatorului Nicolae Ceaușescu (1918-1989) steagul a servit legitimării stăpânirii într-un mod special. Reprezentările oficiale ale lui Ceaușescu se distingeau printr-un limbaj limpede al imaginilor, pe care îl accepta, pe lângă propria sa persoană, doar un popor nedefinit, probabil bine intenționat pentru el, dar nu alte personalități sau persoane de rang înalt care acționau în domeniul politic.² În pozele de propagandă steagul se găsește uimitor de rar. Când Ceaușescu a folosit steagul, a făcut-o sub forma unei eșarfe purtate pe talie, ca și când vroia să se stilizeze pe sine ca și chintesență a întregului stat. „Încorporarea” steagului în această formă apare ca cea mai practică rezolvare a dilemei de a contopi corporal noțiunea abstractă a statului și a națiunii cu o imagine a puterii, fără a intra în concurență vizuală cu simbolul colectiv al statului sau fără a se subordona acestuia. Steagul, care trebuia să fie simbolul națiunii, era chintesența dictaturii. Semnul sistemului politic era emblema. Totuși, culorile erau cele care reprezentau națiunea.

„Steagul cu gaură”

Din perspectiva de astăzi apare autoclarificator faptul că revoluționarii au pus stăpânire pe acest simbol într-un mod special. S-au păstrat mai multe exemplare ale steagului național, din care a fost decupată emblema purtătoare de semnificație politică. Aici nu este vorba deci de un anumit obiect, identificabil, ci de exprimarea unei *practici a*

---

² Cf. Daniel Ursprung, *Herrschaftslegitimation zwischen Tradition und Innovation. Repräsentation und Inszenierung von Herrschaft in der Rumänischen Geschichte in der Vormoderne und bei Ceaușescu/Legitimarea dominației între tradiție și inovație. Reprezentarea și punerea în scenă a dominației în istoria românească în premodernism și la Ceaușescu*, Editura Aldus, Brașov, 2007.

acțiunii/ Handlungspraxis, care poate fi pusă în relație cu unele steaguri. Această practică a avut deja modele: decuparea emblemei s-a întâmplat deja în 1956 cu tricolorul maghiar. În cadrul protestelor din Timișoara s-a ajuns, de asemenea, la acțiunea purtătoare de caracter simbolic, de decupare a emblemei din steag cu atenție, pentru a nu distruge steagul ca simbol al națiunii colective. Se decisese separarea mijlocului din acest steag – un act explicabil în cadrul unei revoluții, atâta timp cât mijlocul reprezintă obiectul protestului. Prin aceasta a luat naștere forma caracteristică a „steagului cu gaură”, care a devenit atât de important, încât este prezentat astăzi ca exponat în muzeul Memorialului Revoluției din Timișoara.

Aproprierea și interacțiunea în cadrul revoltei

Aproprierea de obiecte poate fi reprezentată într-o schemă, care începe cu procurarea sau luarea în posesie a unui obiect, descrie mai multe transformări (transformarea materială, denominarea, conversiunea culturală și încorporarea) și, în final, poate ajunge la o tradiționalizare.³ Acești pași se pot identifica și la „steagul cu gaură”: cum a adus cu el revoluționarul anonim sau, probabil, mai curând un grup de persoane steagul sau ce funcție oficială a avut el înainte nu este cunoscut. O diferență semnificativă ar fi dacă el s-a aflat deja de mai mult timp în posesie personală sau a fost dat jos și sustras din coloana revoltei, dintr-un loc accesibil publicului. Transformarea materială a fost momentul radical – în cel mai adevărat sens al cuvântului – al aproprierii: emblema comunistă a fost îndepărtată. Steagului i-a fost îndepărtată, astfel, mai întâi vechea lui semnificație de simbol al statului. Din această distanțare de conținutul propriu-zis al imaginii a rezultat, într-un al doilea pas, ceva nou, anume încărcarea cu o altă semnificație. Fotografii arată revoluționari fluturând „steaguri cu gaură”. Steagul a fost încărcat cu o nouă semnificație nu doar prin gaura din mijloc, ci, mai degrabă, prin noua utilizare, noua practică socială, în timp ce funcția sa genuină de simbol al dominației a rămas păstrată. El, totuși, nu a mai reprezentat sistemul dictatorial, ci poporul revoltat. Această luare în stăpânire a simbolului de stat a fost de o asemenea importanță simbolică pentru întreaga națiune, încât denumirea de „drapel cu gaură”, resp. „steag cu gaură” (germ. „Flagge mit Loch”, „Fahne mit Loch”) sau „gaura din steag” (germ. „das Loch in der Fahne“) s-a instituit în spațiul de limbă

---

³ Hans Peter Hahn, *Materielle Kultur. Eine Einführung/Cultura materială. O incursiune*, Editura Dietrich Reimer, Berlin, 2003, pp. 99-107.

română ca termen stabil și chiar și astăzi se înțelege prin aceasta clar nu vreun steag cu o oarecare gaură, ci steagul românesc cu tăietura rotundă centrală, purtătoare de semnificație, din banda galbenă, ca simbol de protest. Cu aceasta procesul de apropiere se încheie cu tradiționalizarea. Ca simbol al voinței politice a poporului, steagul este folosit și astăzi, după cum s-a spus mai sus. După Revoluție, oarecum „însănătoșit”, fără emblemă și fără gaură, fără conținut programatic și fără vătămare materială, el a devenit simbolul întregului popor. El a rămas, mai ales în mentalul colectiv, ca simbol al criticii guvernării.

Apropierea psihică

Apropierea simbolului de stat a rezultat, totuși, în mod special din deformarea formală a steagului. Ca o imitație conștientă sau inconștientă sau, probabil, ca o delimitare a folosirii steagului ca eșarfă de către dictator, revoluționarii nu l-au folosit doar pentru a-l ridica sau a-l flutura, ci s-au servit de el ca de o pelerină, care a fost trasă peste cap. Ca bucată de stofă cu o tăietură rotundă mare cât un cap sau mai mare steagul purta nemijlocit implicația unui obiect de îmbrăcăminte. Unii oameni au purtat steagul pe corp, au luat în stăpânire simbolul statului personal, l-au încorporat, s-au alipit statului, s-au acoperit cu steagul și s-au protejat cu el, de acum înainte simbolul națiunii.

Aici devine evident rolul steagului ca *actant/Aktant* în sensul teoriilor lui Bruno Latour, anume ale rețelei de persoane care acționează în domeniul politicii: Akteur-Netzwerk-Theorien.⁴ Steagul își preia el însuși un rol activ. El include, prin tăietura făcută, chemarea la acțiunea „să fie tras pe cap”. Chemările la acțiunea „să fluture pe stâlp” sau „să fie ridicat” sunt exersate și inerente obiectului. Dar doar poziția din mijloc a găurii, rezultată din emblema înlăturată, combinată cu materialul textil, probabil o stofă moale, a iscat îndemnul la acțiunea de a-l întrebuința ca pe o îmbrăcăminte asemănătoare unui poncho. Dacă emblema ar fi fost imprimată pe un carton neflexibil sau într-un alt loc pe steag, atunci probabil el ar fi fost ținut sus sau folosit ca fular, dar niciodată nu s-ar fi ajuns la această formă puternică a practicii fizice de apropiere. Deci interacțiunea dintre formă, însușirile materialului și conceptul analogic este cea care decide practica propriu-zisă.

---

⁴ Reiner Ruffing, *Bruno Latour*, Editura Wilhelm Fink, Paderborn, 2009, pp. 29-34.

revoluției poate fi deslușit exemplar, cu referire la steagul Revoluției Române din Decembrie, la revalorizarea, apropierea și muzealizarea lui, în plan individual, sub forma unei microistorii. Totuși, trebuie reliefat faptul că Revoluția nu este oglindită doar în steag, ci steagul a ieșit în evidență ca *actant/Aktant* în dialogul cu revoluționarul și a provocat acțiuni.

Despre aura obiectului

Exponatul radiază și astăzi această chemare implicită la acțiune și semnificație simbolică, în ciuda muzealizării sale. În muzeu steagul este prezentat atârând, pentru a expune lipsa centrului emblematic. Totuși, el nu atâră acolo ca simbol al statului național, ci ca obiect care a preluat, în cadrul Revoluției, într-un anumit moment istoric, o funcție precisă. Mai mult decât articolele și relatările care trebuie, mai întâi, citite, mai mult decât lucrările artistice complexe, cu multe detalii, care au nevoie de o evaluare exactă, sau decât obiectele personale, pe care le poți clasifica prin intermediul panourilor informative, steagul impresionează prin forța de exprimare nemijlocită a declarației.

El îi povestește fără cuvinte vizitatorului muzeului *biografia sa/ Biographie*. Evoluția lui de la un obiect al puterii de stat, al apropierei revoluționare prin decuparea găurii și prin chemarea implicită la acțiunea „poartă-mă pe

corp!”, care a luat naștere prin aceasta, se înțelege intuitiv. Deși contextul istoric exact nu este accesibil pentru un vizitator străin de la prima vedere, abia te poți sustrage de la aura steagului. Cele trei nivele de înțelegere ale puterii de stat, ale vătămării materiale și ale posibilității fizice (și, prin aceasta, al chemării la acțiune) de încorporare, suprapuse, prezente concomitent și, totuși, din punct de vedere cronologic, succesive, trezesc, fiecare, asociații puternice. În comparație cu alte artefacte ale Revoluției, precum simbolurile de stat păstrate intacte, obiectele distruse pe parcursul Revoluției sau obiectele de îmbrăcăminte expuse, steagul gol are un efect mai convingător. Forța de mărturisire a unui obiect care poartă în el toate cele trei aspecte și, în același timp, comunică este, astfel, cu atât mai vehementă. Acest lucru face posibilă iradierea purtătoare de semnificație simbolică de neînving a steagului Revoluției.

În stadiul actual al biografiei sale obiectuale steagul își dezvăluie efectul ca exponat muzeal. Întâlnirea nemijlocită cu relicvele originale încărcate cu aură face din vizita la muzeul Memorialului Revoluției din Timișoara o experiență emoționantă. Împreună cu panourile cu texte, filmele documentare și multe extrase din ziare, acestea mijlocesc, în detalii impresionante, un episod al istoriei contemporane europene – Revoluția Română din 1989, care a început ca revoltă locală în Timișoara și, în cele din urmă, a dus la căderea regimului Ceaușescu.

Tăierea în bucăți sau distrugerea drapelurilor și steagurilor statelor naționale și ale cluburilor de fotbal este considerată astăzi un comentariu critic, perforarea și tragerea peste cap – un semnal mondial pentru identificare personală. Dacă datorăm Revoluției din Decembrie această limbă universală a apropiării obiectuale nu știm. Ar fi posibil.

Annette C. **CREMER**, Hilke **WAGNER**
(Traducere: Adina **HORNEA ABRUDA**)

Bibliografie:

- Hahn, Hans Peter: *Materielle Kultur. Eine Einführung*, Dietrich Reimer Verlag, Berlin, 2003 (Ethnologische Paperbacks).
- Ruffing, Reiner: *Bruno Latour*, Wilhelm Fink Verlag, Paderborn, 2009 (UTB Profile).
- Ursprung, Daniel: *Herrschaftslegitimation zwischen Tradition und Innovation. Repräsentation und Inszenierung von Herrschaft in der Rumänischen Geschichte in der Vormoderne und bei Ceaușescu*, Aldus-Verlag, Brașov, 2007.

Comunismul în Slovacia

Slovakia is a country with an area of 49.000 km², geographically located between Moravia River to the West, Tisa River to the East, and the middle course of the Danube River, to the South. Throughout history, regions of Slovakia belonged, in turns, to Samo's Empire, Great Moravia, Hungarian Kingdom, Habsburg Empire, Austro-Hungarian Empire and Czechoslovakia.

The Slovak State was clearly outlined on the world political map for the first time during the Second World War, from 1939 to 1945. On January 1st 1993, the Slovak Republic gained its independence for the second time, following the peaceful dissolution of Czechoslovakia.

Although the communist regime was initially set up in Czechoslovakia as a fairly mild regime, it gradually turned into rather harsh governance. The objectives of the Czechoslovak Communist Party were set out by the Party's directives and congresses which contemplated five-year plans. The entire country was subject to a pronounced industrialisation process and the number of people working in the industrial sector grew from 216.884 in 1948 to 409.933 in 1960 and 504.844 in 1965. In 1980, the number of people employed in different industrial areas reached over 800.000 persons.

During the communist dictatorship in Czechoslovakia, as in many other similar dictatorships, the state took over the exclusive control of economy starting with 1945, when the first nationalization wave started and which was soon followed by the nationalization of the small and medium enterprises (February 1948). Following the Czech model from Prague, the Slovaks expelled several uncomfortable deputies from the Slovak National Council while others were already in prisons or in exile. Moreover, the church was oppressed; the factories and the agricultural farms were managed by scantily trained workers who were appointed based on their affiliation to the Communist Party. The young people were represented by the Czechoslovak Union of Youth.

The Prague Spring, the "Velvet" Revolution and the "Velvet" Divorce, are just some defining moments that characterise the contemporary society of Slovakia.

Key-words: Slovakia, Czechoslovakia, Czecho-Slovakia, Republics of the Soviet Union, Poland, Hungary, German Democratic Republic, Prague, Moscow, Bratislava, Occident, K.S.Č. (Czechoslovak Communist Party), Slovak National Council, Slovak Communist Party, Charta '77, Civic Forum, Public Opinion against Violence; Council for Mutual Economic Assistance, National Convention, Czechoslovak Union of Youth, Federal Convention, N.A.T.O., N.U.O, Prague Spring, "Velvet" Revolution, "Velvet" Divorce, communism, socialism with a human face, Warsaw Pact.

Cuvinte-cheie: Cehoslovacia, Ceho-Slovacia, Slovacia, U.R.S.S, Polonia, Ungaria, R.D.G., Praga, Moscova, Bratislava, Occident, K.S.Č. (Partidul Comunist Cehoslovac), Consiliul Național Slovac, Partidul Comunist Slovac, Charta 77, Forumul Civic, Opinia Publică împotriva Violenței; C.A.E.R., Adunarea Națională, Uniunea Cehoslovacă a Tineretului, Adunarea Federală, N.A.T.O., O.N.U., Primăvara de la Praga, Revoluția

„de catifea,” Divorțul „de catifea”, comunism, socialism cu față umană, Pactul de la Varșovia.

Slovacia este o țară de 49.000 km² situată între fluviile Moravia la apus, Tisa la răsărit și cursul de mijloc al Dunării la Sud.

Poporul slovac este de origine slavă, strămoșii lui ajungând pe teritoriul actualei Slovaciei între secolele V și VI, în timpul migrațiilor. De-a lungul istoriei, regiuni ale Slovaciei au aparținut, pe rând, Imperiului lui Samo, Moraviei Mari, Regatului Ungariei, Imperiului Habsburgic, Imperiului Austro-Ungar și Cehoslovaciei.

Pentru prima oară pe harta politică a lumii, statul slovac a apărut în timpul celui de-al Doilea Război Mondial, între 1939-1945, obținându-și, pentru a doua oară, independența pe 1 ianuarie 1993, în urma dizolvării pașnice a Cehoslovaciei.

În *Scurta istorie a Slovaciei*, elaborată de către un colectiv coordonat de Elena Mannová, apărută în România în anul 2011, sub egida Editurii Enciclopedice, se face precizarea că, în abordarea trecutului slovacilor, s-a renunțat la ideea scoaterii forțate a acestora din contextul istoriei Ungariei, deoarece teritoriul de astăzi al Slovaciei a aparținut, timp de mai multe secole, Ungariei Superioare, numindu-se „Felvidék”, adică „Țara de Sus”, iar după înfrângerea de la Mohács (1526), când Ungaria s-a destrămat în 3 părți, teritoriul respectiv a trecut în partea Ungariei Regale, cu capitala la Bratislava timp de 100 de ani, devenită, ulterior, componentă a Imperiilor Habsburgic și Austro-Ungar, până la destrămarea acestuia în 1918.

Deși în Cehoslovacia comunismul s-a instaurat la început ca un regim destul de blând, treptat, el a devenit unul foarte brutal. S-a ajuns până la mutarea a mii de familii prin operațiunea „B” din Bratislava în mediul rural, fără nicio decizie judecătorească, ci numai ca urmare a unei hotărâri administrative.

La încheierea celui de-al Doilea Război Mondial, după modelul ceh de la Praga, slovacii i-au exclus din Consiliul Național Slovac pe unii deputați incozozi, alții fiind fie la închisoare, fie în exil, și i-au ales președinte pe comunistul Karol Šmidke, adoptându-se programul pentru instaurarea definitivă a regimului de democrație populară în Slovacia.

În instituții, sindicate, administrație, asociații și școli, „comitetele de acțiune” dizolvau comitetele orășenești și județene în care comuniștii nu aveau majoritatea, rămânând doar o treime din ele în localități și 6 comitete naționale județene din 79, câte au fost inițial. În întreprinderi acționau consiliile muncitorești și milițiile populare înarmate, folosite de Partidul

Comunist Cehoslovac (Komunistická Strana Československa – K.S.Č.) ca „trupe de șoc” pentru uzurparea pozițiilor de răspundere politică.

După lovitura de stat din februarie 1948, un prim lot de politicieni din Partidul Democrat a fost condamnat la 29 aprilie la închisoare, la 9 mai s-a adoptat noua constituție a Cehoslovaciei, care limita proprietatea privată, apoi, în același an, la 21 iulie s-au legiferat schimbările politice din țară. Anul 1948 a adus și schimbarea președintelui țării, fiind ales Klement Gottwal, moment în care s-a identificat funcția de conducător al partidului cu cea de conducător al statului.

În ceea ce privește organizarea politică, Adunarea Națională reprezenta puterea legislativă, iar guvernul pe cea executivă.¹ Dacă la alegerile parlamentare din 30 mai 1948 se putea introduce în urnă un bilețel alb, pentru vot neutru, fapt de care au profitat 10,7% din alegătorii întregului stat și 14,1% de pe teritoriul Slovaciei, la următoarele alegeri, tipic orânduirii comuniste, au participat 99% dintre alegători, cu toții votând în favoarea regimului comunist.

Ca o consecință a loviturii de stat din 1948, numărul membrilor partidului a crescut de două ori în Slovacia, trecând de 400 de mii, reprezentând 19,3% din populația adultă. În iunie 1948, Partidul Comunist Slovac s-a unit cu K.S.Č., dar a funcționat ca o organizație regională, chiar dacă autonomia sa a fost în continuă scădere. În componența Frontului Național, cu pondere nesemnificativă, intrau și partidele Libertății și ale Renașterii, cel din urmă luând locul Partidului Democrat, desființat, în timp ce social-democrații care candidaseră în 1946 sub numele de Partidul Muncii s-au autodesființat forțat.²

Mișcarea sindicală se bucura de o putere reală în stat, prin intermediul diferitelor organizații din întreprinderi, care cuprindeau toți angajații, aceasta putând influența condițiile de muncă, salariile, atribuirea locuințelor și activitățile sportive. În ceea ce privește tinerii, ei erau reprezentați de Uniunea Cehoslovacă a Tineretului.

În cadrul dictaturii comuniste din Cehoslovacia, ca și în alte dictaturi de același tip, statul a preluat monopolul economiei începând cu 1945, când a avut loc primul val al naționalizărilor, apoi, după februarie 1948, a urmat naționalizarea întreprinderilor mici și mijlocii, ce a dus la scăderea drastică a numărului de persoane angajate în activități economice mici, de la 150.000 la 7.500 până în anul 1953. A început un proces intens de școlarizare a muncitorilor, fabricile începând să fie conduse de directori din rândurile lor,

---

¹ Elena Mannová, *Scurtă istorie a Slovaciei*, Editura Enciclopedică, București, 2011, p. 379.

² *Ibidem*, p. 380.

în armată membrii de nădejde ai partidului deveneau ofițeri, iar în universități erau primiți studenții care proveneau din familii în care regimul comunist avea încredere.

Procesul colectivizării țăranilor, care reprezentau 47,45%, a fost anevoios, mai ales că Partidul Slovac a negat intenția înființării colhozurilor, ba mai mult, le promitea țăranilor împărțirea proprietăților agrare mai mari de 50 de hectare, astfel că, în anul 1953, cooperativele dețineau doar 35,8% din terenul arabil, iar în 1958, 66,6% din totalul pământului arabil.³ În procesul forțat al colectivizării agriculturii s-au făcut numeroase presiuni, de la monopolul statului asupra utilajelor și îngrășămintelor la introducerea unor cote mari pe care trebuiau să le dea țăranii, la pedepsirea, alungarea din sate sau încadrarea în muncă, în industrie, a celor care nu se înscriau în colhozuri.

Biserica a fost, treptat, scoasă din viața publică, confiscându-i-se averile, ea fiind, totodată, dependentă de salariile plătite de stat și controlată de „Oficiul slovac pentru chestiuni bisericești”.⁴ În anii '50 au fost închiși sute de călugări, lichidate mănăstirile de maici, Securitatea arestând 962 de maici, episcopi importanți au fost condamnați la ani grei de închisoare, iar 302 dintre cei 2056 de preoți romano-catolici și greco-catolici au făcut închisoare. Biserica Greco-Catolică a fost lichidată, credincioșii ei fiind obligați să treacă la Biserica Ortodoxă, care, prin nesubordonarea față de Roma, părea mai puțin periculoasă.

Obiectivele Partidului Comunist Cehoslovac erau stabilite în directivele și congresele partidului pe planuri cincinale, în țară începând un proces accentuat de industrializare, numărul angajaților din industrie crescând de la 216.884 în anul 1948 la 409.933 în anul 1960, 504.844 în 1965, în 1980 fiind angajate peste 800.000 de persoane.⁵ Întreprinderile industriale din Cehia, fiind suprasolicitate, făceau ca producția să fie mutată în Slovacia, la fel și fabricile de armament, datorită poziției mai îndepărtate de granițele țărilor membre ale N.A.T.O. În Slovacia au apărut întreprinderi noi, cea mai mare fiind Întreprinderea Metalurgică a Slovaciei Răsăritene de la Košice, multe din ele fiind înființate din cauza embargoului occidental asupra mărfurilor strategice. Deși pentru construirea lor nu s-a ținut cont de mărimea investițiilor făcute și de productivitate, ele au funcționat câteva decenii. Într-un fel, scopurile industrializării Slovaciei erau apropierea economică, socială și culturală de Cehia, mai ales că cehii comuniști au preluat ideologia antebelică a cehoslovachismului, care promova

---

³ *Ibidem*, p. 383.

⁴ *Ibidem*, p. 380.

⁵ *Ibidem*, p. 386.

uniformizarea etnică a celor două popoare, astfel că atribuțiile organelor naționale slovace s-au restrâns, iar Constituția din anul 1960 a redus rolul Consiliului Național Slovac.

Desființarea administrației locale slovace a fost urmată de numeroase procese politice; în 1951 a fost arestat Gustáv Husák, lider comunist, probabil cu scopul de a anihila orice tendință de separatism a slovacilor. Creșterea economică cantitativă s-a dovedit a fi ineficientă, iar izolarea Cehoslovaciei de restul țărilor nu a reușit atât de bine ca în cazul altor popoare comuniste, așa că a apărut tendința regimului de a denunța, în parte, crimele săvârșite la instaurarea comunismului în Cehoslovacia. Reabilitările, însă, i-au avut în vedere doar pe comuniști, cum ar fi cazul lui Gustáv Husák. Aceste atitudini divergente în ceea ce privește procesele politice și reabilitările preferențiale au dus la împărțirea conducătorilor din K.S.Č. în „reformatori” și „dogmatici.”⁶

Nici regimul comunist din Cehoslovacia nu permitea formularea liberă a opiniilor sau criticarea sistemului politic, dar idei reformatoare au pătruns în interiorul Partidului Comunist Slovac, mai ales în prima jumătate a anilor '60, după îndepărtarea lui Viliam Široký și a lui Karol Bacílek de la conducerea partidului, reprezentanți ai marxismului ortodox și ai centralismului orientat spre Praga. În locul lor, în fruntea partidului au ajuns Alexander Dubček și Vasil Biľak, mai deschiși spre nou, doritori de a promova „socialismul cu față umană.”⁷

Nemulțumirile cetățenilor erau mai accentuate poate în Slovacia, având și caracter național, ca o replică la jignirile făcute de președintele țării, primul secretar al K.S.Č.-ului, Antonín Novotný, cu prilejul unor manifestări publice ce au avut loc în Slovacia în 1963 și în 1967. Ca urmare, curentul reformator a dus și la demiterea președintelui Antonín Novotný și, pentru prima oară în istoria K.S.Č.-ului, a fost ales un președinte slovac: Alexander Dubček. Acesta nu era un inițiator al reformelor, însă le-a încurajat, introducând diferite reforme economice, săptămâna de lucru de 5 zile, desființând cenzura și acordând libertate presei. Totodată, au putut intra publicațiile străine în țară, nu s-au mai bruiat posturile de radio din occident, a slăbit presiunea asupra cultelor, mulți deținuți politici au fost eliberați și s-a permis călătoritul în străinătate.

Partidul Comunist din Slovacia a cerut federalizarea Cehoslovaciei, bucurându-se de o mare susținere populară. Evenimentele din Cehoslovacia, reformele, lipsa cenzurii, apropierea de Occident au speriat conducerea de la

---

⁶ *Ibidem*, p. 389.

⁷ *Ibidem*, p. 390.

Moscova, astfel că, în cursul primăverii și verii anului 1968, au avut loc negocieri cu conducerea K.S.Č.-ului, pentru a încetini aceste schimbări. În urma discuțiilor care au avut loc la Čierna nad Tisou, chiar în gara de pe frontiera cehoslovaco-sovietică, la 3 august, reprezentanții partidelor comuniste din U.R.S.S, Cehoslovacia, Polonia, Ungaria și R.D.G. au semnat la Bratislava o declarație prin care se preciza că este datoria fiecărei țări comuniste să apere sistemul socialist. Așa se justifică intervenția care a avut loc la 21 august 1968, singura misiune de luptă din istoria Pactului de la Varșovia (1955-1990), prin care armatele membre, în care au fost implicate aproximativ o jumătate de milion de persoane, au ocupat teritoriul Cehoslovaciei. Operațiunea s-a dovedit un succes din punct de vedere militar, deoarece Statul Major al armatei cehoslovace a ordonat să nu se opună rezistență. Din punct de vedere politic, sovieticii au dorit să instaureze la Praga un guvern al muncitorilor și țăranilor, format din agenți sovietici, care însă nu s-au putut impune, în consecință, conducerea țării a transmis o declarație de condamnare a ocupației.

În ciocnirile dintre armatele de ocupație și cei care demonstau împotriva lor și-au pierdut viața numeroase persoane. Au fost arestați și transportați la Moscova: Alexander Dubček (președintele K.S.Č.-ului), Jozef Smrkovský (președintele Adunării Naționale) și Oldřich Černík (primul-ministru).

La negocieri a participat și președintele statului, Ludvík Svoboda. La 27 august 1968 s-a încheiat un protocol, începând în istoria țării un proces cunoscut sub numele de „normalizare”. De fapt, întreaga perioadă care a urmat, între 1969-1989, s-a numit anii „normalizării.”⁸ Așadar, s-a instaurat, din nou, controlul sovietic, s-a semnat un acord de staționare temporară a trupelor sovietice în Cehoslovacia, Alexander Dubček a fost înlocuit, în aprilie 1969, cu Gustáv Husák.

La 1 ianuarie 1969 s-au înființat Republica Socialistă Slovacă și Republica Socialistă Cehă, cu adunări parlamentare și guverne diferite, împreună formând Republica Socialistă Cehoslovacă, cu același președinte, un guvern federal și o Adunare Națională Federală, alcătuită din două camere: Camera Poporului și Camera Națiunilor. Din păcate, atribuțiile Consiliului Național Slovac și ale parlamentului au fost limitate treptat, ba mai mult, s-au desființat unele ministere slovace.

Într-un document de partid intitulat „Învățămintele de pe urma evoluțiilor de criză la nivelul partidului și al societății care au urmat celui de-al XIII-lea Congres al K.S.Č.” s-a legiferat în 1970 ideologia

---

⁸ *Ibidem*, p. 393.

„normalizării”.⁹ Prin aceasta, clasa muncitoare și Partidul Comunist aveau rolul conducător în societate, statul socialist reprezenta forma de dictatură proletară, ce stabilea impunerea ideologiei marxist-leniniste prin orice mijloace de masă, proprietatea comună asupra mijloacelor de producție și planificarea economiei. Au început epurări politice, mai blânde decât cele de după februarie 1948, prin care erau verificați membrii partidului de sus în jos, apoi împărțiți în trei categorii: membrii verificați, membrii fără activitate politică și membrii excluși ca „oportuniști de dreapta” (21,7%).¹⁰ Membrii excluși și-au pierdut pozițiile deținute, li s-a interzis practicarea unor meserii, li s-au retras gradele militare și pașapoartele, ba mai mult, și copiii lor au fost discriminați la admiterea în învățământ. Aceste epurări politice au permis accesul printre elitele vieții social-politice al activiștilor necalificați în pozițiile pe care le ocupau, fiecărui post important i se aloca un activist care verifica și aproba candidații, în timp ce pozițiile superioare, la nivel de partid, armată, stat, Securitate, trebuiau aprobate la Moscova.

Regimul politic s-a consolidat, folosind măsurile de izolare și intimidare specifice regimurilor totalitare, au fost, din nou, reduse călătoriile în Occident, a scăzut importul de cărți, presă și filme străine, a reînceput bruieră posturilor de radio din străinătate, revistele reformiste, printre care „Kultúrny život”, au fost desființate.

K.S.Č.-ul a început să fie perceput „ca slujitor al unor puteri străine, iar în Slovacia ca slujitor atât al stăpânului sovietic, cât și al vasalului său de la Praga”¹¹.

După anul 1968 nu s-a mai menționat termenul de comunism, în schimb, în documentele de partid se făceau referiri la „desăvârșirea construirii societății socialiste, societatea multilateral dezvoltată sau la socialismul realist”.¹²

În cadrul C.A.E.R.-ului¹³ în Slovacia s-a pus accent pe producția de utilaje hidraulice, utilaje folosite în construcții, arme (tunuri, tancuri, vehicule blindate, muniție), rulmenți, autocamioane și produse chimice, multe din acestea depinzând de factori externi, în special de războiul rece, dar și de deciziile politice ale țărilor comuniste.

Deși la jumătatea anilor '80 numărul angajaților din industrie atingea cote maxime, acordurile internaționale cu privire la dezarmare de la sfârșitul

---

⁹ *Ibidem*, p. 393.

¹⁰ *Ibidem*, p. 394.

¹¹ *Ibidem*, p. 395.

¹² *Ibidem*, p. 384.

¹³ Consiliul de Ajutor Economic Reciproc, creat la inițiativa U.R.S.S. în 1949 ca organizație economică a statelor comuniste din Europa.

deceniului afectau economia cehoslovacă. Oamenii de rând aveau o anumită siguranță socială, un loc de muncă asigurat, servicii medicale și educație gratuite, locuințe ieftine, alimente de bază subvenționate. Cei din clasa de mijloc aveau o mașină, o grădină la marginea orașului sau o cabană și-și permiteau un concediu la mare într-una din țările socialiste. Nomenclatura avea acces la centre medicale și de recreere cu circuit închis și putea cumpăra mărfuri din import în rețelele de magazine „Tuzex”, pe baza unor „bonuri”. Acestea puteau fi obținute și de cetățeni obișnuiți prin schimbarea la bancă a valutelor occidentale.

Chiar dacă după 1968 s-au atenuat unele restricții în ceea ce privește cultele și s-a restaurat activitatea Bisericii Greco-Catolice, statul bloca numirea episcopilor catolici, iar pentru răspândirea literaturii religioase au fost închiși, în perioada 1968-1988, peste 70 de clerici laici. Disidența catolică avea o rețea de editare și răspândire a literaturii religioase bine pusă la punct și a organizat la 25 martie 1988 cea mai mare manifestație a ultimelor decenii, la Bratislava, pentru libertate religioasă, numită „demonstrația cu lumânări”.¹⁴

Criticile la adresa regimului se exprimau în revistele ilegale: „Kontakt”, „Fragment K”, iar analizele politice semnate de Milan Šimečka și Miroslav Kusý apăreau sub formă de samizdat¹⁵, în literatura exilului sau la Radio „Europa liberă”. Cei doi au semnat și Charta 77, cea mai cunoscută formă de opoziție împotriva regimului de dictatură din Cehoslovacia. În perioada Perestroikăi din U.R.S.S. s-au reactivat câteva grupuri de stânga, unele au luat ființă, cum ar fi cele neorganizate ale artiștilor și ale tineretului, numite „insule ale deviaționismului pozitiv”, ignorate de guvern. Alte grupări au devenit preocupate de protecția mediului, prin publicația „Bratislava nahlas” (*Bratislava cu voce tare*).

În august 1988 au avut loc numeroase demonstrații la Praga, cu prilejul a 20 de ani de la invazia din 1968, în octombrie pentru a marca crearea statului cehoslovac în 1918, iar în ianuarie 1989 a urmat „Săptămâna lui Palach”, pentru a-l omagia pe studentul Jan Palach, care s-a autoincendiat în 1969, ca protest împotriva ocupației sovietice. Câțiva disidenți slovaci, intenționând să depună coroane la Bratislava în locurile în care au murit civili în 1968, au anunțat autoritățile, însă au fost arestați, iar unuia dintre ei, respectiv lui Ján Čarnogurský, i s-a intentat un proces pentru subminarea statului. Au urmat demonstrații în fața tribunalului, continuate în 16 noiembrie 1989, la Bratislava, în preziua Zilei

---

¹⁴ *Ibidem*, p. 397.

¹⁵ Mijloace pentru difuzarea operelor interzise de cenzură folosite în fosta U.R.S.S.

Internaționala a Studenților, o manifestare pașnică, urmată, în 17 noiembrie, la Praga de o demonstrație împrăștiată cu brutalitate de forțele de ordine. În 18 noiembrie studenții și actorii din Praga au decis să organizeze o săptămână de grevă de protest, alăturându-li-se studenții și actorii din toată țara. În 19 noiembrie a luat ființă, la Praga, Forumul Civic (*Občianske forum*), ca organ de organizare a activităților menite schimbării regimului, și, similar, la Bratislava, în cadrul „Reuniunii artistice” (*Umelecká Beseda*), Opinia Publică împotriva Violenței (*Verejnosť proti násiliu*), ambele desfășurând întruniri publice, la care participau zeci de mii de persoane ce militau pentru diferite revendicări, sfârșitul monopolului K.S.Č.-ului și organizarea de alegeri libere.

U.R.S.S. nu a intervenit și puterea a încercat, fără succes, să oprească aceste mișcări. În 27 noiembrie s-a organizat o grevă generală în toată țara, în urma căreia guvernul a fost forțat să accepte discuții cu Forumul Civic și Opinia Publică împotriva Violenței; Alexander Dubček a fost cooptat în Adunarea Națională de la Praga și ales apoi președintele ei. A luat naștere, astfel, un guvern federal de „uniune națională”, puterea fiind împărțită între K.S.Č. și revoluționari.¹⁶ Mișcări similare au avut loc și la Bratislava. Viliam Šalgovič a fost înlocuit de la conducerea S.N.R.-ului cu Rudolf Schuster, fostul ministru al Justiției, Milan Čič a devenit prim-ministru, iar din noul guvern slovac numai șase lideri erau membri de partid, iar nouă erau ne-membri. Gustáv Husák, care fusese înlăturat în anul 1987 din funcția de secretar general al K.S.Č.-ului, a fost izolat și lipsit de putere până și-a dat demisia în 10 decembrie 1989; în locul lui, Adunarea Federală a Republicii Socialiste Cehoslovace îl alege președinte al țării pe dramaturgul Václav Havel.

În șase săptămâni s-a prăbușit sistemul comunist în Cehoslovacia, fără vărsare de sânge, fără amestecul U.R.S.S., prin presiuni non-violente, în așa-numita „Revoluție de Catifea”. Până la primele alegeri din Cehoslovacia din 8-9 iunie 1990 au fost la putere guverne de „reconciliere națională”, în fruntea guvernului federal era slovacul Marián Čalfa, în timp ce Milan Čič era premier al guvernului slovac.¹⁷

Legea lustrației, adoptată în 1991, a slăbit puterea Partidului Comunist, apărând pe scena vieții politice partide noi. După 1989 se impuneau trei transformări structurale în societatea slovacă: organizarea unui sistem democratic și pluralist, transformarea economiei planificate într-

---

¹⁶ *Ibidem*, p. 398.

¹⁷ *Ibidem*, p. 404.

una de piață și clarificarea juridică și constituțională a țării.¹⁸ Trupele sovietice au părăsit teritoriul Ceho-Slovaciei abia în iunie 1991, iar în august 1991, când a luat ființă Republica Ucraina, aceasta a devenit noul vecin de răsărit al Slovaciei.

Noile structuri politice militau pentru „întoarcerea în Europa”, intrarea în Uniunea Europeană și aderarea la N.A.T.O. La 15 februarie 1991 președinții Ceho-Slovaciei, Poloniei și Ungariei au semnat un tratat de strânsă colaborare la Visegrád. În anii 1990-1993 și Slovacia a trecut, ca și celelalte țări post-comuniste, printr-o criză economică accentuată, când creșterea prețurilor alimentelor de bază a afectat mai ales pensionarii, familiile cu copii și categoriile sociale defavorizate. Producția industrială a scăzut de la 276,1 miliarde de coroane în 1989 la 186,9 miliarde în 1993, producția în domeniul construcțiilor de la 46,9 miliarde la 22 de miliarde, producția agricolă a scăzut cu o treime, valoarea transporturilor rutiere cu două treimi, iar cele feroviare s-au înjumătățit. De asemenea, produsul intern brut a scăzut la 74%, consumul în gospodăria cu o treime, valoarea salariilor la 72,8%, inflația distrugând economiile populației. Curând a apărut șomajul, fenomen social cu care nu era obișnuită populația; dacă în 1990 erau înregistrate 39.603 persoane fără un loc de muncă, în numai trei ani numărul lor s-a înzecit, ajungând la 368.095 de persoane, crescând în continuare, ajungând în 2002 la circa o jumătate de milion de șomeri. O categorie socială grav afectată de aceste schimbări a fost cea a romilor, majoritatea și-au pierdut sursele de venit, problema aceasta având consecințe și pe plan internațional.¹⁹

Cauza principală a crizei a fost destrămarea piețelor tradiționale, schimbarea raporturilor de proprietate, trecerea la economia de piață, pentru care cadrele legislative, economice și sociale au apărut cu întârziere. Deoarece criza în fostele țări din U.R.S.S. a fost mai puternică, multe întreprinderi din Slovacia și-au pierdut piața de desfacere în aceste țări. Între timp, s-a trecut la desfacerea mărfurilor pe piețele occidentale, ceea ce a contribuit la posibilitatea compensării costurilor materiilor prime și a resurselor energetice provenite din Rusia, astfel încât Slovacia a evitat „capcana energetică”.

Dacă în 1989 s-au construit 33.437 de locuințe, în anul 1995 numărul lor a scăzut de zece ori (3.093), datorită producției mici de materiale de construcție și a reducerii la jumătate a angajaților din construcții. Referitor la producția de armament, care ocupa aproximativ

---

¹⁸ Între 23 aprilie 1990-31 decembrie 1992 denumirea oficială a Cehoslovaciei era Republica Federativă Cehă și Slovacă.

¹⁹ *Ibidem*, p. 401.

10% din forța de muncă slovacă angajată în industrie, aceasta a început să scadă deja în anii '80, după 1989 ajungând la jumătate, apoi chiar să dețină un procent nesemnificativ în comparație cu anii războiului rece.

După 1989 s-au restituit proprietățile confiscate, s-au pregătit o serie de legi noi, s-a introdus un nou sistem de impozite, iar coroana slovacă a devenit valută convertibilă.²⁰

Între 1991-1992 a avut loc un prim val de privatizări, când s-au vândut la licitație magazinele, afacerile mici, localurile, restaurantele și diferitele ateliere. În al doilea val de privatizări (1992-1994) s-au vândut fabrici, întreprinderi de comerț, hoteluri și ferme, majoritatea prin metoda cupoanelor: contra sumei de 1000 de coroane, fiecare cetățean major al țării putea cumpăra un carnet de cupoane, care-l făceau proprietarul a 20 de acțiuni la diferite întreprinderi, sau putea investi cupoanele prin intermediul unor fonduri de investiții. La acest nivel a apărut fenomenul de corupție, ceea ce a demonstrat că privatizarea a fost prost făcută, și datorită privatizării băncilor, abia la sfârșitul procesului de trecere de la proprietatea statului la cea particulară. Privatizarea a devenit o sursă de corupție, jafuri și practici de tip mafiot. Conducerile întreprinderilor din vechiul regim, devenite „manageri”, și-au dus, de multe ori, întreprinderile intenționat la faliment, ca să le poată privatiza mult mai ușor. Alte întreprinderi au fost vândute unor investitori străini și, ulterior, falimentate de aceștia, impunându-se, pentru această situație, termenul de „tunelovanie”.²¹ În al treilea val de privatizări, firme din străinătate au preluat unele întreprinderi achiziționate anterior de patroni slovaci. În Slovacia, ca și în unele țări foste comuniste, pătrunderea capitalului străin a fost frânată și descurajată până în 1998, atât prin politica economică, cât și prin instabilitatea politică.

În anul 2000 guvernul a modificat metoda de privatizare, fiecare cetățean putea fi despăgubit prin acțiuni în valoare de 10.000 de coroane. Majoritatea bunurilor privatizate au fost vândute direct și preferențial anumitor cumpărători, în spatele cărora se aflau proprietarii reali, patroni ai unor societăți comerciale anonime, create în scopul cumpărării bunurilor la o valoare scăzută.

Imediat după 1990 au apărut și probleme legate de denumirea și simbolurile statului cehoslovac. Cehii și slovaci au căzut de acord cu privire la eliminarea simbolurilor comuniste de pe steag și la excluderea termenului de „socialist” din denumirea țării. De asemenea, a fost acceptată propunerea slovacilor de a se reveni la simbolul național slovac: crucea

---

²⁰ Coroana slovacă, introdusă la 8 februarie 1993 pentru a înlocui coroana ceho-slovacă, a ieșit din circulație la 1 ianuarie 2009, în favoarea monedei Euro.

²¹ *Ibidem*, p. 404.

dublă așezată pe reprezentarea celor trei înălțimi, însă partea cehă nu a acceptat ca simbolurile cehe și slovace să ocupe un loc egal în cadrul stemei și ca numele statului să se scrie Ceho-Slovacia.

Tendențele din Cehia convergeau către un stat unitar și centralizat, cehii văzând în strădaniile de descentralizare ale Slovaciei o tendință de provincializare și o frână în calea îndeplinirii unor sarcini, în timp ce slovacii tratau aspectul ca o premisă fundamentală a procesului de democratizare.²² În opinia cehă, ruperea de Slovacia însemna o mai rapidă reformă economică, mai ușor de implementat, neîngreunată de industria de armament din Slovacia, fără ca industria și comerțul să fie orientate spre piețele răsăritene. Mai era incomodă poziția Slovaciei față de Balcanii aflați în plin război și față de U.R.S.S., în plin proces de destrămare. O altă problemă deosebită o reprezenta și minoritatea maghiară din Slovacia.

La 17 iulie 1992 Consiliul Național Slovac a votat *Declarația cu privire la independent Slovaciei*; Constituția a fost adoptată la 1 septembrie 1992, la 29 octombrie prim-miniștrii Vladimír Mečiar și Václav Klaus au semnat un acord cu privire la relațiile dintre Cehia și Slovacia, la modul de împărțire a bunurilor comune; la 25 noiembrie Adunarea Federală a votat, cu o majoritate foarte fragilă, destrămarea federației, la 31 decembrie Republica Ceho-Slovacă încheindu-și, astfel, în mod oficial existența. La împărțirea comună a averii celor două țări s-a pornit de la faptul că raportul populației era de 2:1; chiar și așa, unele aspecte erau destul de complicate, de exemplu împărțirea armatei, a reprezentanțelor diplomatice, a mijloacelor de transport, însă despărțirea a fost ca și revoluția, „de catifea”.

La 19 ianuarie 1993 Slovacia era primită în O.N.U., ca al 180-lea stat membru; în iulie același an, noul stat a devenit membru în Consiliul Europei, iar în octombrie s-a semnat un acord de asociere la Uniunea Europeană. Prin acest acord, care intra în vigoare în 1995, Slovacia devenea membră a „Parteneriatului pentru pace”, o compensație pentru țările foste comuniste, care doreau să facă parte din N.A.T.O.

Simona MOCIOALCĂ

---

²² *Ibidem*, p. 406.

COLAJE DE CELULOID

Actori în Revoluție

In Romania, the actors played their own roles and those performances had nothing in common with the safety of stages or the excitement of action movies. It all started in December 1989, out in the open, in the balconies of the theatres and operas, in the many squares of the cities which became martyrs starting from the second half of December. A final act of a dramatic performance with no applause and cheers but with a roar of souls gathered in a single voice: the voice of freedom, because the hunger for freedom, the hunger itself, the cold and the seclusion chimed the bells and raised the curtain. For all Romanians, a simply wintry dream turned into a bloody Christmas story, with lots of heroes who changed the course of life and the destiny of a nation. The actors were well-known and loved by most Romanians, so their involvement was successful in gaining the trust of population, in those very difficult moments. Some of them lost their lives willingly, in pursuit of an idea, or unwillingly, because that was in fact their destiny.

Key-words: Eugen Moțățeanu, Valentin Voicilă, Ion Caramitru, Sergiu Nicolaescu, Călin Nemeș.

Cuvinte-cheie: Eugen Moțățeanu, Valentin Voicilă, Ion Caramitru, Sergiu Nicolaescu, Călin Nemeș.

Printre liderii revoluționari s-au distins personaje din lumea celei de a șaptea arte, care, de la această rampă, s-au lansat și în politică, în funcții de conducere: portofolii de patru ani la Ministerul Culturii – Ion Caramitru – și interimar – Mircea Diaconu (vezi Mere roșii sau „Buletin de București”) – sau au făcut lung-metraje pe tema Revoluției – Sergiu Nicolaescu (vezi filmul „15”). Am mai redat din participarea acestora, în balcon și la televiziune, și în alte numere ale revistei. Voi vorbi acum despre implicarea altor actori din alte orașe în Revoluție.

Timișoara, Aradul și Clujul au și ele actorii lor, care și-au avut rolul în vârtoarea evenimentelor.

Actul I – Timișoara, 20 decembrie 1989

Lorin Fortuna și alți lideri revoluționari coalizează și țin timișorenii adunați în spațiul dintre Opera Națională și Catedrala Mitropolitană din Timișoara, dar și la fostul Comitet Județean al Partidului Comunist Român,

prin Ioan Savu și mulți alți curajoși. La microfon vorbesc apoi timișoreni de diverse vârste și profesii. Actorul Eugen Moțățeanu, de la balconul Operei Naționale din Timișoara, le vorbește și le recită timișorenilor care au umplut Piața Operei, devenită a Victoriei, apoi de la microfon, la Radio Timișoara, în cadrul cronologiei celor șapte zile de bătălie ale Timișoarei.

Actul II – Arad

La Arad se distingea, ca lider al revoluției, Valentin Voicilă, care avea să fie, după 1990, președintele C.F.S.N., apoi al C.P.U.N.

Înregistrări video-document:

Valentin Voicilă (în balconul administrației arădene, decembrie 1989):

V. Voicilă: – Se aude bine? Nu vreau să țin acum un discurs! M-auziți?

Demonstrații: – Daaaa!

V. Voicilă: – Nu vreau să țin acum un discurs patetic, nu mă interesează așa ceva! Vreau să vă spun că cele mai importante lucruri... Marea mea rugămintă, știți foarte bine că am fost împreună în aceste momente foarte grele, vă rog foarte mult, este rugămintea celor de la București, este rugămintea celor care au fost gata să-și dea viața pentru noi toți. În aceste momente, cel mai important este să fie liniște, calm și disciplină în țară! Sunteți de-acord cu mine?

Demonstrații: – Daaaa!

V. Voicilă: – Vă rog foarte mult să nu se consume băuturi alcoolice, să nu se ia lumea la harță, să nu se spargă geamuri, să nu căutați țapi ispășitori, să nu căutați voi să judecați pe nimeni, să nu vă faceți singuri dreptate, dreptatea se va face civilizat, așa cum am și demonstrat, vă rog foarte mult!...

Mulțimea aplaudă.

V. Voicilă: – Vă rog foarte mult! Probabil unii dintre dumneavoastră s-au simțit, de-a lungul acestor ani, cum m-am simțit și eu, de multe ori, în spatele meu cu turnători, securiști și așa mai departe. Fac un apel la dumneavoastră!...

Valentin Voicilă (în balconul Operei din Timișoara):

V. Voicilă: – În decembrie, când, la București, Nicolae Ceaușescu încă vorbește, când încă se mai aplauda, în **decembrie 21, dimineața, la Arad se striga „Jos Ceaușescu!” și „Timișoara!”**.

Mulțimea: – A-ra-dul! A-ra-dul! A-ra-dul! A-ra-dul!...

V. Voicilă: – Iubiți timișoreni, în noaptea de 21 spre 22 au mai rămas 200-300 de tineri, după ce, la început, în stradă au fost 30-40.000 de oameni. Acești 300 de tineri au fost legătura între cele două zile. Între 21 și 22.

Atunci am stat în genunchi, atunci ne-am rugat pentru Timișoara, pentru morții Timișoarei, și am strigat „Jos comunismul!”, „Jos dictatura!”, „Libertate!”, „Timișoara! Timișoara!”.

Mulțimea: – Li-ber-ta-te! Li-ber-ta-te!... Cinste lor! Vrem victorie!

V. Voicilă: – Iubiți timișoreni, vin de la Arad, în data de 16, probabil că unii dintre dumneavoastră știți, la Arad a avut loc un miting pentru a dovedi cetățenilor României că Timișoara nu este singură, nu a fost singură nici în decembrie. Aradul este alături de Timișoara, mai mult sau mai puțin, dar noi suntem alături de Timișoara.

Mulțimea: – U-ni-ta-te! U-ni-ta-te! U-ni-ta-te!

V. Voicilă: – Unitate!... Acum se desfășoară la Arad un miting. Cetățenii orașului Arad știu că mă aflu aici pentru că vă iubesc, pentru că vă respect și stau în genunchi în fața voastră. (...) Voi ați aprins flacăra Revoluției în România. Voi ați făcut să se afle în toată lumea că există această țară. În multe locuri nu s-a știut că există România. Iar atunci când s-a aflat, s-a aflat că Timișoara este primul oraș liber al României. Cinste vouă, iubiți timișoreni! Vă iubesc pentru totdeauna!

Mulțimea: – Jos comunismul! Jos comunismul!

V. Voicilă: – Jos comunismul!... Cine a călcat în picioare idealurile Revoluției din Decembrie va trebui să dea socoteală! Nu numai acum! Oricând, în această țară, cine va uita de 16 decembrie, cine va uita de Revoluția din România, de adevărurile ei, va trebui să dea socoteală în fața istoriei, a poporului român! (...) Revoluția Română din Decembrie a fost o revoluție creștină. Nu întâmplător această revoluție a avut loc în perioada Crăciunului, în perioada nașterii Mântuitorului nostru. De aceea, oricine va îndrăzni să batjocorească morții noștri, dragostea noastră pentru libertate, va plăti nu numai poporului român, istoriei, ci și credinței noastre sfinte! Atunci am ieșit în stradă pentru libertate, pentru credință, pentru adevăr. Dumnezeu este cu noi și acum, iubiți timișoreni! Și nu ne va lăsa, pentru că vrem adevărul și dreptatea. Sângele strigă de-acolo unde este.

Mulțimea: – Există Dumnezeu! Există Dumnezeu! Există Dumnezeu!

V. Voicilă: – Există Dumnezeu!... Iubiți timișoreni, în data de 22 seara, la Arad, au zburat porumbeii. Au zburat baloane, nu s-a spart nicio vitrină. Am reușit să nu avem nicio victimă, în urma celor două zile de demonstrații. Dar în data de 22 noaptea, cei doi generali, Nuță și Mihalea, au venit la Arad și au terorizat orașul. În urma acestor zile au fost 21 de morți. Nici acum nu știm cine a tras. Nici acum nu știm cine a făcut această lovitură...

Mulțimea: – Huoooo!...

V. Voicilă: – Ucigașii! Asasinii!...

Mulțimea: – A-sa-si-nii! A-sa-si-nii! A-sa-si-nii!...

V. Voicilă: – A supra Consiliului din Arad s-a tras încontinuu și nu a fost găurit, iar din Consiliu soldații au tras și-au găurit clădirile de jur împrejur. S-a făcut o diversiune, s-a tras cu simulatoare, să păstreze această stare de tensiune. Nici acum nu știm cine sunt cei care ne-au ucis frații noștri, dar sângele strigă... „Jos Iliescu!”...

Mulțimea: – Jos Iliescu! Jos Iliescu! Jos Iliescu!...

V. Voicilă: – Poporul român este un popor pașnic. Nu dorește să ucidă, nu dorește să facă rău nimănui. Dar dorește un singur lucru: să se spună adevărul. Să știm cine este vinovat. Cine a greșit să fie înlăturat, iar la conducerea acestei țări să ajungă oameni demni. Oameni frumoși, oameni curați, care să ducă mai departe idealurile tinerilor și vârstnicilor care, în decembrie, au fost gata să moară pentru adevăr. Dragi timișoreni, acum, în preajma Crăciunului, vreau să vă fac o urare: Să ne aducă Moș Crăciun un conducător mai bun!...

Actul III – București

Arhivă, 22 decembrie 1989, în direct, la TVR, din grupul revoluționarilor:

Actorul Ion Caramitru:

– În Palat au pătruns reprezentanții armatei noastre! Lăsați-i să dezarmeze...! Stați cu ochii îndreptați acolo și fără violență fizică! Nu avem nevoie de așa ceva! Lumea trebuie să știe că România e civilizată, cu trecut istoric, cu spirit, cu umor... Acum e o țară adevărată, curajoasă și plină de dreptate. Rămânem dreți, nu trebuie să ne coborâm la fleacuri! Avem nevoie de adevăr, nu l-am trăit până acum. (...)

Am reușit să ajungem aici, în spatele tancurilor, cu armată, cu studențime și cu oamenii pe care îi vedeți, cu mii și mii de români și de alte naționalități, care ne-au condus. În fața dumneavoastră se află eroul nostru, Mircea Dinescu, poetul. Vă rog să-l priviți! El lucrează, vă va spune despre ce este vorba. Suntem emoționați, obosiți și dorim ca tot poporul român, de orice naționalitate, care a luptat cu arma în mână, în sensul că a avut în suflet acea suflare divină a lui Dumnezeu și a răbdării poporului român care, în sfârșit, s-a rupt (...).

Oameni buni! Vă rog să mă ascultați puțin! Vă rog să mă ascultați în liniște!... Vorbesc din partea unui Comitet de redactare a Proclamației de eliberare a țării noastre! Vă rog să faceți liniște! Ascultați-mă! În acest moment, s-a transmis de două ori, în toată țara, pe televiziune, cuvântul Comitetului care se ocupă de redactarea Proclamației care va elibera țara, în sfârșit, de dictatură și de crimă. Avem o mare rugămintă: această clădire trebuie îngrijită acum. Este a noastră, a poporului. E nevoie. Ea emite cu greutate. Nu

atingeți cablurile! Toată țara este cu ochii pe noi. Noi am reușit acest lucru! Să nu ne batem joc de ceea ce avem de făcut! Trebuie liniște, ordine, ca să nu fim călcați în picioare. Trebuie să știți: Securitatea nu a cedat încă! Nu se știe unde-i Ceaușescu. Trebuie neapărat să fim organizați! Trebuie neapărat să fim liniștiți, pentru ca energia și puterea noastră să fie folosită! În acest moment, Mircea Dinescu, eroul nostru național, scrie împreună cu oamenii care știu să facă lucrul ăsta cum trebuie, scrie Proclamația către popor. Dumneavoastră sunteți cei care vă veți bucura primii de acest lucru, pentru că această clădire, acest univers al lumii, care este Televiziunea și de care am fost ținuți departe, departe, fără a avea niciun pic de legătură cu ceea ce se întâmplă în lume (...). Românii, de orice naționalitate, nu au pierit. Sunt tineri, sunt puternici și știu să-și apere țara. Iată, pentru acest lucru, nu trebuie să cedăm!... Și cei care au fost și fără vină, poate va trebui să-i iertăm, dar să știe pentru ce... pedeapsa crimei va fi aceea pe care o știți dumneavoastră. Trebuie, pentru asta, să fim organizați! Să nu fim anarhici! Nu trebuie distrus nimic! Țara e a noastră! Poporul suntem noi! Nu trebuie distrus nimic! Uitați-vă la acest soare minunat! Dumnezeu e cu noi!

Din Studioul TVR liberă, în direct:

Actorul și regizorul Sergiu Nicolaescu:

– Frați români, nu suntem niște huligani! Suntem români patrioți, care am reușit, astăzi, după câteva zile de chinuri, după eroica Timișoară, la care mă adresez și pentru care inima mea de timișorean este alături de ei, vreau să vă spun: am ocupat, astăzi, mulțimea din București, românii adevărați, cei care au fost curajoși, care au rezistat pe străzi în fața gloanțelor și a tancurilor, am ajuns astăzi la Radio-Televiziunea Română, care, printr-un efort, sunt împreună cu noi, aparatele funcționează, ceea ce demonstrează că adevăratul patriotism, adevăratul român trăiește încă în România. Fac un apel, în primul rând, la Armata Română! Este inexplicabil ca un soldat al Armatei Române să tragă asupra românilor, fraților săi, să tragă asupra populației în care se pot afla fii și copii ai lor sau ai rudelor lor! Este inadmisibil! Mă adresez Ministerului de Interne. Sunteți români, la fel ca noi! Mă cunoașteți și mă iubiți! Și, dacă mă cunoașteți și mă iubiți, credeți-mă! Nu vă lăsați... nu vă supuneți orbește ordinului! Niciun jurământ nu este orb. Ați jurat, într-adevăr, președintelui țării. E adevărat, s-a jurat, cu ani în urmă, și Regelui Mihai. Să fie sănătos! Dar ceea ce vrem noi, astăzi, să jurați poporului! Suntem români, în primul rând, și nimeni, absolut nimeni nu ne poate scoate din această piele de român, pe care o avem. Fac apel, în primul și în primul rând, la muncitorime! Rog muncitorii din fabrici, din uzine, să întrerupă lucrul! Dacă nu întrerupeți lucrul imediat, dacă nu veniți aici, în fosta Piață Stalin, dacă nu veniți aici, la Televiziune și vă

alăturați nouă, să știți că ceea ce vedeți acum ar rămâne un foc de paie! Și eu nu vreau să fie un foc de paie! Vreau să veniți aici milioane! Bucureștiul are două milioane. Un milion să fie aici! Vă rog foarte mult! Întreprinderile care aud, cetățenii care sunt acasă, printr-un ordin, într-adevăr, înțelept, Armata s-a retras. Ministerul de Interne s-a retras. Nu se mai trage în mulțime. Din acest punct de vedere, suntem cu toții de acord să tratăm... reprezentanții noștri să trateze cu Guvernul, să trateze cu reprezentanții partidului și să ajungem la o soluție prin care, în niciun caz și sub nicio formă, să nu se tragă în oameni și în populație. Nu are nimeni dreptul, nici președinte, nici rege și nimeni pe lumea asta să omoare poporul român! Vrem să luptăm pentru libertate și independență. Cum luptăm, dacă în țara noastră această libertate nu există? Și această independență, a fiecărui individ, înainte de toate! Nu există o țară independentă dacă nu există oameni liberi! Nu ne e frică nici de unguri, nu ne e frică de nicio altă națiune! Toți ne-au fost frați până ieri, ne vor fi frați de-aici înainte! Deci fac apel către întreaga populație a țării: Ieșiți afară din case! Duceți-vă în fața primăriilor! Ocupați-le în mod pașnic! Suntem oameni, suntem români, suntem patrioți! Poate unii dintre noi am făcut greșeli. Nu vrem să continuăm aceste greșeli! Vrem să tratăm în mod loial, în mod sincer, cinstit, vrem să tratăm cu cei care conduc, încă, țara! După aceste tratative, să ținem la curent întregul popor. În momentul de față, câțiva dintre noi lucrează la un material scris pe care, în mod organizat, să vi-l putem prezenta.

Armata, foarte mulți dintre dumneavoastră mă cunoașteți personal. Nu mai puneți mâna pe armă și nu mai trageți! Ministerul de Interne, sunteți români, la fel ca noi! Aveți aceeași inimă ca noi! Nu se poate să trageți în noi! Noi nu suntem înarmați. Nu suntem înarmați nici cu cuțite, nici cu pietre, cu nimic. Am văzut această populație care e aici, e alături, pe străzile Bucureștiului, strigând lozinci, sunt liberi să strige ce vor. Să stăm de vorbă cu ei, să vedem ce au nevoie, ce le trebuie! Nu vrem să facem crime! Nu vrem să ducem vărsarea de sânge mai departe! Nu ne puteți ajuta în acest lucru decât întreaga populație a țării, ieșind în stradă, în mod pașnic, fără răzbunări. Cei care sunt în Ministerul de Interne, cei care poartă uniforma de Miliție sau de Securitate, să nu le fie teamă! Noi considerăm că sunteți români, la fel ca noi, și sunteți de aceeași inimă, ca și noi. Nu mai ascultați de ordinele pe care le primiți! Ordinele pe care le primiți sunt date de niște oameni care nu sunt conștienți de momentul pe care îl trăiesc. Împrejurul nostru, credeți dumneavoastră că Bulgaria, Ungaria, Cehoslovacia, toate țările vecine nouă, Uniunea Sovietică, marea Uniune Sovietică, cu transformările pe care le-am văzut cu toții în ultimele luni, toți acești oameni care ne-au fost prieteni, până mai ieri, începând de câteva zile ne sunt dușmani, credeți dumneavoastră? Nu! Nu ne sunt dușmani! Ei au pășit pe o cale de eliberare pe care, în mod

organizat, vrem să o discutăm cu cei care conduc încă țara și care au puterea. În momentul de față, poate dumneavoastră, aceiași, mă priviți. Suntem foarte puțini în comparație cu Armata care poate să tragă. Poate ne învingeți. Poate vom muri. Poate de la aceste aparate veți vorbi, din nou, cu același cinism, să spun așa. Un cinism care depășește orice imaginație. Vă rog foarte mult, priviți-mă! Nu sunt niciun zmeu, nu sunt niciun Dumnezeu! Sunt un român, un român care vreau, sub orice formă, vreau ca alături de noi să vină întreaga, dar absolut întreaga populație! Ieșiți în stradă, români! Veniți aici, la Televiziunea Română!

Moartea lui Horia Căciulescu

Mai puțini știu însă că au fost secerăți de gloanțe și actori. Horia Căciulescu se numără printre victimele împușcate mortal în timpul evenimentelor din decembrie 1989, petrecute în Capitală. Artistul se afla la volanul mașinii personale, o Dacia verde, împreună cu soția și sora acesteia, când, la o intersecție, după Parcul Cișmigiu, a fost nimerit, prin parbriz, fix în cap, plaga gravă cauzându-i decesul pe loc. Soția și cumnata au fost rănite la membre și, în condițiile astea, au fost nevoite să coboare din mașină, la somația forțelor de represiune ale Armatei.

Actul IV – Cluj, 21 decembrie 1989

Călin Nemeș (n. 1961-1993), actor la Teatrul Național din Cluj, este o altă victimă din lumea scenei autohtone, dar nu numai a gloanțelor, ci și a efectelor post-decembriste cu terori psihice anihilatoare, fiind ucis de minciuna, deziluzia și manipularea care au caracterizat și caracterizează societatea după 1990.

Iată care este chipul său, acest **portret de erou**.

CURRICULUM VITAE

Numele: NEMEȘ	Vârsta: Tânăr
Prenumele: CĂLIN	Profesia: Actor
Domiciliul: Cluj-Napoca	Hobby: Libertatea
Spectacol de referință: 21 Decembrie 1989	

Cluj-Napoca. „Cortina se ridică”:

Ing. Gheorghe Pastor (rănit, președintele Asociației pentru Adevărul Revoluției din Cluj-Napoca):

– În 1989, 21 decembrie, la orele 12 și 30 de minute, mă aflu în Piața Libertății, întâmplător. Când, de la o fereastră, de la redacția revistei „Tribuna”, s-o strigat: „Victorie!”. Fiecare dintre noi am auzit ce se întâmplă în Timișoara de la Radio BBC sau „Europa liberă”. Și sigur că, acolo, ne-am strâns un grup de oameni. Cam șapte persoane. Și ne-am prezentat, după aia, ne-am prezentat: eram eu, Vasian Mircea, Radu Negru și Călin Nemeș. Ne-am hotărât ca să nu părăsim piața, să vedem ce se întâmplă și să vedem ce putem face noi, un grup de oameni. Eram prea puțini, drept care ne-am hotărât să mergem fiecare la locurile de muncă, să ne aducem prieteni, colegi, oameni de încredere, oricum, care... la vremea respectivă, nu prea puteai să vorbești, îți era și teamă. Așa ne-am dus să ne întâlnim, deci întâlnirea era pentru ora 15.00. La ora 15.00 ne-am întâlnit în formație completă. Dintre toți, vreau să vă spun că Călin Nemeș era mai entuziasmat, mai pornit să facă ceva. Nu știam exact ce să facem. Nici unii, nici ceilalți. Și, la un moment dat, am încercat să oprim, să mergem pe carosabil, să oprim circulația. Moment în care ne-a ocolit o mașină, a doua mașină, a treia mașină o înaintat înspre noi, o oprit la câțiva centimetri de picioarele lui Călin Nemeș, după care a pornit în trombă. El s-a prins cu mâinile de portbagajul de deasupra mașinii. Șoferul o frânat după câțiva metri, cu gândul ca să-l dea jos, să-l zdrobească de caldarâm. În momentul ăla o fost reacția absolut spontană a tuturor celor care eram acolo, în piață. Vreau să vă spun că, la ora 15.00, eram aproximativ un număr de 25 până la 30 de persoane. Nu mai mulți. În Piața Libertății. Dar, în momentul în care s-o întâmplat acest incident, la unison, toți am reacționat violent împotriva șoferului mașinii. În timp ce noi îl înjuram sau îl apostrofăm pe șofer, Călin Nemeș s-o suit cu picioarele sus, pe mașină, și o ținut un mic discurs spontan. Călin le-o spus: „Domnilor, haideți aici, către noi, pentru că ne mor frații și surorile la Timișoara! Haideți și voi în grupul nostru!”. După ce Călin o ținut acel mic discurs, l-am luat jos de-acolo și ne-am dus, din nou, pe trotuarul nostru, în fața Bibliotecii Universității. Pe la orele 15.20, în piață au venit două mașini cu militari. Din care s-au dat jos aproximativ 20 de militari. Toți erau cu cască de război și mantale lungi, pregătiți pentru luptă. Dar noi nu ne-am... niciunul dintre noi nu ne-am gândit că ei ar fi un posibil pericol, pentru că nu cunoști. Noi ne așteptam ca, la acea vreme, să vină domniile cu bastoanele și să ne aresteze, eventual, pentru ceea ce facem. Ce făceam, de fapt? Am încercat să cântăm. Nu știam ce să cântăm în momentul ăla. Și am spus: „Domnule, hai să cântăm „Deșteaptă-te, române!””, am început și nici n-am mai știut, deci primele două versuri. Nu știam niciunul dintre noi „Deșteaptă-te, române!” de la cap la

coadă. După care „Hai să dăm mână cu mână!”. Moment în care am zis: „Dom’le, nu știm noi să... să asta, hai să mergem până în Piața Păcii!”. În acest timp, unitatea condusă de căpitanul Carp Dando – am aflat, ulterior, cum îl chema pe căpitan – au luat poziție exact în intersecția „Continental”-Piața Libertății. Eu m-am îndreptat către trotuare, am văzut că trotuarele erau pline, la momentul ăla, de oameni care se uitau către grupul nostru, care ce făceam? Încercam să cântăm și să-i invităm pe cei de pe trotuare către noi. Totuși, oamenii ăștia i-am simțit aproape de noi, chiar dacă n-au venit printre noi. Deci ei aveau o participare pasivă. N-au plecat de-acolo. Au stat. Au rămas să vadă ce se întâmplă. Chestiunea asta a durat 15-20 de minute, deci se făcuse 15.45. Mă duc la oamenii noștri și le spun: „Haidеți să mergem în Piața Păcii!”. Și începem să ne deplasăm pe trotuar, să mergem către „Continental”. La care căpitanul Carp Dando o strigat către grupul nostru: „Rămâneți pe loc, că am ordin să trag!”. Și noi ne-am uitat mirați: „Cine-i ăsta?! De ce să tragă?!”, noi am rămas mirați că căpitanul respectiv, Carp Dando, dorește să ne țină pe loc, amenințându-ne că... „Dom’le, am ordin să trag, nu vă deplasați pe-acolo!”. Noi nu am luat în serios această amenințare, că n-avea nicio motivație, practic. Noi nu făcusem nimica. Nimica împotriva legii, în afară de faptul că ne-am adunat și am încercat să cântăm ceva. Și-o început deplasarea. În momentul ăsta, cineva dintre noi, respectiv pictorul Ladio, zice: „Cum, mă, să trageți voi în copiii ăștia?! Păi, nu m-or împușcat pe mine la Cotul Donului, când am făcut răzbelul, și voi vreți să-i împușcați pe copiii ăștia nevinovați?!”... și pictorul Ladio a început să se dezbrace și s-o pus în genunchi în fața dispozitivului de militari. Călin Nemeș ajunge, uitându-se și discutând cu noi, umăr în umăr cu căpitanul Carp Dando, care le spunea ceva militarilor. Atingându-se, s-au speriat, probabil, și unul, și celălalt. Niciunul nu se uita direct către celălalt. Deci fiecare discuta cu oamenii, respectiv, căpitanul Carp cu subunitatea lui, iar Călin Nemeș discuta cu noi. Și ei s-au întâlnit undeva, în mijlocul intersecției, lovindu-se umăr în umăr. S-au întors unul către celălalt și Călin Nemeș, fiind, sigur, mult mai slab și mai mic decât căpitanul Carp, s-o atins cu mâna de haina, de mantaua căpitanului Carp. Care-l împinge și, în cădere, el se agață de haina militară, dar, în tot acest timp, căpitanul Carp Dando avea pistolul scos afară din toc și probabil că era armat, pentru că, cu o mișcare bruscă, să-și elibereze haina (undeva de-aici, din spate, l-o prins Călin), și-o descărcat pistolul. S-a auzit primul foc de armă. Noi, deci grupul, ne deplasam, în momentul ăla, pe trecerea de pietoni, către Piața Libertății. Piața Păcii, pardon! Și se aude o comandă. Eu vă spun exact ce-am auzit eu, ce-am simțit eu, atunci... „Foc!”... Eu mă uitam chiar către căpitan și către dispozitivul de militari, care era cam la șapte, opt metri distanță de mine. M-am uitat către ei și militarii, reacția lor a fost să se uite în spate, între ei, să vadă dacă nu există

ceva între ei, deci nu comanda... „Foc!”, ei la asta s-au uitat. Se aude a doua oară comanda „Foc!”... militarii iar s-au uitat între ei, mirându-se... „Da’ trageți odată!” – a fost comanda căpitanului Carp și militarii au început să tragă. Unii în poziție verticală. Alții în poziție orizontală. Cert e că eu am fost împușcat de la o distanță de sub patru metri, nerealizând atunci momentul împușcării mele. Eu nu am simțit decât o amorțeală. Și-atât. Nu durere, nu nimic. Și-o spaimă. Spaima era pentru că în grupul nostru era o femeie care a căzut pe caldarâm și, de sub capă, avea o capă de blană, începuse să-i curgă sânge foarte abundent. Și eu m-am speriat atunci: „Dom’le, oamenii ăștia trag către noi cu gloanțe adevărate!”. Pentru că eu, în tot acest timp... „Stați liniștiți! Oamenii ăștia trag cu gloanțe oarbe!”, auzisem detunăturile și nimeni nu pătea nimic, dintre noi. Eu chiar fiind împușcat la momentul respectiv. Călin Nemeș, fiind foarte aproape, deci în interiorul grupului de militari, l-am văzut căzut jos, așa, iar militarii au tras nu numai către grupul nostru, ci și către trotuare. Și de pe un trotuar, și de pe celălalt. O să vedeți că sunt victime mult mai multe decât... deci 13 morți în Piața Libertății și aproape 30 de răniți. Iar unul dintre militari s-o dus la Călin Nemeș și cu bocancul l-o lovit de două ori în cap. El era deja împușcat, curgea sângele de sub el, și, cu două lovituri de bocanc, probabil să verifice dacă mai trăiește sau nu mai trăiește.

Col. (r) magistrat militar Tit Liviu Domșa:

– Călin Nemeș a fost prieten cu copiii mei și, în consecință, l-am cunoscut încă înainte cu câțiva ani de ’89. Pot afirma despre el că a fost un om cu un mare suflet. Un om de caracter, foarte încăpățânat în ideile pe care le avea. Și, atunci când era convins că o idee de-a lui este bună, făcea tot posibilul să-i convingă pe ceilalți, folosindu-și, pentru asta, chiar și talentul lui de actor, pe care-l avea din belșug. Așa încât Călin Nemeș, atunci când a apărut în Piața Unirii, a fost capabil sau a făcut totul ca să adune lângă el oameni care să-i împărtășească dorința de a face ceva, atunci. Nu cred că era sigur ce anume vrea să facă. N-avea cum. În cercetări, printre obiectele pe care le-am adunat eu din locurile în care au murit oameni, am găsit și un carnet de notițe, al lui, în care era notat: „Ora 12.20 – Victoria!”.

Dorin Andone (actor):

– Pot spune despre Călin că a fost, înainte de toate, un om atât de sensibil, încât era un barometru al generației din care făcea parte, și-n afară de asta, un barometru al tineretului din Cluj, pentru care a fost un simbol.

Gheorghe Nemeș (tatăl lui Călin):

– Călin a fost un actor. Un actor, dar un sufletist și un copil bun. Toți l-au iubit. El o vorbit liber. A fost și la București și a vorbit liber, a fost și la Timișoara, a vorbit liber, i-a plăcut să vorbească și să spună adevărul, Călin. Să spună adevărul. Or, parcă a fost cineva contra – pentru că mai sunt multe rămășițe ale vechiului comunism, care au funcții și au tot ce le trebuie – am urât comunismul, stimate domn. Am urât comunismul și eu, și familia mea. Am suferit. Am suferit toți, deși am luptat pentru țara asta, tatăl meu, frații mei. A fost greu. Și, dacă a fost iubit Călin, poate a fost și urât, nu poate, cert a fost și urât Călin. Pentru că Călin vorbea. Asta i-a fost meseria. (...)

În data de 21 decembrie urmăream să-mi iau pensia. Pe-această adresă era, aici stăteam. Și, pe la orele cinci, patru, după patru, când s-o tras acolo, eu auzeam de-aici. Se auzea. M-am uitat pe geamuri, umblau TAB-urile alea ale lor, tancuri, mașini pe-aici, înconjurat prin cartier. Și chiar i-am spus doamnei Drăgan, la care stau, zic: „Precis Călin e acolo!”. Și, vă dau cuvântul meu de onoare că, nu știu, parcă l-am văzut pe Călin, exact în acel loc unde s-o întâmplat, în față la „Continental”, am zis: „Precis e acolo și fiul meu, Călin!”. Și parcă l-am văzut. Și voiam să mă duc. Și doamna la care stau aci nu m-o lăsat să plec.

Actorul revoluționar Călin Nemeș – fragment din recitalul de pe scena Teatrului Național din Timișoara, decembrie 1990. Un an de la Revoluție.

„Când se va sfârși asfaltul drumului, trupul meu și trupul tău se vor face asfalt, ca să nu rămână necălătorită această țară de vis.

Când vor cădea frunzele pomului, când se va veșteji iarba câmpului, pletele mele și pletele tale se vor așterne pe câmpuri, ca să nu rămână înfrigurată această țară de vis.

Când vor muri câinii, când vor muri caii, când iepurii vor fi înghițiți de gura morții, când ciorile negre și pescărușii albi vor fi mistuiți de gura aerului, eu și cu tine vom fi câine și cal, și cioară, și iepure, dar mai ales pescărușul cel alb, ca să nu rămână fără diadema ei de carne vie această țară de vis.”

(Din Arhiva audio-vizuală AMR, înregistrări-document TVR)

Liza KRATOCHWILL

TEROAREA COMUNISTĂ

Asociațiile studențești din Centrul Universitar Timișoara în anii 1950-1960

This paper continues the series of institutions created by the Romanian Communist Party to control and manipulate the entire society, and in particular, that part of population which underwent the full process of formation: THE YOUNG. The bibliography we used to write this article was chiefly the press of that time, an important means of mass propaganda and manipulation exploited by the Romanian Communist Party.

During the communist period, the Romanian student's associations were used as instruments for political propaganda among students. Their settlement is connected to the students' actions of insubordination in relation to the directives and tasks outlined by the party. During 1956-1957, students from numerous academic centres led a fight against the communist regime.

Key-words: Students' associations, communism, students, universities.

Cuvinte-cheie: Asociații studențești, comunism, studenți, universități.

Asociațiile studențești au fost create pe baza Hotărârii Biroului Politic al Comitetului Central al Partidului Muncitoresc Român din iunie 1956 ca o măsură de îmbunătățire a muncii politico-educative în rândul studenților. Asociațiile studențești erau organizații profesionale ale studenților care aveau sarcina de a se ocupa de activitatea cercurilor științifice studențești, de activitatea cultural-artistică și sportivă în rândul studenților, precum și de a rezolva probleme gospodărești și de asistență socială ale studenților, sub conducerea organelor și organizațiilor de partid și cu îndrumarea nemijlocită a organelor și organizațiilor Uniunii Tineretului Muncitoresc (U.T.M.).

Autoritățile comuniste afirmă că asociațiile studențești erau chemate să participe activ la marea operă de educare a tineretului din universități și instituții de învățământ superior în spiritul dragostei pentru adevărul științific, al pasiunii științifice, în spiritul patriotismului socialist și al internaționalismului proletar, al devotamentului față de Partidul Muncitoresc Român (în continuare P.M.R.) și față de statul democrat-popular român. Experiența și îndrumările Uniunii Republicilor Socialiste Sovietice (în continuare U.R.S.S.) au fost folosite în învățământul românesc, inclusiv în organizarea și trasarea sarcinilor instituțiilor de înregimentare a

studenților¹.

La 23-24 februarie 1957 a avut loc prima Conferință a Asociațiilor Studențești din Centrul Universitar București. Asociațiile studențești trebuiau să contribuie intens la formarea multilaterală a tinerilor intelectuali. Acestea au devenit, treptat, organizații active în viața studenților².

Asociațiile studențești trebuiau să ducă, aparent, o intensă activitate creatoare. Partidul Comunist sublinia, de câte ori avea ocazia, că după 23 august 1944 studențimea „progresistă democrată”, încadrată în Uniunea Tineretului Comunist (U.T.C.), a participat alături de întregul popor la lupta pentru democratizarea și refacerea economică a țării, pentru instaurarea și întărirea regimului democrat-popular³.

De asemenea, în propaganda comunistă se specifica faptul că studențimea, mobilizată de U.T.M. și de asociațiile studențești, a participat larg la acțiunile de muncă patriotică în Gospodăria Agricolă de Stat (G.A.S.), pe șantierele locale, la construirea de cămine studențești.

Asociațiile trebuiau să organizeze o legătură strânsă și permanentă a studenților cu oamenii din fabrici și uzine, cu muncitori, ingineri și tehnicieni de producție, cu tineretul muncitoresc⁴.

În toamna anului 1957, Biroul Comitetului Orășenesc al U.T.M. și Consiliul Uniunii Asociației Studențești din Timișoara au organizat un seminar al activului U.T.M. și al asociației. Publicațiile din perioada aceea au transmis că seminarul a constituit un schimb de experiență în domeniul muncii educativ-politice în rândul studenților, înarmând activul cu unele cunoștințe politice și ideologice. Cu această ocazie, au fost urmărite, după spusele Partidului Comunist, „cu viu interes”, următoarele conferințe: „Despre formele conștiinței sociale”, ținută de Martin Isac, prim-secretar al Comitetului Regional de Partid; „Despre unele probleme ale luptei de clasă pe plan ideologic”, ținută de A. Hertzberger, secretar al Comitetului Orășenesc al P.M.R., precum și alte lecții predate de membri ai Biroului Comitetului Regional al U.T.M. Un loc important l-a ocupat, în cadrul discuțiilor din seminar, practica de producție și munca obștească desfășurată de studenți în vacanța de vară. Discuțiile au analizat, de asemenea, comportamentul și activitățile studenților în sesiunea științifică a anului

---

¹ *Salutul adus conferinței de tovarășul M. Constantinescu*, în „Drapelul roșu”, Anul XIV, Nr. 3800, 10 martie 1957, pp.1-2.

² *Conferința Asociațiilor Studențești din Centrul Universitar București*, în „Scânteia”, Anul XXVI, Nr. 3841, 27 februarie 1957, p. 3.

³ *Conferința pe țară a Asociațiilor Studențești*, în „Scânteia”, Anul XXVI, Nr. 3851, 10 martie 1957, p. 3.

⁴ „Scânteia”, Anul XXVIII, Nr. 4453, 20 februarie 1959, p. 2.

universitar respectiv, fiind prezentate, totodată, și formațiile artistice studențești. Peste 600 de studenți din Centrul Universitar Timișoara și-au petrecut vacanța în case de odihnă, în tabere cu corturi la munte sau la mare, în excursii în țară și în străinătate.

Pe marginea referatelor *Formele și metodele de muncă folosite pentru întărirea vieții interne de organizație*, prezentat de Francisc Kovacs, secretar al organizației U.T.M., de la Facultatea de Mecanică, și *Forme și metode folosite în desfășurarea muncii cultural-artistice*, prezentat de Consiliul Asociației Studenților din Institutul Pedagogic, s-a subliniat necesitatea îmbunătățirii muncii, înlăturând schematismul din muncă. S-au făcut propuneri în legătură cu organizarea adunărilor generale, a conferințelor urmate de filme documentare, pentru a da posibilitatea tineretului studios să cunoască tradițiile glorioase de luptă ale studenților comuniști și frumusețile țării. S-a arătat că adunările generale trebuiau să-i ajute pe studenți să cunoască și să susțină hotărârile partidului și ale guvernului.

Organizațiile U.T.M. și asociațiile studențești trebuiau să acorde o atenție deosebită timpului liber al studenților și să organizeze simpozioane, reuniuni, concursuri literare, sportive etc. Discuțiile au subliniat necesitatea organizării, cu simț de răspundere, a învățământului politic în cadrul învățământului superior. Informările politice, ciclurile de conferințe pe diferite teme, cercurile de științe sociale trebuiau să contribuie la ridicarea nivelului politic și ideologic, la educarea patriotică și în spirit internaționalist a studenților. Studenții anului I trebuiau să fie sprijiniți pentru a se deprinde cu munca din facultăți, cu o disciplină conștientă și liber consimțită⁵. Gheorghe Gheorghiu-Dej și Chivu Stoica⁶ subliniau rolul asociațiilor studențești în educarea studenților astfel încât să fie atrași și să cunoască internaționalismul socialist⁷.

În zilele de 23 și 24 februarie 1957 a avut loc, în amfiteatrul Institutului de Medicină, prima Conferință a Asociațiilor Studențești din Centrul Universitar Timișoara.

Au fost luate în discuție: darea de seamă, alegerea delegațiilor pentru Conferința pe țară și a comitetului de asociații din oraș⁸.

---

⁵ *Pe marginea seminarului activului U.T.M. și al asociației studențești din Timișoara*, în „Drapelul roșu”, Anul XIV, Nr. 3975, 4 octombrie 1957, p. 3.

⁶ Era, la acea vreme, președintele Consiliului de Miniștri.

⁷ *Salutul Conferinței pe țară a Asociațiilor Studențești din R.P.R.*, în „Drapelul Roșu”, Anul XIV, Nr. 3802, 13 martie 1957, p. 2.

⁸ *Cânt studențesc fluturăm peste lume*, în „Drapelul roșu”, Anul XIV, Nr. 3789, 26 februarie 1957, p. 2.

În 1957 oamenii muncii sărbătoreau, împreună „cu marele popor sovietic”, o dată istorică importantă: 40 de ani de la Marea Revoluție Socialistă din octombrie 1917. S-au organizat o serie de manifestări menite să popularizeze condițiile în care s-a desfășurat Revoluția din octombrie, urmările pe plan intern și internațional, precum și influența ei asupra mișcării muncitorești internaționale. Astfel, s-au ținut în instituții și întreprinderi conferințe pe teme ca: „Rolul poporului rus în înfăptuirea Marii Revoluții Socialiste din octombrie”; „Politica externă a U.R.S.S., politică de apărare a păcii și securității popoarelor”. De pildă, odată cu deschiderea „Lunii prieteniei româno-sovietice” s-a deschis și festivalul „Prietenia româno-sovietică în cântec și dans”, cu ocazia căruia s-au organizat spectacole în tot cursul lunii. La Cinematograful „Maxim Gorki” s-a prezentat un ciclu de filme.

La teatrul de stat s-a prezentat, în premieră, spectacolul „Ploșnița” de Maiacovski. S-au organizat concursuri, cum ar fi „Drumeții veseli”, în limba română și germană, pe tema „Marea Revoluție Socialistă din octombrie”⁹. În „Luna prieteniei româno-sovietice” s-au organizat foarte multe acțiuni ale Asociației Române pentru Legături cu Uniunea Sovietică (A.R.L.U.S.), prin care se ridicau în slăvi progresele Uniunii Sovietice în toate domeniile. La 40 de ani de la Revoluția din 1917, Consiliul Regional al A.R.L.U.S. din Timișoara și-a propus să popularizeze, pe scară cât mai largă, realizările U.R.S.S. în domeniul științei, tehnicii și culturii. În colaborare cu scriitori de la Filiala Uniunii din Timișoara s-au organizat șezători literare, procese literare, precum și săptămâna cărții sovietice¹⁰.

În zilele de 6 și 7 mai 1958 Departamentul Învățământului Superior, din cadrul Ministerului Învățământului și Culturii, a organizat o consfătuire cu cadrele didactice din învățământul superior. La această consfătuire s-au discutat măsurile luate de Ministerul Învățământului și Culturii și de instituțiile de învățământ superior, în scopul traducerii în viață a prevederilor Hotărârii nr. 1003/1957 a Comitetului Central al P.M.R. și a Consiliului de Miniștri al Republicii Populare Române (R.P.R.), cu privire la îmbunătățirea învățământului superior.

În 19 februarie 1958 s-a semnat o convenție de colaborare științifică între Academia R.P.R. și Academia de Științe a U.R.S.S., pe un termen de 3 ani, în cadrul Acordului de colaborare culturală cu U.R.S.S. și R.P.R. Tratatul

---

⁹ *Acțiuni culturale ale A.R.L.U.S.*, în „Drapelul roșu”, Anul XIV, Nr. 3975, 4 octombrie 1957, p. 1.

¹⁰ *Acțiuni A.R.L.U.S.*, în „Drapelul roșu”, Anul XIV, Nr. 3980, 10 octombrie 1957, p. 1.

în vederea încheierii acestei colaborări s-au ținut la București, între 14-19 februarie 1958¹¹.

A.R.L.U.S. avea un rol important în opera de educare a oamenilor muncii în spiritul patriotismului socialist și al internaționalismului proletar, al atașamentului și prieteniei față de U.R.S.S. și față de țările din lagărul socialist. În cadrul celui de al V-lea Congres al A.R.L.U.S., U.R.S.S. a fost prezentată ca fiind făuritoarea comunismului în lume. La acest congres s-au sărbătorit 15 ani de la înființarea A.R.L.U.S. și 25 de ani de la constituirea Asociației „Amicii U.R.S.S.”¹².

Există și o societate culturală numită „Societatea pentru Răspândirea Științei și Culturii” (S.R.S.C.). Aceasta era un factor de seamă în opera de culturalizare a maselor. Activitatea acestei instituții de popularizare a științei și culturii îmbrăca forma conferințelor, prin intermediul cărora cei mai competenți oameni de știință și cultură se adresează nemijlocit maselor largi, informându-le asupra celor mai noi cuceriri ale științei și tehnicii. „Societatea pentru Răspândirea Științei și Culturii” colabora cu A.R.L.U.S., organizând numeroase acțiuni comune¹³.

Pentru anul 1959 S.R.S.C. urmărea lărgirea activității. Numărul conferințelor ce au fost ținute în acest an a sporit cu aproape 10.000 față de anul trecut, dintre care o mare parte au fost ținute în limbile minorităților naționale din țara noastră. S.R.S.C. a organizat o serie de expoziții, precum: „Originea și evoluția omului” și „Apariția vieții”, ambele urmând să fie trimise în întreaga țară. În 1959 S.R.S.C. a editat în limba română și în limbile minorităților naționale numeroase broșuri de popularizare a diferitelor probleme din domeniul științei și culturii¹⁴.

Asociațiile studențești au scăpat din vedere problema misticismului, afirmându-se că nu au existat manifestări evidente în această direcție, însă autoritățile comuniste erau direct interesate de aceasta. De abia cu ocazia dezbaterii documentelor Plenarei C.C. a P.M.R. din 9-13 iunie 1958, din cadrul Asociațiilor Studențești, sub îndrumarea organelor de partid și U.T.M., s-a luat o atitudine hotărâtă împotriva acelor studenți care frecventau diferite secte religioase. S-au organizat conferințe cu caracter ateist în facultăți, institute și la Casa de Cultură a Studenților. Marea masă a

---

¹¹ „Scântea”, Anul XXVII, Nr. 4144, 20 februarie 1958, p. 3.

¹² *Deschiderea celui de al V-lea Congres al A.R.L.U.S.*, în „Scântea”, Anul XXVIII, Nr. 4669, 1 noiembrie 1959, pp. 1-3.

¹³ *Din activitatea S.R.S.C. Timișoara*, în „Drapelul Roșu”, Anul XIV, Nr. 3975, 4 octombrie 1957, p. 2.

¹⁴ *Din programul de activitate al S.R.S.C.*, în „Scântea”, Anul XXVIII, Nr. 4428, 22 ianuarie 1959, p. 1.

studenților a luat o atitudine de dezaprobare a manifestărilor de misticism ale colegilor lor și, în grupe, s-au purtat discuții pe aceste teme. În urma discuțiilor purtate, a insistențelor și manipulărilor puternice pe această temă, unii studenți au fost „convinși” de greșeala lor, ajungând să țină ei conferințe cu caracter ateist (cazul studenților D. Bulzan și Al. Pop de la Facultatea de Construcții).

Asociațiile studențești puteau deține biblioteci proprii, puse la dispoziția studenților, dar din Centrul Universitar Timișoara doar Asociația Studenților din Institutul Politehnic avea o bibliotecă proprie, la Clubul „Justin Georgescu”. Biblioteca funcționa zilnic, studenții găsind aici multe lucrări de literatură clasică universală și literatură progresistă contemporană. Fondul de cărți se îmbogățea în fiecare an din bugetul asociației, cu cărți în valoare de circa 1000 de lei. Biblioteca era folosită în special de studenții din căminele 1 și 2.

În mai multe rânduri, autoritățile însărcinate de P.M.R. să urmărească activitățile organizate de asociațiile studențești din România au precizat că, în Centrul Universitar Timișoara, asociațiile studențești au neglijat organizarea concursului literar permanent „Iubiți Cartea!”, inițiat de C.C. al U.T.M. și de Ministerul Învățământului. Doar în cadrul Institutului Pedagogic a existat o oarecare preocupare în această direcție, dar numărul celor înscriși, respectiv al celor care s-au prezentat la concurs, a fost minim. Asociațiile studențești, sprijinite direct de organele locale de partid și de U.T.M., au organizat întâlniri ale studenților cu luptătorii comuniști din ilegalitate și conferințe politice pe teme ca: „Contribuția P.M.R. pentru asigurarea unității de luptă a clasei muncitoare împotriva revizionismului contemporan” sau „Politica P.M.R. în domeniul transformării socialiste a agriculturii”.

Asociația studenților a organizat vizionări în colectiv ale filmelor de pe ecranele cinematografelor din oraș, la nivelul anilor și al grupelor de studiu. Astfel, au fost vizionate filmele: „Dincolo de brazi”, „Idiotul”, „Ciulinii Bărăganului”, „Surorile”, „Ulisse”, „O invenție diabolică” etc. Existau și institute cu cinematografe proprii (Institutul Politehnic), iar Institutul Agronomic dispunea de un aparat de proiecție. Intrarea se făcea prin abonamente la spectacolele de operă și concertele Filarmonicii de Stat Banatul. Erau acordate bilete gratuite pentru studenții care desfășurau munci sau activități obștești.

Compoziția națională foarte eterogenă din această parte a țării se reflecta, pe de o parte, într-un număr mare de studenți de naționalitate română, iar pe de altă parte, exista și un număr mare de membri încadrați în asociațiile atudențești de alte naționalități, desfășurând, în aceeași măsură, munca

solicitată de asociație. Indiferent de naționalitate, beneficiau toți, în egală măsură, de calitatea de a fi membru al asociației. În componența organelor de conducere ale asociațiilor intrau și studenți din rândul minorităților naționale, asigurându-se, astfel, că pot să contribuie la rezolvarea problemelor studențești. Între studenții Centrului Universitar Timișoara nu au avut loc manifestări naționaliste sau șovine¹⁵.

Fiecare membru al asociațiilor studențești era obligat să achite o cotizație¹⁶. Pentru studenții străini din fiecare centru universitar din România era asigurat în excursii transportul dus-întors pe C.F.R., clasa a II-a, cu buletin colectiv redus. Decontarea se făcea la Comitetul Executiv al Uniunii Asociațiilor Studențești (U.A.S.) a R.P.R.¹⁷ Din pretențiile enunțate de autoritățile comuniste asupra asociațiilor studențești reiese foarte clar interesul de a manipula studențimea română și a o transforma într-un susținător real, cea mai relevantă fiind: *obligația de a cultiva în conștiința fiecărui student scopul moral înalt pentru care trebuia să se pregătească fiecare, și anume acela de a fi folositor patriei noastre în vederea construirii socialismului.*

La Institutul de Medicină devenise o tradiție organizarea săptămânală a audițiilor muzicale, care reușeau, de cele mai multe ori, să trezească în studenți gustul pentru muzica clasică. Participarea studenților la activitățile culturale de masă dovedea că studenții aspirau la o pregătire multilaterală.

Activitatea culturală din cadrul asociațiilor studenților era încredințată unor studenți sau absolvenți, în marea lor majoritate, utemiști și membri de partid sau candidați la această funcție, cu o pregătire politică sau ideologică corespunzătoare. Instruirea culturală a studenților se făcea de către cadre calificate în această direcție, recomandate de secția culturală a sfatului și de casa de creație.

Întreaga activitate culturală din cadrul asociațiilor studenților a fost controlată și îndrumată în mod activ și permanent de către organele de partid și ale U.T.M. Pentru viața culturală studențească și, în general vorbind, pentru întreaga activitate a asociațiilor studenților, Plenara Comitetului Central a P.M.R. din 9-13 iunie a constituit un prilej însemnat de analiză, de orientare politică și ideologică și de control asupra eficacității politice a muncii culturale desfășurate de asociațiile studențești. Plenara a III-a a C.C.

---

¹⁵ *Ibidem*, pp. 3-4.

¹⁶ Arhivele Naționale Direcția Județeană Timiș (în continuare A.N.D.J.T.), Fond *Uniunea Asociațiilor Studențești din Timișoara*, dosar (în continuare d.) 14/1958-1959, f. 32.

¹⁷ *Ibidem*, f. 39.

al U.T.M. a pus în fața asociațiilor studenților sarcina de a urmări continuu educarea patriotică a studenților, cultivarea dragostei și devotamentului lor față de partid, față de regimul democrat popular, fiind pregătiți să participe activ, alături de întregul popor, la construcția socialistă. Biroul C.C. al U.T.M. a indicat tuturor organelor U.T.M. din facultăți organizarea unor cicluri de conferințe pe teme politice, ideologice, de educație morală și estetică, ca formă organizată de propagandă în rândul studenților, în scopul explicării politicii partidului și statului nostru¹⁸.

În scopul desfășurării unei munci de organizație din ce în ce mai bune, mai calificate, C.C. al U.T.M. și Comitetul Executiv al Uniunii Asociațiilor Studențești din România (U.A.S.R.) au organizat, în perioada 15 iulie-30 august 1959, o tabără școlară pentru cadrele U.T.M. și ale asociațiilor din institutele de învățământ superior, în două serii, la Brașov (orașul lui Stalin): seria I– 15 iulie-5 august; seria a II-a – 9-30 august. În cadrul programului taberei școlare s-au prevăzut și schimburi de experiență, desfășurate pe bază de referate pe diferite probleme ale muncii organizate. Din Centrul Universitar Timișoara au fost prezentate următoarele referate:

- Munca Comisiilor Sportive – cu referatul „Antrenarea masei largi de studenți în activitatea sportivă”;
- Stilul de muncă al Comitetelor U.T.M. și ale Consiliilor U.A.S. – cu referatul „Organizarea muncii de control și îndrumare”;
- Organizarea învățământului politic, a informărilor politice, a propagandei prin conferințe și agitație politică în rândul studenților – cu referatul „Învățământul politic U.T.M.”;
- Munca Comisiilor Sociale – cu referatul „Munca comitetului de cămin”¹⁹.

În cadrul tuturor facultăților și institutelor de învățământ superior, asociațiile studenților s-au preocupat de dezbateră în conferințe a unor probleme actuale din viața internă și internațională, probleme de etică și morală, de cultură generală, impresii de călătorie din U.R.S.S. și țările democrației populare etc. De exemplu, s-au ținut conferințe pe următoarele teme: „Era atomică trebuie să aducă pacea” – conferențiar B. Rothenstein de la Facultatea de Electrotehnică; „Despre tovărășie, dragoste și prietenie” – profesor N. Apostolescu de la Facultatea de Electrotehnică; „Cercetările

---

¹⁸ *Ibidem*, f. 38.

¹⁹ *Ibidem*, f.17.

arheologice de la Cruceni” – M. Moga de la Institutul Pedagogic; „Școala de ieri și azi” – lector E. Todoran de la Institutul Pedagogic; „Apariția vieții pe pământ” – profesor Drăcea de la Institutul Agronomic; „Oameni de știință din Timișoara în vizită în U.R.S.S.” – rector Marin Rădoi și profesor M. Bănărescu de la Institutul Politehnic din Timișoara.

Conținutul bogat al acestor conferințe și nivelul ridicat de prezentare a fost asigurat prin faptul că s-a făcut apel la conferențiarilor cu un nivel profesional superior să atragă un mare număr de studenți. Toate conferințele erau ținute în limba română și se adresau studenților, inclusiv foarte mulți studenți realizau lucrări științifice.

S-au desfășurat, de asemenea, numeroase conferințe cu caracter tehnic, fiind organizate cu scopul popularizării unor realizări importante ale științei și tehnicii din U.R.S.S. și țările de democrație populară. Acestea au fost organizate în special la Institutul Politehnic și Agronomic, tratând, printre altele, și:

- Realizări din domeniul ciberneticii în U.R.S.S. – șef de lucrări fiind Eugen Pop de la Facultatea de Electrotehnică;
- Realizări nucleare în țara noastră – profesor Al. Rogojan de la Facultatea de Electrotehnică;
- Atomul în slujba păcii – profesor Al. Cișman de la Facultatea de Chimie Industrială;
- Anul geofizic internațional – asistent T. Toro de la Institutul Pedagogic;
- Sateliții artificiali sovietici ai Pământului – profesor I. Curea de la Institutul Politehnic;
- Aspecte actuale și de perspectivă ale dezvoltării industriei chimice agricole în U.R.S.S. și R.P.R. în scopul măririi producției, în colaborare cu A.R.L.U.S., la Institutul Agronomic;
- Cuceriri tehnico-științifice din U.R.S.S. cu privire la creșterea animalelor – la Institutul Agronomic.

În fiecare an de studiu s-au organizat informări politice lunare, care dezbăteau teme ca: Manifestul păcii – prezentată de conferențiarul Mihai Brașovan. În cadrul conferințelor, instituțiile de învățământ superior le insuflau tinerilor studenți teoria revoluționară a luptei de clasă împotriva dușmanului din interiorul și din afara țării noastre.

Pentru informarea studenților cu cele mai noi evenimente interne și internaționale, se făceau, în mod regulat, abonamente, în special la „Scânteia tineretului” și la „Viața studentescă”.

Prin stabilirea unor colective competente de lucru, prin grija organizațiilor de partid și U.T.M., s-a asigurat conținutul politic al

informărilor. În fiecare institut sau facultate a existat un grup de corespondenți la presa centrală și locală. La Institutul Politehnic, prin „Foaia Politehnicii”, au fost popularizate acțiuni ale grupelor și anilor de studiu, precum și ale studenților fruntași în activitatea profesională și obștească. Din păcate, „Foaia Politehnicii” nu a mai apărut din cauza lipsei hârtiei. Articolele publicate la gazetele de perete, cum ar fi la Facultatea de Mecanică, au reușit să oglindească preocupările studenților facultății respective. Prin gazetele satirice s-a combătut chiulul de la ore, dezinteresul față de activitatea obștească etc²⁰.

U.A.S. din Centrul Universitar Timișoara făcea, în perioada 1956-1959, abonamente la: „Scânteia” (un exemplar, 66 de lei); „România liberă” (un exemplar, 60 de lei); „Scânteia tineretului” (un exemplar, 60 de lei); „Sportul popular” (un exemplar, 48 de lei); „Lupta de clasă” (un exemplar, 36 de lei); „Problema Păcii și Socialismului” (un exemplar, 48 de lei); „Tânărul leninist” (un exemplar, 36 de lei); „Tineretul lumii” (un exemplar, 36 de lei); „Viața studentească” (5 exemplare, 6 lei); „Știința și tehnica” (un exemplar, 36 de lei); „Contemporanul” (un exemplar, 26 de lei); „Veac nou” (un exemplar, 40 de lei); „Urzica” (un exemplar, 36 de lei); „Programul de Radio” (un exemplar, 26 de lei); „Magazin” (un exemplar, 78 de lei); „Gazeta învățământului” (un exemplar, 13 lei); „Flacăra” (un exemplar); „Gazeta Finanțelor” (un exemplar, 20 de lei); „Drapelul roșu” (un exemplar, 60 de lei); „Evidența contabilă” (un exemplar, 54 de lei) etc²¹.

U.A.S. era interesată, în același timp, de organizarea mai multor cercuri cu diverse activități cultural-științifice, precum:

- Cerc literar
- „Prietenii teatrului”
- „Prietenii muzicii”
- Cerc de artă plastică
- Cineclub
- Cerc filatelic
- Cerc de presă și informații – „Prietenii cărții”
  - de foto-amatori
  - gazetă de perete și ziare
- Cercul „Prietenii prin corespondență”
- Cerc pentru activități sportive – Cerc de turism și excursii
  - Cerc de șah
  - Cerc de tenis de masă

---

²⁰ Idem, Fond Casa de Cultură a Studenților, d.18/1958-1960, ff.1-3.

²¹ Idem, Fond Uniunea Asociațiilor Studențești din Timișoara, d.14/1958-1959, f. 2.

- Formații artistice – cor a capella
  - cor mixt
  - cor bărbătesc
  - orchestră de mandoline
  - orchestră de muzică ușoară
  - orchestră de muzică populară (taraf)
  - echipă de teatru
  - brigadă artistică
  - brigadă de dansuri românești
  - formație de balet
  - brigadă de dansuri germane²².

U.A.S. organiza conferințe la nivel de țară: sportive, profesionale, culturale și sociale. Cu prilejul celei de a doua Conferințe pe țară a U.A.S. din R.P.R., Comitetul Executiv al acesteia a organizat un concurs de fotografii pe tema „2 ani de activitate a Asociațiilor Studențești”. La acest concurs puteau participa cercurile foto din cadrul Caselor de Cultură Studențești, institutele de învățământ superior și studenți individuali-amatori care se ocupau cu această activitate. Participanții la acest concurs se orientau asupra următoarelor aspecte din activitatea asociațiilor studențești:

- activitatea studenților la cursuri, seminarii, lucrări practice;
- practica în producție și cea pedagogică;
- activitatea în cercurile științifice;
  - excursii cu caracter științific;
  - participarea studenților la munca de folos obștesc (șantiere, agricultură etc.);
- manifestări cu caracter cultural în cadrul caselor de cultură, cluburilor studențești pe
  - centru universitar și al cluburilor din institute și facultăți;
  - manifestări cu caracter artistic în cadrul trecerii în revistă a formațiunilor artistice studențești;
  - exterioare și interioare ale caselor de cultură și cluburilor studențești pe centru universitar;
  - activitatea sportivă de masă (campionate universitare, competiții tradiționale, zile ale institutului);

---

²² Idem, *Fond Casa de Cultură a Studenților*, d.18/ 1958-1960, ff. 7-9.

- aportul la performanțele studenților (competiții oficiale);
- aspecte din cămine, cantine, spitale, policlinici etc.;
- odihna studenților în timpul verii și iernii (tabere la munte și la mare etc).

Fotografiile trebuiau executate artistic, indiferent de mărime, și însoțite de explicații privitoare la aspectele redate. Ele trebuiau trimise la Comitetul Executiv al U.A.S. al R.P.R. până la data de 1 ianuarie 1959, iar cele mai bune erau premiate²³.

La 22 decembrie 1958, Comitetul Executiv al U.A.S. din R.P.R. a dat o directivă către Consiliul U.A.S. din Centrul Universitar Timișoara. Prin aceasta îi înștiința că trebuiau luate măsuri în vederea asigurării unui conținut educativ-distractiv al tuturor revelioanelor studențești care se organizau în Centrul Universitar Timișoara. Se puteau organiza concursuri distractive, jocuri de societate, puteau participa brigăzi artistice de agitație și orchestre de muzică ușoară. Era necesar să se acorde o atenție deosebită repertoriilor formațiilor de muzică ușoară și textelor brigăzilor artistice de agitație, în spiritul indicațiilor Comitetului Executiv al U.A.S.²⁴.

Cercul „Prietenii muzicii” putea iniția audiții muzicale, concerte, lecții, medalioane muzicale, pagini din istoria muzicală, lucrări muzicale inspirate de plaiurile și oamenii patriei noastre, precum și de lupta poporului pentru libertate, oglindită în muzica românească etc.

Cercul de artă plastică era un curs pentru începători, prima jumătate a anului consta în partea teoretică, iar cea de-a doua jumătate era partea practică.

Cercul „Prietenii cărții” putea organiza: audiții la emisiunea „Teatrul la microfon”, lecturi din literatura țărilor ce construiau socialismul și ale unor fragmente din opere literare închinată luptei comuniștilor, seri literare, concursul „Prietenii cărții” și „Iubiți cartea!”.

Cercul de foto-amatori consta dintr-un curs pentru foto-amatorii începători și un curs pentru cei înaintați și organiza expoziții cu fotografii executate de studenți etc.

Cercul de turism și excursii cuprindea cursuri și concursuri de orientare turistică, excursii turistice în oraș și în împrejurimi.

Pentru cunoașterea valorilor culturale în dramaturgie prin referate și conferințe se prezentau, în cadrul cercului „Prietenii teatrului”, păstrându-se o ordine cronologică, cele mai reprezentative opere din literatura antică: greacă și latină. În cadrul teatrului universal se prezenta dramaturgia Evului

---

²³ Idem, Fond *Uniunea Asociațiilor Studențești din Timișoara*, d.14/1958-1959, ff. 40-41.

²⁴ *Ibidem*, f. 29.

Mediu, Renașterea și Romantismul, după care se făcea trecerea la teatrul rus prerevoluționar, în lumina realismului critic, în care era prezentată și dramaturgia clasică și modernă românească până la 1944, urmând apoi prezentarea teatrului din timpul revoluției socialiste și, după aceasta, teatrul sovietic, în lumina realismului socialist, până în zilele noastre. Paralel și în aceeași lumină a artei realiste se prezenta dramaturgia românească după anul 1944 până astăzi. Prin susținerea acestui ciclu de conferințe se urmărea prezentarea teatrului în decursul veacurilor ca o tribună de luptă care și-a adus contribuția la dezvoltarea și ridicarea conștiinței de clasă, pentru transformarea progresistă a societății.

Tot în scopul cunoașterii și aprofundării ideilor înaintate cuprinse în dramaturgie se organizau concursuri pe teme din teatrul sovietic și teatrul românesc contemporan, cum ar fi: spiritul de sacrificiu pentru binele social, munca sârguincioasă ca factor progresist al societății, cinstea și devotamentul față de cauza comună a celor ce muncesc, lupta împotriva ațâțătorilor la război și a asupritorilor de popoare, falsa civilizație occidentală etc²⁵.

U.A.S. organiza tabere pentru studenți, fiind obligată să sprijine organizarea membrilor susținători ai Clubului „Știința Timișoara” pe bază de carnet, conform instrucțiunilor. U.A.S. avea și sarcina să ajute și să asigure un număr cât mai mare de participante la „Spartachiada Fetelor” din rândul tinerelor studente²⁶.

O altă sarcină importantă a U.A.S. era să-i sprijine pe sportivii Clubului „Știința Timișoara” pentru a fi încadrați în învățământul de partid sau în U.T.M.. De asemenea, trebuia să acorde o importanță deosebită îmbunătățirii conținutului organizării și desfășurării practicii pedagogice în instituțiile de învățământ superior și de educație fizică.

Centrul de Difuzare a Cărții avea rolul de a le repartiza studenților broșurile celei de-a II-a Conferințe a U.A.S.R. Între 1959-1960 U.A.S. a organizat concursul „În pas cu viața”²⁷.

În 1958 s-a organizat cea de-a V-a Conferință Științifică Studențească. La secția de științe sociale au fost prezentate mai multe referate.

Unul dintre referate era intitulat „Din luptele proletariatului din Timișoara împotriva exploatării în timpul regimului burghezo-moșieresc: Greva muncitorilor din 1936 de la Fabrica Standard” (Fabrica de Ciorapi din

---

²⁵ A.N.D.J.T., Fond *Casa de Cultură a Studenților*, d.18/ 1958-1960, ff. 7-21.

²⁶ Idem, Fond *Uniunea Asociațiilor Studențești din Timișoara*, d.14/1958-1959, f. 6.

²⁷ *Ibidem*, ff.10-20.

Timișoara). Acesta a fost prezentat de studentul Vasile Baltac de la Facultatea de Electrotehnică, anul I. În cadrul referatului, studentul a indentificat ca și cauze ale grevei din 1936: scăderea salariului cu 12%, concedierea a 6 muncitori, amenințarea cu noi concedieri²⁸.

În 7-8 iunie 1958 a fost organizată a VI-a sesiune științifică a cadrelor didactice din Institutul Politehnic Timișoara. Această conferință a implicat cele patru facultăți ale institutului: Facultatea de Mecanică, de Construcții, de Chimie Industrială și de Electrotehnică²⁹.

Regimul comunist sărbătorea în fiecare an în școli și instituții de învățământ superior, în scop propagandistic, eliberarea României de sub jugul fascist. Astfel că la 26 iunie 1959, la București, a avut loc sărbătorirea în școli și instituții de învățământ superior a celei de a 15-a aniversări a eliberării României de sub jugul fascist. Ziua de 23 August era prezentată ca fiind ziua eliberării României de sub jugul fascist, ca cea mai mare sărbătoare a poporului nostru, fiind declarată chiar Ziua Națională a României.

De asemenea, se preciza că victoria insurecției armate din 23 August 1944 și răsturnarea dictaturii militare fasciste a fost realizată sub conducerea P.C.R. prin acțiunea coordonată a forțelor patriotice populare, a soldaților, ofițerilor și generalilor patrioți din armată, în condițiile loviturilor zdrobitoare date armatelor fasciste de glorioasa armată sovietică eliberatoare. Acest moment era considerat de comuniști începutul revoluției populare și al construirii socialismului în țara noastră.

În vederea aniversării a 15 ani de la eliberarea României de sub jugul fascist, Ministerul Învățământului și Culturii a dispus către conducerea școlilor de cultură generală, profesionale și tehnice, agricole, de meserii, către școlile pedagogice și speciale, precum și către conducerea instituțiilor de învățământ superior, cu sprijinul organizațiilor de partid, al U.T.M. și al asociațiilor studențești, să fie întreprinse următoarele acțiuni:

1. În perioada vacanței de vară, în instituțiile școlare, cluburile elevilor, casele de cultură și cluburile studențești, precum și în taberele de pionieri, elevi, ucenici și studenți, să fie organizate:

– întâlniri ale elevilor și studenților cu activiști de partid și de stat, ilegaliști, participanți la luptele revoluționare ale clasei muncitoare și la înfăptuirea actului de la 23 August 1944, cu participanți la războiul antihitlerist, cu

---

²⁸ *Studenții-cercetători ai științelor sociale*, în „Drapelul roșu”, Anul XV, Nr. 4156, 7 mai 1958, p. 3.

²⁹ „Drapelul Roșu”, Anul XV, Nr. 4187, 12 iunie 1958, p. 2.

personalități de seamă ale vieții științifice și culturale, toți fiind desemnați de organele și organizațiile de partid.

– vizitarea unor locuri istorice, muzee, monumente legate de lupta revoluționară a partidului, de trecutul de luptă al clasei muncitoare, de lupta împotriva fascismului, precum: Muzeul Doftana, Muzeul de Istorie a Partidului, muzeele regionale, monumente ale eroilor români și sovietici.

– manifestări culturale ca: simpozioane, șezători literare, audiții muzicale, seri ale cântecului și dansului, vizionarea de filme în colectiv, concursul „Drumeții vesele”, pe teme legate de lupta eroică a poporului muncitor pentru eliberarea patriei noastre și de succesele obținute în țara noastră în anii regimului democrat-popular, participarea elevilor și studenților la Spartachiada de Vară a Tineretului și la Spartachiada Pionierilor.

2. Să se învețe 2-3 cântece patriotice, să se organizeze 3-4 vizite în întreprinderi industriale, în G.A.S., în Stațiunile de Mașini și Tractoare (S.M.T.), în Gospodăriile Agricole Colective (G.A.C.), 2-3 excursii cu caracter local, 4-5 competiții sportive, șezători, focuri de tabără, reuniuni și carnavaluri, jocuri sportive.

De asemenea, cu aceste ocazii, se organizau, pentru elevi și studenți, expuneri pe următoarele teme:

– pregătirea, organizarea și conducerea de către P.C.R. a insurecției armate de la 23 August 1944.

– sprijinul acordat de puterea democrat-populară tineretului.

– realizările regimului democrat-popular în cei 15 ani de la eliberare și sarcinile tineretului pentru continua dezvoltare și înflorire a patriei noastre.

– pentru școlari se organizau 2-3 povestiri despre însemnătatea zilei de 23 August 1944.

– expunerile și povestirile erau făcute numai de persoanele desemnate de organele și organizațiile de partid.

3. Instituțiile școlare și instituțiile de învățământ superior sprijineau organizațiile U.T.M. în constituirea brigăzilor de muncă patriotică.

4. Pentru realizarea sarcinilor de mai sus, rectoratele, conducerile școlilor, ale taberelor, caselor de cultură și cluburilor și-au întocmit planuri concrete. Pentru elevii și studenții rămași în localitate, activitățile indicate la punctul 2 se programau pentru cel puțin 3 zile pe săptămână.

5. Secțiile de învățământ și cultură ale sfaturilor populare regionale, raionale și orășenești, precum și rectoratele instituțiilor de învățământ superior, colaborau cu organele și organizațiile U.T.M. pentru stabilirea nominală, până la 30 iunie 1959, a cadrelor necesare activității pe timpul vacanței de vară.

6. La serbările de încheiere a anului școlar și universitar erau prezenți invitați din rândul partidului, al U.T.M. și al organelor de stat pentru a vorbi despre realizările regimului democrat-popular, despre grija partidului și guvernului față de tineretul studios și față de cadrele didactice, precum și despre sarcinile de viitor ale acestora.

7. S-au luat măsuri pentru a se asigura participarea elevilor și studenților la demonstrația oamenilor muncii din ziua de 23 August, după cum urmează: studenții, elevii și ucenicii aflați la practică se încadrau în coloanele întreprinderilor și ale instituțiilor. Elevii și studenții care își petreceau vacanța în localitate participau la demonstrații în grupe pe școli și instituții de învățământ superior. Conducerile școlilor și instituțiilor de învățământ superior asigurau, cu sprijinul organizațiilor U.T.M., pregătirea și participarea, în cele mai bune condiții, a tineretului studios la demonstrație. Elevii și studenții care își petreceau vacanța în tabere de odihnă participau la demonstrație în centrele din imediata apropiere. În taberele și în școlile care se aflau la distanțe mari de centrele unde aveau loc demonstrații se organizau, în dimineața zilei de 23 August, adunări festive. Elevii și studenții participau la manifestările cultural-artistice și sportive care se organizau în după-amiaza și seara zilei de 23 August. În ziua de 23 August, delegații de elevi, ucenici și studenți participau, alături de ceilalți tineri muncitori, la depunerea de coroane de flori și făceau de gardă la monumentele și mormintele eroilor români și sovietici căzuți pentru eliberarea patriei noastre.

8. Departamentul învățământului superior și Departamentul Școlilor din Ministerul Învățământului și Culturii luau măsuri pentru aducerea la îndeplinire a prevederilor prezentului Ordin.

În zilele de 6 și 7 mai 1958, Ministerul Învățământului și Culturii și Departamentul Învățământului Superior au organizat o consfătuire cu cadrele didactice din învățământul superior. La această consfătuire s-au discutat măsurile luate de Ministerul Învățământului și Culturii și de Instituțiile de Învățământ Superior, în scopul traducerii în viață a prevederilor Hotărârii R.P.R. Nr. 1003/1957 cu privire la îmbunătățirea învățământului superior. Consfătuirea a început în ziua de 6 mai, orele 9.00, și a avut loc în localul Facultății de Științe Juridice a Universității „C. I. Parhon”, B-dul 6 Martie, Nr. 64³⁰.

Se promova cultura și învățământul sovietic. Se sublinia, în cadrul cursurilor și conferințelor din facultăți, contribuția oamenilor de știință

---

³⁰ A.N.D.J.T., Fond *Uniunea Asociațiilor Studențești din Timișoara*, d.14/1958-1959, ff. 10-29.

sovietici. În general, perfecționarea și modernizarea utilajelor din întreprinderile industriale constituia principala temă dezbătută și prezentată³¹. Partidul Comunist Român urmărea stabilirea de legături puternice între toate instituțiile de înregimentare a tineretului, precum și organizarea unor acțiuni și activități comune, pentru ca tineretul să fie controlat mai ușor, iar impactul evenimentelor să fie mai mare. Prin urmare, U.A.S., Casa de Cultură a Studenților (C.S.S.) și U.T.M. colaborau în vederea sărbătoririi unor zile importante, de exemplu: Ziua Marinei³², Ziua Muncii, Ziua Aviației³³ etc.

În 1959 a avut loc a II-a Conferință pe țară a U.A.S. din R.P.R.³⁴. Lucrările acesteia s-au deschis pe 19 februarie 1959 la Palatul Marii Adunări Naționale (M.A.N.). La conferință au participat delegați aleși de conferințele asociațiilor studențești din toate centrele universitare din țară. Au fost prezenți Gheorghe Gheorghiu-Dej, Chivu Stoica, Petre Borilă, Nicolae Ceaușescu, Constantin Pîrvulescu, Leonte Răutu, Anton Moiescu, Gheorghe Stoica etc. Lucrările le-a deschis Ion Iliescu, președintele Consiliului Uniunii Asociațiilor Studențești din R.P.R.

Conferința a adoptat următoarea ordine de zi:

Raportul de activitate al Consiliului U.A.S.R.;

Raportul Comisiei de cenzori;

Alegerea Consiliului U.A.S.R. și a Comisiei de cenzori³⁵.

Pentru a se înțelege mai exact care era linia P.C.R. și ce se dorea să se obțină, cu privire la învățământul românesc superior, la studențimea română, la instituțiile de înregimentare a tineretului, în principal la asociațiile studențești, este necesară enunțarea a câtorva paragrafe din raportul prezentat de Ion Iliescu, și anume:

„Învățământul nostru superior a devenit profund democratic. Prin introducerea burselor întreprinderilor și sfaturilor populare, imensa majoritate a studenților, în cursul anului 1958-1959, la facultăți sunt fii de muncitori și țărani muncitori. În anii regimului democrat-popular învățământul superior a căpătat o largă dezvoltare, fiind legat de realitatea și necesitățile construcției socialiste. Au luat ființă noi institute și facultăți, secții profilate, în funcție de nevoile economiei și culturii naționale.

---

³¹ Idem, Fond *Institutul Politehnic din Timișoara*, d.103/1957, f. 1.

³² Idem, Fond *Uniunea Tineretului Comunist*, d.19/1956, f. 57.

³³ *Ibidem*, f. 268.

³⁴ *A doua Conferință pe țară a U.A.S. din R.P.R.*, în „Drapelul Roșu”, Anul XVI, Nr. 4404, 24 februarie 1959, p. 3.

³⁵ *A doua Conferință pe țară a U.A.S. din R.P.R.*, în „Scânteia”, Anul XXVIII, Nr. 4453, 20 februarie 1959, p.1.

Învățământul a căpătat un conținut cu adevărat științific, fiind așezat pe temelia de neclintit a învățaturii marxist-leniniste. Pe baza indicațiilor partidului și guvernului, Ministerul Învățământului și Culturii a introdus experimental, anual, o perioadă de practică, premergător studiilor, pentru studenții de la Facultățile de Construcții, Mine și Agronomie.”

Un rol important în pregătirea și formarea studenților îl avea practica în producție – parte integrantă a procesului de învățământ. Activitatea științifică a studenților reprezenta, de asemenea, o formă importantă de participare a studenților la rezolvarea unor probleme concrete ale activității din industrie și agricultură. În decursul a 7 ani, numărul membrilor cercurilor științifice a sporit de la 3.500 la aproape 12.500 în 1957-1958, ceea ce reprezintă 24,5% din numărul studenților. Numai la Conferința pe Țară a Cercurilor Științifice din aprilie 1958 au fost prezentate peste 150 de lucrări, multe din ele de interes practic pentru nevoile economiei țării.

Asociațiile studențești trebuiau să orienteze, în și mai mare măsură, activitatea cercurilor științifice spre cele mai actuale probleme tehnico-economice ale producției industriale și agricole. Consiliul U.A.S.R. făcea încă puțin pentru legarea strânsă a pregătirii teoretice a studenților cu problemele producției. În regimul burghezo-moșieresc învățământul superior nu corespundea nevoilor reale ale dezvoltării țării, nu pregătea specialiști în conformitate cu necesitățile economiei și culturii naționale. Numai în anii primului plan cincinal statul nostru a cheltuit peste 340 de milioane de lei pentru construcția de noi localuri de învățământ, cămine, cantine. În ultimii 14 ani s-au construit și amenajat 470 de noi laboratoare. Asociațiile studențești vor trebui să pună în centrul întregii lor activități o contribuție crescândă la pregătirea profesională, temeinică a tuturor studenților. În fața asociațiilor stătea sarcina de onoare de a se dezvolta continuu, de a participa activ la viața politică a poporului, la marile transformări prin care trecea țara noastră. Asociațiile studențești trebuiau să-și sporească eforturile în vederea îmbunătățirii continue a educării politice, ideologice și morale ale studențimii, în spiritul patriotismului socialist și al internaționalismului proletar³⁶.

În cadrul celei de II-a Conferințe Naționale a U.A.S. din R.P.R., Athanase Joja, vicepreședintele Consiliului de Miniștri al R.P.R., ministrul Învățământului și Culturii, a propus ridicarea pe o treaptă mai înaltă a

---

³⁶ *Raportul de activitate al Consiliului U.A.S. din R.P.R. prezentat de tov. Ion Iliescu, președintele Consiliului U.A.S.R., în „Scânteia”, Anul XXVIII, Nr. 4453, 20 februarie 1959, p. 1.*

conținutului științific și ideologic al învățământului, pe baza ideologiei marxist-leniniste.

Importante documente de partid și de stat adoptate la congrese sau conferințe, precum Hotărârea Biroului Politic al Comitetului Central al P.M.R., din 26 iunie 1956, prevedeau unele măsuri de îmbunătățire a activității cultural-educative în rândul studenților.

Virgil Trofin, prim-secretar al Comitetului Central al U.T.M., a subliniat importanța participării tineretului, în special a studenților, la construirea socialismului³⁷.

La a II-a Conferință pe țară a U.A.S. din R.P.R. delegatul din partea Centrului Universitar Timișoara a fost Marcus Arke. Acesta a axat discursul pe înarmarea studenților cu concepții ideologice în lupta dusă împotriva concepțiilor retrograde, mistice. Se menționa că, în Centrul Universitar Timișoara, Consiliul Asociațiilor Studențești ducea o muncă politică de lărgire a orizontului științific și cultural al studenților, urmărindu-se educarea acestora în spiritul concepțiilor materialiste. În vederea combaterii misticismului se organizau conferințe de popularizare pentru atingerea scopului. În cadrul acestor conferințe sau chiar prin intermediul unor simple întâlniri ale studenților se purtau discuții pe baza unor lucrări ateiste, se încerca explicarea științifică a fenomenelor din natură și societate, se acorda o preocupare deosebită organizării judicioase a timpului liber al studenților. O altă inițiativă discutată a fost aceea de a invita studenții să participe la conferințele din ciclul „Știință și religie”³⁸. S-a propus chiar organizarea de cercuri de cultură generală³⁹.

Între 19-22 februarie 1959, în cadrul celei de-a II-a Conferințe a U.A.S. din R.P.R., s-a încercat evidențierea faptului că studențimea din toată lumea a avut un rol important în menținerea păcii. Prin urmare, s-a propus dezarmarea, distrugerea stocurilor de arme și a bazelor militare⁴⁰.

Rezoluția celei de-a II-a Conferințe a U.A.S. a specificat că asociațiile studențești, conduse de organizațiile de partid și îndrumate de U.T.M., s-au dovedit a fi organizații viabile, care se bucurau de prestigiu și încredere în

---

³⁷ *A doua Conferință Națională a U.A.S. din R.P.R.*, în „Scânteia”, Anul XXVIII, Nr. 4456, 24 februarie 1959, p. 2.

³⁸ *A doua Conferință pe țară a U.A.S. din R.P.R.*, în „Scânteia”, Anul XXVIII, Nr. 4454, 21 februarie 1959, p. 5.

³⁹ „Scânteia”, Anul XXVIII, Nr. 4454, 21 februarie 1959, p. 3.

⁴⁰ *Declarația Conferinței Naționale a U.A.S. din R.P.R. cu privire la colaborarea internațională a studenților în lupta pentru pace*, în „Scânteia”, Anul XXVIII, Nr. 4456, 24 februarie 1959, p. 5.

⁴⁰ Scânteia, Anul XXVIII, Nr. 4454, 21 februarie 1959, p. 3.

rândul studenților. Conferința solicita insistent, tuturor asociațiilor studențești, să sporească eforturile pentru îmbunătățirea întregii lor activități și să contribuie la creșterea și educarea tinerei generații de intelectuali.

Asociațiile studențești trebuiau să participe efectiv la îmbunătățirea tuturor formelor de practică în producție, la elaborarea căilor și metodelor legării învățământului superior de practică. Rezoluția a subliniat că asociațiile studențești luptă pe mai departe pentru a dezvolta și întări prietenia și colaborarea frățească între studenții din R.P.R. și studenții din U.R.S.S. și chiar din toate țările de democrație populară.

Asociațiile studențești erau chemate să ajute studenții aflați încă sub influența unor concepții idealiste și prejudecăți mistice să se elibereze de aceste rămășițe ale trecutului în gândire, pentru a putea forma adevărați intelectuali de valoare.

Cu orice ocazie, autoritățile comuniste subliniau că asociațiile studențești au avut un loc de frunte în munca de educare politică, dezvoltând în rândul studenților sentimente de dragoste, stabilind frății între tineretul român și minoritățile naționale⁴¹.

În sala „Maxim Gorki”, pe 3 martie 1959, s-au desfășurat lucrările adunării activului U.T.M. și al asociațiilor studențești din Centrul Universitar Timișoara, în scopul dezbaterii sarcinilor ce le revin organizațiilor, stabilite în cadrul Conferinței Naționale a U.A.S.R., care a avut loc la București.

Președintele Consiliului Asociațiilor Studențești din Centrul Universitar Timișoara era Gh. Tache. Acesta a prezentat un referat Adunării Activului U.T.M. și a Asociațiilor Studențești din Centrul Universitar Timișoara. Referatul prezentat de el evidenția existența, din grija partidului, a mai multor cantine și cămine pentru studenți. A fost dat ca exemplu Institutul Politehnic, ce fusese înzestrat cu un nou cămin, ce dispunea de 300 de locuri pentru cazarea studenților. La acesta se adăugau noile laboratoare și aparaturi puse la dispoziția studenților. De exemplu, în 1958 fusese dat în folosință noul laborator de la Institutul Politehnic de Construcții Metalice, unic în țară. Gh. Tache preciza că în institutele superioare din Timișoara învățau, alături de studenții români, și studenți germani, maghiari, precum și de altă naționalitate. Valeria Pascaru, studentă la Facultatea de Electrotehnică, a luat cuvântul în adunare, afirmând că sarcina principală ce stătea în fața învățământului superior era asigurarea unei strânse legături între procesul de învățământ și cerințele industriei,

---

⁴¹ *Rezoluția celei de-a doua Conferință a U.A.S.*, în „Drapelul Roșu”, Anul XVI, Nr. 4408, 28 februarie 1959, pp. 3-4.

agriculturii și culturii socialiste în plină dezvoltare. De la Facultatea de Mecanică a luat cuvântul studenta Eleonora Cotociu, care a precizat că asociațiile studențești erau chemate să ia poziție fermă față de orice manifestare a ideologiei străine și a liberalismului și să-i educe pe studenți în spiritul ascuțirii vigilenței revoluționare față de manevrele politice ale dușmanului de clasă. Pentru aceasta mulți dintre studenții prezenți au asigurat partidul că vor satisface toate sarcinile date pentru a asigura construcția socialistă. Din aceste afirmații ale studenților se poate observa influența și manipularea politică majoră, cel puțin declarativ, unii studenți afirmau ce se dorea să se audă, însă erau și tineri ce credeau și susțineau cu tărie politica dusă de Partidul Comunist Român.

Gh. Tache a afirmat că se dorea să se ajungă la un învățământ înalt, în care să se reușească îmbinarea teoriei cu practica și cu o educație multilaterală⁴². Studenții au dezbătut și au aprobat documentele conferinței U.A.S.R.

Pe 4 martie 1959, la Casa de Cultură a Studenților, studenții Facultății de Mecanică a Institutului Politehnic din Timișoara au dezbătut documentele celei de-a II-a Conferințe pe țară a U.A.S.R. S-a precizat că 237 din 436 de studenți aveau burse de stat ori ale Sfaturilor Populare sau întreprinderilor, iar peste 350 aveau masă la cantină⁴³.

Conferința U.A.S.R. a fost dezbătută și aprobată și de studenții de la Facultatea de Electrotehnică și Chimie. În acea perioadă, la Facultatea de Chimie președinte al Asociației Studenților era Aurel Iovi, iar decanul facultății era Coriolan Drăgulescu⁴⁴.

Partidul Comunist urmărea ca orice eveniment, indiferent de amploare – adunare, directive sau hotărâri, o simplă dezbatere sau conferință etc. – să fie intens mediatizat, să fie cunoscut și să se bucure de cât mai mulți participanți și aderenți.

Pentru a se face cunoscute și a fi aplicate cerințele și planurile P.M.R. era nevoie de subordonarea tuturor instituțiilor de învățământ, indiferent de nivel. Se urmărea în special atragerea cadrelor didactice, urmată, bineînțeles, de o atragere a copiilor și tinerilor de la cele mai fragede vârste.

Orice activitate sau inițiativă propusă și desfășurată din ordinele partidului era urmărită îndeaproape de autorități și se exagera importanța sau efectele

---

⁴² „Drapelul roșu”, Anul XVI, Nr. 4411, 4 martie 1959, pp. 1-2.

⁴³ Idem, Anul XVI, Nr. 4412, 5 martie 1959, p. 1.

⁴⁴ Idem, Anul XVI, Nr. 4414, 7 martie 1959, p. 3.

acesteia, pentru o manipulare în masă. Prin transmiterea cât mai inexactă a realității se dorea încurajarea tineretului să adere la ideile comuniste, să accepte situația creată ca fiind una normală, să susțină și să devină fideli regimului.

Concluzia studiului este că fiecare organizație de înrolare a tineretului avea sarcinile bine trasate sau stabilite, că fiecare activitate organizată era supusă unei verificări și unui control sever din partea autorităților comuniste. Nici cadrele didactice nu erau scăpate de privirea partidului, fiind puse sub supraveghere, pentru că ele constituiau elementul formator. Profesorii erau direct implicați în educarea „viitorilor patrioți” ai statului. Toate aceste rigori ale comuniștilor se nășteau din teama de răzvrătire a tineretului, cu sprijinul cadrelor didactice. Studenții erau principalul pericol, deoarece au reușit să surprindă regimul prin organizarea de manifestații și de mișcări anticomuniste.

Asociațiile studențești erau deosebit de importante pentru întregul sistem comunist, deoarece, prin intermediul lor, se reușea mai ușor controlarea tineretului. Acestea aveau obligația de a păstra o relație strânsă cu conducerea comunistă, precum și cu U.T.M. și cu C.C.S.

Cristina **TUDOR**

BIBLIOGRAFIE:

IZVOARE

a) Arhive

A.N.D.J.T., Fond *Casa de Cultură a Studenților*.

A.N.D.J.T., Fond *Institutul Politehnic din Timișoara*.

A.N.D.J.T., Fond *Uniunea Asociațiilor Studențești*.

A.N.D.J.T., Fond *Uniunea Asociațiilor Studențești din Timișoara*.

A.N.D.J.T., Fond *Uniunea Tineretului Comunist*.

b) Presă

„Drapelul roșu”, 1957, 1958, 1959.

„Scânteia”, 1957, 1958, 1959.

BIBLIOGRAFIE SPECIALĂ

Acțiuni A.R.L.U.S., în „Drapelul roșu”, Anul XIV, Nr. 3980, 10 octombrie 1957.

Acțiuni culturale ale A.R.L.U.S., în „Drapelul roșu”, Anul XIV, Nr. 3975, 4 octombrie 1957.

A doua Conferință Națională a U.A.S. din R.P.R., în „Scânteia”, Anul XXVIII, Nr. 4456, 24 februarie 1959.

A doua Conferință pe țară a U.A.S. din R.P.R., în „Drapelul roșu”, Anul XVI, Nr. 4404, 24 februarie 1959.

A doua Conferință pe țară a U.A.S. din R.P.R., în „Scânteia”, Anul XXVIII, Nr. 4453, 20 februarie 1959.

A doua Conferință pe țară a U.A.S. din R.P.R., în „Scânteia”, Anul XXVIII, Nr. 4454, 21 februarie 1959.

Cânt studentesc fluturăm peste lume, în „Drapelul roșu”, Anul XIV, Nr. 3789, 26 februarie 1957.

Conferința Asociațiilor Studențești din Centrul Universitar București, în „Scânteia”, Anul XXVI, Nr. 3841, 27 februarie 1957.

Conferința pe țară a Asociațiilor Studențești, în „Scânteia”, Anul XXVI, Nr. 3851, 10 martie 1957.

Declarația Conferinței Naționale a U.A.S. din R.P.R. cu privire la colaborarea internațională a studenților în lupta pentru pace, în „Scânteia”, Anul XXVIII, Nr. 4456, 24 februarie 1959.

Deschiderea celui de al V-lea Congres al A.R.L.U.S., în „Scânteia”, Anul XXVIII, Nr. 4669, 1 noiembrie 1959.

Din activitatea S.R.S.C. Timișoara, în „Drapelul roșu”, Anul XIV, Nr. 3975, 4 octombrie 1957.

Din programul de activitate al S.R.S.C., în „Scânteia”, Anul XXVIII, Nr. 4428, 22 ianuarie 1959.

„Drapelul roșu”, Anul XV, Nr. 4187, 12 iunie 1958.

„Drapelul roșu”, Anul XVI, Nr. 4411, 4 martie 1959.

„Drapelul roșu”, Anul XVI, Nr. 4412, 5 martie 1959.

„Drapelul roșu”, Anul XVI, Nr. 4414, 7 martie 1959.

Pe marginea seminarului activului U.T.M. și al asociației studențești din Timișoara, în „Drapelul roșu”, Anul XIV, Nr. 3975, 4 octombrie 1957.

Raportul de activitate al Consiliului U.A.S. din R.P.R. prezentat de tov. Ion Iliescu, președintele Consiliului U.A.S.R., în „Scânteia”, Anul XXVIII, Nr. 4453, 20 februarie 1959.

Rezoluția celei de-a doua Conferințe a U.A.S., în „Drapelul roșu”, Anul XVI, Nr. 4408, 28 februarie 1959.

Salutul adus conferinței de tovarășul M. Constantinescu, în „Drapelul roșu”, Anul XIV, Nr. 3800, 10 martie 1957.

Salutul Conferinței pe țară a Asociațiilor Studențești din R.P.R., în „Drapelul roșu”, Anul XIV, Nr. 3802, 13 martie 1957.

„Scânteia”, Anul XXVII, Nr. 4144, 20 februarie 1958.

Studenții-cercetători ai științelor sociale, în „Drapelul roșu”, Anul XV, Nr. 4156, 7 mai 1958.

Anul 1948 și învățământul românesc

This paper continues the series of institutions created by the Romanian Communist Party to control and manipulate the entire society, and in particular, that part of population which underwent the full process of formation: THE YOUNG. The bibliography we used to write this article was chiefly the press of that time, an important means of mass propaganda and manipulation exploited by the Romanian Communist Party.

During the communist period, the Romanian student's associations were used as instruments for political propaganda among students. Their settlement is connected to the students' actions of insubordination in relation to the directives and tasks outlined by the party. During 1956-1957, students from numerous academic centres led a fight against the communist regime.

Key-words: Students' associations, communism, students, universities.

Cuvinte-scheie: 1948, reforma învățământului, școală elementară, politehnică, programă analitică.

Transformările ce au cuprins societatea românească după terminarea celei de a doua conflagrații mondiale, ca urmare a modificării dramatice a raporturilor geopolitice în centrul și estul Europei și a intrării statului român în sfera de dominație sovietică, nu puteau lăsa deoparte un capitol atât de important precum învățământul.

În condițiile în care noua conducere politică și-a instaurat controlul deplin la București la 30 decembrie 1947, sub umbrela Moscovei, printre primele măsuri adoptate, de instituire a unui control total asupra statului și populației, s-a numărat și legea de reformă a învățământului, din 3 august 1948, rămasă în vigoare, cu unele modificări ulterioare, până în anul 1968.

Decretul 175 pentru reforma învățământului a fost publicat în Monitorul Oficial din 3 august 1948 și se legitima în temeiul articolului 44¹ și articolului 45² din Constituția Republicii Populare Române.

Legea cuprindea, în capitolul I, o serie de principii generale, conform cărora „învățământul public constituie un drept egal pentru toți cetățenii Republicii Populare Române, fără deosebire de sex, naționalitate, rasă sau religie”³, subliniind clar că „este organizat exclusiv de Stat”⁴.

---

¹ Prezidiul Marii Adunări Naționale a Republicii Populare Române are următoarele atribuțiuni: emite decrete (www.legislatie.resurse-pentru-democratie.org/constitutie/constitutia-republicii-populare-romane-1948).

² Prezidiul Marii Adunări Naționale a Republicii Populare Române ia hotărâri valabile cu majoritatea simplă a membrilor săi (*Ibidem*).

³ *Monitorul Oficial*, CXVI, nr. 177 din 3 august 1948, p. 6322, de pe www.dacoromanica.ro.

⁴ *Ibidem*.

Printre motivele invocate de comuniști, care au stat la adoptarea unei noi legi a învățământului, se numără, conform articolului al II-lea al legii: „înlăturarea neștiinței de carte”⁵ prin „lărgirea și democratizarea învățământului de bază pentru a cuprinde pe toți copiii de vârstă școlară”⁶, „educarea tineretului în spiritul democrației populare”⁷, dar și cadrele didactice erau vizate, prin „pregătirea cadrelor medii și superioare de specialiști, pe baze științifice, care să corespundă nevoilor consolidării democrației populare și construirii societății socialiste”⁸ și „formarea de cercetători și creatori în toate domeniile științei și culturii”⁹.

Învățământul din perioada interbelică, considerat al burgheziei, avusese ca scop, conform noului regim, crearea unui „nivel scăzut al culturii poporului român, milioanele de analfabeți, învățământul abstract, metafizic, rupt de nevoile poporului, școlile primare nu cuprindeau majoritatea copiilor de vârstă școlară și oamenii de știință, savanții nu puteau valorifica capacitățile lor în interesul poporului”¹⁰.

A fost aleasă, în mod mecanic, o nouă structură organizatorică, copiată, până la simpla traducere a titulaturii instituțiilor de învățământ, după cea existentă în U.R.S.S. în acel moment.

Învățământul public, conform articolului al III-lea, era împărțit astfel: „învățământul preșcolar, învățământul elementar (școala de 7 ani), învățământul mediu și învățământul superior”¹¹. În articolul al IV-lea era menționat faptul că învățământul naționalităților conlocuitoare se va face „în școli de toate gradele în limba maternă, iar limba română se va preda începând din clasa I-a elementară”¹².

Capitolul al II-lea al legii prezintă dispozițiile speciale pentru organizarea învățământului. Referitor la învățământul preșcolar se menționa că „este facultativ”¹³, fiind organizat „pentru copiii de 3-7 ani”¹⁴, funcționând în „căminele de zi și grădinițe de copii”¹⁵. Astfel se ajunge ca preșcolarii între 3 și 7 ani să fie școlarizați în grădinițe cu orar zilnic, săptămânal, sezonier – organizate, în timp, într-o adevărată rețea națională

---

⁵ *Ibidem.*

⁶ *Ibidem.*

⁷ *Ibidem.*

⁸ *Ibidem.*

⁹ *Ibidem.*

¹⁰ „Luptătorul bănățean”, 5 august 1948, p.1.

¹¹ „Monitorul Oficial”, CXVI, nr. 177 din 3 august 1948, p. 6322.

¹² *Ibidem.*

¹³ *Ibidem*, p. 6323.

¹⁴ *Ibidem.*

¹⁵ *Ibidem.*

subordonată școlilor elementare din teritoriul de reședință sau unor unități administrativ-economice¹⁶. Copilul trebuia educat, încă de mic, în spiritul partidului: „În loc să rățăcească pe maidane, i se dă o educație sănătoasă”¹⁷, declara ministrul Învățământului, Gheorghe Vasilichi, la o consfătuire pe țară cu inspectorii școlari, cărora li se dădeau indicații pentru aplicarea în teren a reformei.

S-a modificat și învățământul elementar, spre exemplu, de la un învățământ primar obligatoriu și gratuit cu o durată de 7 ani, s-a trecut la un învățământ primar obligatoriu și gratuit de 4 ani, cu posibilitatea de a urma facultativ clasele 5–7, ceea ce constituie un real regres, în 1948, atât față de evoluțiile pedagogice europene, cât și față de propriile soluții progresiste românești, în vigoare, deja, din 1925¹⁸. Manualele folosite „vor fi unice”¹⁹, iar programa școlară „va da o largă dezvoltare disciplinelor de bază: limba, literatura, istoria și geografia națională, matematicile, științele naturii, educația fizică”²⁰, dar nu este uitată limba străină: „cu începere din clasa a IV-a elementară se va preda obligatoriu limba rusă”²¹.

Totuși, un fapt pozitiv, înregistrat după 1948, l-a reprezentat încadrarea în învățământul elementar (primar), în decurs de câțiva ani, practic, a totalității copiilor de vârstă școlară între 7–11 ani (deja în anul școlar 1948/1949 fusese școlarizat, în această categorie, un procent de circa 92,1%²²), fapt ce reprezenta, pentru acest nivel de învățământ, împlinirea unui deziderat istoric – școlarizarea integrală a tuturor copiilor de vârstă școlară.

Corespunzător, cursurile gimnaziale și liceale de 8 ani sunt reduse la o școală medie, ce dura 4 ani, redusă apoi la 3 ani, prin Decretul nr. 56/1951, ca în U.R.S.S. Învățământul mediu cuprindea „patru tipuri de școli și anume: licee, școli pedagogice, școli tehnice și școli profesionale”²³. Fiecare dintre aceste tipuri de școli avea un scop: articolul X menționează că „liceele au ca scop să asigure o bază temeinică de cunoștințe științifice, necesare continuării studiilor în învățământul superior”²⁴, articolul al XI-lea

---

¹⁶ Ștefan Bârsănescu, *Dicționar cronologic. Educația, învățământul, gândirea pedagogică din România*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1978, p.157.

¹⁷ „Scânteia”, 8 august 1948, p. 1, de pe www.dacoromania.ro.

¹⁸ Ion Gh. Stanciu, *Pedagogia românească în secolul XX*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1981, p.194.

¹⁹ „Monitorul Oficial”, CXVI, nr. 177 din 3 august 1948, p. 6323.

²⁰ *Ibidem*.

²¹ *Ibidem*.

²² Ștefan Bârsănescu, *op. cit.*, p.152.

²³ „Monitorul Oficial”, CXVI, nr. 177 din 3 august 1948, p. 6323.

²⁴ *Ibidem*.

se referă la învățământul în școli pedagogice medii, care are ca finalitate „pregătirea corpului didactic pentru învățământul preșcolar și pentru învățământul elementar”²⁵. Articolul al XII-lea cuprinde informații despre școlile tehnice, care „au ca scop de a pregăti cadrele tehnice medii, necesare producției”²⁶, acestea fiind clasificate în „industriale, agricole, comerciale, sanitare, juridico-administrative”²⁷. Școlile profesionale erau organizate pe lângă întreprinderi, cu scopul „de a pregăti cadre calificate”²⁸.

Schimbările care s-au produs, conform legii învățământului, constau în înlocuirea unor materii cu propaganda stalinistă, îndoctrinarea, predarea religiei a fost interzisă, iar limba rusă și marxism-leninismul au devenit materii obligatorii. Manualele de gramatică, istorie și filozofie au fost rescrise pe bazele gândirii marxist-leniniste.²⁹

Învățământul superior cuprindea universitățile, politehnicele și institutele de învățământ superior. Primele două depindeau direct de Ministerul Învățământului Public și aveau rolul „de a pregăti cadre pentru corpul didactic din învățământul mediu și mai ales pentru învățământul superior, cadre superioare de specialiști, precum și cercetători în diferite ramuri ale științei”³⁰. Durata studiilor pentru universități și politehnici era de 4-6 ani, iar numărul studenților „se fixa anual de către Consiliul de Miniștri după criteriile cerute de necesități”³¹.

Institutele de învățământ superior depindeau „fie de Ministerul Învățământului Public, fie de ministerele de resort”³² și aveau „o durată a studiilor de 3-4 ani”³³, scopul fiind acela „să creeze, în primul rând, cadre superioare de specialiști destinați producției, ca: ingineri, agronomi, medici etc., precum și profesori pentru învățământul mediu”³⁴.

Referitor la doctorate se specifica faptul că poate urma cursurile pentru doctorat „orice absolvent al învățământului superior care reușește la examenul de admitere”³⁵, durata cursurilor „va fi de 3 ani”³⁶.

---

²⁵ *Ibidem.*

²⁶ *Ibidem.*

²⁷ *Ibidem.*

²⁸ *Ibidem.*

²⁹ Eugen Mioc, *Comunismul în Banat*, Editura. Excelsior Art, Timișoara, 2007, p. 195.

³⁰ „Monitorul Oficial”, CXVI, nr. 177 din 3 august 1948, p. 6323.

³¹ *Ibidem.*

³² *Ibidem.*

³³ *Ibidem.*

³⁴ *Ibidem.*

³⁵ *Ibidem.*

³⁶ *Ibidem.*

Legea învățământului cuprindea și mențiuni referitoare la școli și cursuri speciale. Articolul XXV al legii prevede, pentru lichidarea analfabetismului, organizarea „pentru persoanele de la 14-55 ani cursuri de alfabetizare, cu o durată de 1-2 ani”³⁷, care echivala cu „absolvența primilor patru ani ai învățământului elementar”³⁸.

Școala medie se putea echivala, conform articolului XXVI, cu „școli speciale de 2 ani”³⁹ pentru „oamenii din câmpul muncii”⁴⁰, care „vor fi scoși din procesul de producție și vor fi întreținuți pe toată durata școlarizării”⁴¹.

Pentru a fi elevi ai acestor școli ei trebuiau să îndeplinească unele condiții: „au împlinit 23 de ani și nu au depășit 40 de ani”⁴², „au fost propuși de serviciul de personal al întreprinderii”⁴³, dar și după ce „au fost verificați de o comisie formată din: inspectorul județean al Ministerului Învățământului Public, un profesor din localitate, recomandat de sindicat, și un delegat al Consiliului Sindical Județean”⁴⁴.

Programul acestei școli speciale consta în „zilnic 6 ore de curs înainte de masă și 3 ore de seminar după masă”⁴⁵. În programele analitice se studiau materii precum: limba română, limba rusă, istoria, geografia, filozofia, constituția R.P.R., matematicile, fizica, chimia, științele naturale și desenul tehnic⁴⁶. Ministerul Învățământului Public a autorizat și înființarea „de școli elementare serale de doi ani, pentru alfabetizare”⁴⁷, dar și „școli elementare serale cu trei ani de școlarizare, echivalente claselor V-VII ale școlilor elementare”⁴⁸, toate acestea pentru „oamenii aflați în câmpul muncii”⁴⁹.

Se înființează pentru „absolvenții școlii elementare, de zi sau serale și absolvenții vechilor gimnazii sau școli echivalente, care se află în câmpul muncii” și „licee serale pe o școlaritate de 4 ani și vor avea programa analitică identică cu cea a liceelor de zi”⁵⁰. Media de absolvire a liceului

---

³⁷ *Ibidem.*

³⁸ *Ibidem.*

³⁹ *Ibidem.*

⁴⁰ *Ibidem.*

⁴¹ *Ibidem.*

⁴² „Monitorul Oficial”, CXVI, nr. 252 din 29 octombrie 1948, p. 8597.

⁴³ *Ibidem.*

⁴⁴ *Ibidem.*

⁴⁵ *Ibidem.*

⁴⁶ *Ibidem.*

⁴⁷ *Ibidem*, p. 8598.

⁴⁸ *Ibidem.*

⁴⁹ *Ibidem.*

⁵⁰ *Ibidem.*

seral se calcula prin adunarea notelor la materiile la care elevii au fost examinați, adică „Limba română (scris și oral), matematici (scris și oral), istoria României (oral) și constituția R.P.R. (oral)”⁵¹.

Capitolul al IV-lea al legii 175/1948 cuprinde datele necesare constituirii unui serviciu de îndrumare și control care era format „din inspectori școlari”⁵², dar pe lângă inspectorate se înființau și birouri pedagogice, cu scopul „de a contribui la sprijinirea efectivă a activității pedagogice a corpului didactic, prin material documentar, metodologic, consultații pedagogice etc”⁵³.

Referitor la manualele unice folosite în sistemul de învățământ, acestea au fost, cel mai adesea, traduse din limba rusă. La o dezbateră a Biroului Politic din 7 februarie 1949, Gheorghe Vasilichi, ministrul Învățământului Public, preciza că pentru școlile pedagogice „abia acum în Uniunea Sovietică s-a terminat un manual foarte bun pe care noi îl traducem și-l vom folosi”⁵⁴. La școlile medii, a intervenit Gheorghe Stoica, „s-a reușit, în bună parte, să se înlăture materiile inutile și să se înlocuiască cu materia corespunzătoare timpurilor noi”, îndeosebi „materialismul dialectic și economia politică, aceasta înseamnă un mare pas înainte”⁵⁵.

Capitolul al V-lea al legii învățământului cuprinde dispozițiile finale și tranzitorii, printre care se numără și înființarea „școlii cu o durată mai scurtă”⁵⁶ pentru „nevoile urgente ale vieții economice și sociale ale țării”⁵⁷.

De o deosebită importanță s-a dovedit a fi articolul XXXIII, care prevedea, în mod expres: „Actualele facultăți și școli de învățământ superior vor fi restructurate conform prezentei legi. În acest scop, se vor putea desființa catedre inutile, altele vor putea fi raționalizate după necesități sau se vor crea catedre noi”⁵⁸. Această dispoziție oferea calea legală pentru epurările cadrelor didactice „necorespunzătoare”, acțiune care avea un scop precis – eliminarea persoanelor care, prin autoritatea lor morală, puteau influența elevi și studenți. Noile cadre, devotate partidului, trebuiau să-i educe pe elevi în spiritul cerut de acesta. Doar la începutul anului universitar

---

⁵¹ *Ibidem.*

⁵² „Monitorul Oficial”, CXVI, nr. 177 din 3 august 1948, p. 6324.

⁵³ *Ibidem.*

⁵⁴ Dinu C. Giurescu, *Învățământul în România între anii 1948 și 1989*, disertație susținută la Universitatea din Craiova la 22 noiembrie 2001, p. 11.

⁵⁵ *Ibidem.*

⁵⁶ „Monitorul Oficial”, CXVI, nr. 177 din 3 august 1948, p. 6324.

⁵⁷ *Ibidem.*

⁵⁸ *Ibidem.*

1949-1950 au fost scoase din învățământul superior, conform unui raport al Ministerului Învățământului din 1950, 181 de cadre didactice⁵⁹.

Guvernul își luase din vreme măsuri de siguranță. O simplă decizie ministerială din 19 iunie 1948 rezilia „toate contractele de angajament privind personalul didactic și științific din învățământul superior și secundar (...) de la 1 octomvrie 1948”⁶⁰. Cu toate că „funcționarea în învățământ a acestui personal încetează la sfârșitul anului școlar 1947-1948, drepturile materiale urmând să li se achite până la data de 30 septemvre 1948”⁶¹.

Numărul celor îndepărtați definitiv a fost destul de ridicat, de vreme ce ministrul Învățământului constata la 7 februarie 1949 – la șase luni de la aplicarea reformei: „ceea ce considerăm noi că nu este sănătos este faptul că prea mulți profesori vechi au rămas neîncadrați pe motive nu destul de serioase. Astfel de calificări ca mediocru, incapabil, șiret, necinstit, fost legionar etc., făcute de o singură persoană, este suficient de a da un profesor afară din învățământ și uneori de a-l lăsa muritor de foame, în timp ce alții, mai puțin capabili, însă mai șmecheri, s-au văzut făcuți profesori fără să merite”⁶².

De fapt, conținutul legii învățământului reflecta întocmai noul regim comunist și impunea cenzurarea informației, controlul instituțiilor de învățământ prin suprimarea autonomiei universitare și desființarea învățământului particular și confesional⁶³, iar „toate școlile confesionale sau particulare de orice fel devin școli de Stat”⁶⁴, la fel se întâmpla și cu membrii corpului didactic al acestor școli. Existau și pedepse pentru cei care se opuneau acestei transformări, acestea fiind „5-10 ani muncă silnică și confiscarea întregii averi”⁶⁵.

Conform decretului nr. 159 referitor la școlile străine din România se ia decizia ca „toate școlile străine de pe teritoriul Republicii Populare Române, înființate și susținute fie de guvernele altor țări, fie de instituții aparținând altor State, fie de comunități sau asociații de cetățeni străini, ca grădini de copii, școli primare, secundare, cursuri academice cu caracter permanent din Republica Populară Română, indiferent de felul cum sunt

---

⁵⁹Adina Berciu-Drăghicescu, Ovidiu Bozgan, *O istorie a Universității din București (1864-2004)*, Editura Universității București, 2004, p. 279.

⁶⁰„Monitorul Oficial”, CXVI, nr. 142 din 23 iunie 1948, p. 5289.

⁶¹*Ibidem*.

⁶²Dinu C. Giurescu, *op. cit.*, p. 9.

⁶³Maria Someșan, Mircea Iosifescu, *Legile din 1948 pentru reforma învățământului*, în *Analele Sighet*, Fundația Academia Civică, 1998, p. 439-443.

⁶⁴„Monitorul Oficial”, CXVI, nr. 177 din 3 august 1948, p. 6324.

⁶⁵*Ibidem*.

organizate acestea sau de limba de predare folosită în școală, încetează să mai funcționeze”⁶⁶, iar elevii acestor școli „vor putea fi înscriși la școlile de stat”⁶⁷ și profesorii „cetățeni români care funcționează la aceste școli pot fi încadrați în învățământul de stat”⁶⁸.

Între obiectivele principale ale legii învățământului din 3 august 1948 s-au aflat: formarea tinerilor în spirit comunist, controlul strict al școlilor elementare, medii și superioare, prin suprimarea autonomiei universitare, precum și asigurarea cadrelor pentru planul de industrializare, prin extinderea învățământului tehnic mediu și superior. Scopul reformei învățământului din 1948 era o politizare integrală a învățământului și o „curățare” a învățământului românesc, prin introducerea discriminărilor sociale la admiterea în învățământul mediu și superior. Conducerea comunistă viza și constituirea unei pătri de „cadre” care să aplice politica partidului în aparatul de stat, armată, justiție și cultură. Școala reprezenta, în viziunea noilor conducători, prima verigă din sistemul de pregătire a cadrelor necesare construirii socialismului. Astfel, tineretul trebuia educat în spiritul patriotismului socialist și al internaționalismului proletar.⁶⁹

În anul 1948 au fost constituite unități de învățământ special pentru copiii cu handicap psihic și locomotor și, tot în 1948, au fost înființate Institutul de Construcții din București, Institutul de Artă Teatrală și Cinematografică „I. L. Caragiale” din București, Institutul de Petrol și Gaze din București și Institutul de Mine din Petroșani⁷⁰.

Despre această lege a învățământului învățătorul Dumitru Moise din Timișoara afirma că „reforma pune integral școala în folosul poporului muncitor, asigurând gratuitatea completă a cursului elementar”, iar învățătorul Gheorghe Stanciu din Vălcani aprecia că „reforma deschide fiilor proletari drumul spre lumină și spre cultură”⁷¹.

Un alt moment al anului 1948 a fost desființarea Academiei Române la 9 iunie 1948, prin decretul nr. 76, și înființarea Academiei Republicii Populare Române, ca un „garant al marilor succese științifice”. Scopul noii Academii era de „a promova știința și cultura în toate domeniile. În vederea ridicării nivelului material și cultural al poporului”⁷² și de „a promova

---

⁶⁶ „Monitorul Oficial”, CXVI, nr. 176 din 2 august 1948, p. 6301.

⁶⁷ „Monitorul Oficial”, CXVI, nr. 168 din 23 iulie 1948, p. 6044.

⁶⁸ *Ibidem*.

⁶⁹ Maria Someșan, Mircea Iosifescu, op. cit., p. 440.

⁷⁰ Ștefan Bârsănescu, op. cit., p. 153.

⁷¹ „Luptătorul bănățean”, 22 august 1948, p. 2.

⁷² „Monitorul Oficial”, CXVI, nr. 132 din 9 iunie 1948, p. 5017.

oameni de știință și cultură de valoare etică și democratică”⁷³. Se menționa faptul că „nu pot fi membri ai Academiei Republicii Populare Române persoane care, prin activitatea lor, s-au pus în slujba fascismului și reacțiunii, dăunând, prin aceasta, intereselor țării și ale poporului”⁷⁴.

În aceeași zi a fost ales un Comitet Provizoriu, care avea ca misiune alcătuirea unor criterii pe baza cărora trebuia să funcționeze noua academie. Din acest comitet făceau parte: prof. dr. C. I. Parhon, Andrei Rădulescu, Mihail Sadoveanu, prof. Traian Săvulescu, prof. Iorgu Iordan, prof. Emanoil Teodorescu, prof. D. Pompei, prof. S. Stoilov, prof. dr. Ștefan Nicolau, prof. Emil Petrovici, prof. dr. D. Danielopolu, prof. dr. N. Gh. Lupu, prof. ing. Gh. Nicolau și prof. Eugen Bădărău, la care se adaugă supleanții prof. Constantin Balmuș, Gall Gabor și dr. A. Kreindler⁷⁵.

La 18 octombrie 1948 Academia R.P.R. și-a început activitatea printr-o ședință solemnă, iar cei 91 de membri au semnat un document alcătuit din 6 puncte, prin care se angajau să respingă valorile fostei Academii Române și să slujească cu devotament politica partidului unic, Partidul Muncitoresc Român.⁷⁶

La 15 iulie 1948 a fost desființat Institutul de Istorie Națională din Cluj și Iași, Institutul pentru Studiul Istoriei Universale, Institutul pentru Studii Bizantine și, implicit, și revistele acestora: „Revista istorică”, „Revista istorică română” și „Balcanica”. În locul acestora a fost înființat Institutul de Istorie al R.P.R. și revista sa, „Studii”.⁷⁷

A fost pus sub cenzură un număr semnificativ de autori și titluri (în 1948 erau 8000), într-un volum de 522 de pagini, intitulat *Publicații interzise*. Tot acum sunt întrerupte legăturile intelectualilor cu Occidentul, în vederea impunerii în mentalitatea românească a valorilor sovietice. S-au pus bazele noii metodologii de cercetare istorică, unde trebuiau urmate: concepția materialismului dialectic și istoric, tezaurul științific sovietic, prin restabilirea adevărului „falsificat de burghezie”, precum și condamnarea metodei comparative de cercetare, ca manifestare a cosmopolitismului filosofilor burgheziei, și răspândirea metodei de lucru în colectiv, a limbii ruse și „o mai mare apropiere a cercetătorilor de clasa muncitoare”.⁷⁸

În anul 1948 în România existau trei școli de partid: „Ștefan Gheorghiu”, Școala Centrală de Partid în Limba Maghiară și Școala

---

⁷³ *Ibidem*.

⁷⁴ *Ibidem*.

⁷⁵ *Ibidem*.

⁷⁶ Eugen Mioc, *op. cit.*, p. 190.

⁷⁷ *Ibidem*, p.191.

⁷⁸ Maria Someșan, Mircea Iosifescu, *op. cit.*, p. 445.

Centrală de Lectori „A. A. Jdanov”. Pe lângă acestea existau școli de partid de 3 luni, 6 luni și 1 an, în care erau pregătiți viitorii activiști politici.⁷⁹

Scopul mai profund al reformei învățământului din 1948 a fost crearea unei noi fizionomii spirituale. În viziunea comunistă, școala avea un rol esențial în formarea omului nou: adolescentul trebuia să fie transformat, astfel încât să ajungă, ca și omul sovietic, „cel mai înaintat om al epocii contemporane”⁸⁰ – formulă, evident, demagogică. Un alt scop al reformei a fost „cultivarea de zi cu zi a unei atitudini comuniste față de muncă, față de proprietatea socială, socialistă”⁸¹. Una dintre cele mai importante pârghii în educarea în spirit comunist a fost întrecerea socialistă. Ca și muncitorilor, și intelectualilor li se cerea participarea la întrecerea socialistă pentru mărirea productivității muncii: atât învățătorii, cât și educatorii trebuiau aduși la starea de proletari – „proletari intelectuali”.⁸²

În anii următori, fiii de „chiaburi” au avut de suferit în școli mai multe șicane și chiar s-a pus problema eliminării lor din anumite instituții de învățământ pe motive exclusiv de clasă. Conducerea P.M.R. considera că acești copii trebuie îndreptați doar spre anumite preocupări, spre școli profesionale, pentru muncitori calificați, „pentru a-i aduce spre producție” – realitate care să transforme condițiile social-economice. Însuși liderul P.M.R., Gheorghe Gheorghiu-Dej, aprecia că „dacă îi îndreptăm spre producție le schimbăm și mentalitatea. Sunt cazuri – rare – când se rup de familie sau [când] acest tânăr poate influența atitudinea părinților”. Prin urmare, se creau premisele unei „deschiaburiri” naturale, preferabilă, în unele cazuri, din motive tactice, celei forțate.⁸³

Pentru conducerea P.M.R., campania de combatere a analfabetismului era o parte importantă a revoluției culturale (propaganda stalinistă pretindea că în U.R.S.S. nu mai există neștiutori de carte). Dimensiunea ideologică a campaniei de alfabetizare nici nu a fost negată: neștiința de carte, susțineau oficialii comuniști, constituie „o piedică uriașă în calea atragerii oamenilor muncii la conducerea țării și la construirea activă a comunismului”. Sau, mai pe scurt: „omul care nu știe carte se află în afara politicii”. Existau și piedici în calea alfabetizării: teama părinților că, prin școală, copiii vor fi alterați de propaganda ateistă (mai ales la sate),

---

⁷⁹ Eugen Mioc, *op. cit.*, p. 191.

⁸⁰ *Ibidem.*

⁸¹ *Ibidem.*

⁸² Dănuț Doboș, *Ingerințe în viața universitară românească 1944-1964*, în „Arhivele totalitarismului”, anul II, nr. 4, 1994, p. 30.

⁸³ Cristian Vasile, *Educație și ideologie în România, 1948-1953*, în „Revista istorică”, anul XV, nr. 5-6, 2004, p. 128.

ideile preconcepute, potrivit cărora fetelor nu le trebuie educație, folosirea de către părinți a copiilor la muncile agricole de primăvară și toamnă; alteori, iarna, copiii nu aveau hainele potrivite pentru a se deplasa la școală. O problemă cu totul specială o reprezenta școlarizarea comunităților de romi. La campania de combatere a analfabetismului, pe lângă școli, au mai fost cooptate organizațiile de masă, precum Uniunea Femeilor Democratice, Armata, conducerea mai multor fabrici etc⁸⁴.

Reforma învățământului, începută în 1948, a fost o parte componentă a „revoluției culturale” comuniste, iar brutalitatea cu care s-a realizat se explică, în mare parte, și prin faptul că planificatorii ei nu au fost, în niciun fel, legați de tradițiile pedagogice românești și că au copiat – de multe ori cu zel demolator – un model aberant aplicat în U.R.S.S. Școala era văzută ca locul de formare a unei rezistențe împotriva noului regim. Prin transformarea școlii se urmărea, în mod direct, crearea unui „homo sovieticus”, un cetățean ușor de controlat și manipulat de partidul aflat la conducerea țării.

Loredana TĂNASIE

---

⁸⁴ *Ibidem*, p. 129.

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ:

„Luptătorul bănăţean”, 1948
„Monitorul Oficial”, 1948
„Scânteia”, 1948

BIBLIOGRAFIE GENERALĂ:

Bârsănescu Ştefan, *Dicţionar cronologic. Educaţia, învăţământul, gândirea pedagogică din România*, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1978.
Berciu-Drăghicescu Adina, Bozgan Ovidiu, *O istorie a Universităţii din Bucureşti (1864-2004)*, Editura Universităţii, Bucureşti, 2004.
Doboş Dănuţ, *Ingerinţe în viaţa universitară românească 1944-1964*, în „Arhivele totalitarismului”, anul II, nr. 4, 1994.
Giurescu C. Dinu, *Învăţământul în România între anii 1948 şi 1989*, disertaţie susţinută la Universitatea din Craiova la 22 noiembrie 2001.
Mioc Eugen, *Comunismul în Banat*, Editura Excelsior Art, Timişoara, 2007.
Stanciu Ion, *Pedagogia românească în secolul XX*, Editura Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1981.
Someşan Maria, Iosifescu Mircea, *Legile din 1948 pentru reforma învăţământului*, în „Analele Sighet”, Fundaţia Academia Civică, 1998.
Vasile Cristian, *Educaţie şi ideologie în România, 1948-1953*, în „Revista istorică”, anul XV, nr. 5-6, 2004.

BIBLIOGRAFIE WEB:

www.dacoromanica.ro
www.legislatie.resurse-pentru-democratie.org/constitutie/constitutia-republicii-populare-romane-1948

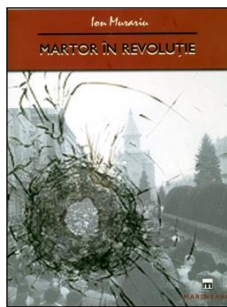
BIBLIOTECA REVOLUȚIEI

Ion Murariu, *Martor în Revoluție*, Editura Marineasa, Timișoara, 2014, 61p.

Witness in Revolution is a diary where the author, Ion Murariu, an ordinary citizen experiencing the natural fear of a man living in an authoritarian regime, will be gradually eye-witnessing the important moments that took place in Timișoara in December 1989. As he came downtown for other purposes, he mingles with the protesters, overcoming his fear, and witnesses directly several testimonies regarding the victims of the Revolution. A thrilling collage of facts and feelings which calls forth our hopes from December 1989.

Key-words: Iron Curtain, Timișoara, László Tókéş, Maria Square, Küttl Square, Timotei Cipariu Street, County Popular Council, People's Park, County Hospital, Calea Girocului, Military Unit of Giroc, Giroc, Calea Buziaşului, Calea Aradului, „Elba”, „Electromotor”, Textile Factory, Elementary School No. 25, Army, Securitate, Miliția, Patriotic Guards, Revolution Heroes, Belici Radian, Mişcov Miriana, Mişcov Maria, Aparaschivei Valentin, Paris Ianoş, Ciopec Marius Dumitru, Stanciu Ioan.

Cuvinte cheie: Cortina de Fier, Timișoara, László Tókéş, Piața Maria, Piața Küttl, Strada Timotei Cipariu, Consiliul Popular Județean, Parcul Poporului, Spitalul Județean, Calea Girocului, Unitatea Militară din Giroc, Giroc, Calea Aradului, „Elba”, „Electromotor”, Întreprinderea Textilă, Școala Generală Nr. 25, Armată, Securitate, Miliție, Gărzi Patriotice, Eroi ai Revoluției.

După 1989 oferta în materie de cărți despre Revoluție a fost generoasă, așa cum remarcă și Ion Murariu în prefața sa, dar nu toți autorii au scris despre propriile experiențe și despre cele văzute ca martori ai evenimentelor din 1989. Din acest considerent cred că această filă de jurnal constituie un pios omagiu adus, după 25 de ani, adevăraților „făuritori ai Revoluției, Eroilor care s-au jertfit, nu impostorilor care au profitat de o cauză nobilă”¹.

Din mărturiile profesorului care încheie un trimestru încărcat, ale omului care se pregătește pentru o iarnă friguroasă și geroasă, chemând

---

¹ Ion Murariu, *Martor în Revoluție*, Editura Marineasa, Timișoara, 2014, p. 8.

meseriașii să-i pună încă un rând de geamuri la cele existente deja, ale celui care speră că începe să vadă că se întâmplă ceva și la Timișoara, se reconstituie, pe zile și intervale de timp, evoluția Revoluției de la Timișoara.

Încă din timpul zilei de 16 decembrie, Ion Murariu aude că sunt tensiuni în oraș în preajma Bisericii Reformate din Piața Maria, iar seara primește un telefon de la fiul său, Vali, că pe B-dul. Mihai Viteazul sunt sute de oameni încolonați, ce se îndreaptă spre centru cu steaguri, strigând revendicări democratice. Momentul bucuriei este marcat cu emoție și speranță: „Așteptam de mult să se întâmple ceva, o răbufnire. Atâtea nemulțumiri la tot pasul”². Profesorul își face curaj să iasă în oraș, să vadă ce se petrece, dar amână momentul, nu dorește s-o facă singur. După un timp, aude cum vuietul se apropie de el și vede trecând o coloană de patru-cinci sute de oameni, mulți tineri, cu steaguri tricolore, scandând: „Libertate!”, „Jos cartela!”, „Jos Ceaușescu!”, „Români, veniți cu noi!”, și simte că „în cuvintele lor e disperarea și hotărârea acelora care nu mai pot răbda mizeria, minciuna și tirania. E disperarea noastră, a tuturor”³.

De la ferestrele blocurilor lumea aplaudă, strigă, alții chiar se decid să se alătore demonstranților. În acea clipă, profesorul Ion Murariu decide să se alătore și el lumii de afară, însă soția îl reține, convingându-l că poate păți ceva. În dimineața zilei de 17 decembrie el iese să vadă cele relatate și întărite și de verișoara lui, Dorina, care locuia în Josefin și, spre surprinderea lui, tramvaiul nu oprește nici în Piața Maria, nici în Piața Küttl, gonind pe lângă vitrinele sparte ale magazinelor din zonă. Milițienii și soldații patrulează de zor; aceste acte de vandalism le convin celor care vor putea lua măsuri împotriva sutelor de oameni adunați în jurul casei pastorului Lászlo Tókéș, ce scandaseră: „Fără violență!”, „Libertate!”, „Jos tiranul!”⁴. Trecând pe Strada Timotei Cipariu, un autobuz este pus de-a curmezișul străzii, forțele de ordine care păzesc zona obligă trecătorii să treacă pe partea opusă bisericii, în timp ce în Piața Maria zeci de persoane așteaptă, parcă, ceva; de pe podul din zona Catedralei se văd, plutind în apă, bucăți dintr-un furtun al unei mașini de pompieri și o cange; pe Calea Girocului două companii de soldați cu puștile pe umăr și un drapel în frunte cântă refrene patriotice.

Ajuns acasă, prânzul familiei Murariu decurge în tăcere, timp în care trec pe stradă câteva camioane cu soldați și opt tancuri, toate spre centrul orașului; oamenii huiduie de la ferestre și balcoane, se lasă în aer o atmosferă de război. Întâmplarea face ca fiul dascălului să dorească să

---

² *Ibidem*, p.10.

³ *Ibidem*, p.10.

⁴ *Ibidem*, p.13.

înnopteze în casa părintească, drept pentru care trebuie să facă un drum spre locuința lui de pe Calea Lipovei, pentru a lua cheile de la birou, un bun pretext, de altfel, pentru a ieși, tată și fiu, în oraș. Troleibuzul 15 nu mai circulă, cei doi fac drumul pe jos; ajunși pe B-dul. „23 August”, soldații nu-i lasă să treacă, un elicopter se rotește în permanență în zonă, geamurile de la Consiliul Popular Județean sunt sparte, iar lumea huiduiește soldații; în zona Pieței Libertății chioșcul de ziare este în flăcări, oamenii se adună, tot mai mulți, linia de tramvai de la Primăria Veche este baricadată de o mulțime de lăzi, stâlpi de semafor, și cineva vandalizează farmacia din colț.

Refăcând traseul celor doi, intensitatea evenimentelor crește și se propagă și se naște treptat, văzând numeroasele mașini de pe Calea Aradului cu numere străine, speranța că pasagerii lor, odată cu ieșirea din țară, vor comunica în exterior, în lumea de dincolo de Cortina de Fier, cele văzute și întâmplare la Timișoara.

Din apartamentul fiului de pe Calea Lipovei se aud focuri de armă, pare de necrezut, dar, la întoarcere, cei doi observă, lângă magazinul „De-Ma”, stropi de sânge; pe stradă este cărat un rănit cu picioarele inerte. Ocolind „Piața 700”, la Crama Bastion, cei doi văd un grup de tineri și aud cum un om a fost împușcat între liniile de tramvai; atunci își dau seama cu ce naivitate s-au gândit că nu este niciun pericol pentru ei, care erau doar niște trecători pașnici. Apropiindu-se de victima căzută, își dau seama, ulterior, că era vorba de Belici Radian. Pe treptele Catedralei, oamenii discută despre evenimentele petrecute, iar clădirea Consiliului Popular Municipal este înconjurată de soldați și, spre stupoarea celor doi, nici Armata, nici Miliția și nici Gărzile Patriotice nu intervin în actele de distrugere a magazinelor.

În zona Girocului, forfota este și mai mare, oamenii discută în grupuri, nimeni nu mai are stare; pe Strada Naturii circulația este oprită, un autobuz și cinci tancuri barează trecerea; cu rânji și bare de metal, oamenii au reușit să oprească aceste tancuri. Fără să se mai gândească la interceptarea convorbirilor telefonice, își sună, între timp, prietenul de la Hunedoara, anunțându-l: „Ioane, am trecut azi prin baia de sânge a Timișoarei. Aici se trage în oameni. Cei care cer pâine și libertate primesc gloanțe. Am văzut morți și răniți. Orașul este în plin război”⁵. Vitrina magazinului alimentară este spartă de către un individ cu un drug de fier, care îndeamnă oamenii la furt; cei din fața blocurilor protestează: „Nu așa! Nu pentru asta v-ați răsculat! Huo!”⁶ În unitatea militară din sudul orașului

---

⁵ *Ibidem*, p.17.

⁶ *Ibidem*, p. 17.

sosesc întăriri, astfel că se aud împușcături; din centru vine un grup de patru tineri, între care o fată care duce un steag tricolor însângerat, apoi câțiva inși duc pe o targă improvizată un rănit spre Spitalul Județean. În mijlocul șoselei, oamenii aprind un foc, apoi, ținându-se de mână, cântă și dansează „Hora Unirii” și strigă „Armata e cu noi!”, când soldații nu trag, și țipă, muștrându-i atunci când o fac. Nu par a fi mai mult de 15-20 de pași între cele două tabere, dar manifestații nu se lasă intimidată; după un timp, din spatele soldaților apare o mașină blindată, din care se trage, iar din partea Străzii Cluj se aud salve. Pentru a nu fi încercuți, demonstrații se retrag, soldații ocupă strada, trag peste tot, cercetează cu lanterne ferestrele și balcoanele blocurilor; două basculante de mare tonaj, însoțite de o mașină albă, trec și se reîntorc – poate că adunaseră victimele.

În dimineața zilei de 18 decembrie orașul este devastat ca după un război. În Calea Girocului „magazinele nu mai au nicio vitrină întreagă. Cioburi de sticlă peste tot, ca și când ar fi trecut o vijelie. Câțiva lucrători adună resturile, ca să fie transportate. În dreptul librăriei, un morman de cărți, amestecate cu discuri, cu genți de școală pe jumătate arse. La «Electrice», magazinul a fost devastat, grilajul de fier care proteja vitrinele și ușa e smuls. Aud că și-a luat de-aici cine ce a vrut. Păcat! Nu trebuia să se întâmple așa. Sunt sigur că n-au făcut-o cei care au ținut piept soldaților astă-noapte. Dar cum nu e pădure fără uscături, revoluția își are uscăturile ei. Câteva troleibuze staționează cu geamurile sparte. Unul e ars”⁷.

Un tânăr participant la evenimente îi face cunoscut profesorului Murariu faptul că a văzut, cu o seară în urmă, cum a fost împușcat un om care s-a apropiat de soldați, și-a dezvelit pieptul și i-a îndemnat: „Trageți, dacă vă lasă inima! Ori libertate, ori moarte!”⁸ Același tânăr aruncase, împreună cu prietenii lui dintre blocuri, cu sticle incendiare în soldați; pe jos sunt tuburi de cartușe goale și bucăți din lanțul de cartușe trase de mitralieră, dovezi ale unui război dus de autorități împotriva acelor care nu au mai putut răbda tirania. Un alt cunoscut povestește cum a văzut, în 17 decembrie în Parcul Poporului, un tânăr ducând în spate o fată, Laura, probabil care murise împușcată; în blocul nr. 27, scara B, de pe Calea Girocului, lumea adunată privea urmele de gloanțe și sânge de pe pereții din casa scării: „E dovada că s-a tras în plin din stradă în cei care s-au refugiat, căutând scăpare. Aici locuiește Miriana, pe care o cunosc din școala generală. Printre cei împușcați a fost și ea, și mama ei. Iată cum s-a petrecut evenimentul, relatat de tatăl Mirianei. Miriana privea de la etajul patru la ceea ce se

---

⁷ *Ibidem*, p. 21.

⁸ *Ibidem*, p. 21

întâmpla pe stradă în după-amiaza zilei de duminică. Seara a coborât în fața blocului, ca alți vecini. Când focul armelor a devenit violent, se retrag în hol. Soldații ajung în fața blocului. Miriana cu mama ei urcă în grabă de la parter spre primul etaj. Are un moment de ezitare. În aceeași clipă, câteva trosnituri îi sparg auzul și simte ceva, ca un fulger, arzând-o la șold. Se prăbușește pe scări. În urma ei câțiva tineri se îmbulzesc, sar două-trei scări deodată îngroziți. Doi o ridică și o duc în apartament. În urma lor răsună o împușcătură. Cineva a intrat pe casa scărilor și a mai tras un foc în tavan.”⁹ Din statisticile cu răniții Revoluției, constatăm că este vorba de Mișcov Miriana, de 15 ani, și Mișcov Maria, de 37 de ani. Tatăl, disperat, nu reușește imediat să contacteze „Salvarea” la telefon, în timp ce altă mașină strânge morții și răniții de pe stradă; abia după un timp trei ambulanțe iau cei șase răniți.

„Trec mai departe în susul străzii. La al treilea bloc, din nou observ lume adunată. Aici a fost împușcat aseară Aparaschivei Valentin, tată a două fete (...). Venise după-masa de la manifestația din centru. A stat în fața blocului până când împușcăturile s-au apropiat. Mai erau și alți vecini. Atunci cele două fete, Monica și Valentina, l-au luat de mână, trăgându-l înăuntru la ușa de la intrare. Se aude o împușcătură. Fetele simt că tatăl lor se prăbușește cu un strigăt de durere. Îngrozite, s-au retras în casa scărilor. Afară, focul se întetise și ele nu se puteau apropia de tatăl lor, căzut pe trepte. Mai târziu aveam să aflui odiseea acestei familii. După ce mortul fusese gătit cum se cuvine, au venit câțiva inși și l-au luat cu tot cu coșciug, ducându-l cine știe unde. Cu multe insistențe și abia după câteva zile, familia îl obține pe cel decedat ca să-l poată înmormânta după cuviință.”¹⁰

La școală, deși este zi de salar, profesorii sunt prelucrați în cancelarie privind versiunea oficială a celor petrecute la Timișoara și anunțați că s-a declarat stare de război. În seara de 18 decembrie, la ora 19.00, soldații au ocupat, din nou, Calea Girocului și trag. „Am aflat, ulterior, că în seara aceasta, nu departe, pe Strada Ștefan Stâncă, colț cu Calea Girocului, a fost împușcat mortal Paris Ianoș, surprins, împreună cu alți tineri, pe când încercau să deplaseze un autobuz de-a curmezișul străzii, ca să-i împiedice pe cei care reprimau cu atâta zel (...). Pe gardul de tablă ce împrejmuiește imobilul de pe colț se văd cinci urme de gloanțe. Unul dintre acestea i-a fost fatal tânărului Paris Ianoș, împușcat în gât. Cu șase zile mai înainte împlinise 18 ani.”¹¹

---

⁹ *Ibidem*, pp. 22-23.

¹⁰ *Ibidem*, p. 24.

¹¹ *Ibidem*, p. 27.

În ziua de 19 decembrie, din conducerea școlii la care lucrează, se desemnează doi membri care se duc la Penitenciar, pentru a-i ridica pe elevii participanți la evenimentele de duminică. La aprozarul de pe Calea Girocului se văd urme de gloanțe, pe jos sânge încheșat: „Aflu că aici a fost împușcat un tânăr pe când mergea la lucru, în schimbul de noapte. O mașină militară îl prinsese în farurile ei și snopul de gloanțe îi curmase viața (...). Cineva, care îl cunoștea, fiindu-i nepot, mi-a precizat că cel împușcat avea 19 ani și se numea Marius Dumitru Ciopec.”¹²

În centru, cioburile și molozul sunt încărcate în camioane. „Nicio vitrină n-a mai rămas întregă (...). Pereții sunt negri de fum și arată sinistru. Îmi închipui prin ce clipe de groază au trecut locatarii de la primele etaje, când flăcările au ajuns la geamurile lor (...). Ce noroc am avut că am plecat ieri de aici cu o jumătate de ceas mai devreme de declanșarea represiunii, mă gândesc. Noroc pe care nu l-a avut Ioan Stanciu, un cunoscut din cartier, care aici a fost văzut ultima dată, încercând, la ușa zăvorâtă a Catedralei, să se refugieze din fața gloanțelor. De atunci, nimeni nu mai știe nimic despre el. Căutările familiei au fost zadarnice. Corpul lui neînsuflețit, ca și al altora care n-au mai fost găsiți, a fost transportat, pe furiș, cu acea izotermă și incinerat în crematoriul din București.”¹³

Miercuri, 20 decembrie, pe la ora 12.00, după Magazinul Bega un cordon de soldați împiedică circulația spre Piața Libertății, dar nu pentru mult timp; muncitorii de la „Elba” și de la „Electromotor” intră în grevă, tancurile se retrag din centru, lumea aplaudă și se bucură, scandând: „Armata e cu noi!”, Piața Operei este plină de oameni care scandează, iar de la tribună reprezentanții întreprinderilor și instituțiilor din oraș, din județ și din alte localități condamnă nedreptățile regimului comunist.

În 21 decembrie și alte fabrici intră în grevă; cei de la Întreprinderea Textilă, unde lucra soția profesorului Murariu, când ajungeau la serviciu și coborau din troleibuze, nu mai intrau în secții, ci se încolonav și porneau pe Calea Aradului cu steaguri îndoliate. „Sirenele marilor întreprinderi de pe Calea Buziașului sună prelung, sinistru. Nu le-am mai auzit de mult, din vremea copilăriei, când, în vara anului 1944, Timișoara a fost bombardată de aviația aliaților. Acum, spintecând aerul dimineții de decembrie cu sunetul lor, sirenele dau de știre că muncitorii sunt, pretutindeni, în grevă. Întreg orașul este în grevă.”¹⁴

După mitingul de la București crește și în Timișoara agitația, troleibuzele claxonează, aprind luminile pe fază scurtă, câțiva copii dau foc

---

¹² *Ibidem*, p. 28.

¹³ *Ibidem*, p. 29.

¹⁴ *Ibidem*, p. 36.

steagului comunist și scriu cu cretă: „Vrem saloane de Crăciun, nu conducător nebun!” și „Ceaușescu și soția ne-au ucis copilăria”.

Printre primele știri anunțate, în 22 decembrie, la postul de Radio Timișoara, reînființat, este cea referitoare la organizarea apărării principalelor obiective din cartier, drept pentru care toți locuitorii de pe Calea Girocului s-au prezentat la Școala Generală Nr. 25. Aici li se leagă brasarde tricolore la braț, se dau jos portretele dictatorului, se stabilesc misiuni de pază, în special la punctele termice din zonă.

În 23 decembrie prietenul Ion, venit, încă din 22 decembrie, de la Hunedoara, a văzut o mașină TV roșie, care nu a oprit la punctul de control de la intersecția Căii Girocului cu Strada Naturii, din care au coborât doi inși și au tras la întâmplare. „În timp ce ne povestește, împușcăturile se reiau și focul devine mai violent ca înainte. Se disting clar rafale scurte de pistol automat, cărora le răspund altele, foc cu foc, sacadat (...). Se poate vedea clar: se trage de la blocul de vizavi, de deasupra scării C, de la etajele trei și patru (...). Cum au ajuns acolo acei indivizi înarmați, care au sărit din mașină? De jos, din stradă, răspund cu focuri de armă câțiva militari. Duelul împușcăturilor continuă. Apare și-o mașină militară blindată și se postează în fața blocului din care se trage. Schimbul de focuri devine și mai înverșunat. Din mașina militară se trage cu mitraliera (...). Focurile vin de la fereastra de la baie și din balcon (...). Între timp, mai vine un TAB. Ia și acesta poziție de tragere. Focul devine din ce în ce mai îndârjit. Cred că s-au tras sute de gloanțe, ca între două tabere de luptă. Și, totuși, niciun rănit. Orele trec și nu se mai termină. Dacă se întunecă, sunt puține șanse ca acei teroriști să fie prinși. La un moment dat, observăm un incendiu la etajul trei (...). În învălmășeala creată, cineva observă că individul care se agita mai mult, îmbrăcat cu o scurtă, purta pe sub ea o haină de milițian (...). În curând mai coboară un individ, escortat de soldați. Oamenii îl recunosc: e chiar locatarul apartamentului de la etajul III, de unde s-a tras ore în șir. Curios! Nu s-au găsit arme asupra lor. A doua zi dimineața, locatarul revine acasă, după o noapte de cercetări. Fusese eliberat după ce a declarat că nu știe nimic, că nu cunoaște cine a tras din apartamentul lui, timp de mai bine de patru ore, și că nici nu auzise nimic, fiindcă a dormit buștean și habar n-are de cele întâmplate.”¹⁵

În data de 24 decembrie filtrele de control pentru depistarea „teroriștilor” continuă, pe Calea Girocului sunt mai multe, la Unitatea Militară din Giroc un cordon de militari înarmați îi controlează pe cei care

---

¹⁵ *Ibidem*, pp.47-49.

intră în oraș; în comuna Giroc oamenii povestesc că în noaptea precedentă s-au auzit împușcături. Un ofițer îi spune profesorului Murariu că în zilele de 16-17 decembrie, în unitatea militară la care lucra, un cadru din serviciul Securității supraveghea și dădea ordine. Trecând și el pe la unitatea militară să ducă soldaților pomană pentru cei căzuți la Revoluție, vede un camion intrând, plin de „teroriști”, aflând a doua zi, cu stupoare, că acești „teroriști” prinși la Catedrală au fost predați Miliției, care i-a eliberat în ziua următoare. Nimănui nu-i mai arde de colindat.

În 31 decembrie profesorul Murariu debutează în „Luptătorul bănățean” cu versurile *Ajun de Crăciun însângerat*:

Ajun de Crăciun însângerat

În memoria copiilor Timișoarei,
secerăți de gloanțe

Din faptele serii
Până în zori,
V-aștept și astăzi,
Colindători.

Cetina verde
Îmbată casa,
De mere roșii
Plină e masa.

Nuci poleite
Cui să le dărui?
Să v-aud glasul
Zadarnic stărui.

De geamul casei
Bezna se prinde,
Nimeni nu vine
Să mai colinde.

Mitraliera
Răpăie-ntruna.
Față de sânge
Are și luna.

Cruntul balaur
Cu ură mușcă.
Seara miroase
A praf de pușcă.
.....

Mâinile mamei,
Florilor dalbe,
În care groapă
Să vă mai caute?

Florilor dalbe,
Flori de măr albe,
Nu mai sunt lacrimi
Ca să vă scalde.

În loc de concluzii, jurnalul se încheie cu cuvintele senatorului independent Valer Marian, fost procuror, care se referă, cu tristețe, la neîmplinirile românilor în cei 25 de ani care au trecut de la Revoluție: „Nu avem o democrație parlamentară autentică și responsabilă și o economie de piață pe deplin funcțională, corupția și birocrăția au crescut exponențial, cangrenând instituțiile fundamentale ale statului, clasa politică a capotat aproape în întregul ei, pentru că niciunul din partidele importante ajunse la guvernare nu a promovat competența și probitatea, justiția nu a devenit pe deplin independentă, nici pe deplin competentă, exigentă și de folos comunității. Din păcate, lucrurile au mers din rău în mai rău.”¹⁶

Simona **MOCIOALCĂ**

---

¹⁶ Fragment din interviul apărut în revista „Formula As”, anul XXIV, nr. 1122 (23), 19-26 iunie 2014.

Dosarele secrete ale agentului Anton. Petru Comarnescu în arhivele Securității, selecție, introducere și comentariu de Lucian Boia, Editura Humanitas, București, 2014, 292 p.

The book authored by Lucian Boia describes the dualism of Petru Comarnescu, the intellectual, on the one hand and, on the other hand, the Securitate informer, also known as Anton. The author selected Anton's informative notes, which prove to be more than simple notes: some elaborated materials, exceeding the "obligations" of an ordinary agent.

The reader witnesses the creation and evolution of a completely different character, Anton, who gives out his frustrations and antagonism as well as his entire dark side. He falls over oneself and often does more than he is required to do in order to please those with whom he made a pact; he simply crosses the red line by provoking meetings, invading the people's privacy, trying harder and harder to find out as much as possible. Simply, he is the master of "pumping the secrets out of people". All these decisions and attitudes are the results of a totalitarian system, which does not respect the citizens' private life.

Key-words: agent, informative notes, new regime, recruitment, totalitarian regime.

Cuvinte cheie: agent, note informative, noul regim, regim totalitar.

În introducere, autorul ne dezvăluie două vieți paralele, cea a lui Petru Comarnescu și a agentului Anton, care sunt una și aceeași persoană. Din biografia acestuia aflăm că s-a născut la Iași în anul 1905, fiind contemporan cu Mircea Eliade, Eugen Ionescu, Emil Cioran și Constantin Noica, a urmat cursurile Liceului „Sfântul Sava” din București și pe cele ale Facultății de Drept, apoi a studiat la Facultatea de Litere și Filozofie din București. În anul 1929 obține o bursă de studii în Statele Unite ale Americii, unde a studiat filozofia ca materie principală și sociologia în plan secundar. Întors în țară în 1931, realizează că nu reușește să-și găsească nicio slujbă, fiind nevoit să se întrețină publicând articole pe diverse teme. În 1932 pune bazele Asociației „Criterion”, care avea ca scop evocarea marilor personalități contemporane. Acest lucru le-a alertat pe autorități, care l-au acuzat că „dumneata ai adunat pe comuniștii din București în fața palatului regal”. Din punct de vedere al orientării politice, Petru Comarnescu nu a fost, până la sfârșitul celui de-al Doilea Război Mondial, simpatizantul niciunui curent politic.

În 1933 reușește să devină inspector al teatrelor și să lucreze la Fundațiile Culturale Regale, dar aceste două slujbe erau departe de ce și-ar fi dorit cu adevărat. Își continuă activitatea de publicist, semnând o serie de

cărți despre America. În timpul celui de-al Doilea Război Mondial simpatizează cu nemții, iar după 1944, ca și alți mulți români, așteaptă venirea americanilor, dovadă stă faptul că devine membru al Asociației „Amicii Statelor Unite”. Acomodarea la noul regim este dificilă, fiind îngreunată de lipsa unei slujbe stabile, orientarea sa homosexuală, studiile în America și, nu în ultimul rând, de prietenia cu Eliade, Cioran și Noica.

Situația financiară precară l-a determinat să stilizeze traduceri din rusă în limba română, ajungând ca lipsa banilor să devină o stare permanentă, așa cum reiese, în 1952, din diferitele sale note: „Nu am bani”, „Nu-mi pot lua nici pantofi”.

Din anul 1954 începe să publice monografiile ale pictorilor români, devenind specialist în scrierile despre artă. Dorește să fie apreciat și, în acest scop, respectă indicațiile ideologice primite, ceea ce l-a ajutat să țină conferințe în fabrici, la cercuri de artă plastică și în diferite instituții. Toate acestea culminează cu publicarea sa în „Scânteia”, ziarul regimului. Ajunge ca în jurnalul său să elogieze partidul comunist și regimul, să-l plângă pe Gheorghe Gheorghiu-Dej și să-l vadă pe Nicolae Ceaușescu ca un salvator.

În 1964 își face iluzii că va deveni profesor universitar, dar, fiind un om din vechea generație, neagreat de specialiști, a trebuit să se mulțumească cu pensia primită de la Uniunea Artiștilor Plastici și cu numeroasele misiuni în străinătate. S-a stins din viață în 1970, fiind diagnosticat cu cancer la plămâni.

Privitor la scrierile sale, George Călinescu îi aprecia impresiile din America drept „foarte atrăgătoare”, Nicolae Manolescu nu a fost impresionat de acestea, considerându-le „pagini banale”, Mircea Eliade exclama despre jurnalul lui Petru Comarnescu că este „pur și simplu formidabil”.

Personajul Anton, denumit așa datorită faptului că Petru Comarnescu a publicat monografia lui Octav Băncilă sub pseudonimul Anton Coman, apare în anul 1953 și se manifestă fără întreruperi până în 1969. Prins între marginalizarea definitivă, închisoare sau alternativa de a deveni informator, Petru Comarnescu alege să devină informator. Autorul ne prezintă, așa cum aflăm din nota asupra ediției, o mică parte din notele informative ale agentului Anton, deoarece volumul de informații este cuprins în șase dosare. Notele date de agentul Anton pot fi considerate o adevărată operă: folosește arta portretului, narațiunea, construiește scenarii.

Capitolul întâi al cărții cuprinde două note referitoare la grupul Oprescu, grup despre care, așa cum ne atrage atenția Lucian Boia, agentul Anton nu are decât cuvinte disprețuitoare, pentru că din acest grup fac parte persoane recunoscute în domeniul artelor, recunoaștere după care Petru

Comarnescu a tânjit. În nota sa îl prezintă pe Mircea Popescu, director adjunct al Institutului de Istoria Artei, ca fiind „un om conștiincios (...), nu are o inteligență deosebită și nici finețe de critic”; Remus Niculescu, cercetător la Institutul de Istoria Artei, este văzut ca „extrem de ambițios și îngâmfat la culme”, care „uneltește, face combinații, atacă pe ceilalți”, acesta ajungând să fie arestat și din cauza notelor în care este prezentat ca o persoană ostilă regimului; Theodor Enescu, cercetător la același institut, îi apare agentului Anton ca fiind „avid de a parveni”; Ion Frunzetti, și el cercetător la Institutul de Istoria Artei, este prezentat ca „om de talent, cu o frumoasă cultură”, dar cu un caracter „veninos”; Eugen Schilleru, adjunct la Galeria Universală a Muzeului de Artă al R.P.R., este agreat de agentul Anton, fiind caracterizat drept „foarte cult (...), cu gust, finețe”, în totală contradicție cu ceilalți reprezentanți ai grupului Oprescu; Radu Bogdan este prezentat cu „momente de luciditate și altele de opacitate”; Theodora Voinescu, șef secție de artă feudală, intrată în conflict cu Petru Comarnescu, fiind acuzată de acesta că a sabotat lucrarea despre Voroneț, iar Radu Ionescu, colaborator al Institutului de Istoria Artei, este văzut ca un protejat al lui Oprescu, în ciuda faptului că desfășoară o activitate foarte modestă.

Capitolul al doilea este centrat pe cazul Andricu, despre care cititorul este informat de autor că Mihail Andricu, profesor la Conservator, inițial agreat de noul regim, cade repede în cealaltă extremă. Agentul Anton are un rol important în căderea în dizgrație a compozitorului, deoarece îl prezintă ca pe unul care „se credea mai mare ca Beethoven” și „compunea pentru bani”, deși îi recunoaște talentul: „compunea repede și cu talent compozițiile”.

În cel de-al treilea capitol, intitulat *Recrutarea (nu prea reușită) a lui Andrei Cădere*, aflăm saga familiei Cădere, prezentată de autor și continuată cu notele informative ale personajului central al cărții, care are ca misiune recrutarea lui Andrei Cădere, personaj avut în atenție de către Securitate datorită orientării sale sexuale spre homosexualitate și întâlnirii cu un diplomat american, ce putea deveni un potențial spion. Rolul agentului Anton era acela de a aduna informații despre acesta și a-i schița un portret psihologic. Îl vede pe Andrei Cădere ca pe „un om destul de închis”, care „ia viața în serios”, scuzându-l că „din lipsă de bani sau din curiozitate, mai mult, a alunecat pe panta homosexualității”. Andrei Cădere ajunge să semneze un angajament cu Securitatea, dar va fi, în continuare, supravegheat, la rândul-i. Din discuțiile avute cu Cădere, acesta i se pare „un om inteligent”, iar agentul Anton insistă să se întâlnească, sub pretextul de a-i prezenta niște schițe. Andrei Cădere nu a fost în stare să respecte angajamentul luat, se stabilește în Franța și devine cunoscut. Comarnescu insista sa vada schitele lui Cadere

Capitolul al patrulea este dedicat revoluției anticomuniste din Ungaria din 1956, moment surprins de agentul Anton, care observă starea de spirit a acelor zile din mediile culturale și de la diverse persoane. Surprinde agitația studenților, văzută prin ochii studentului la Litere Ion Tătaru, care-l va ține la curent pe agentul Anton, dar și în urma discuției cu academicianul Alexandru Rosetti; teama de schimbare a simpatizanților regimului și îngrijorarea din acele zile, care i-a făcut să se simtă „ca după o boală de care au scăpat”, pe când cei favorabili revoluționarilor nu fac mărturisiri în public.

Capitolul cinci al cărții ni-l prezintă pe academicianul Alexandru Rosetti, aflat în relații cu Petru Comarnescu, căruia îi povestește diverse lucruri despre persoanele din cercurile în care se învâрте: Academie, Universitate și serate private. Cu toate acestea, agentul Anton remarcă, într-o notă informativă, că „serviabilitatea și caracterul prietenos sunt pe linia liberalismului și obiectivismului burghez, ce nu se potrivesc cu atitudinea unui membru de partid”, deoarece „oportunist, Rosetti ține legături cu toată lumea care vrea să îl frecventeze”.

Capitolul șase al cărții ni-l descrie pe criticul și istoricul de artă Ionel Jianu, care a avut un rol important în viața lui Petru Comarnescu, ajutându-l în perioada grea a vieții sale. Se poate observa atitudinea favorabilă a agentului Anton față de Jianu, pe care-l consideră ca având o atitudine fermă, „de parcă ar fi un membru de partid cu simțământul deplin al răspunderii”.

Cercul mare de artiști și oameni de cultură pe care îl frecventează Petru Comarnescu îl face pe Lucian Boia să le dedice acestora capitolul al șaptelea, intitulat *Portrete de artiști*. Sunt prezentate portretele pictoriței Magdalena Rădulescu, portret favorabil, deoarece Petru Comarnescu îi realizase monografia și o admira pentru „felul de a trăi, de a se îmbrăca”; pictorița Cecilia Cuțescu-Storck intră în atenția agentului, deoarece se purta misterios când „era vorba de chestiuni mai gingașe”; sculptorul Oscar Han intră în vizorul Securității în urma deselor întâlniri cu Petru Comarnescu; sculptorul Constantin Baraschi este creionat într-o lumină nefavorabilă: fiind fără studii academice, a reușit „să intre sub pielea lui Carol al II-lea”, dar care „se bucura de simpatia doctorului Petru Groza”, motiv pentru care a primit comenzi; este descris în notele informative ca urmare a discuțiilor purtate de Petru Comarnescu; sculptorul Ion Vlad este văzut ca un tânăr care „lucrează mult și cu idei mereu noi”.

În capitolul al optulea sunt descriși unii scriitori din perspectiva agentului Anton. Autorul Lucian Boia a realizat o selecție, pentru a-i prezenta pe cei mai cunoscuți. Poetul Vasile Voiculescu este prezentat ca nefiind „un prieten al regimului de democrație populară”, lucru dovedit prin faptul că poeziile sale „nu se integrează în noua literatură”. Deși menajat de noul regim

pe motivul că este „prea bătrân și înrădăcinat într-o anumită mentalitate”, Vasile Voiculescu ajunge să fie arestat. Adrian Maniu este displăcut de agentul Anton atât ca om: considerat „închis, urâcios”, cât și ca artist: „vâna sa poetică a fost destul de slabă”. Scriitorul Ion Marin Sadoveanu, prin încercările sale de apropiere de noul regim, nu este văzut pozitiv de agentul Anton, ci ca un „om fricos”, care se supraapreciază, considerându-se „un fel de Goethe mai mic”. Criticul literar Ștefan Cioculescu, prin atitudinea sa „depărtată de politic și social”, devine un om deloc simpativ regimului.

Dezertarea scriitorului Petru Dumitriu produce un adevărat cutremur literar, dezbătut în capitolul al nouălea al cărții. Agentul Anton este neiertător în cazul acestuia, desființându-l ca om de cultură, considerându-l „mercenar al scrisului, care simulează convingeri, înșeală buna credință” și toate acestea pentru „profituri crescânde”. Este văzut ca un scriitor cu subiecte limitate, ce se purta cu „multă aroganță și înfumurare”, alungându-i pe scriitorii mai vechi și terorizându-i pe cei tineri.

Simpatia lui Petru Comarnescu față de America este evidentă în notele sale, prezente în capitolul al zecelea, unde descrie activitatea Societății „Amicii Statelor Unite”, remarcând că are o orientare culturală și mai puțin politică. În sprijinul afirmațiilor sale enumeră: publicarea „Revistei Româno-Americane”, organizarea programului orei Statelor Unite, cursurile de limbă engleză, conferințele publice, festivitățile comemorative și recepțiile.

Capitolul al unsprezecelea al cărții cuprinde notele informative ale agentului Anton în urma apropierii de un atașat militar al S.U.A. la București. Americanul este urmărit cu trenul, pe parcursul drumului București-Constanța, în localitatea de destinație notându-și fiecare întâlnire a acestuia. Este infiltrat și când atașatul militar merge la Sinaia, dar discuțiile nu merg în direcția dorită de agentul Anton. Această misiune a fost un eșec pentru informator, nereușind să afle lucruri importante.

Un capitol distinct este cel despre tinerii americani care vin în România să cerceteze, iar agentul Anton, prin educația primită în America, este cel mai indicat să aibă întâlniri cu aceștia. În acest context, îi întâlnește pe Keith Hitchins, Frederick Kellogg și Glenn Torrey, veniți în țara noastră după anul 1960, în baza unui acord cultural. Observă atent preocupările, reticenta și temerile studenților americani de a fi puși sub observație și precizează, de fiecare dată, că nu s-au purtat discuții politice.

Ultimul capitol descrie misiunea agentului Anton și tentativa lui de a-i readuce în țară pe marii scriitori care au ales să se afirme în străinătate, printre care Emil Cioran și Mircea Eliade. După întâlnirile cu cei doi, în străinătate, scrie două note informative prin care atrage atenția că aceștia ar trebui invitați

în țară. Realizează o listă cu prietenii din țară ai scriitorilor. Își arată simpatia față de Mircea Vulcănescu, scriitor care a decedat în temnițele comuniste.

Istoricul Lucian Boia include, la finalul cărții, un dicționar selectiv al personajelor care apar în notele informative ale agentului, cu scopul de a-i crea cititorului o imagine despre personalitățile urmărite de agentul Anton.

Păreră istoricului este că cei turnați la Securitate de agent nu aveau cunoștință de rolul acestuia în societate și chiar în viața lor. Cu toate că agentul Anton este un personaj ce nu poate fi agreat, din cauza naturii sale perfide, Lucian Boia susține că: „Comarnescu rămâne, până la urmă, un eseist informat și agreabil, dacă reușim să facem abstracție de concesiile ideologice, destul de supărătoare pentru cititorul de azi. Petru Comarnescu și-a ratat *marea operă* a vieții. Să o fi reușit agentul Anton?”.

Cartea în discuție îi aduce cititorului în prim-plan fața nevăzută a efectelor dramatice pe care un sistem totalitar, fie el de stânga sau de dreapta, le are asupra oamenilor, modul în care au fost distruse cariere, vise și chiar vieți.

Concluziile care se desprind în urma parcurgerii notelor informative cuprinse în această carte sunt dominate de ideea centrală a condiției umane, aceea de ființă slabă, care face compromisuri pentru a-și urmări propriile interese, indiferent dacă erau încălcate principiile morale care duceau la distrugerea destinului unor personalități ale vremii. Cartea este o dovadă a felului în care sistemul comunist a intervenit în viața privată a cetățenilor, punând, la loc de frunte, delatiunea. Din modul de redactare a rapoartelor informative, în care agentul Anton își menționează chiar propria persoană, „Theodora Voinescu torpilează lucrările referitoare la arta feudală (...) a lui Comarnescu, a cărui lucrare despre Voroneț a fost atacată, apoi sabotată”, reiese efectul nociv pe care îl produce punerea unei inteligențe sclipitoare în slujba unui sistem totalitar bazat pe presiune, șantaj și imixtiune în viața privată.

Cartea reflectă o imagine fidelă a situației politice a vremii, a alternativei alese de diferiți intelectuali pentru a se adapta noii orânduiri, fie din cauza lipsurilor materiale, fie din proprie vanitate, aceștia fiind dispuși să facă orice pentru propria bunăstare, ea asemănându-se *Comediei umane* a lui Dante Alighieri, adaptată anilor '50 și '60 ai societății românești.

Loredana TĂNASIE

ARTĂ ȘI CULTURĂ

„Vine Ceaușescu!” Scene din viața comunistă

On April 28th 2014, upon the invitation of the Memorial of Revolution Association of Timișoara, the German writer and painter Herma Köpernik-Kennel, inaugurated her painting exhibition titled „The Ceaușescu’s Era – naive art painting“. A reliable partner in organizing this event was the German Cultural Centre of Timișoara, which also supported us, last year on, April 30th, in planning the launch of the book titled „Es gibt Dinge, die muss man einfach tun“/„Jogging with the Securitate“, a book that was published also in Romanian and which brought to Mrs. Herma Köpernik-Kennel the prize “Gheorghe Ursu” awarded by the Foundation of Human Rights in Bucharest, in 1998.

The opening speeches were delivered by Mr. Siegfried Geilhausen, the German Vice-Consul in Timișoara, Mrs. Alina Baci, the Chief Executive Officer of the German Cultural Centre, Mr. Marcel Tolcea, journalist and scholar of Timișoara, as well as Mr. Traian Orban, President of Memorial of Revolution Association. Last but not the least, the artist herself, Mrs. Herma Köpernik-Kennel, spoke about the genesis of her works as well as about many other aspects.

Key-words: Memorial of Revolution Association, German Cultural Centre, Herma Köpernik-Kennel, Siegfried Geilhausen, Alina Baci, Marcel Tolcea, Werner Kremm, Traian Orban, naive art painting.

Cuvinte-cheie: Memorialul Revoluției, Centrul Cultural German, Herma Köpernik-Kennel, Siegfried Geilhausen, Alina Baci, Marcel Tolcea, Werner Kremm, Traian Orban, pictură naivă.

„În fața unui magazin care vinde cârnați și produse lactate oamenii așteaptă răbdători un camion care va aduce, după cum s-a spus, în cursul zilei, brânză. Magazinul este deschis, rafturile sunt goale, oamenilor nu le mai rămâne nimic altceva de făcut decât – să aștepte.” Vă pare cunoscută scena? Astăzi România este plină de supermarket-uri, pline, la rândul lor, de mărfuri. De toate soiurile, doar bani să fie! Dar să ne amintim că nu a fost mereu așa!

Am prefațat, cu premeditare, articolul cu unul dintre textele care însoțesc o suită de 8 tablouri expuse, din 28 aprilie 2014, la Memorialul Revoluției, când a avut loc un alt fel de vernisaj. Fotografia a fost înlocuită, de această dată, de pictură. O pictură în stil naiv, pe care o cunoaștem de la regretatul Viorel Cristea, pictorul Ghiladului bănățean, ajunsă la noi tocmai din Germania. Autoarea tablourilor prezentate publicului timișorean este artista și

scriitoarea Herma Köpernik-Kennel, care provine din Pirmasens și trăiește, de ani buni, în Berlin.

Herma Köpernik-Kennel nu „comite” întâia colaborare cu Memorialul Revoluției. Prima s-a consumat în 30 aprilie 2013, când autoarea și-a prezentat, la Memorialul Revoluției, volumul *Es gibt Dinge, die muss man einfach tun*, în traducere românească *Jogging cu Securitatea*, care îl are în centru pe disidentul anticomunist Radu Filipescu, opozant al Securității și al regimului Ceaușescu. Pentru *Jogging cu Securitatea* Herma Köpernik-Kennel a fost distinsă, în 1998, la București, cu Premiul Fundației pentru Drepturile Omului „Gheorghe Ursu”.

Atât la prezentarea cărții, cât și la vernisaj, partener ne-a fost Centrul Cultural German, cu care Memorialul Revoluției a dezvoltat, de-a lungul anilor, relații foarte bune.

Alocuțiunile de deschidere au fost susținute de domnul Siegfried Geilhausen, viceconsulul Republicii Federale Germania la Timișoara, de

doamna Alina Baci, directoarea Centrului Cultural German, de domnul Marcel Tolcea, jurnalist și om de cultură timișorean, care a decodificat simbolurile unei picturi ce se cere, mai ales pentru cei mai tineri, a fi descifrată, precum și de domnul Traian Orban, președintele

Memorialului Revoluției. În încheiere, dar nu în ultimul rând, ne-a vorbit despre geneza lucrărilor și despre multe altele însăși artista, doamna Herma Köpernik-Kennel.

Am dori să îi mulțumim, pe această cale, domnului Werner Kremm, publicist, traducător și editor de limba germană, care ne-a ajutat la traducerea în și din limba germană a gândurilor și considerațiilor celor care au luat cuvântul.

Expoziția Hermei Köpernik-Kennel poartă un titlu incitant: „Epoca Ceaușescu – pictură în stil naiv”. Geneza picturilor expuse o localizăm în Bucureștiul anilor 1979-1983, când artista a trăit nemijlocit, împreună cu soțul ei, comunismul, simțind, din plin, chiar ca străini, prezența lui Ceaușescu.

Asemeni expoziției, tablourile artistei au denumiri scurte, dar percutante: „Ceașescu kommt!”, „Vine Ceașescu!”, „Dorfszene”, „Scenă sătească!”, „Warten auf Gouda”, „Așteptând după Gouda”, „Restaurant zur Dämmerung”, „Restaurantul Zorile”.

„Vine Ceașescu!”, o exclamație care acum 25 de ani încă ne înfiora. Și nu de plăcere, ci de groază! Tabloul Hermei Köpernik-Kennel prezintă regia care era pusă la punct înaintea apariției lui Ceașescu pentru așa-numitele vizite de lucru. Ceașescu era, așadar, protagonistul principal, iar figuranții: „oamenii muncii”, țăranii, pionierii și, la un moment dat, „șoimii patriei”. Redăm, în continuare, devoalarea simbolurilor tabloului, pe care o face artista însăși: „Președintele român a călătorit mult prin țară. Când «Vine Ceașescu» totul trebuie să fie pregătit cât mai bine: tinerii pionieri intonează un imn, formația de dansuri populare a satului ar dori să prezinte o mostră a cunoștințelor sale. În fundal, un sătean studiază, neîncrezător, un panou care dă de știre despre avântul permanent al producției. Pentru ca Ceașescu să fie mulțumit de administrația locală, o femeie atârnă mere (destinate exportului și, de aceea, deosebit de frumoase) în pom; țăranii adună vitele din împrejurimi, pentru ca și în această privință planul să pară îndeplinit. În fundal se poate recunoaște, cu scris îngrijit, cu înflorituri, lozinca „Ceașescu și poporul”.

Domnul viceconsul Siegfried Geilhausen a subliniat importanța anului 2014 atât pentru Germania, cât și pentru toate țările foste comuniste, pentru că „Vine Ceașescu!” a fost urmat de „Pleacă Ceașescu!”, după ce plecaseră deja și Erich Honecker și alți lideri comuniști, o plecare, ce-i drept, mai „elegantă”! „Vă mulțumesc pentru invitație și mă bucur că pot fi prezent, îmi face plăcere să vin aici, la Memorialul Revoluției. *Sunt lucruri care trebuie făcute*, acesta este titlul cărții pe care doamna Herma Köpernik a prezentat-o anul trecut la Reșița, când am fost și eu prezent. Mă bucur că păstrați aceste amintiri și că abordați acest subiect al perioadei comuniste nu numai în cărțile dumneavoastră, ci, iată, și în picturi. Și, cu siguranță, v-ați ales anul potrivit, pentru că anul acesta avem mai multe jubilee: pe lângă cei 100 de ani de la izbucnirea Primului Război Mondial, 25 de ani de la căderea Zidului Berlinului și 25 de ani de la eliberarea țărilor din blocul estic de comunism.”

Referindu-se la picturile Hermei Köpernik-Kennel, domnul Marcel Tolcea a stabilit imediat o filiație, mai „di pisti Prut”, aș spune, dar nu prea merge, Germania neavând „onoarea” de a se învecina cu Rusia. „Am venit astăzi foarte curios să văd expoziția și, din prima clipă, mi-am zis în gând: aici este vorba despre filmul «Good bye, Lenin!». România a trăit filmul așa cum a trăit, câteva zile, câteva săptămâni, protagonistul din «Good bye, Lenin!». A trăit ceea ce se cheamă potemkiniadă. Potemkin, atunci când mergea cu Ecaterina prin marea stepă rusă plină de zăpadă, organiza tot felul de

ceaușisme, punea niște case desenate în culori vesele și, în spate, un foc care să ardă și, astfel, împărâteasa, care nu vedea prea bine, să fie convinsă că supușii ei trăiesc foarte bine. Fiecare vizită a lui Ceaușescu era o migrație de vaci grase și frumoase, care plecau de la un loc la altul, acolo unde mergea secretarul general.”

Dar, precizează Marcel Tolcea, localizarea geografică și stilistică nu rămâne imuabilă. Deși artista își pune, pe propria operă, eticheta de „pictură în stil naiv”, fidelă fiind începuturilor care au marcat-o, pentru Marcel Tolcea „tema acestor picturi nu este neapărat România lui Ceaușescu. Această pictură, în primul rând, nu este o pictură naivă. Asemenea naivității este doar ironia. Ironia este o naivitate jucată, o naivitate care este prefăcută. Ironia însoțește aceste lucrări, unele fiind, în opinia mea, un fel de, așa cum zic americanii, cartoons, political cartoons. Ele se apropie de o caricatură grațioasă”.

Delimitând lucrările în funcție de „stafia” lui Ceaușescu și a comunismului, Marcel Tolcea marșează pe cele în care „Ceaușescu nu apare sau factorul politic nu apare. Dar aceste lucrări sunt poate mai ironice și mai puternice decât cele politice, pentru că vorbesc despre dorința noastră de a ne autosugestiona. Și aici vorbim despre faptul că noi întotdeauna dorim să fim mai mult decât suntem. Așadar, o superbă expoziție despre ceea ce vedem, ceea ce înțelegem și ceea ce ne este drag sau, dimpotrivă, privim cu o anumită distanță. O felicit din inimă pe doamna Herma Köpernik pentru amestecul postmodern de sensibilitate, tehnică și de inteligență”.

Doamna Alina Baci și-a reamintit nu doar de prezența anterioară a artistei în 2013 la Memorialul Revoluției, ci și de cea a lui Ceaușescu înainte de 1989, când copiii erau înregimentați, asemeni adulților, aducându-și, în plus, doza de naivitate. „Acum un an am invitat-o pe doamna Herma Köpernik-Kennel să citească dintr-o lucrare importantă și ne-am bucurat foarte mult că am avut posibilitatea să organizăm acest eveniment în acest spațiu al Memorialului Revoluției. Am fost surprinsă când am aflat că doamna Köpernik vine să-și prezinte o altă formă artistică. Când am văzut această imagine care apare și pe afiș, mi-am adus aminte de copilăria mea, când participam la evenimentele de 1 Mai, de 23 August sau la vizitele președintelui și eram de-a dreptul fericiți, ca și copiii, fiind manipulați în acest sens. Revoluția a fost o eliberare pentru mine și mă bucur că am putut experimenta acest eveniment la o vârstă relativ tânără... tânără! Așa cum a spus și domnul Tolcea, această pictură este mai mult decât o pictură naivă, este o pictură foarte atentă și detaliată, și doresc să vă invit pe toți să descoperiți ceea ce aveți în fața dumneavoastră și ceea ce este în spatele acestor imagini!”

Pătrunderea în pictura naivă și în București, iar apoi parcursul urmat sunt rememorate de către artistă încă de la începutul micii destăinuirii (am

putea-o numi) adresate publicului: „Vă mulțumesc pentru cordiala invitație de a veni aici, vă mulțumesc și pentru cuvintele amabile pentru care le-ați spus, nici nu mi-am închipuit că se vor spune atâtea despre această expoziție. Cum am ajuns la pictura naivă? Am scris cărți pentru copii, pe care le-am și ilustrat, iar în anii '70 mi-a venit ideea de a aborda pictura naivă, era o perioadă înfloritoare a picturii naive. Între 1979-1983 soțul meu a fost atașat comercial la Ambasada Republicii Federale din București. Eu am călătorit cu «ochii deschiși» și am avut ideea de a reda tot ceea ce am văzut și am trăit. Am început cu tablouri cu motive vesele vesele, pentru ca apoi să trec la reprezentări criticiste [...]» Pictura „Vine Ceaușescu!” a stârnit interes încă din faza de lucru, când,

povestește artista, „într-o zi s-a întâmplat ca în locuința noastră să fie o spărtură la țeava de alimentare cu apă și de asemenea lucruri, pe vremea aceea, se ocupa așa-zisul Serviciu de Îngrijire a Diplomaților. Ei au venit și au văzut tabloul. M-au întrebat dacă eu l-am pictat, s-au scărpinat în cap... ei interpretaseră acel tablou ca pe o laudă adusă de țară lui Ceaușescu.” Ce bine că arta este (re)interpretabilă!

La norocul de a nu fi „turnat” și luat, apoi, la întrebări trebuie să fi contribuit și faptul că cele mai „periculoase” elemente încă nu fuseseră integrate în tablou: „Tabloul l-am terminat după vizita celor doi care

trebuiau să repare țeava spartă. [...] până la plecarea din București, am pictat doar câmpia și copacii și, de asemenea, biserica, cu mesajul că va învinge altcineva. Tabloul l-am terminat în anul 1984, în Germania”.

Ceașescu „a venit”, mai întâi, în alte locuri din Europa: „Este pentru prima oară când acest tablou este prezentat în România, el a fost prezentat în multe țări europene, dar în România pentru prima oară aici, la Timișoara”.

De România o leagă pe Herma Kopernik-Kennel începuturile artistice, dar și o prietenie: „Prima mea expoziție am avut-o în 1980 la Centrul Cultural German din București, împreună cu Eugeniu Barău, un pictor care pictase tablouri foarte criticiste. El m-a inspirat să pictez mai criticist, nu atât de criticist ca el, dar mai subtil, mai aluziv.”

Tot cu referire la Barău, artista a dezvăluit un gest de curaj și

solidaritate între artiști: „Înainte de a părăsi Bucureștiul, Eugeniu Barău a venit la noi și a adus un triptic foarte criticist, pe care să îl cumpărăm și să îl ducem în Germania.

Tripticul era făcut pe lemnul patului conjugal

al părinților săi, pe care vroiau să îl pună pe foc. Închis fiind, tripticul arăta România idilizată. Deschis fiind, în mijloc era Ceaușescu pe tron și, în jurul său, lingușitorii, iar pe un taur crăpat în două era celălalt nivel de lingușitori, iar totul emana acea atmosferă de respingere a sistemului. Am luat tabloul cu noi în Germania, iar el are un loc de onoare la noi. Eugeniu Barău a fost foarte ușurat că tabloul a ajuns în afara țării.”

Mai vine Ceaușescu? Nu, el nu mai vine, a rămas în tablou, la Memorialul Revoluției (și, pe alocuri, în memoria nostalgicilor!), deoarece, a încheiat Herma Kopernik-Kennel, „după ce a fost expus la Straßbourg, la Luxemburg, aș dori să îl donez Muzeului, pentru că nu există loc mai potrivit unde să fie expus decât aici”.

Adina **HORNEA ABRUDA**

Expoziția CU(I)B de Pictură-Instalație și Sculptură, vernisată la Memorialul Revoluției

On May 29th 2014, the Memorial of Revolution Museum hosted the opening of exhibition called CU(I)B of Painting-Installation and Sculpture, organized by the students of the Faculty of Fine Arts in Timișoara. The exhibition brought to life a complex set of themes bursting with special significances which stirred the interest of all art lovers, students and visitors.

The curatorial team from the Department of History and Art Theory, 2nd Academic Year, whose members were Nicoleta Papp, Rebeca Sale, Bogdan Pomorișat, Valerica Crișan and Cornelia Râmneanțu, and which was coordinated by Ileana Pintilie, PhD., prepared a suggestive text on the signification of the CU(I)B.

Key-words: CU(I)B, Memorial of Revolution, Ileana Pintilie, PhD..

Cuvinte-cheie: Cuib, Memorialul Revoluției, expoziție, Facultatea de Arte, studenți, prof. dr. Ileana Pintilie.

Expoziția CU(I)B de Pictură-Instalație și Sculptură a studenților de la Facultatea de Arte din Timișoara și-a găsit locul în sălile Memorialului Revoluției, pe care le-am consacrat evenimentelor artistice itinerante, în dorința noastră de a sprijini artele frumoase și artiștii de pretutindeni.

Echipa curatorială de la secția de Istorie și Teorie a Artei, anul II, formată din Nicoleta Papp, Rebeca Sale, Bogdan Pomorișat, Valerica Crișan și Cornelia Râmneanțu, coordonată de prof. dr. Ileana Pintilie, a elaborat un text sugestiv despre semnificația cuibului: „Cuibul, locuința și cubul – cu rolul de constructor de spații – constituie elemente care alcătuiesc, în relație cu artistul, identități multiple. CU(I)B reprezintă, așadar, o metaforă, dar una care se constituie, în cadrul expoziției, ca ansamblu de corpuri și corp unitar în sine.

Una din problemele majore ale societății contemporane este lipsa sentimentului de apartenență, necunoașterea originii și a istoriei personale. Rădăcinile noastre nu se află numai în locul unde ne-am născut, ci și în cele din care au pornit strămoșii noștri. Cunoașterea acestora duce către adevărata înțelegere individuală. Prezenta căutare continuă a căminului este de înțeles, luând în considerare lumea actuală, în care haosul a devenit cotidian. Este strigătul după rădăcini și după stabilitate într-un univers care pare să se dezintegreze.

Într-o societate actuală definită de flexibilitatea și maleabilitatea specifică globalizării uităm mereu să revenim «acasă». Omul modern este întruchiparea perpetuum-ului mobile, mereu în mișcare, mereu în căutare de alte locuri, alți oameni, de alte senzații și alte stări.

Se stabilește, prin intermediul lucrărilor și al temei, o legătură a omului cu natura. Fiecare om are un edificiu al său; tot așa cum păsările își construiesc cuiburi, omul clădește raportându-se la sine. Spațiul locuibil este definit de cel care se retrage în el; cochilia are forma melcului, cuibul adăpostește oul, apartamentele și casele oamenii, iar atelierul este spațiul destinat, cu precădere, artistului. Fiecare spațiu este personalizat de demersul fiecărei ființe în cadrul conflictului dintre existență și cunoaștere. La fel cum Gaston Bachelard consideră cuibul ca purtător al unei poetici a spațiului, prin intermediul căruia putem observa identitatea artistului, mediată de spațiul său, în care fie locuiește, fie creează, tot așa și opera de artă stă ca reprezentantă a unui spațiu în desfășurare.

Expoziția CU(I)B ne aduce aminte de cămin, de cuib, de spațiul personal pe care îți lași amprenta. Cu toate că în mileniul al III-lea suntem înconjurați de spații cubice, artificiale, natura reușește mereu să revină în mijlocul acestor aglomerări. Lucrările din cadrul expoziției pun în contrast tocmai această artificialitate modernă a disfuncționalei societăți a funcționalului, a

răcelii și alienării din cadrul spațiului de locuire (...).

„Omul și edificiul se găsesc într-o conexiune continuă, pentru ca actul de refugiu să se realizeze în modul cel mai plăcut posibil. Astfel, spațiul de expunere devine un refugiu, pentru scurt timp, al unor spații desfășurate în diferite moduri și diferite tehnici de către studenții de la diferite secții din cadrul FAD. Fiecare loc are o identitate a sa, constituită în corelație cu cel care însuflețește locul, cel care îl locuiește, de fapt.”

Și-au găsit CU(I)B-ul, nu ca un refugiu, ci ca un spațiu plin de identitate personală, tinerii artiști: Cătălin Bătrânu (Master, anul I, pictură), Andrei Părăușanu (anul III, secția Pictură), Raluca Anamaria Risco (anul III, secția Pictură), Alexandra Ungureanu (anul II, secția Pictură), Dan Daniel (doctorat, anul I, secția Sculptură), Ana Kovacs (anul III, secția Sculptură), Ștefan Pavliuc (anul III, secția Sculptură), Alexandra Teodorescu (anul III, secția Sculptură), Eugeniu Țibuleac (anul III, secția Sculptură), Cecilia Hausmann (Master, anul II, secția Grafică).

Simona **MOCIOALCĂ**

„'89 din Ușă”. Chei pentru descuiat simboluri

On June 6th 2014, the Memorial of Revolution Museum officially inaugurated the “'89 Gallery” with the exhibition titled “'89, standing in the doorway. An art and memory project” signed by Suzana Fântânariu, a talented artist of Timișoara.

The interview that follows is more than a simple dialog, it is a sincere confession which reflects the tumults and quests of an artist who invites us to watch, recall or discover, “standing in the doorway”, the communism with its errors and horrors as well as the Revolution of 1989, with all its supreme sacrifices.

Key words: Suzana Fântânariu, Herta Müller, Traian Orban, Memorial of Revolution, „'89 standing in the doorway”, Revolution, Heroes, doors.

Cuvinte-cheie: Suzana Fântânariu, Herta Müller, Traian Orban, Memorialul Revoluției, „'89 din ușă”, Revoluție, Eroii, uși.

Memorialul Revoluției este un spațiu prielnic nu doar pentru vizitatorii care îi trec pragul, ci și pentru artiști. Din iunie, Memorialul Revoluției „s-a îmbogățit” și cu o galerie, în care unul dintre cei mai hăruiți artiști ai Timișoarei a prezentat publicului o expoziție ce emană forță, dar și multă sensibilitate.

Traseul artistic al Suzanei Fântânariu, care ne-a invitat și ne invită, în continuare, să privim și să (re)memorăm din „ușă” Revoluția din 1989 și comunismul cu erorile și ororile lor, este atât de bogat, încât „l-am comprimat” pentru a lăsa suficient spațiu interviului prin care simbolurile „ușilor” sunt deschise cu „cheile” oferite de autoare însăși.

54 de expoziții personale în țară și străinătate: Roma/Italia; Mödling, Klagenfurt/Austria; Wassenaar, Utrecht/Olanda; Paris/Franța; Sharjah/Emiratele Arabe Unite; Budapesta, Sopron/Ungaria; Saitama/Japonia; București, Timișoara, Iași, Craiova, Arad, Lugoj, Fălticeni/România etc.

Bienale și trienale internaționale de gravură (selectie):

Banska-Bistrica/Cehoslovacia; Friburg și Berlin/Germania; Winterthur și Grenchen/Elveția; Bharat-Bhavan/India; Paris, Chamalières, Saint-Quentin, Saint-Maur și Toulouse/Franța; Cracovia, Wrocław, Katowice, Torun, Jelenia Gora, Majdanek/Polonia; Varna și Gabrovo/Bulgaria; Torino/Italia; Maastricht/Olanda; Belgrad/Iugoslavia; Ljubljana/Slovenia; Tokio, Kochi și Yokohama/Japonia; Ibiza și Caixa-Ourense/Spania; Seoul/Coreea; Sharjah și Dubai/Emiratele Arabe Unite; Budapesta, Győr și Miskolc/Ungaria; Kuala-Lumpur/Malaysia; Trois-Rivières/Canada; Cairo/Egipt; Beijing, Qingdao și Guanlan/China; Graz/Austria; Cacak/Serbia; Podgorica/Serbia și Muntenegru; Bitola, Skopje/Macedonia; Falu/Suedia; Istanbul/Turcia, București/România; Chișinău/Republica Moldova.

Premii naționale (selectie):

1976 – Premiul I, București; 1977 – Premiul Tineretului, Cluj; 1978 – Premiul II, București; 1980 – Marele Premiu „Voronețiana”, Suceava; 1996 – Premiul și Medalia Centenar Blaga, Cluj-Napoca; 1998 și 2000 – Premiul „Catul Bogdan”, Arad; 1999 – Premiul Uniunii Artiștilor Plastici București; 2000 – „Ordinul Național pentru Merit în grad de Cavaler”, București; 1997 – Diplomă de onoare, Academia de Arte Vizuale, Cluj-Napoca; 2004 – Premiul Revistei „Ramuri”; 2006 – Nominalizare la Marele Premiu al Uniunii Artiștilor Plastici, București; 2009 – Diploma de Excelență, Primăria Timișoara; 2009 – Nominalizare Ministerul Culturii, „Premiul Național pentru Artă”, București; 2009 – Diploma de Excelență „Nobilis Ancilla Collorum et Visionum”, Universitatea de Vest, Timișoara; 2009 – Premiul „Pro Cultura Timisiensis”, Timișoara; 2009 – Marele Premiu „Primus inter Pares”, Timișoara; 2011 – Diploma de Excelență, Facultatea de Arte și Design din Timișoara; 2011 – Diploma Meritum, Universitas Occidentalis Timisiensis din Timișoara; 2011 – Premiul special al juriului, Târgoviște; 2012 – Premiul pentru Grafică Experimentală, Iași; 2012 – Premiul MIX-SATB al Salonului de Arte Textile, București; 2012 – „Cetățean de onoare” – Baia/Suceava; 2012 – Diploma de onoare pentru întreaga activitate desfășurată în slujba artelor și frumosului – Primăria Municipiului Călărași; 2012 – Premiul I, Bienala de gravură „Gabriel Popescu”, Târgoviște; 2014 – Premiul „Arcadia” al revistei „Contact internațional”, Iași.

Premii internaționale (selectie):

1982 – Premiul „Ex-Equo”, Banska-Bistrica/Cehoslovacia; 1992 – Premiul I, Paris/Franța; 1993 – Premiul II, Maastricht/Olanda; 1997 – Premiul I, Sharajah/Emiratele Arabe Unite; 1998 – Medalia de Argint, Beijing/China; 1999 – Premiul de achiziție, Trois Rivières/Canada; 2000 – Premiul Asociației Artiștilor din Boemia de Sud, Ceske Budejovice/Republica Cehă; 2003 – Premiul de Excelență, Beijing/China; 2003 – Premiul I, Gornji Milanovac/Serbia și Muntenegru; 2011 – Mențiune de onoare, Istanbul/Turcia; 2014 – Marele Premiu al Ministerului Culturii, Chișinău/Republica Moldova.

Descindeți dintr-un spațiu încărcat, de multe ori chiar „strivit” de istorie, în care culorile poartă nume de mănăstiri: albastrul de Voroneț, roșul de Humor, verdele de Sucevița, galbenul de Moldovița, iar tradițiile folclorice (încă) reușesc să învingă în lupta cu timpurile moderne. Ce v-a adus la Timișoara și ce (vă) oferă Timișoara și Banatul în comparație cu Bucovina dumneavoastră natală?

Am venit în Timișoara în 1986, prin căsătoria cu sculptorul Szakáts Béla, o „mișcare” legată strict de viața particulară. Dar înainte de acest episod

biografic iubeam deja Timișoara, așa cum iubeam și alte orașe din țară. Sunt spații geografice ce configurează România ca matrice în care am decis să trăiesc cu toate „schimbările” istorice, menite să-ți ofere posibilitatea de a căuta și alte locuri. Precizez că după șapte ani acest „ideal” familial, care m-a proiectat în Timișoara, s-a destrămat. Am rămas, în continuare, aici, legată fiind profesional de Facultatea de Arte, reînființată odată cu Revoluția, prin contribuția noastră, a câtorva profesori: Aurel Brăileanu, Romul Nuțiu, Simona Nuțiu, Constantin Catargiu și Suzana Fântânariu.

Nu am venit în Timișoara direct din zona în care m-am născut, Baia-Suceava, ci am descins din Oltenia, de la Craiova, unde îndeplinisem, timp de 11 ani, rolul de tânăr profesor titular, trecut prin toate gradele didactice la Liceul de Artă „Marin Sorescu”. Cu tinerii liceeni, talentați, doritori să ajungă studenți la academiile de artă, am împărtășit experiența acumulată în Institutul de Arte Plastice și Decorative „Ion Andreescu” din Cluj-Napoca, cu durata de studii de șase ani. Foștii mei elevi au făcut o frumoasă carieră artistică, întâlnindu-ne, în prezent, pe simezele galeriilor, muzeelor: Marian Zidaru, Darie Dup, Ioana Bătrânu, Luminița Țăranu, Alina Roșca, Mircea Tohătan, Ortansa Moraru etc.

Ce mi-a oferit Timișoara, Banatul? Cred că trebuie să existe o reciprocitate ca să fii împlinit într-un anumit loc. Mai întâi trebuie să-i oferi tu locului tot ce crezi că te-ar putea reprezenta ca mesaj complex uman și profesional pentru a fi remarcat și pentru a-ți aduce contribuția artistică în noua comunitate. Cu această implicare necondiționată se poate realiza interferența, armonia și normalitatea, iar arta a dovedit că poate fi un liant, un intermediar ideal al comunicării și evoluției. Ceea ce păstrez din datele native, din educația formativă prilejuită de școlile de specialitate urmate (Iași, Cluj) este suportul solid al păstrării identității în orice loc m-aș afla. Dacă sămânța este bună, sănătoasă, sădită într-un pământ fertil aici sau în altă parte, va rodi, iar roadele vor fi ale tuturor: bucovineni, bănațeni, ardeleni, olteni etc. De Bucovina mă leagă copilăria, o perioadă scurtă, de la naștere până la 14 ani, apoi parcursul Liceului de Artă „Octav Băncilă” din Iași ca elevă „internă”, aflată sub atenta grijă a pedagogilor și a profesorilor. Multă carte, multă specialitate, multă disciplină. Etapa bucovineană are un loc important în biografia mea, este încărcată de amintiri și a avut un rol creativ-poetic în formarea mea ca artist și ca om.

Spre Iași, Cluj, Craiova sau Timișoara am purtat cu mine tradițiile folclorice, asigurându-mi, în permanență, un confort spiritual. Îmi place să știu că am rădăcini. Sunt colecționară și fac reconversii artistice legate de „urmele folclorice”, pe care le recuperez din piețe sau din locuri improvizate. Reperul meu, în acest sens, este Lena Constande cu proiectul de la Pădureni și Horia Bernea prin Muzeul Țăranului Român, care este fundamentat pe cultura rurală

românească cu sinteză culturală postcreștină și funcționează ca un ansamblu de instalații pe teme simbolice, cu un program riguros de difuzare a informației despre cultura creștin-ortodoxă. Pentru un artist locul înseamnă și vecinătățile, informațiile și influențele. Dacă aș fi rămas în nord, la Suceava, probabil că aș fi avut „ieșiri”, schimburi culturale cu Polonia, cu Republica Moldova, cu țările baltice, iar experiența ar fi fost tot atât de interesantă. În Timișoara relațiile cu Ungaria, Germania, Austria, Serbia au o conotație „vestică” și deci o imagine mai garantă. E o problemă de reglare istorică a mentalităților. Nu întâmplător, Aristotel spunea: „(...) pare să existe ceva imens și greu de cuprins cu mintea, topos-ul – adică spațiul-loc” (*Fizica, Cartea IV*). Cred în circuitul formativ și informativ al artei ca limbaj universal și deci în comunicarea posibilă de la Est la Vest, de la Nord la Sud. Stă în puterea creației artistului de a cuprinde o arie cât mai largă de manifestare, indiferent de „punctul” convențional în care este fixat.

Sunteți, dacă ar fi să urmărim strict linia de început a biografiei dumneavoastră, de formație grafician. Un grafician cu amprentă puternică, care a trecut și trece mereu granița dintre formele de exprimare plastică, încercându-le, cu apetență și, uneori, simultan, pe toate. De ce?

Interferența dintre genurile artistice mi s-a părut cea mai importantă stare de libertate obținută de un artist, deoarece limita dintre un gen sau altul este o barieră a exprimării unui mesaj adânc și complex. Am avut și o perioadă unilaterală în tinerețe, când am explorat, cu prioritate și consecvență, domeniul gravurii în lemn, xilogravura monumentală. Această tehnică practică după absolvirea facultății m-a fascinat, încât nu mi-am permis alt exercițiu experimental sau tentative de evadare din acest perimetru de investigare. Am considerat că trebuia să parcurg programatic, în timp, etapele cunoașterii acestei străvechi tehnici, aflată, uneori, în conul de umbră. „Sapă, frate / sapă, sapă / până ai să dai de apă!” (Lucian Blaga), mereu îmi amintea acest „dicton” scriitorul I. D. Sîrbu, asistentul marelui poet, de a cărui onorantă prietenie m-am bucurat la Craiova. Când am dat de apă, a fost momentul evadării („Evadare din geometrie”, titlul unei xilogravuri), al exploziei și al libertății de a descoperi alte mijloace de exprimare sub presiunea mesajelor, încărcate de energie interioară. Lungul traseu ce a urmat granițelor deschise dintre genurile artistice m-a apropiat de pericolul „risipirii”, așa cum mărturisea japonezul Mia Kosei în urma unei vizite la atelier (autorul albumului *Maramureș*, premiat la Paris). Dincolo de asumarea unei libertăți de exprimare a fost vechea predilecție spre sculptură, spre tridimensionalitate. Teza mea de doctorat este intitulată: *Spațiu și semn, o dialectică a devenirii imaginii de la planeitate la obiect*. Copil fiind, mă fascina materia frustă, din care puteam modela chipuri, figurine din pământul umed din spatele casei de la Baia, după ploaie, sau materialele textile

moi, lâna, din care confecționam păpuși, sau tăiam nesfârșite fâșii colorate din cârpe pentru țeșutul „preșurilor”.

Tehnologiile vizualului au produs o ruptură în modul meu de percepție, inversând raportul între lucruri și imagine. Astfel, apropierea de obiecte, abandonate, umile a devenit acută („Salvați obiectele singure”, „Jurnal utopic”). Raportul dintre experiența spațiului real și cel construit a fost și este o experiență continuă și necesară. Spațiul și timpul, așa cum reiese din lecturi, sunt unicele forme pe care este construită viața și pe ele trebuie deci înălțată arta.

Corporalitatea lucrurilor, imaginile în trei dimensiuni au impus o viziune a profunzimii. Am făcut, în acest sens, o mutație în viziunea artistică, prin trecerea de la xilogravură la obiecte sculpturale din hârtie, folosind xilogravura agresată ca epidermă a marilor obiecte antropomorfe: „Ambalaje pentru suflet” (1990). Xilogravura imprimată legic, într-un număr de exemplare, a devenit materie (*mater-materia* gravurii), creând, involuntar, o falsă carnație a unor trupuri reinventate, de o plasticitate organică evidentă. Xilogravura trebuia să conviețuiască printre noi, oferindu-se privirii nu numai ca un mit, ci ca o realitate palpabilă în toată tridimensionalitatea ei.

A urmat un lung periplu al cărților-obiect și avalanșa de imagini colate, desfășurate modular pe pereții interiori ai clădirilor ofertante: „Hipersemne într-un inventar totemic” sau „Călătoria imaginilor de la Vest la Est”. Consecventă unui gen artistic interferent, agreat de lumea contemporană, aplicat în recentul proiect „’89 din Ușă”, mă regăsesc într-un citat-fragment al lui Ciprian Radovan, pictor, critic de artă, un erudit intelectual, publicat în revista „Arta”, la solicitarea Magdei Cârneci: „Indiferent de modul de exprimare, regăsim, sub multiple aspecte, și în această expoziție-evocare pe Suzana Fântânariu de maturitate, artistă vizuală cu certe predispoziții literare, exponenta unui neoexpresionism de tip neosimbolist, participativ și diversificat, extins de la delicat până la zguduitoare, apocaliptic” (Ciprian Radovan, „Arta”, *89 din Ușă – O retrăire pentru neuitare*), pentru a-mi motiva „trecerea graniței dintre formele de exprimare plastică” și pentru a răspunde parțial întrebării de mai sus.

În 6 iunie 2014 „Galeria ’89” a Memorialului Revoluției a fost, oficial, inaugurată cu expoziția care vă aparține: „’89 din ușă. Un proiect de artă și memorie”. Cum ați ajuns la acest proiect, când l-ați început și când l-ați finalizat?

Este o aspirație culturală și o deschidere, încercând să credem că rolul artei vizuale ar putea fi mai important decât cel estetic dacă avem de transmis mesaje percutante. Proiectul „’89 din Ușă” a fost gândit cu un an în urmă, în 2013, și s-a finalizat în iunie 2014. Cu distinsul Traian Orban am avut o îndelungată și fructuoasă colaborare, începând cu vechiul sediu din Emanoil

Ungureanu când, an de an, au fost găzduite susținerile examenelor de licență ale absolvenților de la Facultatea de Arte – Universitatea de Vest, expozițiile cu aceste lucrări elaborate fiind programate pentru a fi vizitate de publicul larg.

La Muzeul de Artă, „Sala Visconti”, am desfășurat în aprilie 2013 proiectul expozițional ambiental, individual, intitulat „ZidArta”, dedicat Palatului Baroc, intrat, după un sfert de veac, în circuitul valorilor culturale, patrimoniale, deschiderea lui fiind mult așteptată de artiștii plastici și de public. La masa rotundă organizată cu ocazia acestei expoziții am invitat artiști vizuali, critici de artă, scriitori, jurnaliști, studenți, iar invitatul de onoare a fost Traian Urban, care a comentat expoziția în termeni entuziaști. Cele două uși expuse, intitulate „Antropos I” și „Antropos II”, precum și instalația „Fereastra oarbă” au fost punctele declanșatoare ale viitorului proiect de la Memorialul Revoluției. Propunerea pentru înfăptuirea acestui proiect din partea directorului Traian Urban a fost în asentimentul meu, acela de a trece dincolo de zidurile Muzeului, spre zidurile Memorialului. A fost o provocare de ordin artistic, etic, moral-civic.

Clădirea fostei cazarme, necesitând reparații, păstrând însă configurația arhitectonică inițială, a suportat acțiunea de dizlocare a ușilor și ferestrelor. Am primit un spațiu-atelier în incinta Memorialului și cele 13 uși *ready-made*, simple sau duble, grosiere, unele cu gratii, uniforme, banale, vopsite în alb, gri, roșu, lipsite de atracție estetică. Concentrarea mea asupra acestui proiect a fost maximă, continuă și efervescentă ca o ardere. Trebuia să găsec o cale de ieșire la propriu și la figurat. Sunt, oare, niște „Uși interzise”? – întrebam, parafrazând titlul cărții lui Gabriel Liiceanu, *Ușa interzisă*. Ușile *ready-made* scoase din context și transferarea lor prin reconversie artistică într-o instalație-ambientală de sine stătătoare era miza propusă dincolo de faptul că ele purtau o cicatrice dureroasă lăsată de un sistem nedorit. Trebuiau să fie replici ale trăirii momentului revoluționar. Înainte de a ajunge la sanctificare prin desenarea spontană cu acryl negru a celor doi martiri în cădere („Martiri I și II”), am persiflat sistemul comunist prin cei doi „reprezentanți”, Nicolae și Elena Ceaușescu împușcați („Constructorii și construcții sau marele gri”), lucrare „cenușie”, tipică atmosferei de tristă amintire. Rolurile s-au inversat: ușile comuniste bidimensionale au devenit semne ale revoltei, ale deschiderii ușilor zidite, ale eliberării prin devastatoare forme de supraviețuire („Răniți”). Ele au creat un spectacol mut pe o scenă a timpului ireversibil. Simbolurile folosite sunt: harta României, steagul tricolor, cercul-țintă, texte-ziare-litere, lacăte tăiate, zăvoare, balamale, gratii, ceasul, mâna-corpul-chipul, pământul, bolta, icoana.

Investirea materialelor găsite, metamorfozarea imaginii în ipostază individuală și colectivă marchează un pas în reevaluarea memoriei celor sacrificați pentru libertate, ca act de conștientizare și responsabilitate umană. Este o „copie” mentală și afectivă, o scanare a evenimentelor legate de un destin istoric. Readucerea imaginilor-simbol în prezent, aproape de real, palpabil, tactil, în context ambiental muzeistic, a mărit puterea de impresionare și comunicare a privitorului nedumerit, tot mai întrebător: „Ușa este închisă, întredeschisă, transparentă, opacă?” Ieșirea din încremenire, mobilitatea și expresivitatea formelor redată confirmă stabilirea relației dintre formă, spațiu și timp cu ajutorul unor elemente de limbaj minimale. Lucrate sub o puternică

impresie, deoarece am participat, seară de seară, la mitingurile din Piața Operei, în 1989, trăind și alte episoade răscolitoare, consider că „emoțiile au ars deasupra gândirii”, cum afirma George Călinescu. Proiectul „’89 din Ușă” a fost finalizat în 6 iunie 2014, când a dispus de un vernisaj special, festiv, sobru, cu oaspeți de elită, susținut prin cuvântul de deschidere al lui Marcel Tolcea, inițiatorul înființării „Galeriei ’89”, și de Traian Orban, directorul Memorialului. Cu această ocazie, s-a inaugurat „Galeria ’89”, care deschide perspectiva desfășurării unor proiecte expoziționale de anvergură.

Filmul de autor, intitulat „'89 din Ușă”, realizat de Pavel Vereș cu aspecte din expoziția cu același nume, întărește apelul la re-memorare, la vigilența prezentului în favoarea evaluării corecte a trecutului. El este format din trei momente: cel tensionat, imploziv, cel exploziv și percutant auditiv (împușcăturile și strigătele mulțimii), iar ultima parte este cea comemorativ-meditativă, liturgică. În data de 8 iulie 2014 a avut loc, în cadrul expoziției „'89 din Ușă. Un proiect de memorie și artă”, un colocviu important cu membrii marcanți ai „Ariergardei” condusă de Daniel Vighi, care concluziona: „Am avut în vedere mai ales starea actuală, după un sfert de veac, a libertății de creație, dar și politică, socială și a *mass media*. Discuțiile au avut și un consistent conținut de reflecție filosofică despre libertatea și capcanele ei în lumea postcomunistă din estul Europei”.

Consider că această experiență vizuală ideatică, marcată de tensiuni umane, devine, prin conceptul ei plastic, un moment important al comemorării

Revoluției de la Timișoara, iar Medalia Asociației Memorialul Revoluției, primită la vernisaj din partea acestei instituții, prin reprezentantul ei de frunte, Traian Orban, este darul cel mai de preț.

Ușa este un simbol foarte puternic. Ea poate semnifica intrarea sau ieșirea spre, respectiv dinspre ceva. Alteori, ușa poate fi o invitație la inițiere ori o

despărțire permanentă, respectiv temporară de cineva sau ceva. Ce înseamnă, concret, ușa în lucrările expuse în cadrul proiectului dumneavoastră?

Ușa, dar și poarta, reprezintă în culturile europene un simbol al schimbării, al trecerii dintr-o lume în alta. Se închide sau se deschide, în funcție de un anumit moment trăit de cel care devine personajul acestei miniscene. Ușile duc spre vise frumoase sau spre coșmaruri (ne putem imagina o lume necunoscută, agresivă, dacă ușile sunt închise). Ușile *ready-made* au suportat o intervenție pe „obiect” și așezarea în spațiul noii galerii a fost parietală și tridimensională, cu un coerent dialog plastic-vizual între ele: simple-stactice (o singură „față”), simple mobile (două „fețe”), duble (patru „fețe”), dublu-asociate pentru comunicare (opt „fețe”). Ele sunt mate sau parțial transparente (desen incizat pe vopseaua aplicată pe geam în acel timp nefast). Dat fiind contextul spațiului real al „utilizării” ușilor *ready-made* și scopul folosirii lor în zona simbolisticii pentru co-memorarea Revoluției din Decembrie 1989, se ridică multe întrebări: ce am lăsat în urmă și către ce ne îndreptăm, odată cu trecerea prin această ușă a timpului dinspre trecut spre prezent? E și întoarcere? „Pentru că atunci, în Decembrie 1989, noi, timișorenii, ne-am luat Neamul în spate și am trecut, cu el, prin Poarta, Bolta, Strunga, Ușa dintre Somn și Viață. Semn, simbol al trecerii, al vămii dintre un Afară și un Înăuntru, al unei bariere dintre Sacru și Profan, Cer și Istorie, frică și eroism, dictatură și libertate, viață și moarte”, scrie Marcel Tolcea în prefața catalogului expoziției „’89 din Ușă”.

O interpretare semiotică a ușii ar conduce la ideea că cel care gândește pozitiv întrevide viitorul pe o distanță lungă, iar cel apăsător de o gândire întunecată nu va putea înainta, deoarece nu întrevide orizontul și spațiul de parcurgere este limitat. Ea poate semnala însă prezența și absența, o realitate mai radicală. Ca artist, am transcris însemnele grafice pe aceste uși *ready-made* prin trăirile dinspre interior spre exterior și invers. Responsabilitatea trecerii prin ușă fără a ști ce se ivește în față ridică dileme, nesiguranță și rămâi cu pasul pe loc. Neputința de a deschide ușa, dorința de evadare, acumularea revoltei, claustrarea și lipsa de libertate („Manifestanți arestați”, „Vinovatul”) sunt acele momente în care ușa apare ca un zid. Ea devine „ușă oarbă”, inutilă. Nu mai vorbim de deschiderea lentă a ușilor în funcție de cursul timpului, cum ar fi trecerea de la un an vechi la un an nou, căci timpul este o dimensiune a existenței omului. În tradiția creștină ușa ca simbol deschide calea spre revelație, evocând ideea de transcendență.

„Ce înseamnă, concret, ușile din proiectul «89 din Ușă»”? Le-am preluat ca uși banale, aride, inerte, neornamentate, ornamentul fiind „tocmai depozitarea tainelor colective ale fiecărei etnii”, după cum afirmă Blaga, vopsite, plictisitoare, lipsite de orice simț artistic, „relicve de tâmplărie comunistă”. Ușa roșie „Configurația arheologică a unui timp nefast” a fost chiar

cea de la cabinetul de partid. După intervenția pe obiect, ele au devenit lucrări de artă contemporană expresive, vii, dinamice, puternice, cu alte sensuri și semnificații. Ele par ca niște ființe revoltate sau resemnate. Cred că postmodernismul încărcat de energie și putere de exprimare artistică a mesajelor este perioada propice pentru mine în evoluția acestui proiect.

A fost ușa anului 1989 una deschisă sau, mai curând, întredeschisă pentru România?

Cred că noi am deschis larg ușile în momentul Revoluției, de aceea au existat și consecințe. A fost o deschidere către lume, către Europa. Din păcate, ușile nu au rămas deschise, ele se închideau încet, cei mai mulți dintre semeni preferând ușile întredeschise, pe unde ar exista un acces de plecare și întoarcere, marcând o atitudine de indecizie. Noul sediu al Muzeului Revoluției, instituția care ne conferă identitate, conține fotografii și documente expuse, iar ele fac parte din dosarele care s-au constituit în 1990 privind victimele represiunii comuniste de la Timișoara, evocând spiritul celor care au murit, celor care au avut o contribuție importantă în istoria Revoluției. Numeroase victime care trebuie să primească partea de dreptate și adevăr istoric ne privesc în ochi. Fiind o situație dilematică, dau curs întrebărilor grave puse de Marcel Tolcea la deschiderea expoziției „'89 din Ușă”: „Cât a mai rămas din noi, cei de atunci? Ce am făcut cu Revoluția de la Timișoara? Unde au ajuns speranțele noastre? Ce sau Cine ni s-a deschis, Ce sau Cine ni s-a închis în tot acest sfert de veac ce s-a topit de atunci? Cum ar trebui să le ținem memoria vie celor ce au plecat?”...

După un periplu nefericit al remutării sediului Memorialului Revoluției din clădirea istorică de pe Strada Emanoil Ungureanu Nr. 8, aflată, inițial, într-o stare de degradare avansată, dar reparată, construindu-se, cu efort, un etaj suplimentar și o mansardă, nu s-a putut continua activitatea. S-a obținut însă un nou sediu din partea Ministerului Apărării Naționale. Ca un Sisif, Traian Orban, directorul acestei instituții, a luat de la capăt demersul refacerii, ființării acestui sediu în fosta cazarmă. Știm cu toții că stabilizarea și păstrarea unei astfel de asociații are caracter istoric și merită respectul convenit din partea posterității, mai știm că locul și rolul memorialului într-o societate civică democratică atât la nivel local, național, dar și european, este prioritar, dacă vrem să ducem mai departe flacăra unui ideal. Este locul comemorării momentului „Decembrie '89”, zile de neuitat, încărcate de tragism, ale Timișoarei însângerate, care m-a atras mereu („Un proiect de artă și memorie”). Există diferite stări temporale, de contracție, de dilatare, tănuire. Ele lasă urme în timp. „Ușile Suzanei rămân închise, deci ele se opresc la umbrele ce preced momentul '89, momentul ca atare și, accentuat, la tragismul contextului, cu sugestii explicite de martiraj și neantizare. Am putea sugera și alte sensuri, poetice, ca porți între lumi, cum au și făcut comentatori înzestrați, sau am putea

motiva, în virtual, o evitare lucidă a discrepanței, trăită pe viu, ulterior, între speranțe și fațetele particulare ale democrației noastre.” (Ciprian Radovan, „Arta”, *O retrăire pentru neuitare*).

Acest spațiu pune în valoare evenimentele fie sub aspect comemorativ: vernisări de expoziții, lansări de cărți, filme, proiecte în desfășurare, *performance*-uri etc., fie sub aspectul mărturiilor: simpozioane, mese rotunde, conferințe de presă, interviuri etc. De asemenea, sculpturi și picturi ale artiștilor: Marian Zidaru, Ștefan Călărășanu, Kelemen Ștefan, Tasi Josef, Andrei Medinski, Xenia Eraclide Vreme, Traian Abruda, Panait Stănescu-Bellu, Ecaterina Neagu, Camelia Crișan-Matei, Pavel Torony, Valeriu Leia, Herma Kennel (Germania), Suzana Fântânariu constituie puncte de atracție vizuală, aceste lucrări de artă fiind în consonanță cu profilul acestei instituții, unicul centru național de cercetare pe tema Revoluției. Capela pictată de Casian Murărașu la intrarea în muzeu iluminează sediul și este un loc de reculegere. În exterior, în diferite puncte ale orașului, mesajul celor 12 sculptori, marcat prin monumentele dedicate Revoluției, întrețin vie atmosfera momentului istoric din 1989. Cel mai recent monument este al sculptorului Eugen Barzu, o coloană condensată din cruci sculptate în marmură, care va supraveghea, ca un far, Memorialul Revoluției.

Ușile dumneavoastră nu sunt mute, ca de obicei. Ele „strigă” prin cromatica și elementele care le „populează”. Dar, ca să ajungeți aici, misiunea dumneavoastră nu a fost deloc ușoară. Odată plasat în fața ușii, trebuia să priceapă că aici este comunismul cu erorile și ororile lui și Revoluția cu jertfele ei atât românul contemporan cu evenimentele, cât și cel născut după ele și, în plus, vizitatorul străin, familiarizat cu ușile glisante sau rotative, care ne trece, din fericire, în ultima vreme, tot mai des pragul. Cum ați reușit?

Aveți dreptate, ușile „strigă”, sunt vii, revoltate, resemnate. În lucrările „Cerule guri”, „Portrete eterne”, „Răniți”, portretele colective vizează un dramatism și multă durere prin strigăt. În lucrarea intitulată „Cerule guri”, expresie preluată din limba română populară și comentată de Herta Müller în scrierile sale, există în „pragul de sus” două brâie care constituie frize cu portrete desenate în contururi groase negre, având cromatica și traseul grafic asemănător icoanelor pe sticlă. Strigătele „se văd”, deoarece „cerule guri” este reprezentat prin bucăți mici de oglinzi, mărinind puterea de impresiune a privitorului, care se regăsește în aceste găuri adânci-ființate. Gestul de extrovertire cel mai expresiv este în lucrarea „Erou”, care poartă în piept urmele violente de gloanțe. El este cu mâinile ridicate în sus și nu poate striga, deoarece are un zăvor deasupra gurii, de aceea concentrarea spre expresivitatea feței este maximă. În lucrarea „Pentru cine, pentru ce?” un soldat poartă în piept, ca pe o medalie sau ca pe o ofrandă, România, o hartă în relief a țării, în care zona

Timișoarei este aurită, ca semn al prețuirii jertfelor Revoluției de aici. „Ușile transfigurate de Doamna Suzana Fântânariu rescru cu forță și patetism acest întreg alai de semnificații. De emoții. De reprimări. De mirări în fața unui miracol. De fantasma. De umbre vii ale celor ce nu mai sunt printre noi. De nori. De remușcări. De speranțe. De iubire, frică, nebunie și mântuire. Cât din acestea mai pâlpâie astăzi? Doar dumneavoastră, cei ce le vedeți aici și în gând, ne puteți spune. Șopti”, mărturisește Marcel Tolcea în prefața catalogului expoziției „’89 din Ușă”.

Simbolul ușii ca element determinat istoric, semiotic, a fost „revendicat” cu ajutorul imaginilor plastice ce au constituit un sistem de semne-reper pentru interpretările active ale expoziției. E cert că un artist plastic poate reda prin forța limbajului vizual un complex de sentimente care trec dincolo de mesajul estetic. Vizualul greu poate trece în uitare atât timp cât depozitarea în memorie a evenimentelor are prospețimea clarității în prezent.

Ușile *ready-made* din fosta cazarmă mi-au dat posibilitatea de „a instala în modul cel mai divers” provocările legate de o temă atât de sensibil-umană, care poate marca destinul unui întreg popor. Monumentala instalație „’89 din Ușă” este rezultatul unor eforturi de explorare a dimensiunii comemorative a evenimentului trăit, evaluat artistic prin încercarea de reconstituire cu ajutorul limbajului plastic a celui mai important mesaj: libertatea. După 25 de ani trecutul trebuie adus mai aproape de noi, ca un dor, ca o conștiință, ca o trezire, ca o capacitate nouă de a recupera ceea ce s-a pierdut. O renaștere! Am procedat la o punere în ordinea istorică a momentului „Decembrie ’89” folosind simbolistica corpului uman: mână, corp, portret, parcurgând traseul de la profan la sacralitate, iar ușa ca element metaforic permitea această trecere („Solidaritate”, „Scrisoarea unui întemnițat”). Semnul principal era însuși corpul ca materie primordială, aflat în situația unei configurări „anatomice” ce ține de rană ca urmă de tranzitoriu între viață și moarte („Martiri I și II”). Mormântul, element simbolic miniatural, preluat în lucrarea „Lumina arestată”, este depozitarul memoriei umanității, mărturisind despre o cultură. Transformarea materialelor derizorii în obiecte-semn, cu regulile limbajului plastic respectate, a creat o detensionare a „dezastrului” vechii clădiri, aflate în reparații, acordând posibilitatea de respirație în cele două săli ale galeriei impecabil finisate.

„Aplicată la «’89 din ușă», cu gândurile artistei și super-instalația în sine, sugestia poetică adiacentă, sugerată în detalii și titluri, implică o nuanțată diversitate de sensuri: sunt semne din trecut, sunt acolo accente dramatice de negru și sângerie, sunt marcaje ale revoltei și neantizării, sunt trimiteri spre credința încătușată și nelibertate, gratii și lacăt, aureole pe inima țintă a eroilor

martiri și panglici tricolore, potențial tremurânde, regăsite printre hățișuri de sânge șiroaie, roșu, alb, negru, ca delicate inserții, sugerând libertatea și, poate, fragilele noastre speranțe.” (Ciprian Radovan, „Arta”, ’89 din Ușă – O retrăire pentru neuitare)

Care sunt conotațiile icoanelor pe care le-ați folosit alături de chipuri însângerate, trupuri chinuite și gratii?

Vă referiți, probabil, la ușa cu gratii, „Lumina arestată”, „Cerul gurii” sau „Martiri I și II”, eroi care, prin sacrificiul vieții (rană, durere, moarte), deveniți martiri, au aura unor sfinți. Apropierea de religie, în momentele de cumpănă, precum și solidaritatea colectivă fac parte din procesul de supraviețuire și de continuare a identității umane cu idealurile sale. Mulțimea compactă aflată în Piața Operei din Timișoara în genunchi, rostind, într-o singură voce, rugăciunea „Tatăl nostru” către Dumnezeu pentru salvarea idealurilor unui popor, este doar un exemplu trăit de solidaritate spirituală. Fenomenul religios întotdeauna a avut un rol important în întregirea mesajelor transmise mai ales în momentele critice ale dezvoltării unei societăți.

Am recurs, din punct de vedere artistic, pentru înfăptuirea acestui nobil proiect, la experiment, folosindu-mă de limbajul vizual contemporan. Experimentul și sacralizarea sunt termeni dificil de corelat, de intersectat, pentru că sunt direcții diferite. Experimentul este o concentrare spre cognitiv, având o conotație prospectivă, iar sacralizarea, orientarea spre sacru este înțeleasă ca retrospectivă. Atât experimentul, cât și sacralizarea au pus bazele civilizației europene. În cultura postbelică românească, reevaluarea sacrului este, de fapt, datorată unor tensiuni politico-sociale conjuncturale. Sacrul și modernul sunt doi termeni care se întrepătrund, în cele din urmă, într-o experiență sacră specifică conceptului de modernitate, determinând, de regulă, schimbarea.

Am propus, împreună cu Traian Orban, un proiect memorialistic ambiental cu mai multe direcții, dar care, în cele din urmă, în ansamblul lor, subliniază caracterul ritualic, liturgic. În lucrarea „Portrete în eternitate” am explorat doar reflectarea în fereastră a figurilor de „Răniți” sau „Arestați” imortalizați pe o altă ușă din vecinătate. Cu ajutorul imaginii, care are un rol important în procesul cunoașterii, am reușit să demolez ideea de formă statică, dogmatică, prin spiritualizarea ei („Solidaritate”). Mai multe mâini, arătând semnul victoriei, par a fi buchete de flori regăsite la „pragul de jos” al ușii, într-un alt buchet-obiect format din ziare însângerate.

Abordând o anatomie decorticată, un fel de ecorșeu al timpului, corpurile sunt reconstruite cu ajutorul desenului gestual cu pensula, prin care trece aerul, tocmai pentru a da suflu acestor imagini, grele, sobre, dramatice, animându-le. Umplerea vidului nu s-a dorit a fi evidențiată prin materie, deoarece corpul era doar urma, o hartă antropomorfă pe ecranul ușilor *ready-*

made, iar partea nevăzută completa golurile cu divinul. Ideea de spațiu, timp, mișcare exista în permanență în desfășurarea proiectului. Tendința de dematerializare este evidentă prin absorbirea luminii sau reflectarea ei în oglinda textului („Față în față”), menită să contextualizeze pamblicile tricolore „agățate” prin joc optic de multiplele reflexii ale luminii (litere decupate, cuvinte, matrițe). Desenul grafic expresionist, mai dur, este îndreptat spre partea de extrovertire a momentelor tensionate și tinde spre profan în lucrările „Erou” și „Pentru cine, pentru ce?”.

Importanța imaginii vizuale, puterea cuvântului, inserarea imaginii în text sau alăturarea lui este evaluată în „Scrisoarea unui întemnițat”, „Vinovatul” sau în buchetul de flori format din ziare și manuscrise însângerate. Am recurs la simboluri cu semnificație solar-antropomorfă, dar și țintă în același timp („Omul țintă”). O simetrie radială și un început de boltă folosind auriul este vizibilă în aceeași lucrare. Corpul uman constituie o direcție a unei culturi plastice, abordate subliniind legătura sacrului cu profanul, uneori în situații polemice.

Ușile *ready-made* subscriu unor *re(în)semnări*, cu tendință spre sacru, iar lumina reflectată joacă un rol important în spiritualizarea imaginilor. Când puterea de introspecție este puternică și actul de trăire intens participativ, în situația unor reconstituiri istorice se instituie semnificații adevărate și sacre, dar care trebuie descoperite cu atenție.

Am folosit în acest proiect un sistem de interpretare a limbajului plastic, dovedind că operele de artă nu sunt simple simboluri, ci obiecte necesare vieții sociale. Desfășurarea discursului sacru în spațiul public – muzeul și galeria de artă – fiind necesară, iar arta conotativ-sacră răspunde, extinzându-se în spațiul social (Capela pictată din incinta Memorialului). Artistul simte nevoia să iasă din atelier către public, implicându-se mai mult în viața socială. Bipolaritatea sacru-profan creează un punct de percepție dilematic, căci la antipodul sacrului se află substanța materială derizorie, profană, săracă, pe care o folosesc în construcția ambientală. Caracterul ritualic al acestui asamblaj este susținut, în bună parte, de desenele rudimentare, ce se prezintă ca o crustă a pământurilor secetoase, aride. Epopeea a început sângeroasă și atavică.

Se realizează, astfel, un nou raport de percepție estetică, produsul artistic găsinde-și un loc nou în societate. Se mută accentul de pe „contemplare” pe „utilizare”, încât opera se schimbă, și ea, de la „stabilitate” la „mobilitate”. Opera este deci vie, dinamică. Interpretul de altă dată al operei devine co-autor sau co-producător. În plus, „opera deschisă” reinstaurează timpul și, implicit, spațiul, ceea ce conferă artelor plastice noi posibilități de interpretare și manifestare.

Cu ceva vreme înaintea expoziției, Memorialul Revoluției a primit de la dumneavoastră un dar de suflet. Mă refer la portretul Hertei Müller, care, pentru că tot vorbim de comunism, a suferit din plin de pe urma lui, portret expus în Sala „George Șerban”, alături de picturile naive ale Hermei Kennel, o artistă ce a trecut demult frontiera Germaniei în toate sensurile posibile și a prezentat publicului, în aprilie, epoca Ceaușescu cu recuzita pe care, în mod normal, doar românii o înțelegeau și o foloseau: aluzia, ironia fină, umorul. Cum „ați ajuns” la Herta Müller și cum „a ajuns” ea la noi?

Cândva, am citit, cu mare interes, un interviu în revista „Orizont”, însoțit de fotografii- portret ale Hertei Müller, care m-au impresionat prin expresivitatea lor. Fotografiile-portret din revista „Orizont” erau fascinante, triste, adânci, expresive. Am decodificat în ele zâmbetul Monei Lisa în varianta pur contemporană, marcat deasupra istoriei, deasupra întunericului. Am îndrăznit cu greu „să defrișez” revista, extrăgând aceste imagini, pe care le-am păstrat într-o mapă-colecție pentru confortul meu cultural-documentar și pentru partea artistică impresionantă. Eram convinsă, în urma experienței longevivului proiect „Hipersemne într-un inventar totemic”, că voi fi tentată să le inserez într-un anumit context plastic, datorând fotografului întreaga considerație. Aceste portrete-fotografice au fost mobilul dezvoltării interesului meu ideatic de a le folosi cu valențe de simbol, ținând cont că în spatele lor se afla o personalitate căreia cu toții îi datorăm venerație și respect. Fotografia ca sursă documentară, fericita ei apariție în cea de a doua jumătate a secolului XX, alături de cinematografie, au fost tehnici generatoare de opere, propunând numeroase soluții de exprimare artistică. Deseori am fost atrasă în poetica jocului *pop art* de colajul mixat fotografic, așa cum s-a întâmplat cu cele două picturi-obiect dedicate Hertei Müller.

Cândva, vag îmi amintesc, am zărit-o în Timișoara, fugitiv, în „trecere”, nedrept de puțin. Era îmbrăcată în negru. Involuntar, am tresărit. Această străfulgerare a cunoașterii de aproape și de departe, fără a comunica direct, a rămas, pentru mine, ca un timp prelungit, mereu actual și necesar. Îmi plac spiritele feminine puternice, ancorate în societate, trăind pentru un ideal, cele care pot fi repere. A obținut Premiul Nobel care, paradoxal, utopic, mă împiedică să vorbesc, să scriu, să pictez pentru și despre Herta Müller, de teama unui presupus festivism care ar aminti de vechiul regim comunist. Am realizat prima lucrare cu tendințe *pop art* dintr-o „răsuflare”, spunând: „Această lucrare este pentru mine!” Orice element foloseam din recuzita plastică făcea parte integrantă din construcția acestei lucrări, ca și cum cineva de sus îmi prevăzuse traseele. Nu am mai simțit frigul de la pivnița deasupra căreia locuiesc, „la parter”. La scurt timp, am realizat și a doua lucrare, cu aceeași miraculoasă

ușurință. Ele sunt încadrate atipic, încheind dreptunghiul doar în trei colțuri, cu scânduri „originale”, de la paturile fostei cazărmi.

În toamna anului 2013, cu prilejul Festivalului Internațional de Literatură și Traduceri, Herta Müller este invitată la Iași, patronând acest festival. Împreună cu Atena Elena Simionescu, rector al Universității de Artă „George Enescu” din Iași, am deschis expoziția „Metamorfoza cărții” în Complexul Muzeal Național „Moldova”, sala Cuza-Vodă și, cu această ocazie, un loc important în acest spațiu istoric l-a avut „Portretul Hertei Müller”, solicitat, ulterior, pentru a fi expus la Muzeul Literaturii din Iași. Din păcate, celebra scriitoare nu a putut veni. După închiderea expoziției am considerat că locul acestei lucrări ar trebui să fie la Timișoara, într-o instituție care să consemneze contribuția Hertei Müller la demolarea comunismului, scriitoarea fiind născută în județul Timiș și făcându-și studiile liceale și universitare la Timișoara. Lucrarea premiată la Festivalul Internațional al Artelor din Iași, 2011, se află acum, prin donație, expusă în Sala „George Șerban” din anul 2013. Ea a fost expusă la Klagenfurt, „Galeria 3”, în Austria, la Iași, Galeria „Pallady”, la Complexul Muzeal Național „Moldova”, iar în Timișoara la Biblioteca „Eugen Todoran” a Universității de Vest și la Muzeul de Artă. Cea de a doua lucrare se află în importanta colecție privată a curatorului Alexander Gerdanovits din Klagenfurt, Austria.

Expoziția dumneavoastră va călători, curând, în Spania, la Bilbao, în ținutul bascilor. Ne puteți deconspira câte ceva despre acest eveniment?

Eram la București la un eveniment artistic-literar la Centrul „Jean Louis Calderon” (acest nume memorialistic al jurnalistului de la posturile franceze *Europa 1* și *La Cinq*, a cărui viață s-a stins crud în Revoluția Română, un liceu din Timișoara purtându-i numele), când am primit un telefon de la Consiliul Județean, secția de cultură, fiind întrebată dacă sunt de acord ca expoziția „’89 din Ușă” să fie transferată de la Memorialul Revoluției din Timișoara la Consulatul din Bilbao, Țara Bascilor. Primul impuls de bucurie a fost acela că acest proiect a avut ecou pe o arie geografică largă, europeană, un mesaj important legat de aniversarea a 25 de ani de la Revoluția Română. Știam că pe parcursul celor cinci luni, cât a fost deschisă expoziția-ambient, a fost un punct de atracție al vizitatorilor din țară și străinătate. Pe parcursul acestui timp au existat intenții de itinerare și în Ungaria, la Szeged, la Târgu Mureș sau București. Am fost contactată și de reprezentanții Consulatului din Bilbao pe internet pentru transmiterea datelor biografice și a referințelor asupra lucrărilor. Așa cum am mărturisit la vernisajul din 6 iunie 2014, am considerat că acest proiect este darul meu către Memorialul Revoluției, acest gest civic conturând profilul unui artist responsabil de rolul său în societate, în speranța că va trezi conștiințe. Așadar, indicând locul de referință al proiectului, s-a produs

o bună cooperare cu Traian Orban, directorul Asociației Memorialul Revoluției, între cele două instituții, urmând ca la sfârșitul lunii noiembrie „ușile” (proiectul „’89 din Ușă”) să călătorească fizic spre Bilbao, în acest oraș frumos, ultramodern, avangardist. Ca artist, trăiesc de la distanță, sentimental, melancolia că lucrările vor „viețui” aproape de celebrul Muzeu Guggenheim, așezat pe malul râului Nervion, între dealuri, loc magic ales de arhitectul Frank O. Gehry, și că „ușile”, deschise, vor fi purtătoare de semne și în-semne ale Revoluției din Timișoara, ale Memorialului Revoluției, ale revoluționarilor, ale eroilor, ale martirilor de aici și din toată țara. Este vorba de conservarea istoriei recente, o istorie vizuală. Cele 13 uși simple sau duble aparțin Memorialului Revoluției, considerând că locul lor este cel din spațiul public din România sau din altă parte.

Cum va fi 2015 „din ușă” pentru dumneavoastră?

În general, nu am certitudini la timpul viitor. Mai este puțin până intrăm în noul an. Sper ca deschiderea ușii să fie totală, ea să devină transparentă, dacă, cumva, „s-a blocat”, și să fie un *leitmotiv* al unui trecut dramatic asumat, transferat în zona certitudinii adevărului. Nu aș vrea să stau în pragul ușii, să contemlu viitorul, chiar dacă ar fi larg deschisă, căci această atitudine îmi amintește de Empedocles din Agrigent, „Dublă e nașterea celor ce mor, și dublă pieirea...”. Aș vrea să trec pragul cu revelație și bucurie, să simt libertatea deplină, să fiu ușoară, descătușată, pregătită de zbor. Sub aripă, o cetate, un muzeu imaginar cu toate lucrările mele și ale altora. Dacă aș trece pragul, aș lua cu mine în zbor trei minuni: Revoluția din Timișoara, cei 25 de ani dedicați educației artistice în Facultatea de Arte a Universității de Vest și imaginea tinereții. 2015 nu va mai fi „din ușă”, ci „din fereastră”, o prelungire a minunatului proiect „’89 din Ușă” spre „’89 din Fereastră”, proiect aflat în lucru.

Suzana FÂNTÂNARIU

(Material realizat de Adina HORNEA ABRUDA)

Coloana Eroilor Revoluției: „O unitate umană ascendentă către cer și eternitate”

The Column of the Revolution Heroes is the latest memorial monument dedicated to the Revolution and its Heroes. The column have been placed on November 5th in the yard of the Memorial of Revolution Association and will be unveiled in December, once with the anniversary of 25 years from the Romanian Revolution of 1989.

This study describes the genesis of the memorial monument as well as the most important stages in the artistic evolution and the presence of the sculptor Eugen Barzu both in Romania and abroad.

Key words: Memorial of Revolution, Column of the Revolution Heroes, Revolution, Heroes, Eugen Barzu, Traian Orban.

Cuvinte-cheie: Memorialul Revoluției, Coloana Eroilor Revoluției, Revoluție, Eroi, Eugen Barzu, Traian Orban.

Una dintre cele mai pregnante forme artistice de immortalizare a unui eveniment istoric de referință și a Eroilor săi este sculptura. Mai mult decât pictura, care se bazează pe perspectivă, dar rămâne, totuși, unidimensională, sculptura este o artă a celor 3 dimensiuni.

Situată într-un muzeu, în curtea unui palat, într-o piață publică sau în locurile în care a curs sânge, impactul sculpturii asupra privitorului este covârșitor. El, privitorul, poate contempla sculptura din toate unghiurile posibile, surprinzând și reținând, astfel, cele mai mici detalii, care, uneori, constituie cheia descifrării mesajului artistic.

În Timișoara, ca în orice oraș de pe mapamond, există sculpturi. Unele dedicate, precum spuneam, unei pagini de istorie, altele unor personalități din diverse sfere, care și-au pus amprenta în urbea noastră sau la nivel național.

Am lăsat intenționat la urmă, în această înșiruire sumară, Eroii. Eroii războaielor țărănești, Eroii războaielor mondiale și, mai recent, Eroii Revoluției. Pentru ultimii Eroi (cronologic vorbind, desigur!) s-au ridicat, la inițiativa Memorialului Revoluției, începând din 1990, 12 monumente, amplasate, toate, în locurile în care s-a demonstrat cu mâinile înarmate... doar cu steaguri, s-a scandat și s-a căzut pe caldarâm, sub rafalele puștilor și pistoalelor.

Lor li se adaugă o Coloană a Eroilor, ca urmare a dorinței președintelui Memorialului Revoluției, Traian Orban, de a se ridica un monument și în „(...) sensul giratoriu din Calea Buziașului, în vecinătatea zonei industriale, de unde au ieșit muncitorii din toate fabricile și s-au

îndreptat spre centrul oraşului, moment când Revoluţia din Timişoara a luat o amploare fără precedent, puterea nu a mai putut controla muncitorimea, iar în cursul acelei zile Timişoara a fost declarată primul oraş liber după 45 de ani de comunism”. Deocamdată, monumentul, realizat la scară mai mică, de către artistul timişorean Eugen Barzu, va străjui intrarea în curtea Memorialului Revoluţiei, îndemnând, cu a lui ascensionalitate, la reculegere în faţa Eroilor ridicaţi la cer.

Ardelean de sorginte, mai precis sibian, născut în anul 1968, făcând parte deci din contingentul „decreştelor”, sculptorul Eugen Barzu este un artist format prin două filiere: prima, timişoreană, a Liceului de Arte Plastice „Ion Vidu”, iar a doua bucureşteană, a Universităţii Naţionale de Arte „Nicolae Grigorescu”.

Din anul 1998 este membru titular al Uniunii Artiştilor Plastici Profesionişti din România – Filiala Timişoara, iar din 2009 lector dr. la Universitatea de Vest din Timişoara, Facultatea de Arte, specializarea Sculptură.

Inserez, în continuare, etapele mai importante ale prezenţei artistului Eugen Barzu în România şi în străinătate:

Membru în comisii de specialitate:

- din 1998 membru titular al Uniunii Artiştilor Plastici Profesionişti din România –
    filiala Timişoara;
- din 2007 membru al Comisiei zonale pentru monumente de for public Nr. 1, ce
    cuprinde judeţele Timiş, Arad, Hunedoara şi Caraş-Severin, cu sediul la D.J.P.C.N.
    Timiş

Simpozioane naţionale de sculptură monumentală:

- 2006 – Simpozionul Naţional de Sculptură Monumentală în Lemn, Zeicani-Haşeg/România;
- 2007 – Simpozionul Naţional de Sculptură Monumentală în Marmură Albă de Ruşchiţa, Drăgăşani/România;
- 2011 – Simpozionul Naţional de Sculptură Monumentală în Piatră, Brad/România;
- 2011 – Simpozionul Naţional de Sculptură Monumentală „Brâncuşiana”, Târgu Jiu/România;
- 2011 – Tabăra de Sculptură în Marmură de Ruşchiţa, Râmnicu Vâlcea/România;

2013 – Simpozionul Național de Sculptură Monumentală „Drumuri Brâncușiene”, Craiova/România

Simpozioane internaționale de sculptură monumentală:

1998 – Simpozionul Internațional de Sculptură Monumentală în Marmură Albă de Carrara, Front Canavese [TO]/Italia;

1999 – Simpozionul Internațional de Sculptură Monumentală în Marmură Neagră de

Ormea, Ormea – Provincia di Cuneo/Italia;

2001 – Simpozionul Internațional de Sculptură Monumentală Figurativă în Marmură Neagră de Ormea, Front Canavese [TO]/Italia;

2004 – Simpozionul Internațional de Sculptură în Lemn de Stejar, Caransebeș/România;

2007 – Simpozionul Internațional de Sculptură Monumentală în Lemn Euro-Sculpt, Complexul Național Muzeal „Astra” din Sibiu/România;

2010 – Simpozionul Internațional de Sculptură Monumentală în Teracotă TERRA, Kikinda/Serbia;

2010 – Simpozionul Internațional de Sculptură Monumentală în Marmură Albă de Rușchița, Caransebeș/România;

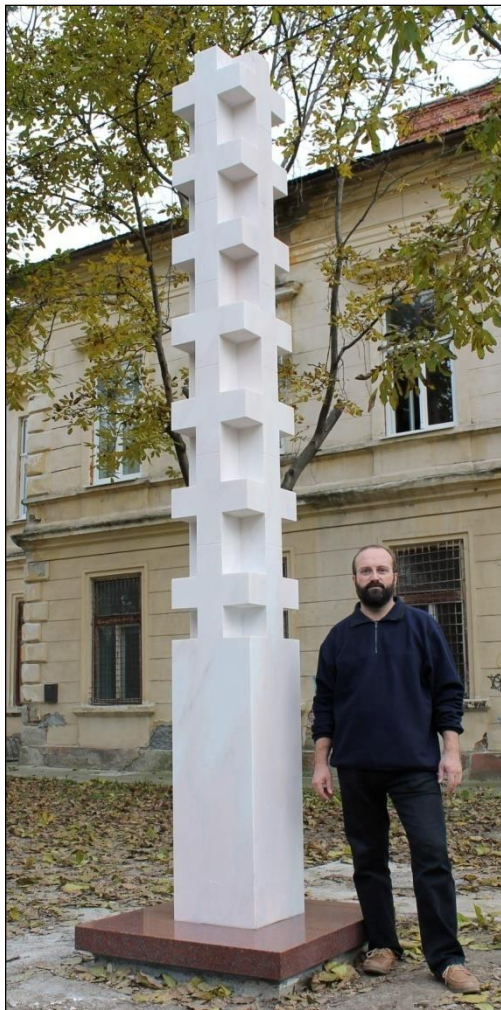
2012 – Simpozionul Internațional de Sculptură Monumentală „Brâncușiana”, Târgu Jiu/România

MONUMENTE DE FOR PUBLIC:

Realizate în marmură, bronz, lemn, teracotă: 1997 – „Fertilo-Materna” (marmură albă de Carrara, Italia), Laboratorio di Scultura di Front, Front Canavese/Italia; 1999 – „Fertilo-Materna II” (marmură neagră de Ormea, Italia), Parcul Central al orașului Ormea/Italia; 2001 – „Prunc” (marmură neagră de Ormea, Italia), Laboratorio di Scultura di Front, Front Canavese/Italia; 2005 – „Maternitate” (lemn de stejar masiv), Parcul Teiuș, Caransebeș/România; 2006 – „Maternitate II” (lemn de stejar), Parcul privat de sculptură Călin Mudrețchi, Zeicani/România; 2007 – „Mater-Humana” (lemn de stejar masiv), Muzeul „Astra” din Sibiu; 2007 – „Mater-Humana II” (marmură albă de Rușchița), Hotel Sofianu, Râmnicu Vâlcea/România; 2010, „Fertilo-Materna” (teracotă), Colonia artistică TERRA, Kikinda/Serbia; 2009, „Sever Bocu” (bronz, granit), Parcul Central din Timișoara, Aleea Personalităților/România; 2010 – „Mater Humana III” (marmură albă de Rușchița), Spitalul Municipal din Caransebeș/România; 2011 – „Geneză” (marmură albă de Rușchița), Parcul Central din Brad/România; 2011 – „Început de lume” (marmură albă de Rușchița), Parcul Casa Barbu Gănescu, Târgu Jiu/România; 2011 – „Geneză II”

(marmură albă de Rușchița), „Vila Boierului”, Râmnicu-Vâlcea/România; 2012 – „Început de lume II” (marmură albă de Rușchița), Târgu Jiu/România; 2013 – „Clepsidra vieții” (marmură albă de Rușchița), Craiova/România.

Am încercat, în rândurile ce urmează, să aflu mai multe despre Coloana Eroilor și autorul ei:

În viața oricărui artist a existat un moment al începutului. Care, de obicei, survine la miraculoasa și colorata vârstă a copilăriei. Toți copiii desenează. Și o fac cu o plăcere nemărginită. Dar unii desenează mai altfel. Alții modelează, din te miri ce, animăluțe, figurine și alte închipuiri ale copilăriei. Când, care și cum a fost începutul dumneavoastră?

Desenez și modelez de la vârsta de 3 ani, așa mi-au spus bunicii și părinții, primii martori ai devenirii noastre !

De unde această dragoste și foame (îndrăznesc să spun!) pentru formă și, poate, mai puțin pentru linie și culoare?

Din școala generală cred că mi-a fost indusă această bucurie și pasiune pentru formă, în special de la profesorul de modelaj de atunci, domnul Szakáts Béla.

Parcursul fiecărui artist este presărat de suișuri și coborâșuri, momente în care artistul simte că

nu (i)-a ieșit la lumină. Creația sau creatorul. Cum și cu ce ocazie ați trăit aceste momente?

Da, cam așa este, un parcurs de acumulări, decantări și sedimentări, făcute în timp, cu mai mult sau mai puțin efort, o sumă de ținte, pe care încerci să

le atingi, ca un vârf de munte pe care vrei să-l cucerești! Experiența treptelor profesionale ce cumulează în sine atât satisfacții, cât și nereușite!

Apetență pentru figurativ sau pentru abstract?

Pentru un tip de figurativ pe care îl doresc cât mai personal și original posibil!

Imediat după Revoluție, întrebarea la modă era: „Ce ai făcut în ultimii 20 de ani?” Acum, la 25 de ani de la Revoluție, eu v-aș întreba: „Cum ați trăit Revoluția și anii ce au urmat?”

Cum am trăit Revoluția? Cu o trăire unică, alături de toată lumea de acolo, de pe stradă, cu emoții și sentimente cu totul speciale! Pot spune doar că am fost și eu pe acolo!

Ce v-a motivat să ridicați un monument al Revoluției?

Recunoștința față de cei ce au plătit cu propria viață curajul de a fi liberi! Este un gest modest, prin care un artist își poate exprima cinstirea memoriei Eroilor din Decembrie 1989. Acest gând de proiectare și ridicare a unui monument în cinstea și memoria Eroilor din Decembrie '89 m-a urmărit mereu, ca o datorie, mai acut sau mai discret, tot timpul. Abia acum am concluzionat profesional o variantă, pe care o consider potrivită pentru acest gând și efort ce durează de mai bine de 20 de ani !

Orice artist transpune, în propria-i operă, aspirații, împliniri, bucurii, tristeți, angoase. Ce stare anume v-a animat întru realizarea acestui monument?

O stare de eliberare înălțătoare!

Coloana, de la greci și romani încoace, este un element foarte prezent în arhitectură. Arta modernă, prin Brâncuși, a revendicat acest element cumva pentru sine. Care sunt conotațiile coloanei sculptorului Eugen Barzu?

O unitate umană ascendentă către cer și eternitate!

Unii confrăți de-ai dumneavoastră afirmă că s-au simțit mai împliniți și respectați ca artiști înainte de 1989. Cum stau lucrurile în cazul dumneavoastră?

În cazul meu majorele împliniri profesionale s-au manifestat după 1989.

Ce formă și amploare ați dori să aibă viitorul dumneavoastră artistic?

De tip și caracter monumental, cu amploare în masă!

Eugen BARZU

(Material realizat de Adina **HORNEA ABRUDA**)

INSTANTANEE – MEMORIAL

Memorialul Revoluției prin ochii copiilor de la Colegiul Național „Ana Aslan”

Cristina Mandae, a History teacher at „Ana Aslan” National High School, was very excited after her first visit at the Memorial of Revolution and she promised she would consider a serious involvement of her students in relation to both the Memorial Museum and the Romania’s recent history. This involvement has soon materialized by the “adoption” of a Revolution monument. Knowing that the last school week in April (a week full of extracurricular activities which are carried out under the “To know more, to be better” programme initiated by the Ministry of Education) will be rather crowded, as it happened last year, Mrs. Cristina Mandae visited us during the entire school year bringing different classes of students whom she encouraged to write down their impressions regarding the Memorial of Revolution.

Key-words: “Ana Aslan” National High School, Memorial of Revolution, Cristina Mandae.

Cuvinte-cheie: Colegiul Național „Ana Aslan”, Memorialul Revoluției, Cristina Mandae

Cristina Mandae, profesoară de istorie la Colegiul Național „Ana Aslan”, s-a entuziasmat de la prima vizită la Memorialul Revoluției și a promis că se va gândi la o implicare serioasă a elevilor ei în ceea ce privește Memorialul și istoria recentă a României, care s-a concretizat prin „adoptarea” unui monument al Revoluției.

Fiind amplasat aproape de școală, au ales monumentul „Evoluție” de la Hotelul „Continental”, al regretatului artist plastic Gheorghe Iliescu-Călinești. Elevii de la Colegiul Național „Ana Aslan” au fost primii care „au adoptat” un monument ridicat la inițiativa Asociației Memorialul Revoluției din Timișoara, depunând, ulterior, coroane de flori în câteva rânduri, însoțiți fiind de doamna profesoară Cristina Mandae.

Știind că „Săptămâna altfel” din luna aprilie va fi una aglomerată, ca și anul trecut, de altfel, doamna profesoară Cristina Mandae ne-a vizitat pe tot parcursul anului cu diferite clase la care predă și i-a îndemnat pe elevi să scrie câteva impresii despre Memorialul Revoluției. Spicuim, în continuare, câteva:

„Pe drum îmi făceam tot felul de gânduri despre ce va fi acolo, eram foarte curioasă și emoționată. Am intrat în curte și primul lucru pe care l-am văzut, împreună cu colegii mei, a fost Zidul Berlinului. Am fost profund impresionată, parcă eram înapoi în timp (...). După câteva minute am fost duși să vizionăm filmul «Noi nu murim!». În acel film am văzut o altă lume, o lume a haosului. Mureau oamenii unul după altul, dar cei care erau în viață

nu se lăsau, luptau și strigau: «Jos Ceaușescu!». În timpul vizionării filmului mă luau fiorii când vedeam oamenii zăcând morți, mă tot gândeam la familiile lor, care sufereau cumplit. Cel mai mult m-a impresionat când am văzut-o pe fata aceea mică, Cristina.¹ La o vârstă la care avea încă multe de învățat și viața ei era la început, s-a sfârșit totul. M-am uitat puțin în jurul meu și toți colegii mei erau ochi și urechi la film (...). După tot acest haos, toată lumea a crezut că totul a trecut. Mai erau teroriștii, care puneau tot felul de capcane; în tot acest timp, s-au creat confuzii, derută și oamenii mureau degeaba; apoi aceștia au dispărut și nu s-a mai auzit nimic de ei (...). Asta a fost o lecție pentru noi toți și nu m-am putut abține, îmi dădeau lacrimile.” (Maria Loredana Vlad, clasa a XI-a C)

---

¹ Lungu Cristina (14.03.1987-17.12.1989), împușcată la 2 ani în inimă, în Calea Girocului, între cei doi părinți.

„În data de 16.01.2014 am fost împreună cu colegii mei din clasa a XI-a C la Muzeul Revoluției din orașul nostru, alături de doamna profesoară de istorie Cristina Mandae. Primul lucru pe care l-am remarcat când am ajuns a fost o alee frumos amenajată. La intrarea în muzeu se află o bucată din Zidul Berlinului. Am aflat că acest zid a rupt Germania în două părți, și anume R.D.G. și R.F.G. Dat fiind faptul că muzeul se află într-o fostă cazarmă militară, se poate observa strădania și interesul cu care s-a amenajat acel loc (...). Nicolae Ceaușescu, fiind informat de cele întâmplate la Timișoara (...), a dat ordin clar să se tragă în populație, fie că se sparge un geam, fie că se strigă împotriva comunismului; (...) oricât de strict poate să fie un om, să dai ordin ca o mulțime de oameni să fie ucisă este ceva lipsit de înțeles. Un lucru care m-a impresionat a fost faptul că, după ce au fost omorâți, oamenii aceștia au fost arși, familiile lor neaflând, în acel moment, ce s-a întâmplat cu ei (...). Cu toate că oamenii au văzut cu ochii lor cum unii sunt omorâți cu atât de multă cruzime, ei tot nu au încetat să protesteze; din contră, au fost și mai deciziși să lupte pentru libertatea lor. Mulți oameni și-au dat viața pentru ca noi să fim liberi, dar, în zilele de astăzi, foarte puțini mai apreciază acest lucru.” (Iulia Tuns, clasa a XI-a C)

„Noi, din vremea aceasta, avem o libertate care nu este supusă unor reguli anume: putem să gândim cum vrem, să ne expunem ideile, să vorbim la telefon fără să ne fie teamă că mâine, poimâine vom fi arestați. Acei oameni pe care i-am văzut în film au luptat pentru noi, până la moarte, pentru ca această țară să fie liberă (...). Mai multe lucruri m-au impresionat și mi-au plăcut, deoarece la Revoluție în Piața Victoriei au fost și bunicii mei, și-i mulțumesc bunului Dumnezeu că sunt în viață și are cine să-mi povestească despre oamenii care și-au dat sufletul pentru libertate, pentru adevăr și pentru a scoate țara asta de sub comunism. Aș vrea să le mulțumesc tuturor celor care au luptat pentru generația mea, pentru ca noi să fim liberi.” (Andreea Bârză, clasa a XI-a C)

„În opinia mea, Memorialul Revoluției mi-a schimbat viziunea în ceea ce privește anii comunismului, Revoluția și ce a urmat după. Am învățat să nu-mi dau cu părerea despre ce s-a întâmplat în acele vremuri, fiindcă nu am trăit pe atunci și nu știu detalii (...). Îl admir foarte mult pe domnul Traian Orban, deoarece la întrebarea: «Ce-ați face dacă l-ați întâlni pe cel care v-a împușcat?» dumnealui a răspuns: «Nu sunt supărat pe cel care a tras, dacă l-aș întâlni, i-aș face cinste cu o bere, mulțumindu-i că nu m-a omorât». Aceste vorbe sunt de apreciat și nu cred că multe victime ale Revoluției, care sunt încă în viață, ar spune asemenea cuvinte (...). Un mare semn de întrebare ar fi de ce, de la o sută

de morți împușcați la început, ajung să fie atâtea victime? De aici se naște termenul de lovitură de stat, a pune mâna pe putere, deoarece se știa, până la urmă, că Ceaușescu va pica. Pe de o parte, unii consideră că în timpul comunismului era mai bine. După părerea mea, nu este așa. Deși România nu avea datorii atunci, oamenii trebuiau să stea la coadă o zi întreagă pentru o simplă pâine. Din păcate, după '89 și până în prezent nu este mai bine. Pur și simplu este un haos total, unde toți politicienii vor bani și putere. Generația de astăzi este nepăsătoare și neinteresată de ce se întâmplă în jur. Generația de pe vremea aceea era o generație luptătoare și care își dorea să obțină drepturile pe care le merita.“ (Raul Cotuna, clasa a XI-a C)

„Cu toate că am mai fost o dată la Memorialul Revoluției, la vechea locație, pot afirma faptul că a fost la fel de impresionant ca prima dată, poate mai impresionant, dat fiind faptul că am aflat și istoria cazarmei militare în care este adăpostită acum această instituție (...). Odată ce am intrat în Memorialul Revoluției, am fost întâmpinați de domnul Traian Orban, care ne-a introdus într-o atmosferă de seriozitate, tristețe și, totodată, de bucurie, pentru că am fost eliberați de regimul comunist (...). Din film am reținut faptul că pastorul reformat László Tőkés a fost scânteia acestei mișcări, când s-a decis să fie mutat împreună cu familia în altă parte, acest lucru deranjându-i pe mulți timișoreni, care s-au adunat, din ce în ce mai mulți, în Piața Maria.“ (Bogdan Fara, clasa a XI-a C)

„Deși nu am fost la prima experiență de acest gen, am rămas, încă o dată, impresionat de sacrificiul făcut pentru libertate al înaintașilor noștri. Memorialul Revoluției din Timișoara este situat într-o fostă cazarmă militară, acest lucru având un impact considerabil asupra vizitatorilor. Un alt element care are rolul de a te transporta în timpul Revoluției și de a-i oferi acesteia autenticitate este reprezentat de faptul că domnul Traian Orban, ghidul nostru și, totodată, președintele Memorialului, a luat parte la Revoluția din 1989, fiind împușcat în picior. Un alt lucru memorabil, care mă impresionează, este faptul că poporul român a avut viteză mare de reacție la auzul veștilor din occident cu privire la prăbușirea celorlalte regimuri dictatoriale. Muzeul Memorialului Revoluției m-a impresionat, deoarece am văzut haine și steaguri care erau pătate cu sânge, acestea având rolul de a-mi intensifica sentimentele cu privire la Revoluția din 1989. În concluzie, pot afirma că poporul român a făcut multe sacrificii pentru obținerea libertății mult dorite.“ (Andrei Fara, clasa a XI-a C)

„Revoluția reprezintă o etapă importantă a fiecărui om care a luat parte la marele eveniment, care semnifică o nouă deschidere spre lume, reprezintă victoria oamenilor care au luptat pentru binele țării, pentru drepturile lor, pentru democrație, puterea populației luptând cu mâinile goale împotriva armelor. Revoluția va face parte din viața noastră, indiferent dacă am participat sau nu (...). În opinia mea, Memorialul Revoluției reprezintă locul în care toate amintirile din Decembrie 1989 sunt păstrate, un loc de meditație asupra lucrurilor întâmplate atunci.” (Florinela Costin, clasa a XI-a C)

„Acel loc este pentru a învăța și a vedea ceea ce s-a întâmplat acum ceva timp și pentru a-ți da seama de diferența dintre timpurile de atunci și cele de acum.” (Denisa Filip, clasa a XI-a C)

„În opinia mea, Memorialul Revoluției a avut un impact emoțional pozitiv asupra celor care au fost acolo, inclusiv eu.” (Alex Levai, clasa a XI-a C)

„Filmul a fost incredibil, m-a impresionat foarte mult, pentru că în el este vorba despre un eveniment foarte important din istoria noastră (...). Memorialul Revoluției este o clădire impresionantă, se simte că istoria încă trăiește acolo, prin fotografiile, picturile, steagurile tăiate în mijloc, care înseamnă libertate. Nu pot explica ce am simțit acolo, deoarece majoritatea lucrurilor care erau emanau tristețe, dar, în același timp, și bucuria de a fi liber; libertatea pentru un om este neprețuită.” (Sergio Liga, clasa a XI-a C)

„Mi s-a părut foarte interesant că vom merge în ora de istorie la Memorialul Revoluției. Inițial, nici nu am știut unde este locația exactă a acestuia (...). Când am plecat, am fost bucuros, că am aflat atâtea lucruri interesante despre Revoluție. Aș dori să mai revin.” (Denis Zaregar, clasa a XI-a C)

„La Memorialul Revoluției am văzut o mulțime de lucruri interesante, dar care ne puteau afecta emoțional. Primul lucru pe care l-am observat când am intrat în fosta cazarmă militară au fost sutele de poze înrămate și ținute amintire din acea perioadă sumbră a României. În acele poze puteam observa, în ochii acelor oameni, suferința și chinurile prin care au trecut (...). A fost un film foarte emoționant, în care am văzut o mare de oameni ce luptau pentru libertatea lor. Am mai văzut și niște desene ale copiilor care au asistat la Revoluție. Aceste desene erau pline de oameni, iar unii se împușcau între ei, apoi pete de sânge; niște amintiri sumbre cu care acei copii au fost nevoiți să crească (...). În ziua de azi, aceste lucruri ar trebui prețuite și păstrate, dar politicienii și noi, oamenii, nu le apreciem suficient.” (Andreea Moise, clasa a XI-a C)

„În film am văzut ceea ce s-a întâmplat, cu adevărat, în timpul Revoluției, câți oameni și-au dat viața pentru țară. Noi le datorăm foarte mult, ei, pentru noi, sunt modele de viață, iar din sacrificiul lor putem învăța foarte multe lucruri pozitive.” (Adelina Novăcuț, clasa a XI-a C)

„Părerea mea este că ar fi păcat să nu știm cât au suferit alții pentru noi, ca să fim liberi și să trăim în democrație. Recunosc că nu știam foarte multe despre ce s-a întâmplat acum 24 de ani la Revoluție. În timp ce vizionam acel film, gândul meu zbura departe, imaginația mea era fantastică. Mă gândeam la ce a fost în sufletul acelor oameni care luptau pentru libertate; aveau și o frică, parcă o simțeam și eu, în acele momente. Mă gândeam și la persoanele care și-au pierdut membri ai familiei, care au fost împușcați și nici măcar nu au reușit să-i înmormânteze creștinește (...). Am rămas profund impresionată să văd acele imagini cutremurătoare cu persoane decedate, militari morți, să văd tricouri rupte, cască de militar străpunsă de un glonte.” (Adelina Teodora Oltean, clasa a XI-a C)

„(...) Memorialul este singurul muzeu de acest fel din țară. Noi, bănaștenii, ar trebui să fim mândri, pentru că avem un asemenea Memorial, care transpune trecutul istoric așa cum a fost: cu bune și cu rele.” (Bianca Pațcan, clasa a XI-a C)

„Din punctul meu de vedere, cele mai importante lucruri au fost: curajul, spiritul patriotic, mobilizarea cetățenilor pentru a începe, mai întâi, o revoltă, care, mai târziu, a devenit o adevărată Revoluție (...). Cred, cu tărie, că unele lucruri nu se vor afla niciodată, probele fiind distruse. Cei care au tras ar fi trebuit să aibă tăria să nu o facă, să contribuie la un viitor mai bun pentru patrie. Din punctul meu de vedere, Ceaușescu și Elena meritau să fie înlăturați, dar nu uciși prin focuri de armă.” (Alin Paul, clasa a XI-a C)

„Nu credeam că poți afla atât de multe lucruri într-o oră și jumătate despre bazele unui nou început în țară, un început pentru omul care urma să aibă drepturi la exprimare, la opinie, la vot, să trăiască într-o țară democratică. Noi le datorăm totul celor care și-au pierdut viața pentru ca noi să trăim astăzi bine. Filmul pe care l-am văzut a fost mult mai dur decât tot ceea ce am citit până acum despre Revoluție. Acest film ar trebui să ne facă să prețuim mai mult ceea ce avem, să nu distrugem frumusețile patriei (...). Povestea domnului Orban Traian m-a impresionat, deoarece credeam, la început, că purta acea cârjă din cauza bătrâneții sau a unei boli, dar mai târziu am aflat că acea cârjă o avea încă din tinerețe, din cauză că a fost împușcat în picior la Revoluție.” (Bianca-Mădălina Boca, clasa a XI-a C)

„La început, am fost încântată că nu vom face oră și nu vom sta la școală. După ce am ajuns și mi s-a povestit despre ce vom urmări și ce ni se va prezenta, mi s-a părut că va fi foarte interesant (...). Nu știam faptul că atâția oameni au ieșit în stradă pentru a protesta împotriva regimului comunist, nu știam că au fost atâția decedați, de la copii de 2 ani până la oameni foarte în vârstă, care erau împușcați fără niciun fel de sentiment.” (Mădălina Bodea, clasa a XI-a C)

„În anul 1989, în luna decembrie, au avut loc proteste și lupte de stradă, care au dus la sfârșitul regimului comunist și la căderea lui Nicolae Ceaușescu, care a fost executat împreună cu soția sa, Elena Ceaușescu.” (Adina Big, clasa a XI-a C)

„În opinia mea, mă simt onorat că am reușit să ajung să cunosc mai multe despre Revoluția din 1989. Să fiu sincer, nici nu știam că Timișoara are un asemenea muzeu... ce să mai zic de Zidul Berlinului! Da, știu, ar trebui și chiar îmi este rușine că am aproape 17 ani, trăiți la Timișoara, și habar n-aveam de existența unui muzeu! În ceea ce privește muzeul, chiar mi-a plăcut ce am văzut acolo, nu mă gândeam să găsesc atâtea obiecte în original de la Revoluție.” (Ibrahim Shuklak, clasa a XI-a C)

„În opinia mea, a unui elev de 17 ani din România, a anului 2014, Memorialul Revoluției este o călătorie în timp spre perioada 1989. După părerea mea, toți oamenii care au participat la Revoluție merită tot respectul, cum se spune: «Eroii nu mor niciodată!». Când am intrat, prima oară, în Memorial, am simțit un fior, parcă trăisem în timpul Revoluției, îmi aminteam toate poveștile pe care le-am auzit despre Revoluție de la părinții și de la bunicii mei. Eu cred că ar trebui ca fiecare copil să fie dus într-un astfel de Memorial și informat despre cele întâmplate, pentru că puțini din tinerii de azi, o generație derutată și fără speranță la mai bine, fără vlagă și fără glas, o generație a lumii virtuale, știu că pentru libertatea noastră a curs sânge. Cum spuneam, tot respectul pentru Revoluționari, «Eroii nu mor niciodată!». Respect '89.” (Alexandru Coraș, clasa a XI-a C)

Simona MOCIOALCĂ

Cerc de prietenie și arc peste timp: Timișoara-Karlsruhe-Timișoara

Upon the invitation of Karlsruhe-Timisoara Circle of Friendship (Freundeskreis Karlsruhe-Temeswar) the Memorial of Revolution Association inaugurated the itinerant exhibition titled “The Romanian Revolution of December 1989 in images” and screened the documentary film about the Romanian Revolution, “We Won’t Die”, directed by Gabriel Burza, in Karlsruhe on June 30th 2014. The opening of our itinerant exhibition was highlighted by the speeches delivered by the Mayor of the City of Karlsruhe, Mr. Frank Mentrup, President of Karlsruhe – Timișoara Circle of Friendship, Mr. Heinz Doll and Mr. Traian Orban, President of the Memorial of Revolution Association.

The event was documented by the local press which underlined the close economic and cultural connections between these two cities, connections which have been initiated thanks to Karlsruhe-Timisoara Circle of Friendship.

Key-words: Memorial of Revolution Association, Karlsruhe-Timisoara Circle of Friendship, Timișoara, Karlsruhe, Ständehaus, Frank Mentrup, Heinz Doll, Traian Orban, Revolution.

Cuvinte-cheie: Memorialul Revoluției, Cercul de Prietenie Karlsruhe-Timisoara, Timișoara, Karlsruhe, Ständehaus, Frank Mentrup, Heinz Doll, Traian Orban, Revoluție.

Foto: Schimb de idei la deschiderea expoziției:
Heinz Doll, Traian Orban și primarul general
Frank Mentrup (de la stânga).

Între 30 iunie-5 iulie 2014 Memorialul Revoluției a fost prezent, urmare a călduroasei invitații a Cercului de Prietenie Karlsruhe-Timisoara (Freundeskreis Karlsruhe-Temeswar), în Karlsruhe, oraș din landul Baden-Württemberg, cu care Timișoara s-a înfrățit încă din anul 1992.

Cu această ocazie, Memorialul Revoluției a vernisat, în 30 iunie la Ständehaus¹, expoziția itinerantă „Revoluția Română din Decembrie 1989 în imagini” și a prezentat filmul despre Revoluție, „Noi nu murim!”, în regia lui Gabriel Burza.

---

¹ Ständehaus Karlsruhe a fost, între 1822-1918, clădirea Parlamentului Marelui Ducat Baden, iar între 1919-1933 a Parlamentului Republicii Baden, în timpul Republicii de la Weimar. În 1944 clădirea a fost grav avariata în timpul unui bombardament, pentru ca în 1961 să fie demolată. În 1991 s-a luat decizia construirii unei noi clădiri, conform vechii arhitecturi, a cărei inaugurare a avut loc în 21 august 1993. Astăzi frumoasa clădire adăpostește biblioteca orașului.

Cercul de Prietenie Karlsruhe-Timișoara a apropiat, imediat după Revoluție, cele două orașe. Orașul-evantai², cum este denumit Karlsruhe de către germani, a ajutat Timișoara mai ales cu aparatură tehnică, medicală și medicamente. De la finele anului 1997 funcționează la Primăria din Karlsruhe, urmare a inițiativei ambelor orașe, Biroul Economic Germano-Român, ce mijlocește contacte între firmele germane și românești.

La deschiderea expoziției au luat cuvântul primarul general al orașului Karlsruhe, domnul Frank Mentrup, președintele Cercului de Prietenie Karlsruhe-Timișoara, domnul Heinz Doll, și președintele Memorialului Revoluției, domnul Traian Orban.

Ausgabe Nr. 148 – Seite 25
 — KARLSRUHE — Dienstag, 1. Juli 2014

Einblicke in die Geschichte

Ausstellung zur rumänischen Revolution im Ständehaus

eki. Im Dezember 1989 gingen die rumänischen Bürger auf die Straße und demonstrierten zu Tausenden gegen die Politik von Diktator Nicolae Ceausescu. Und wie in den benachbarten Ländern des Warschauer Pakts war unter dem Druck des Volkes auch in Rumänien der Wandel nicht mehr aufzuhalten und das Ende der kommunistischen Machthaber nur eine Frage der Zeit. Eines der ersten Zentren der rumänischen Protestbewegung war die heutige Karlsruher Partnerstadt Temeswar. 25 Jahre nach dem Umbruch holte der Freundeskreis Karlsruhe-Temeswar nun die Ausstellung „Die rumänische Revolution in Bildern“ in die Fächerstadt.

Zusammengestellt wurde die Sammlung aus Bildern, Zeitungsartikeln und Dokumenten von Traian Orban von der Organisation Gedenkstätten zur Revolution in Temeswar. „Die Revolution hatte nur Erfolg, weil sich die Bürger in vielen Städten mit Temeswar solidarisch zeigten“, sagte Orban bei der Ausstellungseröffnung im Ständehaus. „Trotz persönlichem Leid haben Sie daran ge-

arbeitet, dass die Geschehnisse der Revolution in Bildern für die Nachwelt festgehalten werden müssen“, würdigte Oberbürgermeister Frank Mentrup die Leistungen von Orbans Organisation, die sich um die Pflege und den Erhalt von mehreren Kulturdenkmälern kümmert. In Westdeutschland werde der Zusammenbruch des Kommunismus in vielen osteuropäischen Ländern vor allem anhand des Beispiels der ehemaligen DDR wahrgenommen, die Bilder aus Rumänien lieferten deshalb neue und teilweise unbekannt Einblicke in die jüngere europäische Geschichte.

Für Karlsruhe sei die Partnerschaft mit Temeswar mehr als ein formaler bürokratischer Akt“, so Mentrup, sie werde gelebt, Kontakte würden gepflegt. Dies sei vor allem dank der unermüdlichen ehrenamtlichen Arbeit des Freundeskreises Karlsruhe-Temeswar möglich. Dank des Aufschwungs in Rumänien sei es inzwischen eine „Städtepartnerschaft auf Augenhöhe“, so Mentrup weiter. „Wenn ich heute die Zeit der Revolution noch einmal Revue passieren lasse, wird mir wieder bewusst, dass Temeswar eine Stadt der Hungernden und Hilfsbedürftigen war“, erinnerte der Freundeskreisvorsitzende Heinz Doll an die Anfänge der partnerschaftlichen Beziehungen nach Temeswar mit insgesamt 55 Hilfstransporten in den vergangenen Jahren. Humanitäre Hilfe haben die Bewohner der aufstrebenden rumänischen Partnerstadt aber schon länger nicht mehr nötig, deshalb widmet sich der Freundeskreis seit geraumer Zeit dem Ausbau der Partnerschaft und der interkulturellen Beziehungen.

Die Ausstellung „Die rumänische Revolution in Bildern“ ist bis Samstag, 5. Juli, im Vortragssaal des Ständehauses, Ständehausstraße 2, zu sehen. Die Öffnungszeiten sind Dienstag bis Freitag von 10 bis 13 Uhr sowie Samstag von 10 bis 14 Uhr. Traian Orban informiert auch über die Hintergründe der Ausstellung. Anmeldungen hierzu telefonisch bei Roland Reinert unter (01 75) 4 09 99 25.

MEINUNGSAUSTAUSCH bei der Ausstellungseröffnung: Heinz Doll, Traian Orban und Oberbürgermeister Frank Mentrup (von links). Foto: jodo

(„Badische Neue Nachrichten“/„Știrile noi din Baden“, nr. 148, marți, 1 iulie 2014)

Ecourile evenimentului au apărut imediat în presa locală și le redăm, în continuare, aproape integral.

Perspective asupra istoriei Expoziție despre Revoluția Română la Ständehaus

„În decembrie 1989 cetățenii români au ieșit pe străzi și au demonstrat cu miile împotriva politicii dictatorului Nicolae Ceaușescu. Și, precum în țările învecinate, membre ale Tratatului de la Varșovia, la presiunea poporului, schimbarea nu a mai putut fi oprită, iar sfârșitul potențailor dictatorilor comuniști a

² „Tânărul” oraș Karlsruhe (fondat în 1715) – în traducere „locul de odihnă al lui Karl” – își datorează numele și existența marchizului Karl Wilhelm von Baden-Durlach (1679-1738). De la castelul orașului, ridicat tot de către Karl Wilhelm, pornesc radial, sub forma unui evantai, 32 de străzi, ceea ce i-a atras și denumirea de oraș-evantai.

fost doar o chestiune de timp. Unul dintre primele centre ale mișcării de protest din România a fost Timișoara, care este astăzi oraș-partener cu Karlsruhe. La 25 de ani după Revoluție, Cercul de Prietenie Karlsruhe-Timișoara a adus expoziția «Revoluția Română în imagini» în orașul-avantai.

Colecția a fost alcătuită de către Traian Orban, de la Memorialul Revoluției din Timișoara, din imagini, articole de ziar și documente. «Revoluția a avut succes doar pentru că cetățenii din multe orașe s-au dovedit solidari cu Timișoara», a spus Orban la inaugurarea expoziției la Ständehaus. «În ciuda suferinței personale, ați muncit pentru ca evenimentele Revoluției **în imagini** să fie păstrate pentru posteritate», **a apreciat a omagiat** primarul general Frank Mentrup rezultatele organizației lui Orban, care se preocupă de îngrijirea și păstrarea mai multor monumente de cultură.

În Germania de Vest prăbușirea comunismului în multe țări est-europene este percepută mai ales prin intermediul exemplului fostei DDR, de aceea, imaginile din România au prilejuit perspective noi și, parțial, necunoscute asupra istoriei europene recente.

Pentru Karlsruhe parteneriatul cu Timișoara este «mai mult decât un act birocratic formal», consideră Mentrup, el este trăit, contactele sunt întreținute. Acest lucru este posibil mai ales datorită muncii neobosite, onorifice a Cercului de Prietenie Karlsruhe-Timișoara. Datorită progresului din România există, între timp, «un parteneriat al orașelor la înălțime **auf Augenhöhe**», **menționează** Mentrup mai departe.

«Dacă aș trece în revistă încă o dată perioada Revoluției, din nou mi-ar fi **bewusst** că Timișoara era un oraș al celor înfomețați și **nevoiași care aveau nevoie de ajutor**», și-a amintit președintele Cercului de Prietenie, Heinz Doll, referitor la începuturile legăturilor de parteneriat cu Timișoara – cu un total de 55 de transporturi cu ajutoare în ultimii ani. Dar de ajutoare umanitare locuitorii orașului-partener românesc în plină dezvoltare nu mai au nevoie deja de mai mult timp, de aceea Cercul de Prietenie se dedică, de multă vreme, extinderii parteneriatului și legăturilor interculturale.

Lupta pentru libertate în imagini Expoziție despre Revoluția Română la Ständehaus

„Luni a fost inaugurată la Ständehaus expoziția despre Revoluția Română din 1989. Centrul de greutate al prezentării este Timișoara, oraș-partener cu Karlsruhe, în care a început revoluția sângeroasă din decembrie 1989. «Suntem foarte recunoscători pentru ajutoare și nu le vom uita niciodată», a spus dr. Traian Orbán, președintele Memorialului Revoluției din Timișoara.

Până sâmbătă se pot vedea la Ständehaus documente originale, fotografiile și articole de ziar despre Revoluție.”

(„Amtsblatt der Stadt Karlsruhe”/ „Jurnalul Oficial al orașului Karlsruhe”, 4 iulie 2014)

Faptul că în Karlsruhe există o comunitate puternică de germani timișoreni și bănățeni s-a simțit nu doar pe străzile orașului, ci și în sala unde au fost prezentate publicului expoziția și filmul, astfel că s-a dialogat pe marginea celor văzute și auzite nu doar în limba germană, ci și în cea română.

Adina HORNEA ABRUDA

Cupa „Eroilor Neamului” la minifotbal – Ediția a IV-a

The 4th Edition of the “National Heroes” Mini-Football Cup, a competition dedicated to the elementary and secondary school students, took place on May 27th / 30th 2014. The competition was organized by the Memorial of Revolution Associations in partnership with the Board of Education of Timiș County and Timiș County Council. This year, the sponsors of this football competition were S.C. Prompt U.M.T. and S.C. TID Tour S.R.L. The project was co-funded by Timiș County Council.

The winner of the competition dedicated to the elementary school students was the team representing „Béla Bartók” Theoretical High School, while the secondary school competition was won by the football team representing „Regele Ferdinand I” Technical High School, who managed to successfully defend the champion title won last year.

Key-words: Memorial of Revolution, Timiș County Council, Prompt U.M.T., TID Tour, Ion I. C. Brătianu, Iuliu Maniu, Vasile Goldiș, Iancu Flondor, Ion Nistor, Mini-Football, Timișoara, „National Heroes” Cup, Béla Bartók, Regele Ferdinand I, students.

Cuvinte-cheie: Memorialul Revoluției, Consiliul Județean Timiș, Prompt U.M.T., TID Tour, Ion I. C. Brătianu, Iuliu Maniu, Vasile Goldiș, Iancu Flondor, Ion Nistor, minifotbal, Timișoara, Cupa „Eroilor Neamului”, Béla Bartók, Regele Ferdinand I, elevi.

Istoric

Asociația Memorialul Revoluției a organizat, împreună cu Inspectoratul Școlar Județean Timiș și cu Consiliul Județean Timiș, în perioada 27 mai-30 mai 2014, a IV-a Ediție a Cupei „Eroilor Neamului” la minifotbal, o competiție devenită deja o tradiție, care se adresează elevilor din gimnaziile și liceele timișorene și care a aliniat, în acest an, la startul ei 8 echipe de gimnaziu și 6 echipe de liceu.

Sponsorii principali ai competiției au fost S.C. Prompt U.M.T. și S.C. TID Tour S.R.L., iar cofinanțator al proiectului Consiliul Județean Timiș.

Printre obiectivele acestei întreceri sunt dezvoltarea spiritului de competiție și stârnirea interesului pentru cunoașterea istoriei locale și naționale. Totodată, competiția este un omagiu adus Eroilor Neamului și urmărește să îndrepte atenția elevilor participanți spre unele personalități ale istoriei naționale și locale. Toți participanții la această ediție sunt invitați să cinstească prin sport memoria Eroilor.

Dacă de-a lungul celorlalte ediții am amintit despre Majestatea Sa Carol I, Alexandru Ioan Cuza, Avram Iancu, Mihai Viteazul, Mircea cel Bătrân, Gheorghe Doja, Eftimie Murgu, Regele Ferdinand I al României, Sever Bocu, Vasile Balmuș, Dan Păltinișanu, în această ediție ne propunem să aducem în atenția participanților cinci personalități din domeniul istoriei care au avut un rol însemnat în realizarea Marii Uniri din 1918.

Ion I. C. Brătianu (1864-1927)

Ion I. C. Brătianu s-a născut la 20 august 1864 la Florița, județul Argeș. A fost om politic, inginer, prim-ministru al României, președinte al Partidului Național Liberal, membru de onoare al Academiei Române.

În 1882 tânărul Brătianu devine absolvent al Colegiului „Sfântul Sava” din București, după care urmează un stagiul de șase luni în serviciul militar, primind, la final, gradul de sublocotenent. Din toamna anului 1883 se stabilește la Paris pentru a-și definitiva studiile superioare. Aici frecventează Școala

Preparatorie „Saint-Barbe”, Școala Politehnică, apoi Școala de Poduri și Șosele, obținând diploma de inginer în 1889¹.

În 1895 candidează pentru Parlament la Colegiul I, fiind ales deputat de Gorj. În 1897 Brătianu este numit ministru al Lucrărilor Publice. Încă de la debutul său în viața politică, Ionel Brătianu a fost sprijinit de gruparea „Oculța”, formată din membri ai partidului care doreau ca acesta să preia conducerea liberalilor².

În 1901, odată cu numirea unui nou cabinet liberal, Ionel Brătianu primește portofoliul Ministerului Lucrărilor Publice, iar în urma remanierii guvernamentale din 1902 primește și interimatul Ministerului de Externe, al cărui titular va deveni. În 1907 Ionel Brătianu este numit ministru de Interne.

La Congresul P.N.L. din ianuarie 1909 I. I. C. Brătianu este ales președinte al partidului, funcție politică pe care o va păstra până la sfârșitul vieții sale. La 2 octombrie 1913 Comitetul Executiv al P.N.L. acceptă propunerea înaintată de Brătianu privind reforma agrară (exproprierea parțială a marii proprietăți) și electorală (colegiu electoral unic)³.

În pragul Primului Război Mondial primul-ministru Ion I. C. Brătianu a sprijinit Antanta, dar a ales pentru neutralitatea României, cea mai bună alegere la începutul războiului. Tot în această perioadă, guvernul Brătianu a semnat un acord cu Italia, prin care s-a convenit ca cele două țări să se informeze reciproc în legătură cu orice schimbări preconizate în politica lor și să nu renunțe la neutralitate fără consultări prealabile.

¹ <http://jurnalul.ro/special-jurnalul/ionel-bratianu-regele-neincoronat>, 16 aprilie 2014.

² http://enciclopediaromaniei.ro/wiki/Ion_I._C._Bratianu, 16 aprilie 2014.

³ http://ro.wikipedia.org/wiki/Ion_I.C._Bratianu, 16 aprilie 2014.

Au fost luate o serie de măsuri care au dus la ridicarea moralului populației românești implicate în război: adoptarea reformei agrare prin exproprierea marii proprietăți și introducerea votului universal.

Din 1918 Ion I. C. Brătianu a prezidat Consiliul de Miniștri, din care făceau parte reprezentanți ai provinciilor istorice, reuniți pentru a discuta formarea României Mari.

Principala preocupare pe plan extern a prim-ministrului român era recunoașterea prin tratat a Unirii celor Trei Provincii cu Patria-Mamă. Desfășurarea lucrărilor i-a creat o mare deziluzie lui Ionel Brătianu, deoarece România a fost trecută în rândul statelor cu interese limitate, putând să participe la dezbateri numai când era invitată, deși, potrivit Convenției din 4 august 1916, se bucura de drepturi egale.

După realizarea Marii Uniri, România Mare cunoaște o serie de prefaceri politice și economice, unde un rol important l-a avut Ion I. C. Brătianu, atât cât a fost la putere, cât și în opoziție. Cele mai importante reforme ale guvernării liberale conduse de omul politic I. I. C. Brătianu au fost: noua Constituție din 1923, legea energiei, legea minelor, legea pentru organizarea armatei din 1924, legea pentru organizarea și exproprierea căilor ferate, legea privind repaosul duminical și sărbătorile legale, legea pentru învățământul primar din 1924, legea organizării judecătorești din 1925, legea pentru înființarea Patriarhiei României din 1925, legea privind organizarea Bisericii Ortodoxe Române, legea electorală din 1926⁴.

Ion I. C. Brătianu s-a stins din viață la 24 noiembrie 1927. La acea dată, ziarul „Dreptatea” remarcă: „S-a stins încă unul dintre cei care au ținut pe umerii lor greaua sarcină a realizării celui mai mare ideal românesc: întregirea neamului”⁵.

Iuliu Maniu (1873-1953)

Iuliu Maniu s-a născut pe 8 ianuarie 1873 în Șimleu Silvaniei, județul Sălaj. El a fost avocat și om politic, unul dintre principalii artizani ai Unirii Transilvaniei cu România.

Iuliu Maniu urmează gimnaziul reformat din Zalău, apoi cursurile universităților din Cluj, Budapesta și Viena, obținând doctoratul în drept (1896). Se implică în lupta de emancipare a românilor din Austro-

⁴ http://enciclopediaromaniei.ro/wiki/Ion_I._C._Brătianu, 16 aprilie 2014.

⁵ http://www.historia.ro/exclusiv_web/portret/articol/ion-ic-bratianu-conducatorul-umbra-al-romaniei-interbelice, 16 aprilie 2014.

Ungaria încă din anii studenției, când susține acțiunile desfășurate prin Memorandum.

După încheierea studiilor este avocat la Șimleu (din 1898), apoi jurist al Mitropoliei Române Unite din Blaj (până în 1915). Vicepreședinte al P.N.R. din 1904, deputat din 1906 în Parlamentul din capitala Ungariei, se remarcă prin lupta dusă pentru drepturile românilor ardeleni. În condițiile destrămării Austro-Ungariei (octombrie 1918), ia inițiativa organizării militarilor români în Senatul Militar Român (Viena, 31 octombrie 1918), pentru a contribui la preluarea puterii politice și administrative în Transilvania și Banat, de către Consiliul Național Român Central, creat la 30 octombrie 1918, din care face parte.

Are un rol important în elaborarea rezoluțiilor adoptate de Adunarea Națională de la 1 Decembrie 1918. În fața românilor adunați la Alba Iulia ține un strălucit discurs, în care arăta că „noi privim înfăptuirea unității noastre naționale ca un triumf al libertății omenești. Noi nu vrem să devenim din oprimați, oprimatori, din asupriți, asupritori. Noi vrem să întronăm pe aceste plaiuri libertatea tuturor neamurilor și tuturor cetățenilor”.

A doua zi (2 decembrie 1918) este ales președinte al Consiliului Dirigent și șef al Resortului de Interne (2 decembrie 1918-4 aprilie 1920), organism provizoriu menit să pregătească trecerea puterii către organismele de stat ale României Mari⁶.

Viabilă se dovedește însă fuziunea Partidului Național Român din Transilvania, prezidat de Iuliu Maniu, cu Partidul Țărănesc al învățătorului Ion Mihalache (10 octombrie 1926), noul partid rezultat, Partidul Național Țărănesc, reușind să cucerească puterea în 1928, în urma unei ample campanii de răsturnare a liberalilor.

În mai 1933 Iuliu Maniu demisionează din fruntea partidului. După patru ani petrecuți la Bădăcin, revine la cârma partidului, care a fost condus, în această perioadă, de Ion Mihalache. În 1937 contribuie, din nou, la căderea liberalilor, printr-un pact de neagresiune semnat cu Mișcarea Legionară, P.N.L. – Gh. Brătianu, Uniunea Agrară a lui C. Argetoianu și Partidul Evreiesc.

După 23 august 1944 este un adversar înverșunat al comunizării României, dar sfârșește prin a fi victima acesteia. Bătrân, trece prin grele încercări: arestarea (1947) în urma înscenării de la Tămădău, procesul politic trucat (octombrie-noiembrie 1947), condamnarea la temniță grea pe viață și detenția la Sighet, unde își găsește sfârșitul⁷. A scris *Ardealul în timpul*

---

⁶ http://biografii.famouswhy.ro/iuliu_maniu/, în 16 aprilie 2014.

⁷ Ioan Scurtu, *Iuliu Maniu: activitatea politică*, Editura Enciclopedică, București, 1995, p. 232.

războiului (1921), *Chestiunea Banatului* (1924), *Problema minorităților* (1924), *România și revizuirea tratatelor* (1934), *Unirea Ardealului* (1934).

Vasile Goldiș (1862-1934)

S-a născut la 12 noiembrie 1862 în casa bunicului din satul Mocirla, județul Arad (astăzi satul îi poartă numele). Și-a început studiile primare la Școala Confesională Românească din Cermei, unde învățător era tatăl său, apoi a trecut la Școala Romano-Catolică din același sat, unde a învățat ungurește, apoi la Școala Germană din Panatul Nou (azi Horea), unde a învățat limba germană, și, în fine, clasa a patra a făcut-o la Arad. Liceul l-a făcut tot la Arad și l-a terminat ca șef de promoție în 1881. După terminarea liceului se înscrie la Facultatea de Drept

din Budapesta, iar din anul următor (1882) se mută la facultatea similară din Viena. Studiază în capitala Austriei până în 1884, apoi se reîntoarce la Budapesta și reușește să termine studiile superioare în 1886, obținând diploma de profesor de istorie și limba latină.

În toamna anului 1886 își începe cariera didactică și preia catedra la Preparandia din Caransebeș, unde va sta timp de trei ani, până în 1889, apoi candidează și obține un post de profesor de istorie la liceul ortodox român din Brașov.

A publicat diverse studii de istorie și literatură în revistele de cultură, a fost secretar al Societății pentru crearea unui fond de teatru român și a înființat, împreună cu Ioan Rusu-Șirianu, ziarul „Tribuna poporului”.

La Arad își reia activitatea pedagogică și va activa ca profesor și director al liceului de fete. În 1906 este ales deputat în Parlamentul de la Budapesta pentru circumscripția Radna. După eșecul de la alegerile din 1910 a participat la mai multe adunări generale ale românilor din diferite localități din Ardeal și Banat, precum și la redactarea unor memorii, și a colaborat la mai multe ziare.

În condițiile înfrângerii definitive a monarhiei, membrii Comitetului Executiv al P.N.R. se întâlnesc la Oradea și hotărăsc să acționeze în Parlamentul Ungar în sensul autonomiei politice a românilor. Vasile Goldiș redactează declarația ce avea să fie prezentată Parlamentului, în care invocă dreptul națiunii române de a dispune singură de soarta ei. La 29 octombrie 1918 se constituie Consiliul Național Român Central, cu sediul la Arad, însărcinat cu punerea în practică a măsurilor prevăzute de Declarația de la Oradea din 12 octombrie 1918. Vasile Goldiș se află printre reprezentanții acestui for. La 7

noiembrie Goldiș reînființează ziarul „Românul” și publică manifestul „Către națiunea română”, prin care preconizează înființarea gărzilor și consiliilor naționale române. La 18 noiembrie 1918 publică un nou manifest important, „Către popoarele lumii”, în limbile română și franceză, prin care arată hotărârea fără echivoc a națiunii române din Transilvania de a se uni cu România. Într-o atmosferă extrem de tensionată, încep pregătirile pentru convocarea Marii Adunări Naționale. Textul convocării este redactat tot de Vasile Goldiș. Astfel, la 1 decembrie 1918, adresându-se „Măritei Adunări Naționale” de la Alba Iulia, în uralele a celor peste 100.000 de reprezentanți din toate ținuturile locuite de români, Vasile Goldiș expune Rezoluția Adunării de Unire cu România⁸.

Cu toate că a fost ministru, rolul politic pe care l-a jucat după Unire a fost destul de limitat. După retragerea din politică a continuat să activeze pe scena culturală în jurul „Astrei”, al cărei președinte a fost. S-a stins din viață la 10 februarie 1934 în locuința sa din Arad, în vechiul palat al ziarului „Românul”⁹. I-au fost organizate funeralii naționale, iar ziua înmormântării a fost declarată zi de doliu național.

Iancu Flondor (1865-1924)

Iancu Flondor este descendentul unei vechi familii boierești, care a deținut dregătorii și a avut moșii în Țara de Sus a Moldovei. El s-a născut la 16 august 1865 la Storojineț, în familia boierului Gheorghe, cavaler de Flondor.

După absolvirea studiilor secundare la Liceul German din Cernăuți (Ober-Gymnasium in Czernowitz) cu diplomă de bacalaureat (1884), a studiat la Facultatea de Drept a Universității din Viena. A obținut titlul științific de Doctor în Drept la Universitatea din Viena (Universität zu Wien), sub numele *Flondor Johann, Ritter von*, din Storojineț¹⁰.

A făcut parte din grupul celor care au format un partid național, sub paravanul societății politice Concordia (martie 1892), iar mai târziu (august 1898) a devenit vicepreședinte al grupării politice care și-a luat denumirea de Partidul Național Român.

În august 1900 ia parte la formarea Partidului Poporal Național, fiind ales președinte al Comitetului Central, devenind apoi președinte al partidului

⁸ http://enciclopediaromaniei.ro/wiki/Vasile_Goldis, 16 aprilie 2014.

⁹ http://ro.wikipedia.org/wiki/Vasile_Goldis, 16 aprilie 2014.

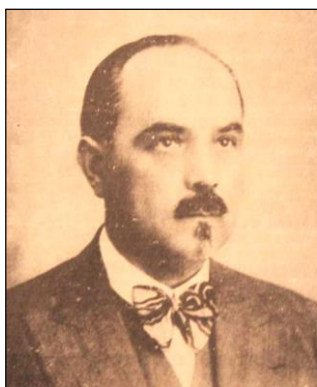
¹⁰ Valeriu Braniște, *În slujba Bucovinei, în slujba neamului românesc. Articole politice*, Ediție și studiu introductiv de Ioan Cocuz, Suceava, Editura Bucovina viitoare, 1998, p. 60.

(1901-1904). Demisionează de la conducerea P.P.N., pentru că nu reușește să-și impună proiectele politice, dar revine în viața politică (octombrie 1908), fiind ales președinte al unui nou partid, Partidul Creștin Social Român din Bucovina, care își schimbă denumirea în Partidul Român (ianuarie 1909). Renunță la funcția de președinte al Partidului Român (noiembrie 1910), ca rezultat al neînțelegerilor cu alți lideri politici. Revine în prim-plan după Primul Război Mondial, având un rol fundamental la realizarea Unirii Bucovinei cu România¹¹.

A fost președinte al Consiliului Național Român, apoi președinte al Congresului General al Bucovinei, adunare reprezentativă care a decis Unirea cu România (15/28 noiembrie 1918).

Asumându-și nobila misiune, Iancu Flondor declara în ziua de 27 octombrie 1918: „Sunt gata să jertfesc totul pentru înfăptuirea voinței poporului român din Bucovina”. După realizarea Unirii, Iancu Flondor a condus Bucovina pentru o scurtă perioadă, așezând bazele administrației românești în provincie: a introdus limba română în învățământ, administrație, justiție etc.; a angajat funcționari din rândul autohtonilor; a militat pentru recuperarea depozitelor din băncile austriece; a sprijinit presa românească; a promovat democratizarea vieții publice și a pledat în favoarea intereselor țăranilor în cadrul elaborării proiectului de reformă agrară¹².

Retras la Storojineț, el a urmărit îndeaproape evenimentele politice din România. Inima acestui mare bucovinean a încetat să bată la 19 octombrie 1924. Statul român i-a organizat funeralii naționale, reprezentanții regelui și guvernului depunând coroane. Iancu Flondor este înmormântat în cripta familiei, de la Storojineț.

Ion Nistor (1876-1962)

Ion I. Nistor s-a născut la 17 august 1876 în Bivolărie, districtul Rădăuți. S-a remarcat ca istoric și militant unionist bucovinean, membru al Comitetului de Organizare a Adunării Naționale de la Cernăuți, care a hotărât Unirea cu România, în cadrul căruia a redactat „Actul Unirii”. Ion I. Nistor a fost, de asemenea, profesor la Universitățile din Viena și Cernăuți, rector al Universității din Cernăuți, profesor universitar la București, membru al Academiei

¹¹ http://biografii.famouswhy.ro/iancu_flondor/ în 16 aprilie 2014.

¹² Ștefan Purici, *Iancu Flondor (1865-1924). O viață în slujba dreptății*, în „Codrul Cosminului”, pp. 265-268, <http://atlas.usv.ro>, 16 aprilie 2014.

Române (1911), director al Bibliotecii Academiei Române, fruntaș al Partidului Național Liberal, fost ministru de stat, reprezentând Bucovina, apoi, succesiv, ministru al Lucrărilor Publice, al Muncii și, în final, al Cultelor și Artelor.

A urmat 2 ani școala primară în satul natal și apoi o continuă, în limba germană, în orașul Rădăuți. Între anii 1889-1897 urmează cursurile Liceului „Eudoxiu Hurmuzaki”, pe atunci liceu german, dobândind un mare interes și dragoste pentru trecutul românilor bucovineni. După ce a susținut examenul de bacalaureat, este admis ca student la Facultatea de Filosofie a Universității Cernăuți. A activat o perioadă ca profesor suplinitor la Cernăuți, iar în anii 1904-1907 a fost profesor secundar la Liceul Clasic din Suceava, timp în care a început să editeze, împreună cu George Tofan și Victor Moraru, revista „Junimea literară”.

Membru al conducerii Societății pentru cultura și literatura română în Bucovina din 1913, profesor la Universitatea din Cernăuți din 1914 și membru corespondent al Academiei Române din același an, Ion Nistor s-a stabilit la București și a fost ales președinte al Comitetului Refugiaților Bucovineni¹³.

În perioada 1919-1939, în plan politic și public, a avut responsabilități dintre cele mai diverse. A fost ministru al Bucovinei în guvernul condus de Ion I. C. Brătianu în 1922-1926; senator de drept, între 1928-1933; ministru secretar de stat pentru minorități etnice în 1933; ministru al muncii în Guvernul condus de Gheorghe Tătărăscu; ministru al Cultelor și Artelor în Cabinetul lui Gheorghe Tătărăscu.

A fost arestat la 5/6 mai 1950, a fost internat la închisoarea Sighet pe timp de 24 de luni; ulterior, pedeapsa este majorată cu 60 de luni, fiind eliberat la 5 iulie 1955. S-a stins din viață în 1962¹⁴.

Sperăm ca scurta prezentare a Eroilor omagiați în această competiție să le fi trezit tuturor participanților la Ediția a IV-a a Cupei „Eroilor Neamului” dorința de a afla mai multe amănunte din viața exemplară a celor ce au făurit istoria noastră națională, pentru a putea duce mai departe flacăra vie a libertății, demnității și unității!

---

¹³ <http://www.faxmedia.ro/personalitatea-zilei/ion-i-nistor/>, 16 aprilie 2014.

¹⁴ http://ro.wikipedia.org/wiki/Ion_Nistor, 16 aprilie 2014.

Eroii nu mor niciodată, Eroii nu au vârstă!

Desfășurare

Grupa A – Gimnaziu – 27 mai 2014, Teren: Școala Generală Nr. 16 „Take Ionescu”

Școala Generală Nr. 16 „Take Ionescu” – Liceul Teoretic „Nikolaus Lenau”: 2-0;

Școala Generală Săcălaz – Școala Generală Beregsău Mare: 3-0;

Școala Generală Beregsău Mare – Școala Generală Nr. 16 „Take Ionescu” : 0-3;

Liceul Teoretic „Nikolaus Lenau” – Școala Generală Săcălaz: 1-4;

Școala Generală Nr. 16 „Take Ionescu” – Școala Generală Săcălaz: 1-0;

Școala Generală Beregsău Mare – Liceul Teoretic „Nikolaus Lenau”: 0-3.

Școala Generală Nr. 16 „Take Ionescu” s-a calificat în finală, reușind, cu greu, victoria în meciul decisiv contra echipei din Săcălaz, cu scorul de 1-0, în condițiile în care, la meci egal, echipa din Săcălaz era calificată în finală.

Grupa B – Gimnaziu – 28 mai 2014, Teren: Școala Generală Nr. 16 „Take Ionescu”

Școala Generală Nr. 21 – Liceul Teoretic „Béla Bartók”: 0-2;

Școala Generală Cărpiniș – Școala Generală Checea: 0-1;

Școala Generală Nr. 21 – Școala Generală Cărpiniș: 3-0;

Liceul Teoretic „Béla Bartók” – Școala Generală Checea: 2-0;

Școala Generală Checea – Școala Generală Nr. 21: 2-0;

Liceul Teoretic „Béla Bartók” – Școala Generală Cărpiniș: 4-0.

S-a calificat în finală echipa Liceului Teoretic „Béla Bartók”, fără gol primit, având cea mai bună apărare din competiție. O surpriză plăcută a reprezentat echipa din Checea.

Joi, 29 mai 2014, pe terenul Colegiului Tehnic „Regele Ferdinand I” s-au înregistrat următoarele rezultate în competiția destinată liceelor:

Grupa A:

Colegiul Tehnic „Regele Ferdinand I” – Liceul Teoretic „Béla Bartók”: 3-0;

Liceul Teoretic „Béla Bartók” – Liceul Teoretic „J. L. Calderon”: 0-3;

Liceul Teoretic „J. L. Calderon” – Colegiul Tehnic „Regele Ferdinand I”: 1-4.

S-a calificat în finală Colegiul Tehnic „Regele Ferdinand I”, care s-a impus mai greu decât arată scorul în fața echipei Liceului „J. L. Calderon”.

Grupa B:

Colegiul Tehnic „Ion I. C. Brătianu” – Colegiul Național „C. D. Loga”: 0-4;
Liceul Teoretic „Nikolaus Lenau” – Colegiul Tehnic „Ion I. C. Brătianu”: 3-2;

Colegiul Național „C. D. Loga” – Liceul Teoretic „Nikolaus Lenau”: 5-1.

S-a calificat, fără probleme, în finală Colegiul Național „C. D. Loga”.

Ambele finale s-au desfășurat vineri, 30 mai 2014, pe terenul Școlii Generale Nr. 16 „Take Ionescu”. Echipa Liceului Teoretic „Béla Bartók”, la competiția destinată echipelor de gimnaziu, respectiv cea a Colegiului Tehnic „Regele Ferdinand I”, la cea destinată echipelor de liceu, sunt campioanele din acest an!

Prima finală, cea destinată echipelor de gimnaziu, a fost una echilibrată până spre finalul ei, atunci când Liceul Teoretic „Béla Bartók” s-a desprins decisiv, învingând echipa gazdă, respectiv Școala Generală Nr. 16 „Take Ionescu”. Gazdele au deschis scorul, jucând cu entuziasm, jucătorii bucurându-se de o atmosferă frumoasă făcută de colegii lor spectatori și reușind să țină scorul strâns (2-2) până spre final. Încet, dar sigur, jucătorii de la Liceul Teoretic „Béla Bartók” au făcut diferența, jucând cât mai simplu și direct pe poarta adversă și având câte un jucător foarte bun în fiecare compartiment. Scorul final a fost 4-2, remarcându-se mai ales Zoltan Marton, care a părut un adevărat lider al echipei, atacantul-marcator Daniel Virág și portarul Eduard Virág. Acesta din urmă a fost desemnat cel mai bun jucător al competiției, după evoluția din finală, dar mai ales după evoluțiile din prima zi, când în 3 meciuri dificile a reușit să păstreze poarta neperforată.

Liceul Teoretic „Béla Bartók”, prof. Ivan Todorov: Daniel Virag, David Olah, Zoltan Marton, Norbert Farkas, János Gorcsi, Richard Matyos, Arpad Kovacs, Norbert Bagre, Maximilian Babău, Alex Agoston, Eduard Virág, Christopher Magyari.

Școala Generală Nr. 16 „Take Ionescu”, prof. Virgil Sturza: Alexandru Pripol, Paul Pop, Alexandru Brașoveanu, Darius Firan, Denis Nedelcu, Paul Micluga, Denis Michi, Marc Jumanca, Robert Crăciun, Romeo Vasil Serdan.

A doua finală, cea destinată echipelor de liceu, nu a avut istoric, învingătoare fiind, ca și anul trecut, Colegiul Tehnic „Regele Ferdinand I”, de această dată impunându-se mai ușor, cu scorul de 4-1. Campionii en-titre

au preluat inițiativa încă de la început, bucurându-se de prezența în teren a celui mai bun jucător al competiției, Ovidiu Pană, și având în echipă cel mai bun portar, Samuel Sava. Cei de la Colegiul Național „C. D. Loga” au fost lipsiți, în finală, de aportul a 2-3 jucători care au fost prezenți în prima zi, echipa având atunci mai multă siguranță și încredere.

Colegiul Tehnic „Regele Ferdinand I”, prof. Flavia Ionilă: Pavel Cristescu, Flaviu Codeban, Ionuț Costin, Ovidiu Pană, Andrei Pașcalău, Tibi Șoșu, Alexandru László, Samuel Sava, Stelian Rusu, Bogdan Cuciurean.

Colegiul Național „C. D. Loga”, prof. Ladislau Domolki: Sergiu Maxa, Lazăr Dragoș, Tudor Tomuța, Andrei Manea, Răzvan Stolojescu, Marius Cepeu, Flavius Simionescu, Marian Turi, Viorel Turi.

Finalele au fost arbitrate de reputatul arbitru Gheorghe Stănescu. La festivitatea de premiere, o surpriză plăcută a fost momentul artistic susținut de elevii din clasele a III-a și a IV-a de la Școala Generală Nr. 16 „Take Ionescu”, coordonați de doamna învățătoare Bilică, copiii jucând pe muzică populară specifică Banatului.

Iată celelalte echipe participante, în ordine aleatoare:

Gimnaziu:

Școala Gimnazială Nr. 21, prof. Cristian Harizomenov: Marius Bârzoii, Radu Bălan, Alex Moldoveanu, Bogdan Sârb, Daniel Pășcălu, Flavius Șoșu, Andrei Coveșan, Robert Dincă.

Școala Gimnazială Cărpiniș, prof. Simona Țăranu: Casian Raicu, Betuel Gabor, Flavius Rusu, Dumitru Raul, Alex Baiant, Gabriel Merjan, Alex Bunta, Sergiu Mihalache, Cosmin Zaha.

Liceul Teoretic „Nikolaus Lenau”, prof. Flaviu Damaschin: Răzvan Aronoaie, Denis Susman, David Blau, Alexandru Dumitrescu, Tudor Cumpănaș, Vlad Cristea, Denis Isaac, Sebastian Lolea.

Școala Gimnazială Săcălaz, prof. Daliborca Predescu: Sergiu Stoica, Miodrag Prigoreanu, Nicolae Hoha, Drăgan Iorghii, Alin Raicu, Marius Nistor, Ruben Iakab, Tudorel Dumșe.

Școala Gimnazială Checea, prof. Bogdan Andriucă: Rivaldo Frigli, Sebastian Ghiorghioiu, Benjamin Pavel, Alexandru Tuturici, Marius Leonte, Gabriel Repca, Ionuț Duvlea, Adrian Gheorghioiu, Raul Coleșa, Marius Boldijar.

Licee:

Liceul Teoretic „J. L. Calderon”, prof. Camelia Belean: Vlad Hozan, Răzvan Pascu, Cristian Nedianu, Vinicius Robuzan, Alexandru Cseh, Alexandru Laver, Alexandru Grigoraș, Giovanni Ogășanu, Adrian Cozma, Petrică Răuți, Bogdan Vâlceanu.

Colegiul Tehnic „I. C. Brătianu”, director Liviu Groapă: Florin Țene, Slavco Todor , Alin Moșneag, Ciprian Capstrâmb, Silviu Scripcariuc, Cosmin Culineac, Claudiu Filip, Petrică Gânscă, Alexandru Wind.

Liceul Teoretic „Nikolaus Lenau”, prof. Flaviu Damaschin: Gabriel Moraru, Cătălin Lazăr, Alexandru Drăgan, Alexandru Caxi, Ingo Kelemen, Paul Pușcașiu, Horațiu Covlescu, Rafael Vuia, Octavian Aronoaic.

Loredana TĂNASIE și
Eugen GHEORGHIU

Invitații onorante și onorate: conferințe, dezbateri și vernisaj

Over the last months, the Memorial of Revolution has been invited to participate in several cultural activities and events such as: the campaign to draw the community in the cultural activities organized in the city; the setting up of the “Timișoara – the European Capital of Culture” Association; the Summer School organized at the Memorial of the Victims of Communism and Resistance of Sighet, by the Civic Academy Foundation from Bucharest; the launch of the “Cultural Strategy of the City of Timișoara for 2014-2024” for public consultation purposes and the opening of the photo-documentary exhibition “95 years from the setting up of the Romanian administration in Banat”, organized at the Banat Museum of Timișoara.

Key words: Memorial of Revolution, “Timișoara – the European Capital of Culture” Association, Summer School organized at the Memorial of the Victims of Communism and Resistance of Sighet, Civic Academy Foundation, Mayor’s Office of the City of Timișoara, Intercultural Institute of Timișoara, “MetruCub” Association, Banat Museum.

Cuvinte-cheie: Memorialul Revoluției, Asociația „Timișoara Capitală Culturală Europeană”, Școala de Vară de la Memorialul Victimelor Comunismului și al Rezistenței de la Sighet, Fundația Academia Civică, Primăria Municipiului Timișoara, Institutul Intercultural Timișoara, Asociația MetruCub, Muzeul Banatului.

Asociația „Timișoara Capitală Culturală Europeană” a derulat în decursul lunii mai 2014 o campanie de atragere a comunității în acțiunile culturale din oraș, la care am fost și noi invitați să ne alăturăm. Scopul acestei campanii a fost implicarea și mobilizarea voluntarilor în toate activitățile

organizate de asociația respectivă pentru a susține și a se implica activ în proiectul „Timișoara 2021”. Discuțiile s-au purtat în jurul rolului, al misiunii și al angajamentului voluntar în proiectul „Timișoara 2021”.

În iulie am fost invitați să participăm la Școala de Vară de la

Memorialul Victimelor Comunismului și al Rezistenței de la Sighet (25-30 iulie 2014). În cadrul programului *Dinspre comunism spre statul de drept*.

Un sfert de secol de tranziție, spre ce? au fost invitați: Monica Macovei, Alexandra Bellow, Rodica Palade, Doina Jela, Nicolae Constantinescu, Petruska Sustrova (Praga), Alicja Gluza (Varșovia), Helmut Müller-Enbergs (Berlin), Gyarmati György (Budapesta), Vasil Kadrinov (Sofia), Katharina Kilzer (Frankfurt), Christian Mititelu (București), Jardar Seim (Oslo), Mihai Wurmbrand (SUA) și Liviu Țirău (Cluj-Napoca).

În cadrul dezbaterii *Revoluția trăită* au luat cuvântul din Timișoara: Smaranda Vultur, Brândușa Armanca, Daniel Vighi, Miodrag Milin, Traian Orban și din București: Petre Mihai Băcanu și Dan Voinea. La dezbateremașă rotundă *Basarabia* a participat din Iași acad. Alexandru Zub și din Chișinău: Anatol Petrencu și Gheorghe Palade, în timp ce scriitorul Romulus Rusan a moderat discuțiile legate de *Anul 1989 văzut dinspre Est și dinspre Vest*. Două conferințe au avut loc cu acest prilej: *Deconstrucția unei Revoluții* – Ruxandra Cesereanu (Cluj-Napoca) și *Muzicienii în arhivele Securității* – Ioana Raluca Voicu-Arnăuțoiu (București). Lucrările celei de-a 17-a sesiuni a Școlii de Vară vor fi editate începând cu luna septembrie.

În 30 septembrie, la invitația organizatorilor, am participat la vernisarea expoziției fotodocumentare „95 de ani de la instaurarea administrației românești în Banat” la Muzeul Banatului din Timișoara.

Primăria municipiului Timișoara și Institutul Intercultural Timișoara, parteneri în proiectul *Poli culturali – Politica culturală, instrument de dezvoltare comunitară și regională*, împreună cu Asociația MetruCub – resurse pentru cultură și Asociația pentru Tranziția Urbană, ne-au invitat în 7 octombrie la evenimentul de lansare pentru consultare publică a *Strategiei culturale a municipiului Timișoara pentru perioada 2014-2024*, după ce, în prealabil, în iunie și septembrie au avut loc întruniri-dezbateri despre *Regenerarea urbană prin cultură*.

Simona MOCIOALCĂ

Diplomați, politicieni și personalități la Memorialul Revoluției

Among the guests of the Memorial of Revolution Museum we can enumerate several German delegations: on June 20th 2014, Mr. Siegfried Geilhausen, the German Vice-Consul in Timișoara paid us a visit together a group of German parliamentarians: Mr. Günter Baumann (CDU/CSU Party – German Christian-Democratic Union / Christian Social Union of Bavaria), as the delegation leader; Mr. Uli Grätsch (SPD), Mr. Rüdiger Veit (SPD) and Mr. Ulla Jelpke; on September 23rd 2014, Mr. Rolf Maruhn, the German Consul in Timișoara, accompanied Mr. Hartmut Koschyk, the German Federal Government's Representative for German-Origin Immigrants and National Minorities, in his visit to our museum; Dr. Johannes Dietrich, Chief of Juridical and Consular Section of the German Embassy in Bucharest also paid us a visit on September 24th 2014.

Our establishment was also visited by high-ranking officials and dignitaries and we have the pleasure to say that the Book of Honour of the Memorial of Revolution Association is now given a greater value by means of the impressions and statements written down by Mr. Petre Constantin, Ph.D, alias Dr. Barbi from the University Square of Bucharest, Mrs. Valeria Bălescu, museum curator at "Regele Ferdinand I" National Military Museum, Mrs. Monica Macovei, member of the European Parliament, as well as Mr. Ion Talpoș, Ph.D., the former rector of the West University of Timișoara and President of the West University Senate.

Key-words: Memorial of Revolution, Rolf Maruhn, Siegfried Geilhausen, Günter Baumann, Uli Grätsch, Rüdiger Veit, Ulla Jelpke, Hartmut Koschyk, Dr. Johannes Dietrich, Petre Constantin, Valeria Bălescu, Ion Talpoș, Ph.D., Dr. Traian Orban.

Cuvinte-cheie: Memorialul Revoluției, Rolf Maruhn, Siegfried Geilhausen, Günter Baumann, Uli Grätsch, Rüdiger Veit, Ulla Jelpke, Hartmut Koschyk, dr. Johannes Dietrich, Petre Constantin, Valeria Bălescu, prof. univ. dr. Ion Talpoș, dr. Traian Orban.

În ultima jumătate de an, Memorialul Revoluției i-a avut ca oaspeți pe membrii unor delegații germane. În 20 iunie 2014 domnul Siegfried Geilhausen, viceconsulul Germaniei la Timișoara, ne-a vizitat cu o delegație de parlamentari: Günter Baumann (partidul CDU/CSU – Uniunea Creștin-Democrată a Germaniei/Uniunea Creștin-Socială din Bavaria) – conducătorul delegației, Uli Grätsch (SPD), Rüdiger Veit (SPD) și Ulla Jelpke.

Consulul Germaniei la Timișoara, domnul Rolf Maruhn, împreună cu o delegație germană condusă de împuternicitul guvernului federal german pentru problemele imigranților de origine germană și minorități naționale, domnul Hartmut Koschyk, au vizitat Memorialul Revoluției la 23 septembrie 2014. Hartmut Koschyk și-a manifestat interesul pentru instituția

noastră și a promis că va reveni la noi în cursul anului viitor, mai ales că două evenimente importante îl vor aduce în România: cea de-a 70-a comemorare a deportaților minorităților germane în Rusia, în ianuarie 2015, și aniversarea a 25 de ani de la înființarea Forumului Democrat al Germanilor din România. La o zi de la acest eveniment, dr. Johannes Dietrich, șeful Secției Juridice și Consulare de la Ambasada Germaniei la București, ne-a făcut o vizită, într-un cadru restrâns.

Am mai avut parte și de alte vizite la nivel înalt și, spre bucuria noastră, Cartea de Onoare a Memorialului

Revoluției s-a îmbogățit cu câteva impresii și declarații:

„Nu numai oamenii și popoarele își au destinele lor, ci și REVOLUȚIILE făcute de aceștia. Numai că memoria Revoluțiilor trebuie mereu împrăștiată, altfel uitarea se așterne peste ele și trecutul se poate întoarce oricând. De această uitare ne apără Memorialul Revoluției din Timișoara și oameni precum Traian Orban. Această vizită îmi readuce în memorie necesitatea impunerii – până la urmă – a «Punctului 8» de la Timișoara. Niciodată nu e prea târziu!”

(Conf. univ. dr. Petre Constantin, alias Dr. Barbi, din Piața Universității din București)

„Un gând pios îndrăznesc să înscriu în această carte de onoare în memoria Eroilor timișoreni, care au deschis calea prefacerilor democratice din România, prin generarea căderii regimului dictatorial comunist. Totodată cinstesc, cu același gând de onoare, supraviețuitorii Revoluției și oamenii care astăzi se preocupă de culegerea de mărturii, de memorialistică, prin care se păstrează vie în conștiința generațiilor prezente și viitoare un moment de răscruce din istoria României. Ca specialist, care mă aflu în

Timișoara pentru promovarea ideii eroismului național, exemplificat prin Eroul Necunoscut, în final, nu pot să adaug decât: Cinste Eroilor țării, Eroilor timișoreni, care au luptat pentru propășirea neamului Românesc!”

(Valeria Bălescu, muzeograf la Muzeul Militar Național „Regele Ferdinand I”)

„Mulțumesc celor care și-au luat riscul suprem, știind că vor muri, pentru ca noi să fim liberi. Ei sunt fibre, noi suntem pigmeii care am lăsat Revoluția «neterminată» și pe mulți dintre criminalii lor liberi. Suntem datori. Îi mulțumesc domnului Orban, doamnei Wittmann, doamnei Mocioalcă și domnului Jivan că m-au primit într-un loc ce ne păstrează «trecutul» și «jertfele», ca să nu uităm niciodată. Oamenii nu uită, numai neoamenii uită.

Un om, Monica Macovei.”

„Am avut bucuria să vizitez astăzi, 19 septembrie 2014, Centrul Național de Documentare, Cercetare și Informare Publică despre Revoluția Română din 1989 – la invitația Reputatului și Inimosului Președinte al

Asociației «Memorialul Revoluției» – domnul dr. Orban.

Sunt de-a dreptul impresionat! Nu-mi imaginam că în «inima Timișoarei» se află o asemenea «COMOARĂ», un compendiu de ISTORIE a ceea ce a fost Revoluția de la Timișoara – din Decembrie 1989 – cea care a DECLANȘAT Revoluția Română Anticomunistă!

Este o Expoziție Permanentă Complexă, cu o foarte bună organizare, într-o clădire ce a aparținut ARMATEI ROMÂNE, care este astăzi în folosință gratuită a acestei Asociații

care păstrează vie istoria acelor zile fierbinți din Decembrie 1989, dar nu numai! Căci este vorba, de fapt, de readucerea în memoria noastră a unei bune părți din istoria României, de la începutul secolului XX încoace.

Am revăzut oameni, am revăzut artiști de renume ai Timișoarei, am revăzut vorbăreții din '89 ai Universității din Timișoara, l-am revăzut pe Regele Mihai I al României – ctitorul Universității de Vest din Timișoara, am revăzut ostași ai Armatei Române și mi-am plecat capul pentru EROII Timișoarei, primii EROI ai României NOI.

Felicitări pentru tot ceea ce s-a făcut, mult succes pentru ceea ce, sunt sigur, veți face spre a păstra VIE MEMORIA celor care s-au jertfit pentru ca România să pornească pe un drum nou – al reconstrucției economice, spirituale, al reconstrucției democrației noastre, ca neam creștin, ca popor iubitor al gliei strămoșești!

Nu am destule cuvinte spre a descrie bucuria trăită în cele 70-80 de minute ale acestei vizite, care, sunt sigur, este o autentică invitație spre a reveni!

Mulțumiri domnului Orban, un adevărat patriot al Timișoarei și al României, felicitări întregului colectiv care lucrează aici, la Memorialul Revoluției!

Mă bucur că acest MEMORIAL se află în vecinătatea unei părți din Universitatea de Vest a României! În felul acesta, mereu vom fi aproape!

Cu aleasă considerație și pioasă plecaciune pentru cei care au fost răpuși în Decembrie '89! Așa cum este scris pe unul dintre zidurile acestei clădiri, EI NU VOR MURI NICIODATĂ! EI SUNT EROII NOȘTRI!”

(Prof. univ. dr. Ion Talpoș, președinte al Senatului Universității de Vest, președintele Asociației Facultăților Economice din România)

Simona **MOCIOALCĂ**

Campania socio-educativă internațională „Freedom Express”. Un sfert de veac de la Căderea Comunismului în Europa

The „Freedom Express” international project was initiated at the initiative of the Institute of European Remembrance and Solidarity of Warsaw, in collaboration with the Ministry of Culture and National Patrimony of Poland, the Federal Governmental Commission for Culture and Media from Germany, the Ministry of Human Resources from Hungary, the Ministry of Culture from Slovakia and Ministry of Culture from Romania. The local partners of the project were: from Poland: the Institute of National Memory, the Centre of European Solidarity, the Polish National Museum, from Slovakia: the Institute of National Memory; from the Czech Republic: the National Museum, the „Forum 2000” Foundation, „Václav Havel” Documentation Centre; from Romania: the National Council for the Study of the Securitate Archives; from Hungary: the Regime-Change Historical Institute, and from Germany, the Federal Foundation for the Reappraisal of the SED Dictatorship.

The generous invitation to re-trace the path of the political changes started in 1989 was materialized from August 29th to September 12th 2014, when a group of 20 young people from different European countries made a study journey, with the following route: Gdańsk: August 29th / 31st (Poland), Warsaw: September 1st / 2nd (Poland), Budapest: September 3rd / 4th (Hungary), Timișoara: September 5th / 6th (Romania), Sopron: September 7th (Hungary), Bratislava: September 8th (Slovakia), Prague: September 9th / 10th (the Czech Republic) and Berlin: September 11th / 12th (Germany).

The purpose of this educational project was to allow the persons concerned to conduct a thoroughgoing study of the major events of 1989 in the very locations where such events took place, so that the young generation be properly informed about them, about the role the year of 1989 played in our life as well as in building our European identity.

In Timișoara, the group visited the Memorial of Revolution Museum and, after the screening of several documentary films, the group attended, on September 5th, several debate sessions presided by Mr. Traian Orban, President of the Memorial of Revolution Association and by Mrs. Brândușa Armanca, a famous journalist from Timișoara, who presented, on September the 6th, the book titled *Frontieriștii (The Border Men)* and the documentary inspired by it.

Key-words: „Freedom Express”, Institute of European Remembrance and Solidarity of Warsaw, Ministry of Culture and National Patrimony of Poland, Federal Governmental Commission for Culture and Media, Ministry of Human Resources, Ministry of Culture (Slovakia), Ministry of Culture (Romania), Institute of National Memory, Centre of European Solidarity, Polish National Museum, Institute of National Memory, Czech National Museum, „Forum 2000” Foundation, „Václav Havel” Documentation Centre, National Council for the Study of the Securitate Archives, Regime-Change Historical Institute, Federal Foundation for the Reappraisal of the SED Dictatorship, communism, Iron Curtain, Gdańsk, Warsaw, Budapest, Timișoara, Sopron, Bratislava, Berlin, Memorial of Revolution, Marinescu Geagu, Brândușa Armanca, Agnieszka Bolecka.

Cuvinte-cheie: „Freedom Express”, Institutul Memoriei și Solidarității Europene din Varșovia, Ministerul Culturii și Patrimoniului Național din Polonia, Comisia Guvernamentală Federală pentru Cultură și Media, Ministerul Resurselor Umane, Ministerul Culturii (Slovacia), Ministerul Culturii (România), Institutul Memoriei Naționale, Centrul Solidarității Europene, Muzeul Național Polonez, Institutul Memoriei Naționale, Muzeul Național Ceh, Fundația „Forum 2000”, Centrul de Documentare „Václav Havel”, Consiliul Național pentru Studierea Arhivelor Securității, Institutul de Cercetare a Istoriei Schimbării Regimului, Fundația Federală pentru Reconsiderarea Dictaturii SED, comunism, Cortina de Fier, Gdańsk, Varșovia, Budapesta, Timișoara, Sopron, Bratislava, Berlin, Memorialul Revoluției, Marinescu Geagu, Brândușa Armanca, Agnieszka Bolecka.

Campania educativă internațională
25 DE ANI DE LA CĂDEREA
COMUNISMULUI ÎN EUROPA

FREEDOM EXPRESS

BERLIN, PRAGA, BRATISLAVA, SOPRON, BUDAPESTA, TIMIȘOARA, VARȘOVIA, GDAŃSK

FREEDOM EXPRESS

Perioada: 29 august - 14 septembrie 2014

VINO ALĂTURI DE NOI ÎNTR-O CALĂTORIE UNICĂ PE URMELE TRANSFORMĂRIILOR DIN 1989! FA CUNOȘTINȚĂ CU CEI CARE AU SCHIMBAT MERSUL ISTORIEI! VIZITEAZĂ LOCURILE ÎN CARE S-A SCRIS ISTORIE!

Traseul:

POLONIA	GDAŃSK: 29-31.08
UNGARIA	VARȘOVIA: 1-2.09
ROMÂNIA	BUDAPESTA: 3-4.09
SLOVACIA	TIMIȘOARA: 5-6.09
CEHIA	SOPRON: 7.09
GERMANIA	BRATISLAVA: 8.09
	PRAGA: 9-10.09
	BERLIN: 11-14.09

În program:

Workshopuri de reportaj și film, întâlniri cu membrii ai opoziției anti-comuniste, acțiuni street-art la locurile comemorative. Așteptăm lucrările voastre pe tema Toamnei Popoarelor!

Detaliile proiectului, formularul de înscriere și regulamentul de selecție pot fi accesate pe pagina: www.freedomexpressa.onrs.eu

Facebook: Made in 89 (www.facebook.com/madeineightynine)

ORGANIZATOR PRINCIPAL: EUROPEAN NETWORK FOR HISTORICAL MEMORY AND SOLIDARITY

CO-ORGANIZATORI: MINISTERUL CULTURII ȘI PATRIMONIULUI NAȚIONAL (POLONIA), MINISTERUL RESURSELOR UMANE (UNGARIA), MINISTERUL CULTURII (ROMÂNIA), MINISTERUL CULTURII (SLOVACIA), MINISTERUL CULTURII (CEHIA), MINISTERUL CULTURII (GERMANIA)

PARTENERI STRATEGICI: INSTITUTUL MEMORIEI ȘI SOLIDARITĂȚII EUROPENE, MUZEUL NAȚIONAL POLONEZ, MUZEUL NAȚIONAL CEH, CENTRUL SOLIDARITĂȚII EUROPENE, INSTITUTUL MEMORIEI NAȚIONALE, CENTRUL DE DOCUMENTARE „VÁCLAV HAVEL”, CONSILIUL NAȚIONAL PENTRU STUDIAREA ARHIVELOR SECURITĂȚII, INSTITUTUL DE CERCETARE A ISTORIEI SCHIMBĂRII REGIMULUI, FUNDATIA FEDERALĂ PENTRU RECONSIDERAREA DICTATURII SED, COMUNISM, CORTINA DE FIER, GDAŃSK, VARȘOVIA, BUDAPESTA, TIMIȘOARA, SOPRON, BRATISLAVA, BERLIN, MEMORIALUL REVOLUȚIEI, MARINESCU GEAGU, BRÂNDUȘA ARMANCA, AGNIEZSKA BOLECKA

PARTENERI: INSTITUTUL MEMORIEI ȘI SOLIDARITĂȚII EUROPENE, MUZEUL NAȚIONAL POLONEZ, MUZEUL NAȚIONAL CEH, CENTRUL SOLIDARITĂȚII EUROPENE, INSTITUTUL MEMORIEI NAȚIONALE, CENTRUL DE DOCUMENTARE „VÁCLAV HAVEL”, CONSILIUL NAȚIONAL PENTRU STUDIAREA ARHIVELOR SECURITĂȚII, INSTITUTUL DE CERCETARE A ISTORIEI SCHIMBĂRII REGIMULUI, FUNDATIA FEDERALĂ PENTRU RECONSIDERAREA DICTATURII SED, COMUNISM, CORTINA DE FIER, GDAŃSK, VARȘOVIA, BUDAPESTA, TIMIȘOARA, SOPRON, BRATISLAVA, BERLIN, MEMORIALUL REVOLUȚIEI, MARINESCU GEAGU, BRÂNDUȘA ARMANCA, AGNIEZSKA BOLECKA

Proiectul Internațional „Freedom Express” a luat naștere la inițiativa Institutului Memoriei și Solidarității Europene din Varșovia, în colaborare cu Ministerul Culturii și Patrimoniului Național din Polonia, Comisia Guvernamentală Federală pentru Cultură și Media din Germania, Ministerul Resurselor Umane din Ungaria, Ministerul Culturii din Slovacia și Ministerul Culturii din România. Parteneri locali ai proiectului au fost din Polonia: Institutul Memoriei Naționale, Centrul Solidarității Europene, Muzeul Național Polonez; din Slovacia: Institutul Memoriei Naționale; din Cehia: Muzeul

Național, Fundația „Forum 2000”, Centrul de Documentare „Václav Havel”; din România: Consiliul Național pentru Studierea Arhivelor Securității, din

Ungaria: Institutul de Cercetare a Istoriei Schimbării Regimului și din Germania Fundația Federală pentru Prelucrarea Dictaturii SED.¹

ENRS,² Institutul Memoriei și Solidarității Europene, s-a înființat în 2005, la inițiativa miniștrilor culturii din Germania, Polonia, Slovacia și Ungaria. În anul 2014 s-a alăturat și țara noastră acestui institut internațional, care se ocupă cu cercetarea, documentarea și difuzarea informațiilor despre istoria Europei din secolul XX. Caracterul multinațional al institutului face ca și chestiunile sensibile și delicate ale istoriei să fie studiate cât mai obiectiv, din punctul de vedere al tuturor țărilor implicate. De asemenea, Institutul Memoriei și Solidarității Europene se preocupă și de comemorarea evenimentelor importante ale secolului trecut: războaie, bătălii, revoluții, dictaturi, revolte sociale, disidenți și mișcări politice de protest împotriva sistemelor de dictatură. Rezultatele acestor colaborări internaționale dintre experții care lucrează la institute, în parteneriat și cu alte foruri internaționale, sunt concretizate în studii, care fac obiectul unor simpozioane, dezbateri și conferințe. ENRS promovează menținerea unor bune relații dintre state, un dialog multilateral pe tema diferitelor experiențe din epoca trecută și întărirea sentimentului de solidaritate dintre societățile europene.

Membrii Comitetului de Conducere al institutului sunt numiți de miniștrii culturii din țările din care provin. În momentul de față, din comitet fac parte: prof. Jan Rydel (președintele Comitetului de Conducere, Polonia), dr. Ondrej Krajňák (Slovacia), prof. Attila Pók (Ungaria), prof. Matthias Weber (Germania) și dr. Florin Abraham (România). Organul consultativ, curatorial, este compus din: dr. Ján Čarnogurský (președinte, Slovacia), prof. Jerzy Buzek (Polonia), dr. Stephan Eisel (Germania), prof. Josef Höchtel (Austria), Sandra Kalniete (Letonia), prof. András Masát (Ungaria), Markus Meckel (Germania), prof. Krzysztof Pomian (Polonia) și prof. László Szarka (Ungaria). Consiliul științific este un organ consultativ, format din: prof. Csaba G. Kiss (președinte, Ungaria), prof. Marek Kornat (Polonia), prof. Róbert Letz (Slovacia), dr. Ondrej Podolec (Slovacia), prof. Peter Haslinger (Germania), prof. Dariusz Stola (Polonia), prof. Stefan Troebst (Germania) și dr. Oldřich Tůma (Cehia). Fiecare țară membră are dreptul de a delega un angajat să lucreze în Secretariatul instituției, care are o structură bine definită: Rafał Rogulski (director), Marta Pater, Jan Kaczorowski Beata Drzazga, Elżbieta Moczarska, Iga Raczyńska (Departamentul de Strategie și Dezvoltare), Paweł Nowacki, Tibor Gerencsér, Hanna Gospodarczyk, Anna

¹ Fundația Federală pentru Prelucrarea Dictaturii Partidului Unității Socialiste a fost înființată în anul 1998 de către Bundestag (parlamentul federal al Republicii Federale Germania).

² Sau REMS: Rețeaua Europeană Memorie și Solidaritate.

Wachowiak (Departamentul de Realizare a Proiectelor), Agnieszka Bolecka, Marek Dąbkowski, Magdalena Fryze, Agnieszka Mazur-Olczak, Maria Radziejowska (Echipa '89), Małgorzata Feusette-Czyżewska (manager), Edyta Mietkowska, Joanna Orłoś-Supeł (Departamentul de Comunicare Externă) și echipa responsabilă de paginile web: Agnieszka Nosowska și Maria Naimska.

Anul acesta, peste 150 de instituții și organizații non-guvernamentale, specializate pe istoria secolului XX, printre care și Memorialul Revoluției, au fost invitate la Praga pentru Simpozionul Internațional „Memoria Europei”/”Anul european al istoriei: momente de referință ale istoriei secolului XX în Europa – între război și pace în anii 1914-2004”, pentru a comemora o sută de ani de la izbucnirea Primului Război Mondial, 75 de la începutul celui de-al doilea, respectiv 25 de ani de la importantele evenimente ale anului 1989.

Inițiativa generoasă de a reface traseul schimbărilor politice din anul 1989 a fost materializată în perioada 29 august-12 septembrie, când un grup de 20 de tineri din diferite țări europene a efectuat o călătorie de studiu, urmând traseul: Gdańsk: 29-31 august (Polonia), Varșovia: 1-2 septembrie (Polonia), Budapesta: 3-4 septembrie (Ungaria), Timișoara: 5-6 septembrie (România), Sopron: 7 septembrie (Ungaria), Bratislava: 8 septembrie (Slovacia), Praga: 9-10 septembrie (Cehia) și Berlin: 11-12 septembrie (Germania). În cadrul programului, tinerii au vizionat filme și documentare, au participat la workshop-uri cu membrii opoziției anti-comuniste, au făcut pelerinaje în locurile comemorative, au vizitat muzee și memoriale, practic, au luat contact cu toate transformările din anul 1989, anul care a marcat căderea Cortinei de Fier.

Scopul acestui proiect educativ a fost studierea detaliată a evenimentelor importante, chiar în localitățile unde au avut loc, pentru ca și generația tânără să afle despre acestea, despre rolul pe care anul 1989 l-a avut în viața noastră, în construirea identității noastre europene. Această apropiere de istoria trăită, de locuri și „actori” ai transformărilor din Europa Centrală și de Est, s-a materializat apoi prin filmări, înregistrări audio și video, texte, fotografiile postate pe un blog comun.

În această călătorie de studiu despre prăbușirea comunismului în Europa s-au putut înscrie tineri cu vârste cuprinse între 18 și 28 de ani. Aceștia au avut CV-uri impresionante. Neil Bates din Marea Britanie, absolvent de publicitate și design, lucrează la o corporație media internațională, Tribal DBB and Flumotion, ca specialist de marketing. El a inițiat un proiect, „Vocile din '89”, cu înregistrări ale participanților la evenimentele acestui an de referință. Din Ucraina, Hanna Hrabarska,

absolventă de jurnalism și fotografie, s-a preocupat de schimbările politice, de drepturile omului, încălcate în regimul comunist, cât și de actuala situație politică din țara sa. Jakub Valenta, din Cehia, student la Academia de Arte Frumoase din Praga, interesat de poezie, teatru, design și pictură, a făcut cercetări despre mărturii și urme ale evenimentelor comuniste în era tranziției. Tot din Cehia, Viktor Vejvoda, student la aceeași academie din Praga, a publicat cărți, printre care *Via Baltica*, în colaborare cu Aleksí Cavaillez din Franța, pe când avea 5 ani, o carte despre infinitele posibilități ale comunicării non-verbale. A expus deja în peste 20 de expoziții internaționale. Martin Ocknecht, din Cehia, absolvent de Științe Sociale și Jurnalism la Universitatea Charles din Praga, a început în 2009 o carieră de jurnalist la revista „Ekonom” și la Radio Cehia. De asemenea, el face cercetări pentru agenția STEM și Institutul de Relații Internaționale din cadrul Ministerului de Afaceri Externe din Cehia. România a fost reprezentată de Florin-Alexandru Iordache, masterand în sisteme integrate de informații, și de Vlad Bujdei-Tebeica. Florin-Alexandru Iordache lucrează ca regizor, scenarist, jurnalist și fotograf. În 2014 el a realizat un documentar despre Marinescu Geagu, un tânăr originar din satul bunicii sale, care a fost ucis de comuniști în 1950, la vârsta de 27 de ani. Vlad Bujdei-Tebeica, absolvent de Științe Politice, a început în 2012 o carieră de jurnalist, fotograf și publicist. De patru ani el este voluntar la CeSIP (Centrul de Studii în Idei Politice). Anna Rubi, din Ungaria, studentă la Arte Interdisciplinare la Zürich, s-a specializat în diferite proiecte de cercetare despre funcționarea artei în sferele publice și a creat în 2011 un spectacol de balet audiovizual: „NG proiect: Play it again, Arthur”. O surpriză a fost participarea lui Thomas Kinneary Sánchez, din Costa Rica, absolvent de Istorie și Germanistică la Universitatea din New York. De la vârsta de 20 de ani el a lucrat ca editor și cercetător și a colaborat cu diferite instituții de prestigiu, cum ar fi Universitatea Utrecht din Germania și Ambasada din Berlin a Republicii Costa-Rica. Carolin Bohn, masterandă la Studii de Migrație Internațională și Relații Interculturale de la Universitatea Osnabrück din Germania, a lucrat ca voluntar activ în cercetare în cadrul universității respective. De asemenea, ea a efectuat studii de călătorie în Estul Europei și Mexic. Un alt reprezentant din Germania, Ronald Wendorf, licențiat în Studii de Istorie Contemporană și Etnologie la Freiburg, lucrează deja la universitate, ținând seminarii despre U.R.S.S., Polonia și Germania de Est. Preocupat de domeniul său, el a realizat și produs numeroase documentare cu interviuri despre personalități. Compatrioata sa, Nora Dohle, studentă la Arte și Media, a dezvoltat o carieră de manager de evenimente culturale și specialist web. Nora Dohle a realizat un documentar universitar despre ecologie, a organizat două workshop-uri de amploare la Institutul Goethe din

Praga și a lucrat pentru atelierele Rob Swainston din New York ca manager artistic de studio. Rahel Freist-Held, din aceeași țară, studentă la Studii Culturale, Politice și Sociologie la Universitatea Humboldt din Berlin, participantă la un schimb de studenți de la Bordeaux, a lucrat, timp de 2 ani, ca voluntar în Africa de Sud, la Johannesburg. Slovaca Dominika Semanáková a studiat muzica la Universitatea Comenius din Bratislava și lucrează ca manager de evenimente la Agenția de Muzică din Bratislava. Dominika este responsabilă de organizarea unor festivaluri corale și de muzică de cameră, de valorificarea lor pe un site, dar este implicată și în proiecte de voluntariat prin lecturi pentru elevi despre crimele regimului comunist, ajutând, totodată, la crearea unui muzeu despre Crimele și Victimele Comunismului. Klaudia Styková, tot din Slovacia, studentă la Universitatea Charles din Praga, la secția de Studii Central-Europene, a realizat deja câteva cercetări despre dictatura comunistă din Polonia și Cehoslovacia. Interesată, în special, de Polonia, ea a învățat limba poloneză și a studiat și la Varșovia. Martyna Kawecka, din Polonia, studentă la Universitatea Liberă din Berlin, la Științe Naționale de Economie, a făcut parte din Academia Tinerilor Diplomați din cadrul Academiei Europene de Diplomatie. Martyna a participat și la diferite proiecte școlare de economie implementate în licee, organizate de Universitatea din Szczecin, și realizează emisiuni TV. O altă poloneză, Maja Demska, masterandă la Artă Grafică și Comunicare Vizuală în Poznań, este designer-grafician. Maja Demska a ilustrat și a scris în revista de tineret americană „Rookie”, a creat un episod în „Revista Umoristică a Femeilor Poloneze: Portret dublu” și a expus lucrări în mai multe capitale europene. Justyna Turek, din Polonia, a studiat Artele Sticlăriei și Design-ul la Academia „Eugeniusz Geppert” de la Wrocław și a participat la peste 10 expoziții colective în Polonia, Finlanda și Cehia. Din 2010 ea participă la proiecte internaționale pentru tineri și colaborează cu instituții din Cehia și Țările Baltice. Polonia a mai fost reprezentată și de Anna Kasperska, absolventă de Producție Cinematografică la Academia de Arte Frumoase din Varșovia. Anna Kasperska a realizat, până în prezent, trei filme și numeroase filmulețe, prezentate în cinematografele din Varșovia. În 2013 a inițiat un proiect cinematografic despre cooperarea de la granița polonezo-ucraineană.

Valeriu Turea din Republica Moldova/România e licențiat la Colegiul European de Studii, Relații Internaționale și Diplomatie din Belgia, fiind acum student PhD (doctorand) la prestigiosul Institut pentru Științe Sociale și Politice din Lisabona. Valeriu Turea a lucrat ca translator pentru WHO, UNAIDS, Agenția de Traduceri Berlizzo și pentru Comisia Europeană, luând parte și la diferite proiecte internaționale în Republica Moldova și Polonia.

Tinerii implicați, cu rezultate excepționale, au fost atent selecționați, din domenii diferite: arte vizuale, jurnalism, literatură, domenii educaționale, cinematografie, o condiție firească fiind aplecarea și interesul lor pentru evenimentele politice din 1989. Înainte de călătoria de studiu, acești tineri au participat la un workshop special de 2 zile, pentru a se cunoaște și a se pregăti în prealabil. De asemenea, ei au fost dotați cu tehnică de ultimă generație: tablete, reportofoane, camere video, aparate foto, artiștii primind materiale pentru desenat, pentru ca momentele importante din călătoria de studiu să fie immortalizate prin diferite mijloace artistice.

Grupul a fost însoțit de un moderator-lider de grup și de un producător TV, cu intenția de a realiza un documentar ce să redea relatările participanților, ale invitaților, impresii de călătorie și imagini de la vizitarea locurilor pline de încărcătură istorică. Pentru ca și împătimiții calculatorului, internauții, să cunoască evenimentele de acum 25 de ani, să comunice online, s-a pregătit, în mai multe limbi europene, o pagină specială web și una de facebook: „Made in 1989”. Pe pagina virtuală, modalitatea de abordare a problemelor va fi făcută și în mod ironic sau umoristic, cu formule atractive, postări reale sau imaginare, pentru a atrage publicul țintă, o categorie de persoane care, în mod obișnuit, nu ar fi interesată și nu ar accesa o pagină web de istorie contemporană. Reprezentanții generațiilor născute în democrație au studiat și ce anume a unit sau a divizat națiunile individuale, folosindu-se date, statistici și memoria colectivă, în context pan-european. Participanții au încercat să găsească, totodată, și răspunsul la întrebarea: „Cum s-a schimbat Europa după căderea regimului comunist?” Cum s-au reflectat aceste transformări în cultură, media și dezvoltarea societății și cum este percepută astăzi dictatura, mai ales în țările în care ea încă persistă?

De proiect s-a ocupat Igor Kalina, care l-a predat, din mers, colegei sale, Agnieszka Bolecka, ambii din Polonia. S-a ales orașul Gdańsk ca punct de plecare în călătoria de studiu, pentru a marca 34 de ani de la Tratatul de la Gdańsk (31 august 1980) și 75 de ani de la începerea celui de-al Doilea Război Mondial (1 septembrie 1939).

Pe parcursul călătoriei, tinerii au avut prilejul să cunoască personalități, istorici, scriitori, regizori de film, actori și artiști plastici reprezentativi pentru țările lor: Dariusz Rosiak, Gesine Schwan, Zbigniew Bujak, Maciej Cuske, Jacek Piotr Bławut, Krzysztof Król, Henryk Wujec, Paulina Codogni, Márton Falusi, prof. Pál Kö, prof. László Szörényi, Ákos Réthly, Ákos Eleőd, László Kövér, Sándor Lezsák, Mátyás Szűrös, Péter Tölgyessy, Attila Szalai, Roman Kowalski, Mária Schmidt, prof. Csaba Gy. Kiss, prof. Frigyes Kahler, Kund Halmy, András Riba, László Domonkos, Ferenc Török, László Tőkés, Simona Adam, Mălina Duță, Tamás Fodor, Jan

Lorincz, Peter Jašek, Jan Budaj, Michał Murin, Rudolf Sikora, Jozef Jankovič, Miroslav Cipár, Jaroslav Daniška, Zdeněk Lukeš, Jana Chytilová, Jiří Kabeš, Josef Janíček, Petr Placák, David Černý, Jan Bubeník, Alexandr Vondra, Katerina Safarikova, Martin Severýn, Ondřej Novák, Barbara Day, Martin Pšenička, Gerd Koenen, Karel Schwarzenberg, Markus Meckel, Monika Grütters, dr. Mark Keck-Szajbel, dr. Stephan Wolle, Claudia Rusch.

După călătoria de studiu a urmat expoziția „Freedom Express” (1939-1991), vernisată la Budapesta, Berlin și Varșovia. Într-o aranjare modernă, pe cuburi din polycarbonate de mărimi diferite, ușor de aranjat și adaptabile la diferite spații, s-au aplicat fotografii, documente, hărți și alte materiale ilustrative din perioada dominației sovietice în Europa Centrală și de Est, portrete ale unor personalități din secolul trecut (Hitler, Stalin, Ribbentrop, Molotov, Churchill, Truman, Roosevelt, Dubcek, Jivcov, Honecker, Ceaușescu, Papa Ioan Paul al II-lea, Kohl, Havel, Gorbaciov, Wałęsa etc.), tratate importante, chiar și containerele de transport au devenit exponate, datorită grafitti-urilor tematice realizate pe ele.

De asemenea, expoziția realizată de NDI³ punctează atât modalitatea prin care fiecare țară a obținut libertatea și democrația, cât și sfârșitul dominației sovietice în Blocul Est-European. Expoziția începe cu sfârșitul anilor '30, pentru a înțelege contextul în care o parte din Europa Centrală și de Est a ajuns sub dominația sovietică. Multe dintre exponate redau viața de zi cu zi din comunism, rolul dominant al U.R.S.S.-ului, formele de opoziție (1953, 1956, 1968, 1970 etc.), prezența dizidenților și a literaturii de sertar. Desigur că majoritatea exponatelor se concentrează pe evenimentele din 1989 și pe modul brutal în care s-au produs schimbările în țări cum ar fi: România, Lituania și Iugoslavia. Exponatele sunt însoțite de texte scurte în limba engleză. Unele sunt accesibile și ușor de înțeles, datorită faptului că pe ele sunt reprezentate scheme, statistici, date ce reflectă migrarea populației, cauzată de război, dizidență și comunism.

Vizitatorii au beneficiat și de un ghid audio. Ghidul era împărțit în două secțiuni: informații introductive, nu mai mult de câteva secunde, pentru fiecare parte a expoziției și o variantă explicativă, mult mai complexă.

În cadrul expoziției s-au putut accesa diferite mărturii ale unor persoane particulare, chiar victime, unele filmări, documentare, fotografii, fragmente video și înregistrări radio.

Fondul documentar și fotografic conține aspecte generale ale comunismului și, separat, mișcările violente împotriva lui (1956, 1968, 1989 – România). În cadrul modulului trei, se regăsesc fotografii redând

---

³ Nizio Design International – specializați în amenajări de muzee și expoziții tematice.

distrugerile din cel de-al Doilea Război Mondial, filmări cu orașe în ruină, lupta de rezistență a comuniștilor, procese și crime politice ale oponenților anti-comuniști, teroarea stalinistă, cultura îndoctrinării, cultul personalității dictatorilor, intoxicarea minții umane.

Alte documente atestă faptul că regimul comunist și-a găsit mulți adepți printre intelectuali, alegerile deveniseră doar un simbol ritualic, ele se falsificau, de fapt, și președintele comunist era ales în unanimitate de voturi.

Europa Centrală și de Est, sub conducerea Moscovei, este prezentă într-o altă secțiune a expoziției, împreună cu aspecte importante legate de viața de zi cu zi: protestele muncitorilor, condițiile de muncă, Pactul de la Varșovia, intervențiile dure ale sovieticilor în 1956 și 1968, cuvântarea anti-sovietică a lui Ceaușescu, industrializarea rapidă, dar ineficientă, greșelile de management economic, planificarea centralizată, naționalizarea fabricilor, uzinelor și micilor meșteșugari, investițiile inutile în fabrici neterminate, gulagul marilor monumente comuniste (Palatul Culturii, Canalul Dunăre-Marea Neagră etc.), vitrinele goale ale magazinelor, oameni stând la coadă, statistici care arată cât timp trebuiau să petreacă la ele, iarna în apartamentele din România (când temperatura nu trecea de 12°C).

În paralel cu realismul socialist se dezvoltă o artă care intra în contradicție cu sistemul: „Plastic People of the Universe” (Cehoslovacia), „Phoenix” (România), „Crikets” (Bulgaria), „Kaczmarek” (Polonia), desene animate specifice: „Aventurile albinei Maya”, „Lolek și Bolek”. Vecinii disidenți, ca Wolf Biermann, Václav Havel și Aleksandr Isaevič Solženicyn, s-au opus, prin mijloace artistice, sistemului comunist.

O importantă propagandă avea loc și în sport, statisticile arătau succesele raportate de sportivii ce proveneau din țări comuniste; alte fotografii fac referire la boicotarea Jocurilor Olimpice de la Moscova și Los Angeles.

Un loc aparte îl ocupa și cenzura, cultura și religia în comunism. Diverse fotografii surprind aspecte din viața muncitorilor și alcoolismul, care devenise o problemă generală în toate aceste țări.

Populația era controlată, prin numărul de membri de partid, dar și prin serviciile secrete de informații. Secțiunea „Pe calea democrației” concentrează fotografii referitoare la mișcări politice, respectarea drepturilor omului, schimburi de idei și imagini la întâlniri naționale și internaționale, lista unor organizații preocupate de respectarea drepturilor omului.

Cazul special al Solidarității, alte forme de protest, fotografii de la dezastre naturale (Cernobîl), industrii poluante (Eisenhüttenstadt, Giurgiu, Silesia) ocupă panouri întregi în cadrul expoziției. Termenii „Perestroika” și „Glasnost” sunt explicați în detaliu, împreună cu reacția statelor socialiste la

aceste politici, de la acceptare (Polonia și Ungaria), la dezaprobare (Bulgaria și Cehoslovacia), până la ostilitate (Germania și România).

Căderea regimurilor politice din 1989, urmare a unor negocieri la mese rotunde sau a unor acte de violență, primele alegeri libere, fotografiile cu premierii necomuniști, destrămarea U.R.S.S. și retragerea trupelor sovietice din unele țări europene au făcut obiectul altor panouri.

Expoziția se încheie cu o serie de panouri cu noile partide create, aspecte ale creșterii fenomenelor naționaliste, nostalgia comunismului (produse din era comunistă, restaurante redecodate ca în totalitarism), reforme economice, schimbarea numelor străzilor ce aminteau de regimul politic precedent, distrugerea statuilor unor comuniști și liste de instituții, muzee și memoriale axate pe păstrarea istoriei recente, expansiunea simbolică a Uniunii Europene.

În paralel, s-au organizat unele evenimente culturale, prezentate publicului din orașele respective: filme, seri de lectură și workshop-uri. Expoziția s-a axat nu numai pe cele mai importante evenimente ale „Toamnei Națiunilor” (1989), ci a concentrat analize pe termen lung ale procesului politic și ale strategiilor care au dus la

divizarea Europei în două sfere de influență. Analiza transformărilor democratice din Europa Centrală arată că democrația nu este un bun al tuturor, câștigat pentru totdeauna; pentru a o păstra, se impune cultivarea ei în permanență.

La Timișoara grupul a vizitat Muzeul de Artă și Memorialul Revoluției. La Memorial, după proiecții de filme documentare, au urmat dezbateri moderate, în 5 septembrie, de președintele asociației, Traian Orban, și de Brândușa Armanca, reputat jurnalist timișorean, care și-a prezentat, în 6 septembrie, cartea *Frontieriștii* și documentarul inspirat de aceasta.

Simona **MOCIOALCĂ**

2014 – între speranțe și certitudini

Upon the celebration of 25 years from the Romanian Revolution of December 1989, the agenda of the Memorial of Revolution Association is considerably generous, as our publications as well numerous exhibitions abroad are in progress. We have also planned a large number of anniversary events, pilgrimages, deferential sport competitions and an international symposium, in collaboration with the Civic Academic Foundation of Bucharest.

In December we will sanctify a commemorative monument carved by Sculptor Eugen Barzu in honour of the Heroes. Another memorial monument is to be finished by Sculptor Aurel Gheorghe Ardeleanu. A bronze anniversary medal, created by Luigi Varga, is another project which will be soon materialized.

Emilia Ciovor, from the “ALTFEL” Initiative Group, invited us to collaborate in promoting the strategies targeting the young people in City of Timișoara. „Balkania Tour”, a tour operator represented by Mr. Quentin Guenebeaud, expressed its interest in finding out more about the Memorial of Revolution Association, as it intends to promote our establishment on their website.

Anna Huth, Assistant Curator at the General Communication Department of the European Parliament from Brussels, has also expressed her intention to set up a museum – an “European House” and consequently, she asked for documentary materials.

Following the same trend, the Romanian Embassy of Warsaw asked for a series of photos to be exhibited on occasion of December 1st 2014 (National Day of Romania), and the journalist Annett Müller from Deutschlandfunk gathered documentary evidences on how Romania looks like 25 years after the Revolution and at the same time she came with an interesting suggestion: to organize a history class at the Memorial of Revolution Museum.

Key-words: Romanian Revolution of December 1989, Revolution Heroes, Memorial of Revolution, Civic Academic Foundation, Eugen Barzu, Aurel Gheorghe Ardeleanu, Anna Huth, Quentin Guenebeaud, “Balkania Tour”, Emilia Ciovor, Luigi Varga, Suzana Fântânariu, Annett Müller, Simona Lobonț, Traian Orban, „Nikolaus Lenau” High School.

Cuvinte-cheie: Revoluția Română din Decembrie 1989, Eroii Revoluției, Memorialul Revoluției, Fundația Academia Civică, Eugen Barzu, Aurel Gheorghe Ardeleanu, Anna Huth, Quentin Guenebeaud, Balkania Tour, Emilia Ciovor, Luigi Varga, Suzana Fântânariu, Annett Müller, Simona Lobonț, Traian Orban, Liceul „Nikolaus Lenau”.

Anul 2014 marchează 25 de ani de la Revoluția Română din Decembrie 1989, o trecere anevoioasă, plină de evenimente, de confruntări și, din păcate, numeroase victime, de la teribila dictatură ceaușistă la democrație. În acest context, agenda Memorialului Revoluției este deosebit de generoasă, în pregătire fiind nu numai publicațiile noastre, ci și alte momente deosebite.

Între 2-3 decembrie, în colaborare cu Fundația Academia Civică din

București, organizăm simpozionul „25 de ani. Ce am visat? Cum ne-am trezit?”, cu participare internațională, națională și locală, unde prestigioși istorici și oameni de cultură vor prezenta lucrări științifice despre Revoluție, comunism, speranțele și așteptările noastre legate de tânăra noastră democrație, precum și despre conturarea ulterioară a vieții noastre politice și sociale.

Expoziția itinerantă de fotografii și filmele noastre documentare vor fi prezentate la Roma, leagăn al civilizației europene, unde suntem convinși că interesul va fi mare, atât datorită strămoșilor noștri comuni, cât și a faptului că o mare comunitate românească trăiește în Italia.

Ușile vechi din sediul Memorialului Revoluției, transfigurate artistic de Suzana Fântânariu, au făcut obiectul unei expoziții de impact, „’89 din ușă. Un proiect de artă și memorie”, expusă în prezent în cadrul Galeriei ’89. Într-un proiect nu prea îndepărtat, ușile vor fi expuse și la Bilbao, în Spania. Suzanei Fântânariu i s-a decernat, de către Ministerul Culturii din Republica Moldova, la 31 august 2014, Marele Premiu, în cadrul Expoziției-concurs de artă contemporană „Saloanele Moldovei”.

În decembrie vor avea loc evenimentele comemorative, când preconizăm să sfințim monumentul realizat de Eugen Barzu, închinat memoriei Eroilor noștri. Coloana de marmură, înaltă de peste 3,5 m, își va găsi locul chiar în curtea Memorialului Revoluției și, cu timpul, sperăm că va avea și o replică, respectiv un monument mult mai înalt, probabil în zona Căii Buziașului, ca omagiu adus muncitorilor participanți la Revoluție.

Desigur că vom continua proiectele mai vechi, devenite tradiționale și emblematice pentru Memorialul Revoluției: *Pelerinajul la monumentele timișorene*, la 18 decembrie, *Pelerinajul pe urmele Cenușii Eroilor-Martiri*, între 19-21 decembrie, pe traseul Timișoara – București – Popești-Leordeni – Slatina, precum și competiția sportivă Cupa „Memorialul Revoluției”, Ediția a VII-a.

O medalie aniversară din bronz, realizată de Luigi Varga, este un alt proiect care se va concretiza curând. Reputatul artist plastic ne-a mai creat o medalie, deosebit de apreciată, cu prilejul a 20 de ani de la Revoluție și de la înființarea Memorialului Revoluției.

Reprezentanta Grupului de Inițiativă ALTFEL, Emilia Ciovor, a venit în întâmpinarea noastră cu informații privind organizațiile care desfășoară activități de și pentru tineret și ne-a lansat, totodată, o invitație la conferința de promovare a strategiei de tineret a orașului Timișoara. Organizația ALTFEL, împreună cu Institutul Intercultural Timișoara, Primăria Municipiului Timișoara, Direcția Județeană pentru Sport și

Tineret Timiș și Fundația Județeană pentru Tineret Timiș a inițiat proiectul „Dă glas generației tale!”. Scopul proiectului este de a crea un dialog structurat între decidenții politici, autoritățile locale, tinerii și organizațiile de și pentru tineret din Timișoara. Elaborarea proiectului a implicat activități de planificare strategică, dezbateri, ateliere, conferințe publice, cercetări sociologice în vederea definirii unor documente de politică publică atât de necesare dezvoltării tinerilor, pentru realizarea strategiei locale pentru tineret în Timișoara. Și Memorialul Revoluției dorește să se apropie de tânăra generație, pentru ca aceasta să cunoască evenimentele datorită cărora se trăiește acum altfel decât până în 1989.

Quentin Guenebeaud reprezintă agenția de voiaj „Balkania Tour” și a descoperit, în cadrul activității sale din România, asociația noastră, care i-a suscitat interesul. Clienții „Balkaniei Tour” sunt francezi și spanioli, iar agenția dorește să le propună vizite cu informații în limba spaniolă, franceză sau engleză. Urmează ca și activitatea Memorialului Revoluției, cu posibilitatea de vizionare a filmelor documentare în limbile solicitate, să fie promovată pe site-ul agenției.

Anna Huth, asistent curator la Direcția Generală de Comunicare de la Parlamentul European din Bruxelles, dorește să amenajeze un muzeu – o „Casă a Europei”. În acest scop, ne-a solicitat pentru expunere o haină purtată de o victimă din Revoluție, o copie a sa sau alte materiale documentare.

Tot în perspectivă, Ambasada Română de la Varșovia ne-a cerut o serie de fotografii pentru a fi prezentate cu prilejul zilei de 1 Decembrie.

Sculptorul Aurel Gheorghe Ardeleanu dorește realizarea bustului lui Ioan Monoran, pe care să-l așeze în preajma Memorialului Revoluției, ca simbol al începutului evenimentelor din Decembrie 1989.

Jurnalista Annett Müller de la Deutschlandfunk, un post național de radio din Germania, se documentează despre cum arată România la 25 de ani după Revoluție. Pentru acest subiect a propus întâlnirea a două generații într-o oră de istorie: Traian Orban, care a fost activ în timpul Revoluției, a trăit experiența regimului comunist și păstrează memoria acelor vremuri prin Memorialul Revoluției, și, de cealaltă parte, tineri care încă nu se născuseră în 1989 și care cunosc această istorie doar din povestirile părinților lor. La propunerea jurnalistei, președintele Memorialului Revoluției, Traian Orban, va preda lecția de istorie orală la una din clasele a X-a de la Liceul „Nikolaus Lenau” din Timișoara, elevi fiind conduși de doamna profesoară Simona Lobonț. Copiii vor aduce poze cu alimente pe care le mănâncă ei la masa de seară, iar în timpul lecției, cu ajutorul unor poze, li se va reconstitui o cină de pe vremea lui Ceaușescu,

exemplificându-li-se lipsurile care existau pe atunci. De asemenea, se dorește ca și elevii să vorbească în această oră de istorie și să descrie cum își imaginează ei regimul Ceaușescu.

Din acest an ne vizitează constant trei agenții de turism: „World Sydney Travel” din București, „Pan Travel” din Cluj-Napoca și „Reise Club” din Copenhaga, care ne aduc turiști din Taiwan și Danemarca, colaborare pe care o vom dezvolta și cu alte agenții, deoarece intenționăm să prezentăm Revoluția Română unui număr cât mai mare de turiști.

Privitor la publicațiile noastre, ca o noutate, vom edita un număr special în limba germană al „Buletinului științific și de informare”, incluzând articole reprezentative din munca de peste 7 ani a colectivului nostru.

Simona **MOCIOALCĂ**

COLABORATORI

Georg Herbstritt, cercetător, Institutul Gauck, Berlin

Richard Andrew Hall, cercetător, Indiana University, S.U.A.

Ana Blandiana, poetă, publicistă, Academia Civică, București

Romulus Rusan, scriitor, publicist, Academia Civică București

Lucia Hossu-Longin, realizator de emisiuni TVR, București

Dumitru Tomoni, profesor doctor în istorie, Făget

Marius Mioc, revoluționar și publicist, Timișoara